

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FESTSKRIFT

Bagersvenden i Fortid og Nutid

UDGIVET AF

BAGERI- OG KONDITORIARBEJDERNES FORBUND
I DANMARK

1892

*

1942

Overenskomst

mellem

De sammensluttede Fællesbagerier

og

**Bageri- og Konditorarbejdernes Forbund
i Danmark**

vedrørende arbejdsforhold, lønninger m. m.

**for bager- og konditorsvende,
ufaglærte arbejdere**

§ 1.

Arbejdstiden

Stk. 1. Arbejdstiden er $41\frac{3}{4}$ time pr. uge fordelt på 5 eller 6 dage. Med virkning fra og med 2. december 1974 nedsættes den normale overenskomstmæssige ugentlige arbejdstid med $1\frac{3}{4}$ time pr. uge fra $41\frac{3}{4}$ time til 40 timer pr. uge.

De i § 2 nævnte ugelønninger inklusive dyrtidstillæg forbliver upåvirkede af arbejdstidsnedsættelsen.

Uden for ovennævnte arbejdstid holdes $\frac{1}{2}$ times samlet spisepause dagligt, der så vidt muligt skal falde midt i arbejdstiden.

Fra 1/9 1973 ydes der et tillæg for arbejde på 6 dages uge på kr. 25,00 pr. uge.

Ved indføring af 5 dages uge efter 1/9 1973 kan virksomheden inddrage det ydede tillæg på kr. 25,00 pr. uge.

Arbejdstiden lægges mellem kl. 04 og kl. 18.

Arbejdsdagens maksimale længde er 9 timer.

Stk. 2. For virksomheder, der arbejder i 2-holdsdrift, gælder følgende:

Frem- og tilbagerykning af arbejdstiden må finde sted i det omfang, virksomhedernes drift kræver det, og arbejderbeskyttelsesloven tillader. Dog må rykning kun finde sted den første eller sidste dag i arbejdsugen (lørdag eller søndag). Ved ekstraordinære lejligheder (jul, påske, pinse o.l.) kan rykning dog af hensyn til arbejdets forsvarlige udførelse finde sted i videre omfang. Forud for en sådan arbejdsomlægning forhandles der mellem virksomheden og tillidsmanden for derved i så vid udstrækning som muligt at sikre arbejde til hjælpesvende.

For så vidt en mand med faste fridage ved sådanne lejligheder må arbejde på en normal fridag, ydes der ham en erstatningsfridag samt et tillæg af 4,25 kr. pr. forskudt fridag.

§ 2.

Ugelønninger

Stk. 1. Ugelønnen inklusive dyrtidstillægget er:

Mestersvende	kr. 820,65
Andre svende	kr. 800,65
Pakkersker	kr. 634,57

For de i § 2, stk. 1, omhandlede pakkersker gives der adgang til indføring af deltidbeskæftigelse.

For deltidbeskæftigelse skal arbejdstiden være mellem 20 og 30 timer pr. uge.

For fuldtidsbeskæftigede skal arbejdstiden være mellem 30 og $41\frac{3}{4}$ time pr. uge. Det kan forekomme, at der ikke er arbejde til fuld arbejdsuge, i disse tilfælde betales for mindst 35 timers arbejde, for tiden, der mangler i fuld tid, ydes et tillæg til timelønnen på kr. 0,50 pr. time.

I ovennævnte grundløn er inkluderet det tidligere tillæg for arbejde mellem kl. 4–6 og vask af hvidt arbejdstøj.

Stk. 2. Torsdag ansættes som fast lønningsdag, og parterne er indforstået med, at arbejdsugen slutter lørdag ved arbejdets ophør.

Stk. 3. De hidtil til de overenskomstmæssige lønninger oppebårne personlige tillæg bortfalder samtidig med denne overenskomst ikrafttræden, dog at den del af sådanne tillæg, der ligger over de nugældende lønsatser, bibeholdes.

Stk. 4. Reguleringstillæg.

Ovennævnte løn, kr. 800,65, svarer til en timeløn på kr. 19,56 incl. dyrtidstillæg. Parterne er enige om, at denne løn er grundlag for regulering efter Danmarks Statistik vedr. »Arbejds løn i Industri og Håndværk«. Regulering finder sted efter statistikkens gennemsnitsfortjeneste for faglærte, tidlønnede arbejdere i hele landet på følgende måde: Fra begyndelsen af den lønningsuge, hvori 1. september falder, reguleres med forskellen mellem ovennævnte timesats kr. 19,56 og statistikkens tilsvarende timesats for oktober kvartal 1972. Halvårlige reguleringer finder derefter tilsvarende sted i marts og september i resten af overenskomstperioden.

Reguleringen er også gældende for pakkersker.

Ovennævnte lønregulering er inklusive dyrtidsregulering. Såfremt en halvårlig lønregulering ikke overstiger et eventuelt samtidigt dyrtidstillæg, udbetales i stedet dyrtidstillæg i overensstemmelse med § 2 og § 3 og ny § om ufaglærte.

§ 3.

Daglønninger

Enkelt dagsarbejde betales med 8 timelønninger = kr. 153,36 pr. dag, samt et tillæg på kr. 8,00. For sammenhængende dage ydes tillægget dog kun for den første dag.

§ 4.

Overarbejde

Stk. 1. Overarbejde skal falde i tilslutning til den normale arbejdstids ophør og betales med et tillæg til timelønnen (såvel grundløn som dyrtidstillæg) på 30 % for den første time, 40 % for den anden time, 60 % for den tredje time og 100 % for de efterfølgende timer.

Der kan beregnes for $\frac{1}{2}$ time.

Overarbejde udføres i det omfang, bageriernes uforstyrrede drift kræver det og arbejderbeskyttelsesloven tillader.

Overstiger den samlede overarbejdsbetaling en halv svendeløn pr. uge, antages en svend mere i arbejde.

§ 5.

Særlige tillæg

Stk. 1. For arbejde mellem kl. 18–04 betales et tillæg på kr. 10 pr. time.

Stk. 2. Arbejde på folkekirkens søn- og helligdage betales med et tillæg på kr. 7,50 pr. time i tiden fra kl. 04 til kl. 18, der kan beregnes for halve timer.

Stk. 3. Surlægning.

På brødfabrikker kan arbejdstiden tilrettelægges således, at lægning af surdej kan finde sted på søn- og helligdage.

For disse dage ydes tillæg i henhold til stk. 2, i denne §, for beskæftigede timer.

Surlægning regnes for 1. dags arbejde.

For surlægning 1. juledag, 1. påskedag og 1. pinsedag ydes en ekstra fridag.

Stk. 4. Arbejde 1. maj og grundlovsdag fra kl. 12 til kl. 18 betales ekstra med 7,50 kr. pr. påbegyndt time.

§ 6.

Ekstra fridage

Stk. 1. 1. juledag, 1. påskedag og 1. pinsedag til næste morgen regnes som ekstra fridage, der betales som arbejdsdage. Hvor virksomhederne kræver det (fintbrødsbagerier), kan der arbejdes 1. påskedag, 1. pinsedag imod, at der ydes en ekstra fridag i den følgende uge.

§ 7.

Forskellige bestemmelser

Stk. 1. Ved antagelse af arbejdsledere, mestre og mestersvende samt øvrige svende har bagerierne frit valg blandt forbundets medlemmer.

Stk. 2. Hvis en svend har fået anvist arbejde gennem et anvisningskontor, og han ikke kan antages, tilkommer der ham eventuelle rejsepenge samt en dagløn ($\frac{1}{6}$ af ugelønnen), hvis han rettidigt er mødt på arbejdspladsen.

Stk. 3. Såfremt der under ferie, sygdom o.l. ikke kan skaffes faglærte svende, kan virksomhederne beskæftige ikke faglærte bageriarbejdere, på samme betingelser som svende.

§ 8.

Feriebestemmelser

Ferie og feriegodtgørelse ydes efter gældende lov.

§ 9.

Dyrtidsregulering

Medmindre andet måtte være aftalt mellem parterne i et overenskomstforhold, gælder følgende bestemmelser om regulering af lønningerne efter det af Danmarks Statistik i henhold til lov nr. 83 af 16. marts 1963 med senere ændringer til enhver tid beregnede og offentliggjorte reguleringspristal med januar 1971 = 100,0.

1. De pr. marts 1973 gældende dyrtidstillæg svarer til et reguleringspristal på 112,0. Ved udsving i reguleringspristallet over udgangspunktet 112,0 reguleres dyrtidstillæggene i såvel opad- som nedadgående retning for hver fulde 3 points, det for januar og juli offentliggjorte reguleringspristal stiger eller falder. Reguleringen finder sted fra begyndelsen af den lønningssuge, i hvilken 1. marts og 1. september falder. Overskydende points overgår til næste regulering. Regulering sker med 40 øre pr. time for voksne arbejdere og med 20 øre pr. time for arbejdere under 18 år.

2. Ved udsving i reguleringspristallet mellem 100,0 og 112,0 reguleres dyrtidstillæggene i såvel opad- som nedadgående retning med 30 øre pr. time for voksne arbejdere og med 15 øre pr. time for arbejdere under 18 år for hver fulde 3 points, det for januar og juli offentliggjorte reguleringspristal stiger eller falder. Reguleringstidspunktet er det samme som nævnt under punkt 1.

§ 10.

Fagretslige regler

Stk. 1. Som regel for behandling af faglig strid gælder den mellem de af arbejderpartiet anerkendte kooperative foretagender og arbejdernes faglige organisationer senest vedtagne »Regler for forhandling af faglig strid«.

§ 11.

Tillidsmandsbestemmelser

Der henvises til bilag om tillidsmandsbestemmelser.

§ 12.

Ufaglært arbejdskraft

Stk. 1. Ufaglærte arbejdere må beskæftiges ved følgende arbejde i fintbrødsbagerier og konditorier: Fratagning ved diverse opslåningsmaskiner,

fratagning ved diverse småkagesprøjter, papirforing af sandkageforme o. lign., afvejning af færdiglavede deje og rørekagedeje, pakning og indpakning af færdigbagte produkter, rengøring af maskiner og lokaler, op-tøning og opvarmning af dybfrosen brød, alt skærearbejde og hermed forbunden ovntørring, glasering og istandgøring af wienerbrød.

Stk. 2. Ugelønnen inklusive dyrtidstillæg er mindst pr. uge kr. 634,57. Reguleres i lighed med § 2, stk. 4.

Stk. 3. Arbejdstiden lægges mellem kl. 06 og 18.

Arbejdere, der arbejder i dagdrift med forskudt arbejdstid, erholder for de timer, der falder før kl. 06 og efter kl. 18, et tillæg på 50 % af timelønnen.

Hvor virksomheden ikke leverer arbejdstøj, ydes et tøjtillæg på kr. 4,10 pr. uge.

Stk. 4. Såfremt arbejderne ikke modtager fuld ugeløn på uger, hvor virksomheden lukker som følge af søgnehelligdage, ydes 3 % af lønnen, der udbetales i henhold til hovedorganisationernes aftale af 22/6 1967 om søgnehelligdaysbetaling, med senere ændringer.

Stk. 5. For kvindelige arbejdere gives der samme adgang som de i § 2, stk. 1, omhandlede pakkersker, med samme tillæg til timelønnen.

§ 13.

Overenskomstens varighed

Stk. 1. Denne overenskomst træder i kraft den 1. marts 1973 og gælder, indtil den af en af parterne opsiges med 14 dages varsel til en 1. marts, dog tidligst den 1. marts 1975.

Anm.: Parterne er enige om, at spørgsmålet om produktionsaftaler for fællesbagerierne, der beskæftiger mindst 6 svende (dog ikke blandede virksomheder), kan optages til forhandling inden for overenskomstperioden i de områder, hvor forbundet med modstående arbejdsgiverorganisationer når til enighed om en sådan.

København, den 16. marts 1973.

For De sammensluttede Fællesbagerier.

sign. *Poul Petersen.*

For Bageri- og Konditoriarbejdernes Forbund i Danmark.

sign. *Peder Kjeldsen.*

Overenskomst

mellem

De sammensluttede Fællesbagerler

og

Bageri- og Konditorarbejdernes Forbund

i Danmark

vedrørende lærlingeforhold

§ 1.

Lærlingeantallet og uddannelsen

Stk. 1. Kun i virksomheder, der byder muligheder for at give lærlinge en forsvarlig uddannelse, må der antages lærlinge til oplæring i bager- og konditorfaget.

Stk. 2. Vedrørende lærlingenes uddannelse, må lærlingene kun i det sidste 1/2 år af læretiden delvis benyttes til fremstilling af stort herdbrød (rug- og sigtebrød).

Stk. 3. Intet læreforhold er lovligt, uden at der er oprettet og godkendt lærekontrakt. Sammenslutningen og forbundet er enige om ikke at anerkende læreforhold, hvor lærlingen ved læretidens påbegyndelse er fyldt 18 år, samt at tilstræbe, at lærekontraktens udløbstid bliver enten en 1. april eller en 1. oktober.

Forbundtere og volontører er at betragte som lærlinge.

Stk. 4. Læretid som bager eller konditor fastsættes til 3 år. Parterne er enige om, at der kan optages forhandling om løn og arbejdsforhold for praktikelever fra De nye faglige grunduddannelser på et senere tidspunkt.

§ 2.

Ugelønnen

Stk. 1. Ugelønnen inklusive dyrtidstillæg er:

1. læreår	kr. 210,00
2. læreår	kr. 230,00
3. læreår	kr. 250,00

§ 3.

Dyrtidstillæg

Stk. 1. Det for lærlinge nugældende dyrtidstillæg svarer til et reguleringspristal på 112.

Stk. 2. Det reguleres på samme måde som bagersvendenes dyrtidstillæg, dog finder regulering i opadgående retning sted med 20 øre pr. time og i nedadgående retning med 10 øre pr. time for hver fulde 3 points, reguleringspristallet stiger eller falder.

§ 4.

Ferie

Ferie og feriegodtgørelse ydes efter gældende lov.

§ 5.

Forskellige bestemmelser

Stk. 1. Ovenanførte lønninger og bestemmelser er også gældende for løbende lærekontrakter.

Stk. 2. Arbejdstiden for lærlingene er den, der til enhver tid måtte være gældende for svendene i den pågældende virksomhed.

Stk. 3. Lærlingelovens bestemmelser ang. fagskoler m. v. er gældende.

Stk. 4. Overtrædelse af nærværende overenskomst vil være at behandle i henhold til den mellem de arbejderpartiet anerkendte kooperative foretagender og arbejdernes faglige organisationer senest vedtagne »Regler for behandling af faglig strid«.

Stk. 5. For arbejde på folkekirkens søn- og helligdage i tiden fra kl. 4 til kl. 18 samt på grundlovsdag og 1. maj fra kl. 12 til kl. 18, betales et tillæg på kr. 2,25 pr. påbegyndt time.

Lærlinge over 18 år, som ikke omfattes af lovens spærretidsbestemmelser, erholder for arbejde mellem kl. 18 og kl. 4 et tillæg på kr. 3,00 pr. påbegyndt time.

For så vidt den nuværende ugeløn indeholder personlige tillæg, som bevirker, at beløbet er større end den samlede lærlingeløn med tillæg pr. 1/3 1973, ydes ovennævnte tillæg ikke.

Stk. 6. Foranstående træder i kraft den 1. marts 1973 og er gældende, indtil den med 14 dages varsel opsiges til ophør en 1. marts, dog tidligst 1. marts 1975.

København, den 16. marts 1973.

For De sammensluttede Fællesbagerier.

sign. *Poul Petersen.*

For Bageri- og Konditorarbejdernes Forbund i Danmark.

sign. *Peder Kjeldsen.*

BAGERSVENDEN
I FORTID OG NUTID

—

BAGERSVENDEN I FORTID OG NUTID

AF

RASMUS BERG

Festskrift

UDGIVET AF BAGERI- OG KONDITORIARBEJDERNES
FORBUND I DANMARK

I ANLEDNING AF DETS 50 AARS JUBILÆUM

1942

*

KØBENHAVN
DANSK ANDELS TRYKKERI
1942

Kilderne til nærværende Jubilæumsskrift er for Størstedelens Vedkommende hentet fra Forbundets Forhandlingsprotokoller og Medlemsblade. For den ældre Tids Vedkommende har dog Forbundets Arkivmateriale været meget ufuldstændigt, hvorfor Fremstillingen for en stor Perodes Vedkommende har maattet støtte sig til tidligere udgivne Smaaskrifter.

Ellers er Stoffet i høj Grad bygget paa Studier i de offentlige Arkiver og Biblioteker. Værdifulde Oplysninger er hentet fra Aage Bruuns udmærkede Værk »Den faglige Arbejderbevægelse« I.

Megen Tak skylder jeg den gamle Veteran Zakarias Friis, Forbundets Formand gennem næsten en Menneskealder. Som den, der sad inde med den levende Tradition gennem snart et Par Menneskealder, har han været i Stand til at give en Mængde værdifulde Oplysninger.

At ogsaa den afdøde Forbunds-Formand Chr. Nielsen i høj Grad har støttet mit Arbejde ved sin Fremhæven af den bærende Linje i de sidste 20 Aars Udvikling, erkender jeg med Tak, ligesom jeg ved Samarbejde med d'Herrer V. Aggerholm og Jakob Larsen, henholdsvis Forbundets nuværende Formand og Sekretær, stedse har mødt elskværdig og beredvillig Hjælp ved Udarbejdelsen.

R. BERG

BAGERNÆRINGEN I ÆLDRE TID

Bagerfaget har ligesom de fleste andre Haandværk udviklet sig af Husfliden, hvad der falder ganske naturligt, eftersom Befolkningen i Fortidens smaa Landsbysamfund ikke var talrig nok til at underholde en Specialist. Kun Smeden danner her en Undtagelse, hvorimod det at bage Brød til langt ned mod vor Tid blev Husholdningens Sag, lige saa vel som at brygge Øl og tilberede Levnedsmidler.

Det var først med Købstædernes Fremkomst — i det 12.—13. Aarhundrede — at der skabtes en tilstrækkelig samboende Folkemængde til, at en Bager kunde finde Levebrød. Alligevel maa man ikke tænke sig, at alle en Købstads Indbyggere har haft Brug for Bageren. Ikke faa af dem, og vel især de mere velhavende med større Husholdninger, har sikkert selv bagt deres daglige Brød, og kun de smaa Hjem, hvor der ikke var nogen Ovn, har været henvist til Bageren, og i mange Tilfælde ogsaa bragt ham det Mel, de skulde have bagt til Brød.

Paa et Omraade har Bagerne dog allerede tidligt taget Føringeren, nemlig med Fremstillingen af Luxusbrød, det som i de gamle Dokumenter kaldes »Bagerbrød«, hvorved sandsynligvis forstaas Kager. Det givne er, at Bagerne allerede i det 13.—14. Aarhundrede har været et af de

mest fremtrædende Haandværk indenfor vore Købstæder, hvor de viser sig samtidigt med Smedene, Skrædderne og Skomagerne.

Det er derfor ikke saa underligt, at vi allerede tidligt støder paa en Bevægelse blandt Bagerne og de andre Haandværkere for at sikre sig Eneherredømmet over Markedet, for derigennem at betrygge deres Udkomme.

For tilfulde at forstaa dette, maa man sætte sig ind i det middelalderlige Markeds hele Karakter. Det betegnende for dette er da først og fremmest, at det var af stedlig Natur, saa godt som helt hvilede i sig selv, idet man paa Grund af Transportmidlernes primitive Karakter og forholdsvise Dyrhed kun i indskrænket Grad kunde regne med Tilførsel udefra, men i stort Omfang var henvist til at forsyne sig selv ved egen Produktion.

Der opstod derfor ganske naturligt den Opgave at sørge for, at de Mennesker, der boede paa dette lille Markeds Omraade, kunde leve af deres Arbejde, med andre Ord saa vidt muligt at udelukke fremmed Konkurrence. Det blev altsaa et Spørgsmaal om Fordeling af Leve-mulighederne, og Idealet blev, at Hvermand kunde indtjene, hvad han havde Brug for til sit standsmæssige Underhold.

Lad os f. Eks. sætte, at der i en lille Købstad — og i Middelalderen var alle danske Købstæder smaa, den største København havde i Slutningen af det 14. Aarhundrede næppe over 4000 Indbyggere — fandtes fire Bagere. Disse fire Bagere vilde erfaringsmæssigt snart komme paa det rene med, hvor meget Brød de kunde afsætte og indrette deres Produktion derefter, og da de kunde gaa ud fra, at Afsætningen i det store og hele vilde blive den samme, fordi Befolkningen gennemgaaende var stationær, gjaldt det for dem om at sikre sig Fortjenesten. At en enkelt af dem skulde have kunnet slaa sig op og

erobre Afsætningen for sig alene var praktisk umuligt, fordi Fremstillingen var helt haandværksmæssigt organiseret og betinget af det sædvanemæssige Behov, der ikke stillede Krav om nogen større Variation af Brødets Art. Den enkeltes Produktion var desuden faktisk begrænset af hans egen Arbejdskraft og den Medhjælp, han kunde raade over gennem et Par Svende og Dreng. At udvide Produktionen ved at holde større Medhjælp var heller ikke praktisk gørligt, fordi en Svend, der stod i Arbejde hos en Mester, før eller senere vilde naa til Klarhed over, at han lige saa godt kunde arbejde for sig selv som hos en Mester, netop fordi den væsentligste Faktor i Produktionen var det menneskelige Arbejde og ikke Kapital i større Omfang end den, der repræsenteredes af Ovn og faa Redskaber. Svendetallet blev derfor heller aldrig større end det normalt var tilstrækkeligt til at udfylde de ledige Mesterstillinger.

Det eneste praktiske, der blev tilbage for Bagermestrene var indbyrdes at enes om en Ordning af Arbejdet, der skaffede hver enkelt et standsmæssigt Underhold.

Dette naaedes ved Dannelsen af et Lav, for hvilket Forudsætningen var den, at Erhvervet i Grunden var Organisationens, og at Retten til at udøve det opnaaedes ved at være Medlem af denne.

Opgaven for Lavet blev da væsentligst den at sørge for, at Medlemmerne saa vidt muligt blev ens stillede, og dette søgte man at opnaa, dels ved at begrænse Omfanget af den enkeltes Forretning, f. Eks. ved at fastsætte, hvor mange Svende han maatte holde, dels ved at regulere Produktionen, saa at hver bagte omtrent lige meget eller kun bagte paa bestemte Dage, og endelig ved at sætte Skranker for Tilgangen til Faget.

Saaledes var Forholdet set fra Producenternes Side, men paa den anden Side stod Forbrugerne. Det er klart,

at deres Interesser ogsaa skulde sikres, og dette blev meget tidligt en Opgave for Øvrigheden.

Allerede i Slesvig Bys ældste Stadsret fra omkring Aar 1200 ser vi saaledes, at det paalægges Oldermændene for det stedlige Bagerlav at sørge for at Bagerne bagte godt Brød, og lignende Bestemmelser finder vi i de fleste gamle Stadsretter. Overalt har man fastsat Bøder og Straf for den Bager, der ikke bagte godt eller fuldvægtigt Brød, ligesom man ogsaa meget tidligt er skredet til at fastsætte Brødprisen i Forhold til Kornpriserne.

I Stadsretten for Roskilde af 1268 bestemmes saaledes, at den Bager, der tredie Gang er paagrebet i at sælge undervægtigt Brød, skal straffes med »den legemlige Pine, der kaldes Støden«. Lignende Bestemmelser findes i den samtidige Holbæk Stadsret. Stadsretten af 1269 for Nyborg fastsætter i samme Tilfælde Fængselsstraf, og Stadsretten for Haderslev af 1292 truer, foruden med Bøder og Fratagelse af Næringsretten, med Kagstrykning (offentlig Piskning) og Nedslagning af Ovnene.

Frem for nogen anden Art af Haandværkere har Bagerne været Genstand for Øvrighedens Kontrol og for dens Indgriben i deres Erhverv. Foruden de allerede anførte Bestemmelser kan vi saaledes følge den regulerende Indflydelse i en hel Række Vedtægter, der søger at sikre Forbrugerne mod Overgreb fra Bagernes Side.

I Biskop Johan Krag's Stadsret for København af 1294 fastsættes saaledes, at enhver Bager maa bage Brød saa ofte han vil, og at den af de andre Bagere, der hindrede ham deri, skulde bøde 3 Mark (ca. 100 Kr. Sølv i vor Tids Mønt) til Biskoppen og 3 Mark til Staden samt lige saa meget til den paagældende. I det hele var Bagerne under stærkt Tilsyn, og dermed fortsattes ned gennem Tiderne.

I Kristoffer af Bayerns Stadsret for København af 1443 fastsættes f. Eks. følgende om Bagerne: »Hvilken Bager,

som ej vil holde Fogdens Bud og Borgmester og Raads om Brød at bage som Tiden tilsiger paa Kornet og bager mindre Brød end de hannem foresiger, første Gang, der klages over ham af Menigheden, miste alt sit Brød, som han da har, det skal sendes til St. Jørgen og Helliggeistes Hus, anden Gang Brødet og 3 Mark, tredje Gang 6 Mark og Brødet, fjerde Gang 40 Mark og Brødet, de halve Penge til Kongen, de andre til Byen og være han siden saa nær Borgerskab, som Borgmester og Raadet tykker for Ulydighed.«

Til Gengæld for denne Øvrighedens Kontrol fik Bagerne imidlertid deres Lavrets sikret, d. v. s. Lavet blev den egentlige Indehaver af Bagernæringen, og kun ved at være optaget i dette, fik den paagældende Ret til at udøve »Embedet«, som det hed i Fortids Sprogbrug.

Ved at optages i Lavet gik man i »Fællig« med sine nye Brødre, blev Led i en Organisation, hvis enkelte Medlemmer man stod Last og Brast med, i Sygdom og Nød, i Liv og Død.

Et gammelt Lav var nemlig noget helt andet end en moderne Arbejdsgiversammenslutning. Det havde til Opgave i alle Henseender at sørge for sine Medlemmers Vel, idet det ikke blot skulde varetage deres økonomiske Interesser, men i det hele taget staa dem bi i alle Livets Forhold. Det hedder f. Eks. i Slagelse Bagerlavs Skraa:

»Hvilken Broder, der vorder forarmet med Fattigdom, saa at han sig ikke bjærge kan, da skulle alle Brødre hjælpe ham af Lavsens Penninge to Skilling Grot sig at forbedre med.«

»Om nogen Broder farer udenbys og finder sin Broder eller Søster i nogen Nød og han dem ikke hjælpe vil, give Lavet 1 Tønne Øl, om der bliver kæret derover.«

»Naar nogen Broder eller Søster dør, da skal hver af Embedet vaage over hannem om Natten eller have der

sit visse Bud, uden han er i lovlig Hinder eller Forfald. Hvilken det ikke gør, give en Øre Penning.«

»Hvo, som ikke den døde til Graven følger, give en Mark Øre i Penninge.«*)

»Om nogen Broders Barn eller Tjenestefolk dør, da skal hver af Embedet nærværendes være i Jordefærd, uden han er i lovlig Hinder.«

»Naar nogen Broder eller Søster dør, da skal hver Søsken lade holde en Messe for deres Sjæl og alle christne Sjæle, førend de æder Kød. Hvo det ikke gør, han skal give 3 Øre Penninge i Guds Navn i Oldermændens Nærværelse og Paasyn for den dødes Sjæl — — «.

Naar man saaledes i alle Livets Tilfælde var knyttede sammen, følger det ogsaa af sig selv, at ingen Broder maatte prøve paa at skaffe sig en Fordel, som den anden ikke samtidig fik Adgang til at tage Del i.

Ingen Broder maatte saaledes gøre store Indkøb af Korn, uden at hans Fæller fik Lejlighed til at deltage i Købet for samme Pris som han. Man enedes desuden om visse Dage at bage i, undertiden ogsaa som det synes i en vis Omgangsbagning, hvor kun en eller flere maatte bage.

At Lavets Brødre var en Helhed for sig fremgaar ogsaa deraf, at ingen maatte klage over en Fælle udenfor Lavet. Alle Trætter skulde afgøres indenfor dettes egen Domstol, og det gjaldt ikke blot rent faglige Spørgsmaal, men i det hele alt, hvad der kunde komme Brødrene imellem.

Det hedder f. Eks.: »Om nogen Broder gør Hor med sin Lavssøster, han skal give Lavet 3 Mark i Sagefald og den, der Konen tilhører, hannem og saa meget og en Tønde tysk Øl til Forlig.«

---

*) 1 Mark = 8 Øre.

»Hvo som giver en Broder eller Søster onde Ord eller Ukvems, han skal give Lavet 1 Øre Penninge, slaar han hannem eller hende med Næve give $\frac{1}{2}$ Td. Øl, slaar han og med Vaaben give 1 Td. Øl.«

»Om nogen Broder gør den anden Saar, gøre Lavet $\frac{1}{2}$ Kost.«

De Bøder i Øl og Mad, som der her er Tale om, blev fortærede paa Lavets aarlige Stævner, i hvilke det var enhver Broders og Søsters Pligt at deltage. Disse Stævner var nemlig ikke almindelige Forsamlinger, hvor man blot drøftede faglige Sager, de var tillige Sammenkomster med en højtidelig religiøs Karakter, hvor man bl. a. mindedes henfarne Brødrers og Søstres Sjæle og spiste og drak sammen for derigennem at betone, at den man spiste af Fad med og den man drak med af det fælles Bæger, som gik rundt fra højre til venstre fra Mand til Mand, med den var man inderlig forbunden.

Den religiøse Karakter betonedes ogsaa ved, at Lavet havde en fælles Værnehelgen og ofte et fælles Kapel eller Alter, hvor man lod læse Messen for døde og levende Brødrers Sjæle. Nogen fælles Bagerhelgen gældende for hele Landet synes der ikke at have været. I København holdt man sig til St. Karina, og Bagerne i Husum til den hellige Joducus.

Naar der her er dvælet saa udførligt ved Mesterlavene, er det fordi det i ældre Tid var enhver Svends Maal at blive Mester. Svendetiden var kun en Overgangsperiode af ikke ret lang Varighed, og det er derfor forstaaeligt, at Svendene til en vis Grad ogsaa var interesserede i Mestrenes Kaar, og at de derfor ogsaa villigt føjede sig i de Krav, der stilledes for at blive optaget i Mestrenes Lav. Det gjaldt jo deres egen Fremtid, og man maatte derfor sikre sig at Tilgangen blev af den Art, at man kunde være tjent med den.

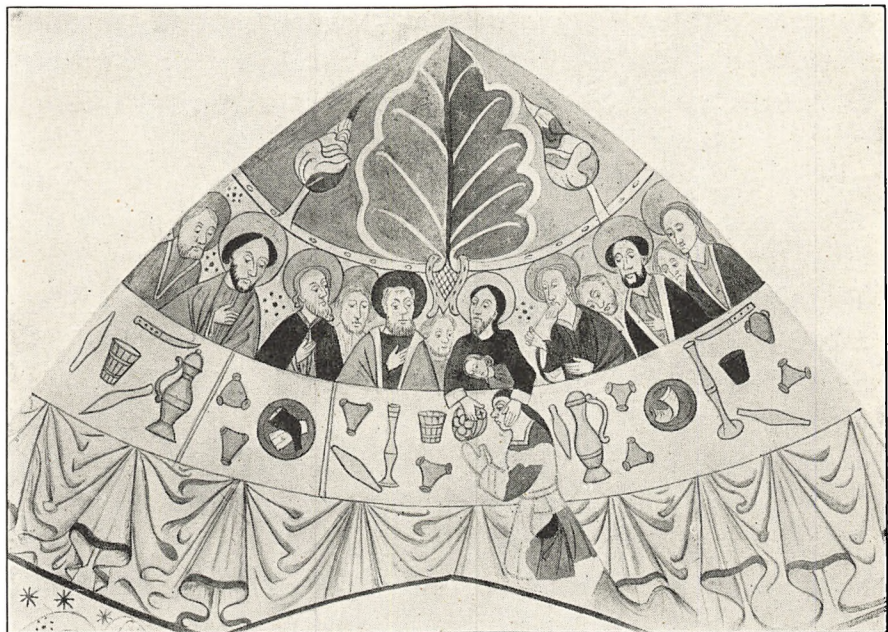
Først og fremmest maatte man kunne bevise at man var kommen af Godtfolk og var ægte født samt dernæst, at man kunde sit Fag, saa man var i Stand til at aflægge den Prøve, der krævedes for at blive Mester, og tilsidst give det Gilde, som det var Skik og Brug at traktere sine tilkommende Fæller med.

I Slagelse gjaldt herom følgende Regler: Den, der meldte sig til Optagelse, skulde i første Omgang give to saltede Skinker, tre ferske Retter, Smør, Ost, Hvedebrød, Rugbrød, som der var Brug for, og 2 Sk. Grot til Messen.

Naar der var gaaet et halvt Aar, maatte der et nyt Gilde til, bestaaende af tre saltede Skinker, fem ferske Retter, Smør, Ost, Rugbrød, Hvedebrød efter Behov og to Tønder Øl.

Saaledes var man i alle Henseender sammensmeltede til en stor Enhed, Mestre, Svende og Dreng, i faglige, religiøse og sociale Spørgsmaal. I alt holdt man sammen. Aarets Fester var Fællesfester. Ved Fastelavn dansede man sammen, og ved Maj red man Sommer i By. Kort sagt, man var i langt højere Grad end det nu er Tilfældet fælles om Livet i hellig og søgn; netop fordi Lavet paa-tog sig alle de Opgaver, som nu er overtaget af det offentlige. Man husker, at der i de Tider hverken fandtes Fattigvæsen, Hospitaler eller Forsikringer af nogen som helst Art. Alt, hvad man trængte til af Hjælp og Støtte kunde kun opnaas gennem det Lav, man tilhørte.

Til daglig var naturligvis Tiden optaget af Arbejdet, og Arbejdstiden var lang, selv om Bagerne i ældre Tid ikke havde nær saa mange Specialiteter at frembringe som i vore Dage. Den daglige Levefod prægedes ikke af nogen Luksus. Størsteparten af Kosten var tørret og saltet Fisk og Kød, og det Brød, man i Almindelighed spiste, var grovt Rugbrød, der bagtes i rund Form; de

Gammelt Kalkmaleri, der viser de forskellige Brødsorter i Middelalderen.

saakaldte Lever. Det var først langt senere at Rugbrødet fik den nuværende lange Form. Af Rug bagtes ogsaa mindre Brødsorter, navnlig Skonroggen, en Slags Beskøjter af fint Rug. Navnet betyder nemlig ordret »skøn Rug« og stammer fra Plattysk. De fremstilledes i rund Form med kugleformede Fremspring i Hjørnerne. De ses afbildede i de fleste ældre Bagersegl, samt paa mange af de gamle Kalkmalerier i vore Kirker, sammen med en anden almindelig Brødsort, de saakaldte »Veggen«, der var bagt af Hvedemel og spistes Tirsdagen før Askeonsdag, hvad der viser, at det er det samme som vor Tids Fastelavns Strut. Naturligvis bagtes ogsaa andre Sorter. Paa Bagerseglene ses saaledes afbildet baade Boller, Hjærter og Kringler.

Hver af disse Brødformer har aabenbart oprindeligt tilhørt sin særlige Fest. Veggen og Strutten Fastelavn, og

Kringlen Julen. Denne sidste er sikkert efterlignet det hedenske Ring- eller Hjulbrød, hvis Ender, da Kristendommen traadte frem, ikke blev forenede til en Ring, men lagt over Kors overfor den modsatte Side af Ringen. Det saaledes korssignede Brød blev til den senere Kringle, hvilket Ord oprindeligt betød en Kreds. Naar der ofte ogsaa bagtes Kager i Form af Grise, saadan som vi forøvrigt har kendt det lige ned til vor Tid som en almindelig Artikel paa Markeder, har vi her et Festbrød, der stammer fra den hedenske Dyrkelse af Guden Frej, idet Galten var hans Symbol.

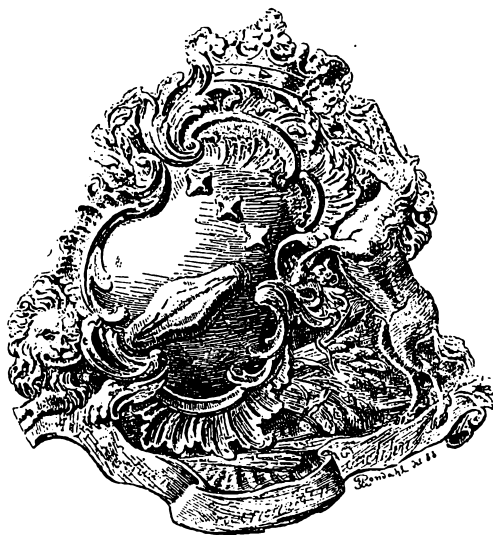
Alle disse forskellige her nævnte Specialiteter har som Regel været bagt paa Oplag. Man var i ældre Tid ikke forvænt med friskt Brød, og det synes ogsaa at have været Skik, at Bagerne i mange Byer slet ikke bagte paa visse Dage; en Ordning, der sikkert er indført for at fordele Produktionen mellem Bagerne indbyrdes. At en saadan Regulering er stødt paa Modstand fra Øvrighedens Side, synes at fremgaa af de Forbud der findes fra forskellige Byer mod at hindre Bagerne i at bage hver Dag, saaledes som man forsøgte det baade i København og Roskilde. Vist er det imidlertid, at den daglige Baging trængte igennem og dermed ogsaa Skikken at spise friskt Brød. Vi hører saaledes, at Christian III., 1541, Morgen og Aften lod købe Brød hos Malmø's Bagere. Det er dog sikkert kun de mindre Brødsorter, og hvad man kaldte Kager, der har været bagt til daglig. Det almindelige grove Brød bagtes kun paa Oplag og kunde være halve Aar gammelt inden det spistes.

Man kan, efter alt hvad der foreligger, gaa ud fra, at store Forretninger har der ingen Steder været, navnlig da man i alle velhavende Huse selv bagte sit Brød. Af-sætningen har derfor i al Almindelighed kun omfattet den jævne Befolkning og Skibsprovianteringen.

Noget stort Svendetal har der derfor sikkert ikke været, selv om vi kan gaa ud fra, at de fleste Bagere dog i det mindste har haft en Svend. Vi ved saaledes tilfældigvis, at der 1510 fandtes 11 Bagermestre i København med 21 Svende, fordelt saaledes, at to Mestre var uden Svende, 3 havde hver en, 6 hver to, og to hver tre Svende.

Hvorledes disse Svendes Liv formede sig, skal blive Genstand for en Fremstilling i de følgende Afsnit.

Skilt fra Bagersvendenes Velkomst.

SVENDENE I LAVSTIDEN

Som allerede nævnt foran var Svendetiden kun en Overgangsperiode. De fleste Svende i ældre Tid var derfor ogsaa alle unge Mennesker, der ikke har taget sig Livet altfor nær og ikke kendt til andre Sorger end dem Bekymringen for deres eget personlige Vel bød. De hørte, som alle andre Svende, til Mesterens Hus, hvor de fik Kost og Logi, og iøvrigt som Led af Husstanden var undergivet den almindelige Hustugt, der naturligvis kunde variere, alt efter Mesterens Personlighed. Lønnen har ikke spillet nogen større Rolle, og har som Regel været tilstrækkelig til de faa personlige Udgifter, en Svend kunde have.

Det er da heller aldrig paa det økonomiske Omraade, at der er opstaaet Modsætninger mellem Mester og Svend. Som hørende til den samme sociale Klasse havde de ens Syn paa Livet, og enhver Svend var paa det rene med, at naar han havde naaet den passende Alder, vilde han selv gøre Skridtet over i Mesterstanden.

Som Helhed betragtet har derfor ogsaa Forholdet mellem Mestre og Svende været godt, men dermed er naturligvis ikke sagt, at der ikke nu og da kunde komme en Kurre paa Traaden. Som de unge Mennesker, de var, kunde Svendene naturligvis føle sig trykket af den Dis-

ciplin, han var undergivet i Mesterens Hus. De har nu og da ønsket sig større Frihed, haft Lyst til en Gang imellem at samles med deres Fæller og more sig sammen med dem. Heller ikke har de altid været tilfreds med den Kost, de fik, eller det Logi, der bødtes dem, og de har sikkert ofte ønsket at løsne sig fra Arbejdsstedet og faa Beskæftigelse andet Sted. Som Regel var en Svend i ældre Tid fæstet paa et halvt Aar, og det er forstaaeligt, at det til Tider kan have været vanskeligt at holde ud saa længe paa et Sted, naar Forholdene ikke var efter Ønske.

I Middelalderen og langt hen i den nye Tid har Skifte fra et Arbejdssted til et andet dog næppe været ret almindeligt, men efterhaanden som Mesterlavene vaagede i større og større Grad over, at Adgangen til at blive selvstændig ikke blev alt for let, og det endog blev Skik i flere Byer, at Antallet af Mestre blev fastsat af Øvrigheden, saa der kun kunde blive Lejlighed til at blive Mester, naar der var en Stilling ledig, var Svendetilværelsen ikke altid saa gunstig. Det kunde da ske, at han maatte vandre i ret lang Tid fra Sted til Sted for at faa Arbejde. Ogsaa kunde det hænde, at en Svend blev syg og trængte til Pleje, og for at opnaa den, blev det nødvendigt for Svendene at oprette en Sammenslutning, der kunde yde dem Hjælp i alle forekommende Tilfælde.

Saadanne Organisationer træffer vi da ogsaa meget tidligt rundt om i forskellige Byer. I København er der allerede oprettet en Svendeforening saa tidligt som 1403, hvad der tyder paa, at Svendene dør i visse Henseender har følt Trang til at hævde deres særlige Interesser.

Gennemgaar man nu de Statuter, der er oprettet for denne Sammenslutning, maa man dog ikke vente i dem at finde særlige Regler, der tager Sigte paa at fremme Svendenes Krav overfor Mestrene. Det er ingen Fagfor-

ening i moderne Forstand, vi møder, men derimod et middelalderligt Broderskab med den Opgave at varetage Svendenes religiøse Tarv og sikre dem Hjælp i Tilfælde af Sygdom. Det har derfor ogsaa, som alle lignende middelalderlige Institutioner, en ren Gildekarakter, der yderligere fremhæves ved, at det ikke alene var Bagervende, der kunde optages i det, men Adgangen var aaben for alle og enhver; og at saadanne er blevne modtagne ses ogsaa af de bevarede Medlemslister.

At dette Gilde ikke er bleven oprettet for at varetage særlige Svendeinteresser overfor Mestrene, ses ogsaa deraf, at Statutterne er udstedte med Tilladelse af Mestrene og i flere Tilfælde netop lægger Vægt paa at betone Svendenes Pligter overfor disse.

Sandsynligvis har der da heller ikke været nogen særlig Trang paa Svendenes Side til paa dette Tidspunkt at hævde en Særstilling. Det, man har villet, er rimeligvis kun at have et Tilhold, hvor man i paakommende Tilfælde kunde være sikker paa at finde Hjælp og Trøst, naar man trængte til det.

Først og fremmest gjaldt da dette i aandelig og religiøs Henseende. Gildet er da ogsaa stiftet »den almægtigste Gud til Lov, Hæder og Ære, alle Guds Helgene og Jomfru Sante Karine til Lov og Ære og alle vore Sjæle og alle christne Sjæle til Salighed.« Derfor skulde der hvert Aar afholdes to Messer i St. Karines Kapel i Vor Frue Kirke.

Nu maa man naturligvis ikke tro, at Bagervendene var mere religiøst sindede end andre Mennesker paa den Tid. Religionen var i Middelalderen i den Grad indlevet i den almindelige Bevidsthed, saa ingen hverken kunde eller vilde leve uden Tilknytning til Kirken, der var den store Forvalter af det aandelige Vel og i alle Forhold dikterede de Regler, hvorefter man havde at indrette sit

Liv i denne Verden, om man vilde opnaa at frelse sin Sjæl fra den Fordømmelse, som man var sikker paa ventede enhver efter Døden.

Hertil kom, at intet Menneske i ældre Tid i det hele taget kunde tænke sig at leve uden Samkvem med sine Standsfæller paa det sociale Omraade. Et enkelt Menneske betød intet og kunde hverken opnaa Ret eller Skel, naar han ikke var tilsluttet enten en mægtig Slægt eller et Samfund, der traadte i dennes Sted. Fødsel og Stand var det absolut afgørende for ens samfundsmæssige Stilling.

Det er da sikkert ogsaa disse Grunde, der har været afgørende for Bagersvendenes Gilde, og hvor nær de end i Almindelighed kan have følt sig knyttet til Mestrene, har disses Lav dog næppe i alle Tilfælde forekommet dem betryggende. De har villet have en Samt et Samfund, der traadte i dennes Sted. Fødsel og Stand deres egne, og som de socialt og selskabeligt har kunnet slutte sig til.

Gildekarakteren i deres Organisation er da ogsaa afgjort den overvejende og lægger Vægt paa den gensidige Hjælp og det fælles Samliv mellem Brødrene og Søstrene.

Blev nogen syg, skulde der vaages over ham og ydes ham Hjælp; døde han, skulde der sørges for Messer for hans Sjæl og for en hæderlig Begravelse.

Ellers har Sammenkomsterne den samme højtidelige Karakter, som vi finder i andre samtidige Gilder. Der skulde mødes i anstændig Paaklædning, og under selve Sammenkomsten maatte der vises en ordentlig Opførsel. Drikken af den fælles Gildespokal skulde gaa »retsinings« fra Mand til Mand, og man maatte ikke drikke hinanden til tværs over Bordet, medmindre det var en Gæst, der skulde hilses paa.

Slagsmaal og Skændsmaal taaltes ikke. Derfor hedder det ogsaa i Statuterne: »hvilken Broder, som slaar sin Broder paa Tænderne eller Kindben, han betaler to Mark Vox«. Dette skulde bruges til at vedligeholde Gildets Alterlys for.

Endvidere: »Hvilken Broder drikker sig drukken, saa at han spyr, først vi drikker sammen, han betale en Grot.«

»Hvilken Broder spilder saa meget Øl for sig paa Bordet, at han eller Skafferen kan det ikke bedække med sin Haand, han skal give to lybske Penninge.«

At Statuterne var formede af Mestrene fremgaar af, at der i dem findes forskellige disciplinære Bestemmelser, som Svendene næppe vilde have fundet paa at optage i en Lov, der var givet af dem selv. Det hedder f. Eks.: »Er det saa, at to Brødre lege tilsammens med Terninger og en anden Broder kommer der tilgængendes og siger det, da skulle de to, som have leget til Hobe, betale hver der to engelske. Fremdeles er det ogsaa, at en Broder kommer der, som tvende Brødre lege tilsammens med Terninger, og dølger han det, og kommer det siden ud, da betaler han, som haver dulgt det, to engelske, saavel de som dobbelt haver.«

»Om nogen leger med Penge, imens han skal sælge sin Herres Brød, saa tit han det gør, betaler han en Grot. Og om det nogen saa af vore Brødre og meldte dem ikke, og kommer det siden ud, den ene betaler saa meget som den anden.«

»Er det saa, at der staar en for et Led og vil købe Brød, og en anden kalder paa ham fra Ledet, derfor skal han betale en Hvid Penning.«

Om hvilken Betydning dette Gilde iøvrigt har haft for Bagersvendene, ved vi intet, lige saa lidt som vi ellers kender noget til dets Historie.

Imidlertid kan man gaa ud fra, at saalænge Bager-svendenes Stilling har været nogenlunde stabil, saa at de alle efter en passende Tids Forløb har kunnet gaa over i Mestrenes Rækker, har Gildet sikkert opfyldt sin Mission.

Noget andet blev det, da Svendenes Antal blev saa stort, at de ikke alle kunde regne med at blive selvstændige i den By, hvor de havde Arbejde, men maatte indrette sig paa en længere Svendetid og nu og da tilmed at vandre arbejdsløs fra By til By.

Da maatte der tænkes paa en mere speciel Organisation, beregnet paa i særlig Grad at fastsætte Forholdet mellem Mestre og Svende.

Dette er, saavidt man nu kan skønne, sket for Danmarks Vedkommende i Løbet af den første Halvdel af det 17. Aarhundrede.

Det økonomiske System, som da var raadende, regnede ikke længer som i Middelalderen med den enkelte By, men med Staten som Helhed. Det var den saakaldte Merkantilisme, der var blevet det ledende Synspunkt i det økonomiske Liv, og dens Hovedprincip var, at et Lands Rigdom bestod i Penge. For dem kunde man jo købe alt, hvad man kunde tænke sig af Goder, og derfor gjaldt det om at have og at skaffe sig saa mange af disse som muligt. Dette skete bedst ved Handelen med andre Lande, og det kom derfor først og fremmest an paa til disse at kunne afsætte saa meget som muligt af, hvad man kunde frembringe i Landet selv, eller hvad man kunde tjene paa ved at sælge Varer, som man havde indkøbt fra Udlandet til andre Lande. De Penge, som man derved tjente, var den egentlige Rigdom, idet man ikke regnede med de faste Værdier, man havde i selve Landet i Form af Jord og Huse, uden for saa vidt de afgav Produkter til Salg udenlands. Var dette ikke Til-

fældet, var det bedre f. Eks. at beholde Landbrugsprodukterne i Landet selv, fastsætte en billig Pris paa dem for at bruge dem til Føde for Landets Befolkning, som derved blev i Stand til at producere billige Varer til Salg i Udlandet, thi fra dette gjaldt det om at indføre saa lidt som muligt, for at Pengene kunde blive hjemme. Nu var Danmark i overvejende Grad ogsaa den Gang et Landbrugsland og Landbrugsvarer for saa vidt ogsaa en vigtig Udførselsartikel, men et Udbytte, der blot tilnærmelsesvis kan maale sig med det, det giver i vor Tid, gav det ikke, og derfor mente man, at det fremfor alt kom an paa at fremme Handel, Søfart og Industri.

For at naa dette Maal maatte Produktionen først og fremmest ledes fra oven gennem Statens Indgriben og Initiativ, og derfor gjaldt det især om at sørge for, at Folkets Arbejdskraft styrkedes og organiseredes. Alle, der gik ledige, skulde sættes i Arbejde, og alle skulde arbejde saa billigt som muligt, og vilde de ikke gøre det frivilligt, maatte de tvinges dertil. Derfor oprettedes Tugthuse og Arbejdsanstalter, hvor alle ledige Kræfter kunde tages i Brug. Intet Selvstyre kunde taales, det var fra Staten, at al Ledelse skulde udgaa.

Af den Grund havde da Christian IV ogsaa i Aaret 1613 ophævet alle Haandværkslav, fordi deres Produktionspriser var for dyre, og fordi de i det hele var altfor egenraadige i alle Forhold. Kongen vilde selv være Herre over, hvorledes det hele skulde ordnes. Alle skulde føle sig som Led i et stort Maskineri, hvis Hjul sattes i Gang efter nøjagtige Regler, og uden at den enkelte paa nogen Maade skulde have Lov til at have sit Besyv med i Laget.

Nægtes kan det ikke, at alt var stort tænkt og teoretisk set i den skønneste Orden, men der var blot den Fejl ved Systemet, at det netop var lutter Teori, og at

der slet ikke var taget Hensyn til de virkelige Forhold og de levende Mennesker.

Det viste sig da ogsaa, at disse aldeles ikke var indrettet paa at lade sig sætte i Gang fra oven, fordi de ikke havde Begreb om, hvad en Stat var for en Indretning, men tværtimod helt og holdent var indstillede paa at passe deres vante Arbejde ud fra de Forestillinger, de nu en Gang var indlevede i, og disse gik afgjort ud fra, at det kun var det lokale Marked, man arbejdede for og under. Det var ganske umuligt for den enkelte at indstille sig saaledes, at hans Produktion skulde tage Sigte paa den hele Verden, naar han havde sit svære Mas med at klare sig indenfor det lille Omraade, hvor han havde sit Virke.

Det viste sig da ogsaa, at alle de Foranstaltninger, Kongen havde villet gennemføre for Haandværkets Vedkommende, blev ganske virkningsløse.

Lavene, der skulde være ophævede, vedblev at bestaa og maatte snart efter tillades igen. Ganske vist skulde de nu undergives andre og sværere Regler end tidligere og være under strengere Kontrol, men stort set blev dog alt ved at gaa i den gamle Gænge.

Hvad Svendene angaar, blev der vel udstedt en hel Del strenge Bestemmelser, der tilsigtede at gennemføre en nøjagtig Orden i Arbejdsforholdet og bringe strengere Disciplin til Veje, men de er næppe nogensinde bleven strengt overholdte.

For Bagernes Vedkommende udgaves der saaledes 1623 en ny Vedtægt, hvori det om Svendene hedder: »Anstiller nogen Bagersvend sig modvilligen eller forløber sin Husbond, førend de bliver lovligen adskilt, han maa paagribes og straffes efter højstbemeldte Kongl. Majestæts naadigst udgangne Mandat eller efter Oldermands og Hossiddernes billige Kendelse som Ret er.

Men dersom ellers i andre Maader kan indfalde Tvistighed imellem Bagerne indbyrdes eller og om de af deres Tjenere forurettes, da skal deres Sag forhøres med Bidsidderne af Raadet med Oldermænden og hans to Siddere saa vidt Kongens og Byens Rettighed ikke vedkommer.«

»Bagerne i Lavet skulle og holde en billig og skellig Ordning med deres Svende, at en ikke udlover større Løn end en anden, dennem selv til Skade; desligeste og holde deres Folk til Kirkegang og Guds Ords Hørelse og til Afhold fra Drukkenskab, Letfærdighed og utugtige Ord og Tale, som ikke bør at lides eller tilstedes imod lovlig Skel og Brug, saa og have god Tilsyn med deres Ild og Lys saa vel som med Kul udi Tønder hensesættes, at de blive vel læsket og udslukt, saa ingen Skade deraf kan foraarsages under Pine og Straf som vedbør.«

»Hvilken Svend, som forsømmer sin Husbonds Arbejde Dag eller Nat og derefter bliver anklaget, kan straffes efter Oldermænds og Hossiddernes Sigelse, eftersom de befinder hans Forseelse er stor eller liden. Skulle heller ikke Bagerne lide eller taale, at deres Svende under eller for dennem selver holder nogen hemmelig Correspondents eller Sammenbindelse mod deres Husbond under alvorlig Pine og Straf som vedbør.«

Man skimter bag alle disse strenge Ord, at Bagersvendenes Stilling i Tidens Løb havde forandret sig ikke saa lidt. Det var ikke længer det gamle patriarkalske Forhold, som herskede, og selv om enhver Bagersvend stadigvæk saa det som sit endelige Maal at blive Mester, saa var dette nu ikke mere saa let at opnaa som tidligere. Mestrenes Tal var begrænset og Svendenes Mængde steget. De var nødt til i højere Grad end før at varetage deres særlige Interesser og sørge for at hævde sig overfor Mestrene og Øvrighedens Indgreb. Bagersvenden maatte regne med, at han nu og da i læn-

gere Tid, end der tidligere havde kunnet være Tale om, kunde blive udsat for Arbejdsløshed og behøve Hjælp, mens denne stod paa.

Vi ser derfor ogsaa, at Bagersvendene ligesom andre Haandværkssvende, til Trods for, at Øvrigheden var paa sin Post mod enhver Sammenrotning, begynder at danne nye Organisationer.

Den rejsende Svend var bleven et nyt Samfundsfænomen, som ingen kunde komme uden om, et Resultat af det Befolkningsoverskud, som viste sig i det 17. Aarhundrede i et stadigt voksende Proletariat, som man forgæves søgte at komme til Livs.

Der er ingen Tvivl om, at man fra Svendenes Side har søgt at møde den Nødstilstand, de mere og mere var komne i, ved en tidssvarende Organisation, der gik ud paa, at der i hver By, hvor der fandtes et Mesterlav, ogsaa oprettedes en særlig Svendesammenslutning, der vel overalt stod under Mestrenes Tilsyn og Ledelse, men dog for saa vidt hævdede sin Selvstændighed, som den i det paagældende Svendeherberg fik et Centrum, hvor baade de tilrejsende ledige og de arbejdende Svende mødtes og lagde Raad op om, hvad der i paakommende Tilfælde kunde foretages i Svendenes Interesse.

Disse Svendelav fik en overmaade stor Betydning, fordi de efterhaanden indordnedes under Regler, der blev fælles for den største Del af Europa, ganske naturligt fordi de samme sociale Forhold, som raadede herhjemme, ogsaa gjaldt der. Overalt mødte man den rejsende Svend, der var paa Jagt efter Arbejde, hvor dette kunde ventes at faas, og det var derfor en naturlig Ting, at Svendene paa deres Side gjorde, hvad de kunde for at hjælpe sig selv og slutte sig sammen efter de Vedtægter, som det blev Skik at kalde »Haandværksbrug«, og som i og for sig var forskellige for hvert Fag, men dog

havde det tilfælles, at de alle gik ud paa at hjælpe den vordende Svend og at hævde den faglige Ære, saa at Svenden ikke sloges i Hartkorn med enhver omvankende Landevejsbisse.

Det var disse Regler, der blev en Magt i Svendenes Haand og ogsaa fik stor Betydning for Mestrene, for saa vidt som disse selv havde været Svende og ligesom disse satte Pris paa at holde Fagets Ære højt overfor det øvrige Samfund.

Imidlertid er det dog kun i København, at der har udviklet sig nogen Svendesammenslutning af Betydning. Om Provinserne vides kun lidt. Der fandtes vel i en Del Købstæder Bagerlav, men de Mestre, der fandtes deri, har alle kun haft Smaavirksomheder, og sikkert kun faa af dem har holdt Svende og Lærlinge. Om Aarhus vides det saaledes, at der i Tiden fra 1766 til 1786 fandtes ca. 9—10 Mestre, medens Svendetallet i samme Tidsrum varierer fra 2 til 7, oftest 3 eller 4, og af Lærlinge fra 1 til 5, oftest 2 eller 3.

Hvor svært det har været at eksistere fremgaar deraf, at Mestrene holdt Koner til at gaa rundt i Byen og sælge Brød eller til at tage Stade paa Torvet eller andre Steder. For at hindre indbyrdes Konkurrence blev det bestemt, at ingen Kone maatte gaa rundt med mere end to Kurve, men denne Vedtægt synes det at have haft sine Vanskeligheder med at faa overholdt.

HAANDVÆRKS SKIK OG BRUG

Naar man helt vil forstaa Bagervendenes Stilling i den gamle Lavstid, maa det ikke glemmes, at Mestre og Svende hørte til det samme sociale Lag og samledes ganske naturligt under den samme Organisations Rammer. De til forskellige Tider udstedte Lav-artikler gjaldt for begge Parter, dog saaledes, at Svendene, hvad deres Tjenesteforhold angik, i alle Henseender var underkastet Mesterlavets Justits. Svendenes Lav var derfor heller ikke nogen fri Sammenslutning i vor Tids Forstand. De kunde intet Møde afholde uden efter indhentet Tilladelse, og selv om de ogsaa fik Lov dertil, skulde Mestrenes Oldemand og som Regel ogsaa et Par af Bisidderne være nærværende. Desuden var i hvert Fald altid i de sidste Par Hundrede Aar af Lavets Tilværelse et Medlem af Magistraten til Stede for at paase, at alt gik ordentligt og sømmeligt til.

Nu maa man imidlertid huske, at der heller ikke var Brug for nogen moderne Fagforening. Lønnen spillede kun en ringe Rolle, og da heller ingen tænkte paa at rokke ved den lange Arbejdstid eller iøvrigt ved Forholdet til Mestrene, blev der ikke mange Spørgsmaal tilbage, som kunde give Anledning til Strid.

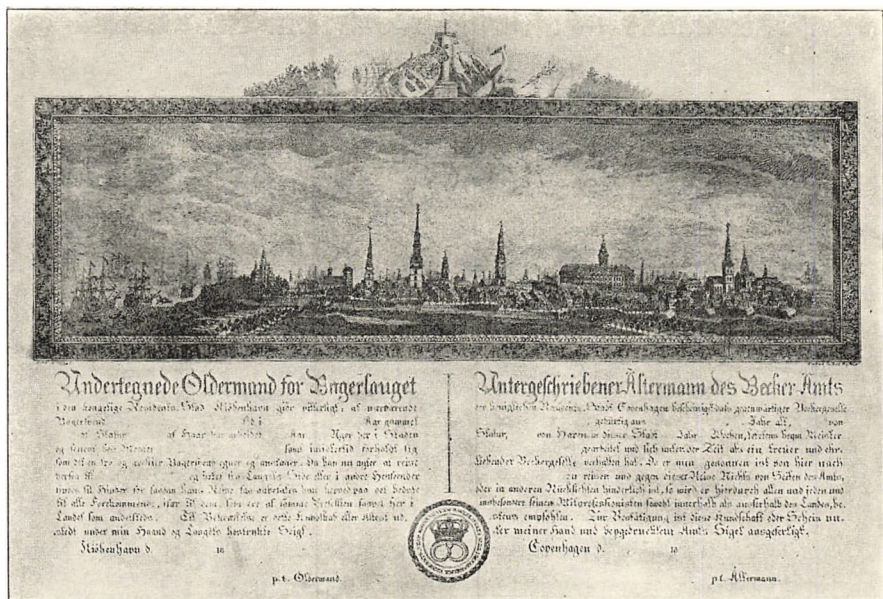
Det faldt ingen af Svendene ind at sætte sig op mod det Livssyn, som gjaldt for saa godt som alle Haandværkere i hele Tyskland, Schweiz, Østrig og det meste af Norden, fordi det bundede i et Standssammenhold og i et fælles Syn paa Haandværkets Ære, der gav Hold og Bærekraft overfor alle de andre Stænder, baade dem ovenover og nedenunder.

At fravige de Skikke, som baade Mestre og Svende var indlevede i, faldt derfor ingen ind.

Hvori bestod da disse Skikke? Deri, at Faget som saadant var en Enhed, som ingen enkelt kunde bryde. Den symboliseredes i Lavsforsamlingen, hvor alle skulde møde, og hvor hver enkelt havde sin bestemte Plads om Bordet. Midt paa dette stod »Laden«, den Kiste, der indeholdt Lavets Dokumenter og Værdipapirer. Naar den aabnedes, var det, som selve Fagets Ære og Værdighed slog ud af den som en Atmosfære, der bredte sig over alle. Ingen maatte afbryde Oldgesellen, naar han begyndte sin Tale, der indledes med det saakaldte »Umfrag«, et Rundspørge, gentaget tre Gange, om, hvorvidt nogen vidste noget, der stred mod Haandværks Skik og Brug. Det var da alles Pligt at komme frem med, hvad de havde faaet at vide i den Retning, og de, der havde forsyndet sig, idømtes Straffe. Ogsaa de, der opførte sig upassende, som bandede eller svor, mens Laden var aaben, blev idømt Bøder. Iøvrigt gik Mødet under Iagttagelse af en bestemt Ritus.

Der var ingen Plads for personligt farvede Udtalelser, men netop derigennem følte man sig knyttede sammen under en fælles Lov.

Svendenes Sammenkomster udfoldede sig under et strengt Ceremoniel, og det var kun udenfor Møderne for aaben Lade, at det egentlige Kammeratskab kunde vise sig, og for det var der i høj Grad Brug.

Svendebrev.

Man maa huske, at Svendeskaren i en By ikke var nogen stabil Mængde, men tværtimod Genstand for en stadig Skiften, saa at de Ansigter, der var fremme i et Møde, kunde være helt andre i næste. Man kan gennemgaende gaa ud fra, at Tjenestetiden hvert Arbejdssted aldrig strakte sig ud over et halvt Aar, og at der skiftedes ved Paaske- og Mortensdagstid.

Som de løse og ledige unge Mennesker, Svendene var, prægedes deres Tilværelse derfor af Vandringslivet. Man havde let ved at skifte. Var man ikke tilfreds et Sted, betænkte man sig aldrig paa at snøre Felleisen og drage et andet Sted hen. Gifte Svende kendtes ikke eller var i hvert Fald kun en ren Undtagelse.

Men netop fordi Vandringslivet var saa at sige en permanent Tilstand, blev det Svendeorganisationens væsentligste Opgave at støtte og hjælpe den rejsende.

Herberget blev derfor ogsaa Centret for Svendenes

Liv. Her kunde den tilrejsende Svend faa Ophold og Hvile, Hjælp til Vidererejsen, Pleje under Sygdom og Anvisning paa Arbejde.

For at opnaa alt dette maatte Svenden imidlertid være nøje inde i Haandværks Skik og Brug, d. v. s. vide, hvorledes han havde at opføre sig i hvert enkelt Tilfælde.

Først og fremmest gjaldt det om at kunne »Grussen«. Den lød for Bagersvendene:

»Guten Tag, Gott ehre das Reich, Gott ehre das Gelack, Gott ehre den Herrn Vater, Frau Mutter, Brüder und Schwester und alle fromme Becken-Knechte, wie sie hier versammelt seyn, es sei hier oder anderswo.«

Denne Hilsen, der ret fortæller os, hvor Faget og dets Udøvere overalt i Verden hørte sammen, brugtes, naar man kom ind i Herberget eller Kroen, som den kaldtes her, men iøvrigt anvendtes flere Formularer ved forskellige Lejligheder, f. Eks. naar man første Gang traadte ind i Kroen, og naar man optoges i Laget. Desuden gjaldt det ogsaa om at iagttage visse Regler for sin Optræden, hvorved tilsigtedes at vise, at man ejede en for Standen sømmelig Dannelse, saa man ikke kunde forveksles med en hvilken som helst Landevejstraver.

Naar en rejsende Bagersvend kom til Kroen, maatte han bære Bylt og Kappe paa begge Skuldre og sige Grussen to Gange, første Gang ved Indtrædelsen, anden Gang i selve Gæstestuen, hvor Svendene havde deres Stueskilt, og saa lukke Døren efter sig. Var det Sommer, og Døren stod aaben, maatte den først tillukkes, inden der blev banket paa.

Naar saa Herbergsfaderen viste sig, maatte der siges følgende Remse:

»Mit Gunst Herr Vater, ich will Ihnen und die Frau Mutter angesprochen haben, Er woll heute über Nacht mich beherbergen. Ich will mich verhalten, was einem

ehrlichen Becker-Knecht gehört, gebührt und wohl ansteht, es sey gleich hier oder anderswo.«

Herbergsfaderen svarede da, at hvis han vilde forholde sig som udtalt, kunde han lægge sin Bylt fra sig. Indtil denne Tilladelse var givet, skulde Hatten beholdes paa.

Paa samme Maade udveksledes forskellige Remser, naar den tilrejsende Svend fik anvist Arbejde, eller naar han vilde vandre videre.

En Bagersvend kunde ofte komme vidt om Lande, og det frie Vandringsliv har sikkert tiltalt mange af de unge Svende. De saa sig om i Verden og behøvede ikke at have større Sorger for Udkommet, thi hvor de end kom, var der altid Kammerater, der var villige til at hjælpe dem.

Men naturligvis gjaldt det saa om at holde Faget i Ære baade overfor sig selv og andre. Haandværket, man tilhørte, var og skulde være ens Stolthed og i Anseelse hæves over alle andre Stillinger. Hvert Haandværk roste sig da ogsaa først og fremmest for sin Ælde og Berømmelse samt ejede sine dertil egnede Viser.

I en Bagervise, der skriver sig fra det 17. Aarhundrede, hedder det f. Eks.:

»Frölich auf zu aller Zeit
Zu Wasser und zu Lande
Im Feld und grüner Heide,
Lustig Ihr Becker-Knechte all
In Städten, hohen Berg und Thal
Hochlobens werth Ihr seyd.

Sturm, Wellen, Brausen, Wind
Lass ab von Ungestüme
O Glück komme nur geschwind
Weich weg von uns all Traurigkeit
Das wünsch ich euch jetzt und allezeit
Bis sich das Glücke findet.

Ein Becker-Knecht wohlgemuth
Sich seines Handwerks allzeit
Täglich erfreuen thut
Dass er dadurch wird wohl bekannt
Ja gar viel schöner Stadt und Land
Sieht er mit frischem Muth.

Von vielen werden wir gepreist
Wo wir in ein Stadt kommen
Gross Ehr man uns beweist
Viel Reverents man uns erzeigt
Die Becker-Knecht sind brave Leut
Man rühmt sie allermeist.«

Visen fortæller saa videre om alle de Lande, Svenden vandrer igennem, og hvorledes man overalt modtager og opvarter ham paa det bedste.

Andre Viser skildrer, hvorledes Bagersvenden var anset frem for alle andre hos det smukke Køn, der aldrig kunde staa for ham.

Det hedder f. Eks. i en saadan:

»Ich kann und mag nicht frölich sein,
Sprach eines Kaufmanns Töchterlein
In ihren jungen Jahren,
Wenn ich an frischen Beck-Knecht denk:
:| Thut mir mein Herz im Leibe kränck|:
Die Nacht kann ich nicht schlafen.

Die Mutter sprach: ach Tochter mein,
Warum thust du so traurig sein,
Ein'n Kaufmann sollst du haben.
Da hast der'r guten Tag so viel,
:| Magst schlafen so lang es ist dein Will|:
Die Nacht bis an den Morgen.

Ein Pflaster-Treter noch Trunkenbold,
Kann ich mein Tag nicht werden hold,
Sie ha'n kein Lehr erfahren.
Ich lob die Becken-Brüderschaft
:| Die weit und breit wird gross geacht|:
In Städten und in Ländern.

Denn Becken-Knecht'n geb ich den Preiss,
Sie tragen schwarz vor Tüchlein weiss
↪ Drum thun sie mir gefallen.
Semmel und Brod backen sie gar bald,
:| Sie gebn ihm gar ein schön Gestalt|:
Von Tugend sind sie milde ..«

Der er ingen Tvivl om at alle de nævnte Skikke har været kendt i København, heller ikke om at Viser af den ovennævnte Slags har været sungne. Desværre har vi ikke danske Viser bevaret; men at de tyske har været lige saa yndede, kan vi sikkert gaa ud fra, baade fordi

Forbindelsen mellem Danmark og Tyskland var saa livlig, og fordi København til enhver Tid husede en Mængde tyske Bagersvende, hvoraf endda mange bosatte sig og blev Mestre.

Fra det 17. Aarhundredes første Fjerdedel finder vi saaledes følgende tyske Bagernavne i København: Dallmann, Smertz, Dauermann, Kirkebuss, Lentz, Hauptmann, Haase, Jechell, Schultz, Pipher, Engelche, Zirkov, Beier, Holtermann, Wulff, Gerdner, Mentz, Sink, Bildenberg, Gerver, Platz, Grundtmann, Vogeler, Tysen, Tramp, Liebendal, Tedler, Müller, Engell, Rabbakowsky, Blomm, Scharnhorst, Roloff, Schlichtroch o. s. v.

At alle disse Tyskere i høj Grad har præget den danske Bagerstand med deres Fædrelands Sprog og Skikke, ved vi, og at navnlig det københavnske Haandværk i Bund og Grund blev omformet deraf, er der talrige Vidnesbyrd om.

At de københavnske Bagermestre og Svende saaledes helt blev tyskpræget, fremgaar med tilstrækkelig Tydelighed af deres Protokoller.

Møderne holdtes saaledes helt efter tysk Skik. Fra Tyskland kom Skikken at holde Møde »for aaben Lade«, at holde »Umfrag« og Brugen af Velkomsten ved Optagelse af nye Medlemmer, samt den Skik at forsyne den med Skilte.

I det hele taget var de københavnske Bagere saa »zünftige« som noget andet Haandværk, og at dette i høj Grad kom til at øve en stor Indflydelse paa Forholdet mellem Mestre og Svende vil de følgende Blade oplyse om.

MESTRE OG SVENDE

Efter Ordlyden i de officielle Lavsartikler skulde man tro, at Svendene var en meget underkuet Kaste, og det vilde ogsaa have været sandt, om de var bleven overholdt. Det blev de imidlertid ikke, thi i ældre Tid var Udstedelse af en Lov en Ting, men det at overholde den noget andet. Den Ivrighed, hvormed der fra Kongemagtens Side, navnlig siden Reformationen, udstedtes Love og Forordninger tilsigtede at omskabe Samfundet og indordne dets Medlemmer under Kongens og Statens Autoritet; men Borgerne i Landet lod sig ingenlunde ensrette i en Fart, de havde en anden Lov at følge, nemlig Sædvanens, Traditionens.

Saaledes ogsaa Bagerne. Overfor Kongens Forordninger stod Skik og Brug, og dem rettede man sig efter, og navnlig blev dette Tilfældet efter at de tyske zünftige Skikke blev Rettesnor saavel for Mestre som Svende. Man kan derfor roligt gaa ud fra, at ingen Straf blev dikteret uden i Overensstemmelse med disse.

Naturligvis var Svendenes Stilling langt fra fri, men de fandt sig i Afhængigheden, fordi den nu en Gang var Sædvane; men ellers maa man ikke tro, at Svendene var lette at køre i Ring med. Den mindste Afvigelse fra, hvad de var vant til, vakte øjeblikkelig Modstand. Heller ikke

var de bange for nu og da at tage sig Friheder, som de ikke havde Lov til. Det var f. Eks. meget yndet at tage sig en Frinat, en »Fronat«, som det undertiden kaldes. Ganske vist risikerede de i saa Fald at blive idømt en Bøde paa 2 Mark for hver Nat. Man forstaar saare godt, at Trangen til at slaa sig løs fra det meget bundne Liv, en Bagersvend maatte føre til daglig, kunde tage Overmagten, selv om det selvfølgelig til Tider kunde blive dyrt. Det løb jo ikke saa lidt op, naar enkelte Svende tog sig fri en hel Uge. Bag efter har der maattet suges længe paa Labben, thi Lønner var jo ikke stor. En undertiden ret stor Biindtægt havde Svendene dog gennem de saakaldte »Drikkepenge«, nemlig Betaling for hvad Folk lod bage af deres eget Mel. Der var her en Kilde, som kunde bringes til at flyde lidt rigelig, og for at sætte en Stopper for altfor stor Brandskatning af Publikum, blev Taksten derfor 1660 af Magistraten fastsat til 1 Skilling »og ej mere« for hver Skæppe Mel.

I dette Tilfælde har man altsaa tyet til Øvrigheden for at faa en Afgørelse; men hvorvidt den er bleven overholdt, er en anden Sag. Til daglig var Lavet selv den egentlige Domstol, hvor al Uenighed blev prøvet og udlignet. Ogsaa over for Svendene var Mestrene den afgørende Domsmyndighed; men Svendene selv henvendte sig ofte til dem for at faa en Kendelse, i Fald de ikke selv kunde blive enige indbyrdes.

Naar Svendene havde deres officielle Forsamlinger var der, som vi har set foran, altid en Mester valgt af Lavet tilstede; men ellers var det Skafferen eller Oldgesellerne, hvoraf der var to, en dansk og en tysk, approberet af Mestrene, men udpeget af Svendene selv, som Regel ved Omgangsvalg, der ledede.

At der i disse Svendenes Møder efterhaanden har dannet sig en Række selvgjorte Vedtægter, kan der ikke

være Tvivl om, og man erfarer det yderligere ved et Møde, der holdtes i Mesterlavet 1656, hvor det blev vedtaget at undersøge, hvad der indeholdtes i Svendenes »Skraa og Artikler«. Det skete ogsaa, men da man ikke fandt dem »rigtig at være under forseglet eller af nogen underskrevet og confirmeret« enedes man om, at Oldermænd og Bisidder skulde besøge Svendene paa deres Lavshus og af dem »begære deres Skraa og Artikler, at de grundigt kunde eftersees og hvilke Mangler derudi kunde findes maatte rettes og om Behov gøres forbedres.«

Dette skete ogsaa, og paa et senere Lavsmøde, den 20. Marts 1656, blev det overdraget et Udvalg at »gøre og lade som lovligt og forsvarligt dem syntes.«

Resultatet blev en ny Skraa for Svendene, som blev indleveret til Borgmester og Raad til Stadsfæstelse. Desværre ved vi ikke andet om den, end at Lavsskriveren fik 3 Mark for sin Umage med at skrive den. Sandsynligvis er dens Indhold hurtigt gaaet i Glemmebogen.

At Mestrene ofte dømte i Sager, som Svendene havde indanket til deres Afgørelse, fremgaar af Lavsprotokollerne. Saaledes i 1656, da det hedder, »at de anklagede for Lavet skulde indstevnes og Sagen forhøres«. »Hvis de da ikke præsenterede, skulde de straks for Lavets højtærede Patron citeres og der Sagen ageres og da efter Forseelse straffes.« Hvad Sagen drejede sig om, faar vi desværre ikke at vide, men det synes dog som om det er en Klage, Svendene har rejst mod nogle af deres egne.

At Mestrene ofte dømte i saadanne Tilfælde, ses bl. a. af en Sag der var for 1657 i Anledning af at Svendenes Skaffer, Jens Sørensen, havde klaget over Bagervend Johan Sveden, »der forleden Vandretid (hermed menes den halvaarige Skiftedag), da Svendene var forsamlede paa deres Kro, havde taget »Skaffer Holtz« af hans Haand og det med Gewalt, og der han blev foreholdt, han skulde

indstille sig og forlige sig med Oldermænd og Svende, skikkede han Penge frem og sagde, han vilde intet have med Svendene at skaffe. Hvorpaa blev afskediget (dømt) af samtlige Mestres, at J. Christensen, Oldermænd for Svendene, skulde befale Skafferen at forbyde bemeldte Johan Sveden Arbejde, indtil han havde forliget sig med samtlige, Lavet eller Svendene.«

At denne Sag er bleven taget saa strengt kommer aabenbart af, at der her foreligger et Brud paa de zünf-tige Sædvaner. Det at faa »Arbejdet forlagt«, d. v. s. ikke at kunne faa Arbejde hos nogen Mester før Uoverensstemmelsen var bragt ud af Verden, var en af de haardeste Straffe, der kunde idømmes.

En saadan Straf blev Jochum Thedler idømt 1659 »for aaben Lade«, fordi han var bortgaaet fra sit Arbejde. Ingen maatte tage ham i Arbejde »Aar og Dag«.

Samme Skæbne overgik 1663 Morten Zirtzovs Svend Hendrich »eftersom han meget ufinlig havde begejnet« sin Mester. Ligesaa Jochum Engels Svend Oluf »for hans Op-Studsighed og Trodsighed imod Oldermænd og sine Medfølgere udi sin Mesters Hus.«

For mindre Forseelser kunde Svendene slippe med en Bøde. En halv Slettedaler var saaledes den almindelige Takst. Hvis nogen ikke betalte og søgte at unddrage sig Straffen ved at rejse, kunde han være sikker paa at Sagen dog ikke blev glemt. Kom han nogensinde igen, maatte Bøden betales, hvis han vilde gøre Regning paa at faa Arbejde. Ske kunde det endog, at vedkommende i grave-rende Tilfælde blev forfulgt fra By til By ved Stikbreve. Et saadant Tilfælde synes at have foreligget 1657 for Lavet i København, i Anledning af en Klage fra Lavet i Danzig over en vis Bartholemy Møller. Hvad hans For-seelse har bestaaet i, kan ikke ses; kun, at han har maattet betale en Bøde paa 10 Rdlr., og 1 Rdlr. til de fattige.

Selv om en Svend ikke netop blev eftersporet paa den Maade, kan man være temmelig vis paa, at Rygtet om hans Forseelse blev bragt videre af de vandrende Svende, hvis Pligt det var overalt, hvor de kom hen til et Møde »for aaben Lade« at oplyse, hvad de vidste om Forseelser der, hvor de kom fra.

I det hele kan man gaa ud fra, at de Skikke, der havde vundet Hævd, blev fastholdt med Næb og Klør.

Dette var f. Eks. Tilfældet med de foran nævnte Drikkepenge, som Svendene oppebar for Bagningen af private Folks Mel. Ved denne Forretning havde der imidlertid i Tidens Løb indsneget sig den Uskik, at det ikke alene var private Enkeltfamilier, der lod bage til eget Brug i egen Husholdning, men ogsaa Fuskere og Handelsfolk, der lod bage til Videresalg, hvorved de naturligvis i høj Grad gik Bagerne i Næringen. For at sætte en Stopper herfor fik Lavet i Begyndelsen af 1680 udvirket et Forbud fra Magistraten til Svendene mod at fortsætte som hidtil. Udrustet med denne Ordre henvendte Oldermanden, Bisidderen og Lavsskriveren sig paa Kroen, hvor Svendene var samlede til Møde, og forelæste den for dem. Herover opstod megen Harme blandt Svendene, og Skafferen skal have udtalt, at med hans Vilje skulde »Sedlen ikke komme i Laden«, hvad der vil sige det samme som, at han foretog at nægte Lydighed.

I de herom optagne retslige Forhør er der nogen Uenighed blandt Vidnerne om, hvorvidt Sedlen kom i Laden eller ej; men derom synes der at herske Enighed, at Skafferen, efter at Mestrenes Udsendinge havde forladt Svendeforsamlingen, havde banket med »Skafferholtet« og havde sagt: »I Aften skal I blive her og ej gaa i Arbejde, før I faar Sedlen ud af Laden.«

Vist er det ogsaa, at Stemningen efterhaanden blev opbidset, og at det blev vedtaget at sende Bud efter de hos

de forskellige Mestre arbejdende Svende, saa at der ikke kunde arbejdes den Nat, ligesom man enedes om ikke at ville betale nogen Bøde. Der skal være faldne Udtryk som, at »den, der gav Straf ud, han fik en Ulykke«, eller »den, der først gav efter, han fik vel at vide, hvad Straf han skulde faa.«

Dette var jo Oprør, baade mod Mestrene og Øvrigheden. En Arbejdsnedlæggelse kunde slet ikke taaes, og Resultatet blev derfor, at Anstifterne arresteredes og sattes i Raadhuskælderen. I et Forhør, der holdtes den 19. April 1680, hvor alle Bagersvende var til Stede, erklærede de 22 af dem, at de vilde følge deres Skaffere. En enkelt formede sit Svar paa Borgmesterens Udsagn om, at Skafferen havde fortjent Holmen, derhen: »at hvor Skafferen gik, der vilde han gaa med.« En anden svarede Borgmesteren paa hans Spørgsmaal, om han, hvis Skafferen mistede sit Hoved, da ogsaa vilde miste sit, »at han vilde være det samme undergiven som Skafferen.« I alt 22 var standhaftige i Retten og svarede, at de vilde staa sammen med Skafferen. 11 undveg det kildne Spørgsmaal ved at svare, at de vilde rejse, hvad der i Virkeligheden betød, da de syntes at være Tyskere, at de stod paa Skafferens Side. 32 derimod har aabenbart været bange og lovet at gaa i Arbejde.

Dommen ved Raadhusretten lød paa, at 4 Svende, »som til denne Opsætsighed og utilbørlige Forhold« havde tilskyndet, skulde rømme Kongens Riger og Lande, og de øvrige, som havde været Mødvidere at straffes efter Stadsrettens 40. Artikel, hvad der for ikke faa af dem betød Fængsel i Raadhuskælderen eller Slutteriet.

Hermed var Mestrene for saa vidt tilfredsstillede, dog ønskede de Dommen stadfæstet af Højesteret og Processens Omkostninger dækkede af Svendene. Den 2. Juni 1680 faldt Højesterets Dom, der naturligvis ikke blot

stadfæstede Raadhusrettens Dom, men ogsaa tilkendte Mestrene den ønskede Erstatning.

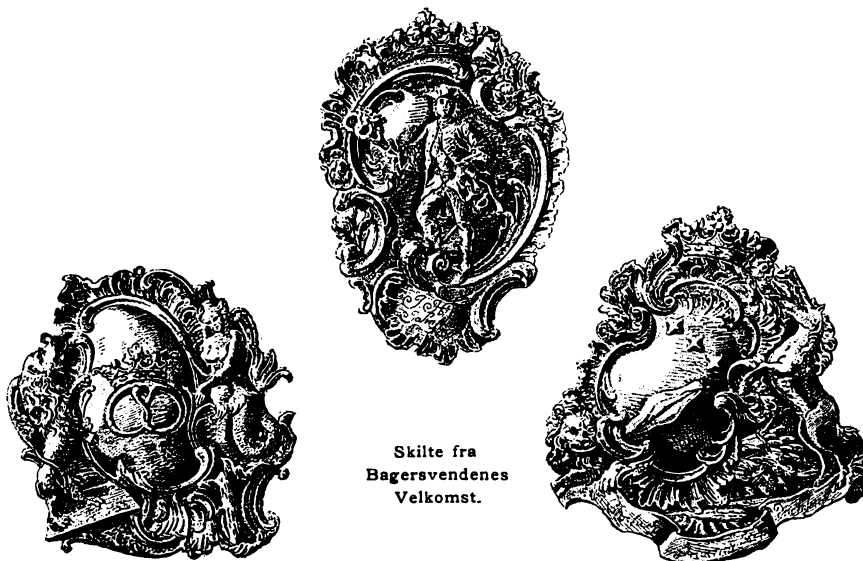
Det interessante ved Sagen er imidlertid, at Svendene slet ikke betalte denne, fordi deres Sømmenslutning blev forbudt det følgende Aar. Først 13 Aar efter, da de fleste af de Svende, der havde været med til »Sammenrotningen«, selv var blevne Mestre og Lavsbrødre, kom man i Tanke om, at det ophævede Svendelav i sin Tid havde ejet en ret betydelig Samling Sølvtoj og andre Værdigenstande, som de brugte ved deres Sammenkomster, og som nu opbevaredes hos Svendenes forrige Krovært. Disse Værdier kunde det nu være rart at faa fat paa, og Mesterlavet henvendte sig derfor til Politimesteren for at faa ham til at konfiskere Skatten.

Politimesteren var den skrappe Claus Rasch, der var en ivrig Modstander af hele den gamle Haandværksskik, og han synes ogsaa at have været villig til at føje Mestrene.

Imidlertid gik Svendene til Kongen med et Andragende om at faa Lov til at beholde deres Sager, der foruden af deres Papirer bestod af:

56 smaa Tin Skænkekander, 4 store Tinkander, 1 lille Velkomst, 4 Skafferstokke af Træ, 2 Brikse, 1 stor Messinglysestage med 6 Arme og ovenpaa en Mand med en Partisan i Haanden. 2 Messinglysestage, hver med to Arme. 4 Messinglysestage, 1 stor Messinglyseplade med en Arm.

Desuden i Forvaring hos Oldermændene: 1 Sølv tallerken med Oldermænds og Bisidderes Navne og Aarstallet 1676, 2 forgyldte Bægere, hvert med Givernes Navne, 9 Sølvbægere, ligeledes med Givernes Navne, 3 Sølvbægere uden Navn, 1 Fattigbøsse, 1 stor Sølvvelkomst i drejet Arbejde og med Dæksel, 1 Sølvskonrogge med Sølvskede, bestemt til at hænge paa Velkomsten, 38 Sølvskilte, lige-

ledes til at hænge paa Velkomsten, 2 store Messinglysestager til Voksllys og 2 store Voksllys.

Svendenes Andragende sendtes til Erklæring af Politimesteren, der bl. a. udtalte:

»Udi forrige Tider, da Bagersvendene, ligesom andre Haandværkere og gjorde, havde deres gamle Skraa og Vedtægter at rette dem efter, har de, som velbevidst er, nogle Gange om Aaret, særdeles naar Fastelavn var, holdt deres offentlige Sammenkomster og Gilder, straffet hverandre indbyrdes og oplagt tillige nogle Tønder Øl og Fordrik, hvor da Svendene hver for sig har givet en Skænk eller Drikkekar af Tin paa ungefær en Pægls Størrelse med deres Navn paa at drikke af, men naar nogen fremmed Svend ankom, som ej tilforn havde været i deres Kro eller i deres Forsamling, eller og en Dreng blev gjort til Svend, da skulde samme uddrikke Velkomsten, hvilket er et stort Sølv-Drikkekar, som kan gives henved 3 Potter Øl udi og Bagersvendene samtlige har bekostet, til hvilken Sølv-Velkomst der findes 40 Skilte, som skal hænge paa samme, naar de skal drikke deraf,

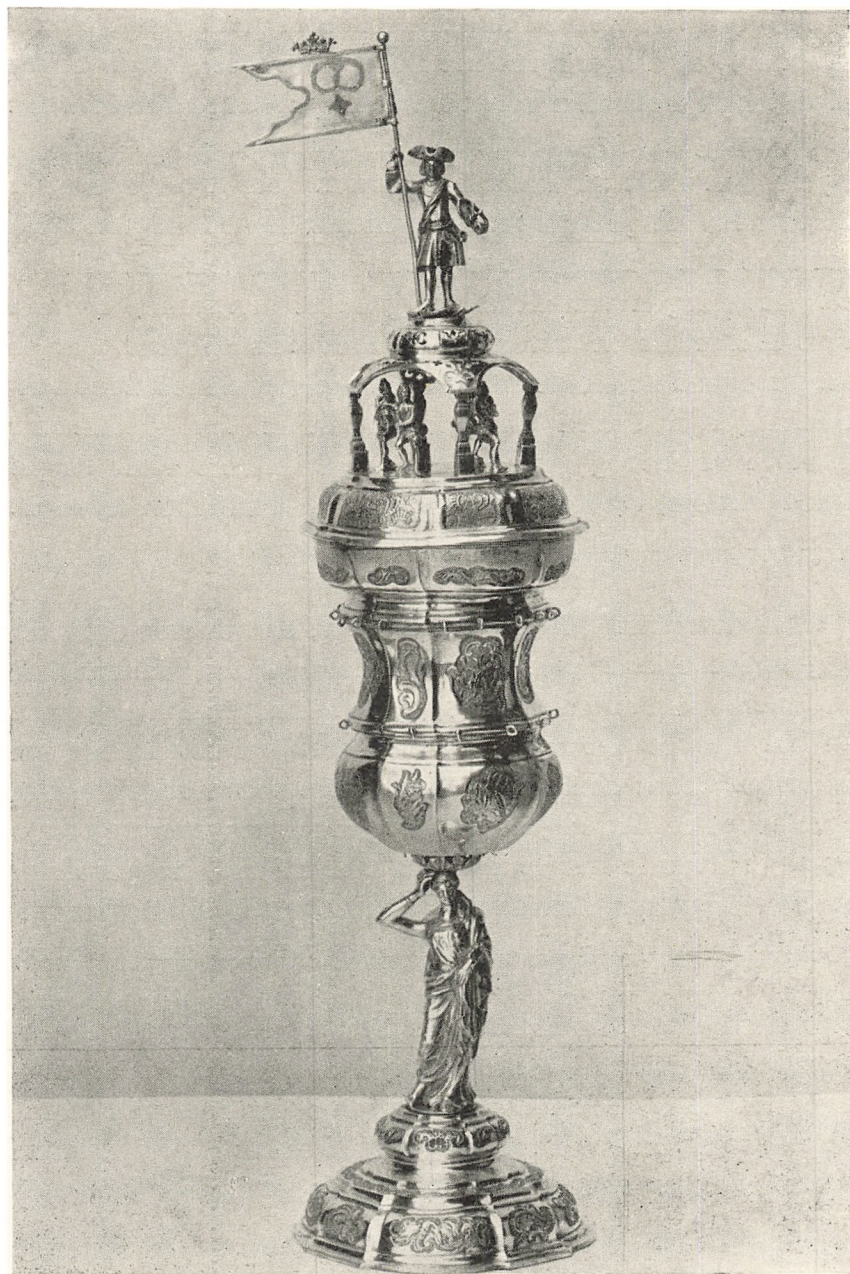
og er samme Skilter smaa Sølvplader med de Svendes Navne paa, som det har givet til Velkomsten, der findes og 24 smaa Sølvbægre, som i lige Maade er gjorte til at drikke af .....«.

Iøvrigt fraraadede Politimesteren naturligvis at gaa ind paa Bagersvendenes Andragende, og heri fulgte Kongen ham med den Begrundelse, at da alt Lavstøjet var indrettet til Brug ved Sammenkomsterne, og disse var aldeles forbudt ved Forordningerne af 1681 og 1682, saa kunde det ikke ske. Politimesteren maatte lade Tingene bortsælge ved Auktion og give Nettooverskuddet til Oldermændene, der skulde indrette en Fattigbøsse for fattige og syge Svende.

Først den 6. April 1696 — altsaa 16 Aar efter at Dommen var faldet—holdtes Auktionen over Svendenes Lavssager. De udbragtes til 415 Dlr., 2 Mk., 6 Sk., hvoraf gik i Salær 16 Dlr., 2 Mk., 8 Sk. samt en Del andre Udgifter, saaledes at der til Rest blev 325 Dlr., 2 Mk., 2 Sk. Herfra droges saa igen saare betegnende for Tiden 40 Rdlr., »som for Discretion er givet til Hs. Velbhed Patronen (d. v. s. Borgmesteren), der sig ofte og mange Gange hos Hs. Majestæt og paa Cancelliet umaget og bemøjet for at erlange højstbemeldte kgl. Majestæts allernaadigste Brev om den indrettede Svende- og Tidebøsse.«

Beholdningen blev derfor tilsidst kun 265 Rdlr., som skulde gaa til Underhold af fattige og syge Svende.

Efter at Svendenes Ret til at have nogen Sammenslutning, som ovenfor nævnt, var ophævet ved Forordningen af 6. Maj 1682, havde disse ikke været til at formaa at yde noget Bidrag til dette Formaal. Først i Oktober 1700 lykkedes det Mestrene at faa sat igennem, at der oprettedes en regelmæssig Syge- og Understøttelseskasse, idet det tillodes Mestrene at tilbageholde 2 Sk. om Ugen af Svendenes Løn til dette Øjemed.

Bagersvendenes Velkomst, forfærdiget i det 18. Aarhundrede.

Selv om vi ikke ved noget derom, er der dog al Grund til at tro, at Bagersvendene ikke har ladet sig imponere af det kgl. Forbud mod at have nogen Organisation. De har rimeligvis fulgt andre Haandværkssvendes Eksempel og fortsat med at komme sammen som tidligere efter deres sædvanlige Skikke. Kongen kunde nok lovgive, men faa sine Forordninger overholdt, var en helt anden Sag. Overleveringen var alt for sejt til at den kunde brydes. Faa Aar efter at den strenge Lov var udstedt, ser vi derfor ogsaa at baade Mestrenes og Svendenes Sammenlutninger er i fuld Gang igen, saa at Øvrigheden var nødt til at give Lov til at Svendene atter fulgte deres Skikke, i hvert Fald til en vis Grad; men hvad de ikke fik Lov til, tog de snart af sig selv.

Naar det først 1700 lykkedes at faa en officielt oprettet Sygekasse oprettet, er det aabenbart fordi Svendene har haft deres Sammenslutning rent privat mellem sig, men nu har fundet det tryggest at faa denne anerkendt fra autoritær Side; dette saa meget mere som der samtidigt oprettedes et Herberg med et Sygekammer, hvor rejsende og syge Svende kunde ty hen. Det tillodes at udhænge et Skilt, for at fremmede Svende kunde finde Stedet. Ganske vist lød det i Bestemmelserne nok saa truende, at »alt Samkvem, Fylder, Dobbelt og deslige i højeste Maade at være forbuden under Straf«, men man kan sikkert gaa ud fra, at dette Herberg hurtigt er bleven Grundlaget for en ny Svendeorganisation efter gammelt Mønster. Vist er det, at dette Herberg, i hvert Fald i Midten af det 18. Aarhundrede og rimeligvis længe før, har ejet baade Velkomst og Drikkebægre samt iøvrigt alt fornødent til at holde festlige Sammenkomster med. 1711 ser vi saaledes, at de har holdt Møder og opkrævet Tidepenge for et Halvaar ad Gangen.

Selv om Bagervsændenes Sammenhold ikke kunde brydes, kan det dog ikke fragaas, at deres Stilling mere og mere forværredes i de følgende Tider, dels fordi det enevældige Regimente var dem imod og ikke taalte nogen som helst Selvstændighed fra Undersaatternes Side, dels fordi deres hele økonomiske Stilling forværredes derigennem, at Adgangen til at blive Mester ikke var saa let, da Mestrenes Antal i København var indskrænket til 50 og samtidigt Svændenes Mængde øgedes paa Grund af den stigende Folkemasse.

Efter Politiets Generaltabeller var der

1761	.....	48	Mestre,	152	Svende,	28	Lærlinge
1771	.....	48	—	182	—	11	—
1781	.....	46	—	200	—	6	—
1791	.....	52	—	211	—	7	—
1801	.....	51	—	221	—	15	—
1811	.....	49	—	191	—	13	—

Som det fremgaar heraf, var Svændenes Tal i stadig, om end ikke stærk, Stigning. De rekruteredes kun i ringe Grad af Lærlinge, men derimod næsten udelukkende af tilvandrende Tyskere.

Af Lavskommissionens Papirer fra 1794 ser man saaledes, at ikke en eneste af de da i København arbejdende Svende var dansk.

Dette var i og for sig en Fortsættelse af en gammel Tilstand, idet den opvoksende danske Ungdom dels søgte de Haandværksfag, hvor der var større Udsigt til med Tiden at komme frem, dels beskæftigedes af den opkommende Industri, navnlig i Tekstilfagene.

STILSTAND OG NEDGANGSTID FOR SVENDENE

Gav det 17. Aarhundrede et forholdsvis lyst Billede af Bagersvendenes Liv, er det modsatte Tilfældet for den følgende Tid lige til langt ned i det 19. Aarhundrede. Den viser en afgjort Nedgang for Bagersvendene, baade kulturelt, moralsk og socialt.

En af Grundene hertil maa søges i, at Bagersvendene i endnu højere Grad end andre Haandværkssvende var uden Fasthed i deres Tjenesteforhold hos Mestrene. Som Regel forandrede de som anført saa godt som alle Arbejdssted og rejste deres Vej ved Skiftetid hvert halve Aar, Paaske og Mortensdag, og nogle endda hyppigere, naar de kunde komme af Sted dermed. Denne stadige Vekslen Mester skyldtes frem for alt de særlige Forhold, hvorunder en Bagersvend arbejdede. Arbejdstiden var urimelig lang og strakte sig med faa Timers Mellemrum baade over Dag og Nat.

Fra Slutningen af det 18. Aarhundrede har vi en af Mestrene afgivet Fremstilling til den 1794 nedsatte Kommission om Haandværkslavene, og da den sikkert ogsaa i Hovedsagen passer paa den foregaaende Tid, skal den gengives her. Det hedder:

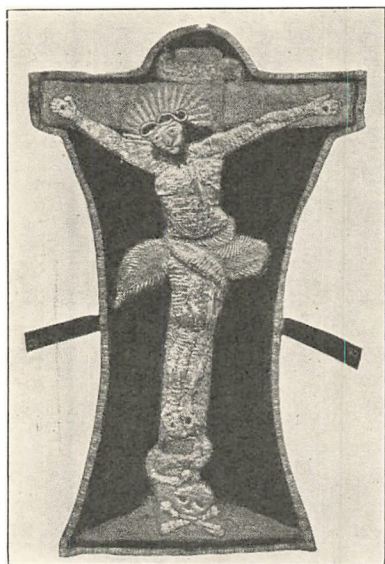
»Alle Søgnedagene fra om Morgenen Kl. 7 à 8 til om Aftenen ved samme Klokkeslet bliver der hos enhver

Bager en Gang daglig bagt Grov- eller Husbagerbrød, hos nogle om Formiddagen, hos andre om Eftermiddagen, dog saaledes, at de af Stadens Indvaanere, der selv lægger Dejg, kan faa bagt. De Bagere, der ikke befatter sig med Fintbrødsbagning, bager 2 à 3 Gange Grovbrød i 24 Timer. Medens en Ovnfuld Brød staar for at bages, hvilket varer 3, 4 à 5 Timer, lægger alle Svendene sig til at sove paa en nær; denne ene vækker de sovende, naar Brødet er bagt til Maade, hvorpaa han lægger sig til at sove en vis Tid.

Hver Nat hele Ugen fra 7, 8, 9 eller 10 om Aftenen, ligesom Næringsdriften eller Omstændighederne kræver det, begyndes med Fintbrødsbagning, der vedvarer til Kl. 2, 3, 4 eller 5 om Morgen. Fra denne Tid og indtil 7 eller 8 hver Søndag lægger alle Svendene sig til Hvile, og om Søndagen kan de vedblive at hvile sig til Kl. 11 à 12 undtagen Mestersvenden, der mellem 7 og 8 modtager de Stege, som Indvaanerne bringer. Denne Stegning vedvarer hele Søndagen, og de Indtægter, Svenden herved har paa Mesterens Brændes Bekostning, er et ikke ubetydeligt Tillæg til hans Løn. Søndag Middag fra 11 eller 12 til 2 tillaves det fornødne til den paafølgende Nat; det bestaar i at lægge Sur, slaa Mel i Sække m. v. Grunden til, at dette Arbejde foretages ved Middagstid, er dels de korte Vinterdage, dels fordi ikke alle Svende ved deres Hjemkomst Søndag Aften er saa ganske efterrettelige. Fra Kl. 2 og til 7, 8, 9 eller 10 om Aftenen, da Bagningen som anført paabegyndes, er alle Svendene paa den nær, der paatager sig at passe Stegene, fri for alt Arbejde og kunne gaa i Kirke, sove, spadserere eller foretage sig, hvad de lyster.«

Man ser heraf, at den Fritid, en Bagersvend havde, var højst ulige fordelt paa Døgnet, og at han i hvert Fald aldrig havde en Nat fri, og den Smule Tid, han

Fra Bagersvendenes Ligklæde.

kunde være ledig om Dagen, var sikkert ikke meget værd.

Til denne lange Arbejdstid kom endvidere de i de allerfleste Tilfælde højst uheldige Logisforhold. Det var en ren Undtagelse, at en Bagersvend havde et ordentligt Værelse at sove i. Tit var det blot et fra selve Bageriet afskildret Hummer, ofte anbragt oppe under Loftet, saa de kun kunde naas ad en smal Stige. At der hverken var Lys eller Luft, er næsten en given Ting. Rotter, Mus og Kakerlaker var

almindelige Husdyr. Og Sengene var som Regel nogle sammentømrede Kasser med gammelt og muggent Halm som Underlag.

Ingen Sundhedslovgivning tog sig af disse Forhold, og endnu saa sent som ved Midten af forrige Aarhundrede skildrer afdøde Borgmester Jacob Marstrand fra sin Svendetid Hofbageriet paa Christiansborg Slot paa følgende drastiske Maade:

»Det tilfredsstillende ikke de tarveligste Sømmeligheds-hensyn. Da der ingen Gaard var, maatte alle menneskelige Fornødenheder tilfredsstillendes indendørs. Man lod Vandet gaa i et Hjørne af Bageriet, og Retiraderne laa umiddelbart ved Rugbrødsbageriet. Natmændene maatte derigennem, og Tønderne blev løftede over Rugbrøds-truget. De arme Piger maatte klemme sig igennem, naar de skulde derud, og Svendene gjorde Passagen saa besværlig som muligt. At Pigerne blev dygtigt melede, var vel den mindste Ulempe ved denne usømmelige Ordning;

det var de vant til og kunde ikke undgaa, naar de redte de store Dobbeltsenge, som stod i et Rum, hvor Varme, Damp og Os fra Bagerierne trængte op; det laa øverst og stod i umiddelbar Forbindelse med Arbejdsrummene.

Da Arbejdstiden var delt, og Svendene sov paa forskellig Tid, laa der altid nogle i Sengene, og vi gik i dem, som vi kom fra Arbejdet, melede og snavsede.

Arbejdet gik uafbrudt Nat og Dag, Aar ud og Aar ind, aldrig et Fridøgn, ikke en Gang Store Bededag, som Skik dog havde været tidligere; til daglig var Arbejdstiden 13 Timer, ved Jul og Fastelavn ubegrænset. I det forholdsvis lille Hus boede Bageren og alle hans Folk, Mænd og Kvinder. Butikken havde Indgang fra Buegangen. Konditoriet var under Bagerens Lejlighed. Bagerierne var i den sydligste Ende af Huset. Der var lagt Gulv midt i de høje Vinduer, saa der fremkom to Etager. I den underste var Rugbrødsbageri og Oplag af Brænde og Mel foruden de omtalte Retirader, i den øverste Etage var Hvedebrødsbageriet, ovenpaa den store Ovn og ved Siden af den lille, og Varmen var saa stærk, at vi ikke kunde holde ud at have Klæder paa. En Melsæk om Livet var alt, hvad vi brugte. Kosten var saa knap, at vi maatte supplere den med de Varer, vi havde mellem Hænderne, og Lønningen var for mit Vedkommende 5 Kr. om Ugen, som blev udbetalt halvaarsvis. Dog sparede jeg Penge sammen; der var jo ingen Anledning eller Tid til at bruge dem. Klæder behøvede vi næsten ikke, og jeg

Fra Bagersvendenes Ligklæde.

kunde hverken deltage i Foreningsliv eller gaa i Theatret, da Arbejdstiden begyndte Kl. 9 Aften. Den delte Arbejdstid faldt forskelligt efter de enkelte Svendes særlige Hverv, for mit Vedkommende faldt den fra 9 Aften til 4 Morgen og fra 6 Morgen til 12 Middag. Saa kom Middagsmaden; den Tid, der blev tilovers, kunde jeg godt sove væk, og jeg var ikke fristet til at løbe ud hver Dag. Mange Svende havde ikke et helt Sæt Udgangstøj, men hjalp sig ved Laan hos hinanden. Der gik Sagn om en Svend, som ikke havde været i Tøjet i syv Aar, og da han saa endelig kom ud, havnede han naturligvis paa Svendekroen, hvor skulde han ellers gaa hen, og der plyndrede de fyrige Svende ham for hver Skilling i Hazardspil, som til Stadighed dreves med stor Frækhed dør. Saa vendte han hjem og tog fat paa de næste syv. Som Jacob, da han skulde tjene for Rachel.«

Selv om det her skildrede Bageri ikke har hørt til de bedste paa den Tid, saa er der dog ingen Tvivl om, naar man ser paa de endnu bevarede Bagergaarde rundt om i det gamle København, at Forholdene ikke har været stort bedre andre Steder, især da ikke jo længere vi gaar tilbage i Tiden.

Nu maa det ganske vist huskes, at de Krav, der tidligere stilledes i hygiejnisk Henseende selv i de højeste sociale Lag, ikke var store, og i al Almindelighed har man sikkert ikke taget Forargelse af Manglen paa Renlighed. Store Fordringer i den Retning stilledes ikke, og ser man nærmere paa de gamle Huse med tilhørende Gaarde og Bekvemmeligheder, der endnu findes i Mængde i Adel- og Borgergade, kan man tænke sig til, at man heller ikke tog det saa nøje med, hvordan Bagerierne var indrettede. Det Liv, som Bagersvendene førte, har vel heller ikke i synderlig Grad faldet hverken dem selv eller Publikum for Brystet. Man var vant til lidt af hvert.

Bagerkroen i Læderstræde.

Imidlertid kan vi dog godt sætte os ind i, at for Bagersvendene har Tilværelsen ikke formet sig heldigt. Den delte Arbejdstid, de slette Logisforhold og den vist ogsaa som Regel daarlige Kost var Forhold, der gør det forstaaeligt, at den Smule Fritid, der ikke brugtes til at sove i, ikke netop var fremmede for Bagersvendenes aandelige og kulturelle Liv. — Det er derfor næppe mange, der har brugt deres frie Søndagstimer til at gaa i Kirke.

Men hvor skulde de søge hen i deres sparsomme Fritid, og hvilke højere Ønsker kunde de vel have end nu og da at tage sig en Frinat? Ganske naturligt blev det Bagersvendekroen, hvor den ledige Tid blev tilbragt. Her fandt de Kammerater fra andre Bagerier, og herhen søgte de tilvandrende og arbejdsledige Svende.

Næstes kan det ikke, at det ikke altid var det bedste Selskab, de fandt dør. Der var jo Svende, som foretrak Vandringslivet for Arbejdet og at tilbringe de Ferier, de hyppigt tog sig, paa Kroen, hvor de levede paa de arbejdende Kammeraters Bekostning, og hvad der ellers kunde falde af ved Traktement eller tjenes ved Kortspil. Det berettes, at en enkelt Svend havde tilbragt 7 Aar paa Kroen uden at søge Arbejde, og selv om man nu vel nok kan gaa ud fra, at han har dannet en Undtagelse, saa synes det dog at være vist, at der alt for ofte laa ledige Svende paa Kroen, som ikke vilde gaa i Arbejde. Af Folketællingerne 1762, 1787 og 1801 fremgaar det, at der i disse Aar laa henholdsvis 10, 20 og 18 ledige Svende paa Kroen. Og hvad hjalp det, at Mesterlavet en Gang imellem mandede sig op for at faa dem til at rejse. Nogen Tid efter var det lige saa galt igen.

Heller ikke skulde det hjælpe, at Krofaderen arrangerede offentlig Dans, da det kvindelige Publikum, der deltog heri, næppe hørte til Byens bedste Selskab.

Naturligvis stred alt dette mod de for Svendene gældende Bestemmelser, navnlig de nye Artikler, som blev udstedt 1756, og hvori ledige Svende blev tilholdt at søge Arbejde efter faa Dages Forløb, men 1826 berettes det, at der den 27. Maj laa 26 ledige Svende paa Kroen, hvoraf 3 havde ligget der henholdsvis 30, 24 og 18 Uger. De optog Pladsen for ny tilrejsende, saa der ingen Sengepladser blev til overs, og de maatte nøjes med Borde og Bænke.

For at raade Bod paa disse Uordener var det, at Mesterlavet købte en Ejendom i Læderstræde, hvor Svendekroen kunde henflyttes og være under Kontrol.

Om den tidligere Krovært, Clausen, hed det, at han i Stedet for, som han burde, at holde Orden holdt til med Svendene, og hans Kone havde til Oldemanden klaget over, at hun ikke kunde holde sin Datter i Fred for Svendene, der trak hende op paa Kamrene for at drive Utugt med hende. Sagde hun noget til sin Mand derom, risikerede hun at blive mishandlet baade af ham og Svendene. — Til alle disse uheldige Forhold kom saa endvidere de til Tider stærke Indgreb i Bagersvendenes indre Organisationsliv, der udøvedes saavel af Mestrene som Øvrigheden.

Intet Møde kunde normalt holdes uden Tilladelse fra Mesterlavet og Magistraten, ja, en Tid synes de endog helt at have været forbudt.

En anden Sag er, at Svendene vistnok ofte selv tog sig Forlov til at holde Møder og fatte Beslutninger.

Hvis man paa Grundlag af disse og andre Beretninger vilde gaa ud fra, at Bagersvendene gennemgaaende var nogle forfaldne og forsumpede Fyre, vilde man dog tage fejl.

Fortidens Bagersvend var næppe værre end andre Haandværkssvende. Han var en primitiv Sjæl, der i Bun-

den var god nok, men da han i sin Barndom og Ungdom intet havde lært, og som Regel var bundfattig, blev han et let Bytte for enhver Paavirkning; men heldigvis ikke blot for de daarlige, i lige saa høj Grad for de gode. De bedste Svende kom forøvrigt heller ikke paa Kroen, men havde deres private Herberg.

Endelig maa man huske, at selve den Indflydelse, de gamle Haandværks-Skikke med deres Hævdelse af Fagets Ære havde, ikke gav saa liden moralsk Modvægt.

En Bagersvend kunde nok gaa med til meget, der ikke altid kunde staa for en streng Dom, men han blandede sig aldrig med Krapylet. Han vidste altid, hvad der sømmede sig for en Svend.

Det er da ogsaa derfor, at Bagersvendene til Mestrenes store Ærgrelse ikke altid var saa lette at komme om ved.

Deres Organisation, Svendelavet, holdt paa sine nedarvede Rettigheder. Gennem Oldgesellerne, der ganske vist ogsaa skulde være en Slags Tillidsmænd for Mestrene, forstod de altid at gøre sig gældende. Oldgesellernes Pligt var det at lede Møderne, og vi ved, at dette altid skete efter de gamle Regler; de skulde endvidere sørge for, at de ledige Svende kom i Arbejde, men vi kan vist sikkert gaa ud fra, at dette altid er sket til Fordel for Svendene, saaledes at man har underrettet dem om, hvor der var godt eller mindre godt at arbejde. Desuden skulde de sørge for afdøde Svendes Begravelse.

Vilde Mestrene en Gang imellem søge at gøre deres Autoritet gældende, gik det ikke af uden Modstand. Da det saaledes i Aaret 1800 blev tilkendegivet Oldgesellerne, at de ikke maatte holde Møde, uden at de i Forvejen havde faaet Lov hertil, nægtede de at indkræve Skilt- og Ligklædepenge, hvilket Hverv saa maatte overtages af Oldemanden.

Skydeskive med Interiør fra et gammelt Bageri.

Nominelt skulde Oldgesellerne vælges af Mesterlavet, men vi kan gaa ud fra, at de i Virkeligheden altid har været udtagne efter Svendenes Ønsker, og endelig i 1821 den 17. December fik de Ret til selv at vælge dem, uden at Mestrene blandede sig deri, en Ret, der yderligere stadfæstedes 1848, den 14. Juni, da Svendene fik Lov til at vælge to danske eller to tyske Oldgeseller eller en af hver Nation. Derimod fik de ikke Tilladelse til at vrage gifte Svende, hvad de gerne havde villet. En gift Svend var stadig ikke regnet blandt sine Fæller, hvad der hang sammen med de gamle zünftige Regler, idet man gik ud fra, at en gift Svend ikke havde den fornødne Uafhængighed af Mestrene. At Svendene ogsaa har valgt et Repræsentantskab, fremgaar af en gammel Inventarieprotokol, men om dets Beføjelse ved vi ellers intet.

Hvorledes Svendelavet iøvrigt kunde hævde sig overfor formentlige Overgreb fra Mestrene, har vi et morsomt Eksempel paa fra 1776. En Svend var død paa Frederiks Hospital og skulde efter Skik og Brug begraves med det sædvanlige Ligfølge. Oldermændene lod tilsige 8 Svende til at bære Kisten i Vognen og løfte den ud igen, medens Oldermændene selv og 4 Mestre samt Hospitalspræsten vilde følge. Oldgesellerne hævdede nu, at det var deres Ret at tilsige Svendefølget, og af de af Oldermændene tilsagte 8 Svende kom kun de 6, men da Oldgesellen ikke var mødt, nægtede disse 6 at bære Kisten, saa at Oldermændene og de fire Mestre selv maatte sætte den i Vognen og løfte den af. Svendene havde hævdet Æren, men maatte ganske vist bagefter i Henhold til Artiklerne af 1683 betale hver en Bøde paa 1 Rdlr.

1801 afgjordes Stridsspørgsmaalet imidlertid derhen, at det blev Oldgesellerne, der skulde tilsige Ligfølget. Svendene fik saaledes dog deres Vilje.

Det samme ser vi af flere Tilfælde, hvor Svendene havde nægtet at hugge og bære Brænde. Det var Arbejde, der laa under en Svends Værdighed, og at det ikke blot var i saadanne Tilfælde, Svendene var paa deres Post, ser man af deres Optræden overfor den i 1794 nedsatte Kommission om Haandværkslavene.

Denne Kommission var nedsat i Anledning af en i dette Aar udbrudt Strike blandt Tømrersvendene, som efterhaanden bredte sig til de fleste andre Fags Svende, ogsaa Bagerne. Efter den da gældende Lovgivning var dette Oprør, og Øvrigheden havde da ogsaa grebet ind og arresteret en Mængde Tømrersvende. Dommen over dem var streng og lød for ikke faa paa Landsforvisning og for andre paa forholdsvis strenge Straffe.

Denne Dom vakte imidlertid stort Anstød i den offentlige Mening, der gennemgaaende stod paa Svendenes

Skydeskive med Interiør fra et gammelt Bageri.

Side. Det var jo kun faa Aar efter den franske Revolution, hvor Frihedsfølelsen var bleven i høj Grad levende indenfor de førende Klasser af Folket.

Regeringen saa sig derfor nødsaget til at nedsætte en Kommission til nærmere Undersøgelse af Haandværkerforholdene og til at gøre Forslag om Reformen i den herhen hørende Lovgivning, saaledes at der bl. a. aabnedes en lettere Adgang for Svendene til at blive selvstændige.

Det er betegnende for de frisindede Meninger, som da var gængs, at selve den kgl. Kommission, bestaaende af høje Regeringsejendomsmand, var, som den udtrykte sig, »rørt« over Svendenes Tilstand. Efter Tur indkaldtes de forskellige Lavs Svende for Kommissionen for at gøre Rede for deres Forhold. Den 13. August 1794 var det

Bagersvendenes Tur til at møde, og paa Spørgsmaal om, hvorvidt de havde noget at klage over, svarede de, »at de var for stærkt medtagne, og efter nærmere Forklaring bestod deres Anke udi følgende Poster:

1. at Bagemestrene kunde afskedige dem uden Opsigelse, men at Bagersvendene maatte opsige 3 Uger før Mikkelsdag og Paaske.

2. at de ej havde Tilladelse til at rejse, naar de vilde.

3. ankede de over at have mistet deres forhen hafte to Krodage om Aaret, og ønskede de, at det maatte tillades dem at samles to Søndage om Aaret for at se Tidepengene betalte og for at underrettes om de dem vedkommende kongelige Anordninger, hvortil de dog ikke forlangte mere end 2de eller nogle faa Timer hver Gang. De forklarede i Almindelighed, at Mesterstykket kostede 150 Rdlr., og at alle Bagersvende var ugifte, ingen gift Mand var agtet mellem dem.

Ved Samtale om det mulige Tilfælde, at den Regel blev bestemt, at en Svend kunde blive efter visse Aar Frimester og igen efter visse Aar Mester uden Mesterstykke, erklærede de i denne Henseende at have lige Ønske med de andre Lavssvende.«

Man kan roligt gaa ud fra, at Spørgsmaalet om at blive Mester paa den Maade, Kommissionen havde tænkt sig, ikke var aktuel blandt Bagersvendene. Den Luftning af Liberalisme, som havde naaet de højere Samfundslag og i det hele de frisindede Ideer, som begyndte at komme frem, gik langt over Hovedet paa dem. De var saa indgroede og indlevede i det gamle Lavsvæsen og dettes Tankegang, at det næppe er faldet dem ind, at dette kunde eller burde omstyrtes.

Hvad der derimod laa dem paa Sinde, var karakteristisk nok Hævdelsen af deres Standsære, og den 2. Sep-

Gammelt Bageri fra »Den gamle By« i Aarhus.

tember havde de derfor sendt Kommissionen en Skrivelse, hvori det hedder:

»En Bagersvend anser sig staaende langt over den nedrige Klasse af Mennesker, for hvilke Lovenes Straf, saasom Rasphus, Forbedringshus, Fængsel paa Vand og Brød, er fastsatte. I hin gamle Lovgivnings Tid, da disse Strafløve have indbefattet Bagersvendene med andre Forbrydere, kunde de maaske have været applicable, men vi tiltroe i de senere Tider, at Bagersvendenes Opførsel ikke fortjener den haanende Straf for en ringe Forseelse, som foruden den Krænkelse, som følger Personen selv, gør ham uskikket for Fremtiden at conferere den Agtelse, som saa nødvendig behøves mellem sine Medtjenende. Vi bede derfor i denne Henseende: At hine Strafløve maatte forandres derhen: at naar en Svend skulde, som Menneske, kunne begaa i eller ved Bageriet en ringe

Forseelse, som ingen Connexion har med det offentlige, men alene til Bageriets eller Forhold mellem Mester og Svend, eller mellem disse indbyrdes, saadan Forseelse da maatte anses som Lavssag og ved passende Mulkt i Penge være absolveret.«

Naar Bagermestrene over for Kommissionen ingen Indvending havde at gøre mod Svendenes Anker, men endog fandt deres Ønske om to aarlige Møder for billige, viser det, hvor ogsaa Mestrene var voksede sammen med Lavsvæsenet, og selv om de ogsaa til Tider kunde optræde skraft over for Svendene, er der i al Almindelighed Grund til at tro, at det gensidige Forhold har været i hvert Fald jævnt godt. Navnlig med Mestersvendene, der var Mesterens nærmeste Medhjælper, er man gennemgaaende kommen godt ud af det. Det samme gælder Knæderne, hvis Arbejde var at fremstille Dejg til Fintbrød. Derimod kunde det knibe mere med de i Reglen yngre Svende, de saakaldte Hølpere (Hjælpere) og Liggere.

Man kan gaa ud fra, at til daglig har Mestrene ladet Svendene skytte sig selv og kun grebet ind i særlige Tilfælde. I Bageriet er Arbejdet gaaet sin jævne Gang, og ingen har kunnet tænke sig, at det nogensinde har kunnet ændres. Man var endnu i lange Tider uimodtagelig for de Tanker om individuel Frihed og Fremskridt, som den nye Tid førte med sig. Standen var endnu alt.

Mester og Svend holdt paa hver sit som det var nedarvet fra Forfædrene. Hver for sig passede nøje paa, at de en Gang fastsatte Grænser ikke overskredes.

Indenfor Svendenes Lavshus eller Kro levede Svendene deres vante Liv, og det er interessant at se, hvorledes man har hævdet gammel Skik med Hensyn til det ydre Apparat.

Af en hos Bagersvendenes Sygekasse, der er Arving

Gammel Bagerbutik fra »Den gamle By« i Aarhus.

efter det gamle Svendelav, bevaret Inventarieprotokol, der med store Spring gaar fra 1742 til 1875 ses det, at man ikke har forsømt at anskaffe sig de Genstande, der hørte til at afholde et Møde efter Skik og Brug.

Den Velkomst, som Svendene havde maattet af med 1690, er i hvert Fald bleven erstattet og nu og da forsynet med Sølvskilte, og 1750, og sikkert længe før, ses det, at der er anskaffet en ny Sølvvelkomst, der ligeledes i Tidens Løb forsynedes med talrige Sølvskilte. Det er denne Velkomst, der nu opbevares paa Nationalmuseet og hører til de rigeste Lavssager, der er naaet til vor Tid.

Paa »Krankenammeret« fandtes 1750 endvidere »2 Himmelsengesteder med sit behørigte Corpus og Stænger, hvortil er 10 Stk. Gardiner, 2 Kapper og udi Sengen findes 6 Over- og Underdyner, 7 Hovedpuder, 1 Blaar-Overtæppe, 5 Par Hørlærreds Lagen, 5 Stk. Pudevaar, 2 Tin-

kander, 4 Vindues Gardiner og 2 Kapper, 1 Spejl i sort Ramme med Krone, 1 Bord med Skuffe paa Krydsfod, 1 Lænestol og 2 andre Stole, 1 Tinskaal med Laag, 2 Tinskaale, 2 Tin Tallerkener, 1 Tin Tepotte, 1 Par Messing-Lysetager med Lysesaks, 1 Kobber-Tekedel, 1 Jern-Fyrfad, 1 Jern-Ildtang og Skuffe, 1 Natpotte af Sten, 1 Nat-skrin, 1 Inventariekiste med Laas og Beslag.

Dette Sygekammer synes ualmindeligt godt udstyret, og man kan derfor ikke fortænke Svendene i, at de til Tider kunde føle Trang til at holde en lille Ferie deri, naar Arbejdet blev dem for haardt. Det gik naturligvis ud over Tidepengene, hvoraf de syge skulde underholdes. De slog ikke altid til. I Aaret 1800 klagede Oldgesellerne saaledes til Magistraten over Oldermændene, der havde Tidepengene i Opbevaring. Man vilde have Besked om dem. I sit Svar hævdede Oldermændene, at Svendene meldte sig syge for rene Ubetydeligheder, f. Eks. Hovedpine, en bulden Finger eller Mavepine. Formaninger havde ikke hjulpet. Svendene afviste enhver anden Ordning med, at de ikke vilde finde sig i en Forandring i deres en Gang indførte Skikke og Vedtægter. Resultatet blev dog, at Svendene maatte gaa med til at præstere Lægeattest fra en af Lavet antaget Læge og lade sig indlægge paa Almindeligt Hospital.

Det er ret betegnende for Forholdene, at Lønnen stadigt spillede en underordnet Rolle og aldrig gav Anledning til Strid. Den var indtil 1807 fra 4—6 Mark om Ugen, men under Pengekrisen steg den naturligvis en Del og naaede op til 2 à 3 Rdlr.

I det følgende Aar fastsættes Lønnen af Magistraten dog til 10 à 11 Mark for de yngste Svende og 13 à 14 Mark for Hjælperne. 1826 synes der dog at have været nogen Uro om Lønsspørgsmaalet, foraarsaget af de paa Kroen liggende ledige Svende. De forlangte 14—15 Mark

i Ugeløn, og den, der tog Arbejde for mindre, var udsat for at blive forulempet. En Klage fra Lavet til Politiet stemte dog straks Fordringerne ned, saa at en tilrejsende Svend kunde faas for 6—7 Mark om Ugen og Hjælper for 10 Mark. Fæstepengene fastsattes samtidigt til 4 Mark Sølv for Mestersvende og Knædere og 2 Mark Sølv for Hjælper og simple Svende.

Som man kan skønne af disse Beløb, kan Pengelønnen ingen større Rolle have spillet for Bagersvendene. Hovedgodtgørelsen var stadig Kost og Logi. Der var da heller ingen Bagersvend, der nogensinde blev rig eller blot lagde Penge op. Endnu var der ingen, der tænkte paa at gifte sig og komme til at indtage en mere selvstændig Stilling i Samfundet. — Det kan i denne Forbindelse have sin Interesse at se, hvilke Efterladenskaber en afdød Bagersvend kunde have.

En i 1767 død Svend, Samuel Becker, synes at have hørt til de mere velhavende. Hans Arvegods udgjordes af følgende Genstande: 1 massiv Sølv-Kammer-Kaarde, 1 Garniture Sølvspænder, 1 blaa Klædes Kjortel og Vest, vendt, 1 Par gamle Ems-Bukser, 4 Skjorter, maadelige og gamle, 1 Par Manchetter med Krave og Bind, 1 Krave, 2 Par Ærmer og 1 Bind, 1 Par Jernsporer, 1 gl. Pung, 1 Par gamle Strømpebaand, 1 gl. Kuffert.

Ved Auktion indkom 17 Rdlr., 1 Mk., 2 Sk. En andens Efterladenskaber indbragte 14 Rdlr., 2 Mk. og 11 Sk., medens en tredies kun opnaede en Sum af 5 Rdlr., 2 Mk., 1 Sk.

De tre afdøde har dog ejet Tøj, saa de kunde præsentere sig uden for Bageriet, men hvor mange havde det? I hvert Fald kan man gaa ud fra, at Højden var naaet med et Sæt Udgangstøj. Mere har en Bagersvend som Regel ikke forlangt af Livet, og det skulde vare længe inden han fik Sind til at sigte højere.

TIDEN INDTIL 1870

Den Periode, som for Haandværkets Vedkommende indlededes med Kommissionen om Lavene 1794 og dennes Resultat, Forordningen af 21. Marts 1800, var et Udslag af de nye Tanker, som skulde blive de herskende hele det 19. Aarhundrede igennem.

Hvad gik nu disse ud paa? At fri det enkelte Menneske fra de Baand, der hidtil havde knyttet det til Stand og Slægt, og gøre det til et selvstændigt Individ med Ret til at tænke, tro og handle efter sin egen inderste Tilskyndelse, gøre det selvstændigt og frit, saa det kunde raade over sin egen Skæbne.

Alle ved, hvorledes denne Tankegang politisk førte til Grundloven af 1849, økonomisk til Næringsfriheden og socialt til Ophævelse af alle de Forrettigheder, som enkelte Klasser hidtil havde ejet.

Vi, der har levet en 3—4 Menneskealdere under Indtrykket af alle de derhen hørende Reforme, kan naturligvis vanskeligt tænke os at undvære nogen af dem. Men hvorledes stillede Haandværket og særligt Bagersvendene sig til dem, da de kom frem?

Det er ikke for meget at sige, at de aldeles ikke forstod dem og endog var skrappe Modstandere af flere af de Udslag, der netop særligt gjaldt dem, f. Eks. den ovennævnte Forordning af 21. Marts 1800.

Naar denne saaledes bød Kontraktfrihed i Forholdet mellem Mester og Svend, saaledes at begge Parter kunde opsigte hinanden med 2 Ugers gensidigt Varsel, saa kan man trygt gaa ud fra, at denne Forandring greb saa dybt ind i den hidtil gældende Ordning med Halvaarsskiften, at der var ingen der tænkte paa at bruge den, hvad da heller ingen gjorde.

Paa samme Maade med Bestemmelsen om, at man ikke behøvede at have været hverken Lærling eller Svend for at blive Mester. Det var nok, naar der gjordes Mesterprøve. Det var et saa radikalt Brud med det tilvante, at det ikke faldt nogen ind at gøre Brug deraf. Heller ikke Udsigten til at blive Frimester, efter at have tjent et vist Antal Aar som Svend, fristede nogen.

Standen havde hidtil været det Grundlag, hvorpaa man havde levet. Den havde givet den enkelte de Rettigheder, der tilkom ham som Medlem af Samfundet, og som betingede hele hans Syn paa Liv og Mennesker.

Nu paa en Gang at blive gjort til et selvstændigt Individ, der havde Lov til uden hidtil gældende Hæmninger at bane sig sin egen Vej, det var aldeles ikke for Haandværket at faa tilkendt en Ret, som man længe havde gaaet og sukket efter, men lige omvendt at miste et Værn, der hidtil havde hindret andre i at udnytte de Fordele, man ejede. Skulde nu enhver Fusker og alle de, man ellers saa ned paa som noget, der stod langt under en, have Lov til at trænge sig ind i ens Rettigheder og dermed yderligere gøre Levekaarene værre, end de i Forvejen var?

Nej, det var sandelig ikke noget, man kunde se paa med Glæde. Det var at give Plads for Pengemagt og Vilkaarlighed. Og de personlige Goder, som den nye Tids Mænd stillede i Udsigt som Frihed i alle Retninger, havde man aldeles ingen Brug for.

I Virkeligheden var det da ogsaa, som næsten altid naar sociale Reformer var ved at bryde frem, kun ganske bestemte Samfundslag, der ønskede dem, nemlig de, der var paavirkede af de nye litterære og revolutionære Strømninger og det højere Bourgeoisi. De følte sig hæmmet økonomisk af Lavsvæsenet, politisk af Enevælden, socialt af Adelen og kulturelt af Kirken og de nedarvede Maader at se Livet paa.

Naar det Livssyn, der laa bagved disse Strømninger, fik sit Løsen i Ordene: »Frihed, Lighed og Broderskab«, og økonomisk set i den frie Konkurrence, i Fordringen om, at enhver uhindret skulde have Lov til at tjene sit Udkomme som han bedst kunde, saa var der naturligvis meget deri, som kunde lyde umiddelbart tiltalende; men det værste var rigtignok, at det blev overladt til den enkelte selv at skaffe sig alle disse Goder. Friheden dertil fik han, men der var ingen der hjalp ham.

Friheden blev til at begynde med nærmest kun et Gode for de højere Samfundslag, og dem var det da ogsaa der prægede den kommende Lovgivning. Den blev helt igennem liberal, og nægtes kan det ikke, at den ogsaa gav Arbejderne de samme Rettigheder som alle andre. Ulykken var blot, at de kun vanskeligt kunde bruge dem. Det gjaldt navnlig en af de allervigtigste Love, Næringsloven af 1857, som helt ophævede det gamle Lavsvæsen.

Paa Papiret fik alle lige Ret til at blive Millionærer, men det var kun de stærke og rige, der kunde blive det. Den lille Mand mistede omvendt hele den Beskyttelse, han hidtil havde ejet.

Men det var jo personlig Frihed, der var hele Aarhundredets helligste Løsen, og hvem kunde med Rette stille sig derimod? Det gjorde den lille Mand heller ikke, han lod den bare svæve uden for sin Bevidsthed, som noget der ikke kom ham ved.

Vi skal nu se, hvorledes Bagersvendene klarede sig under denne Udvikling. Som man let vil forstaa, maatte de være fødte Modstandere af Liberalismen. Sammen med Mestrene optraadte de da ogsaa troligt for at bevare det gamle Lavsvæsen. Hvilke Fordringer og Ønsker Svendene end kunde have over for deres Arbejdsgivere, i det ene kunde de i hvert Fald være enige med dem. De skrev under med dem paa den store Adresse, der 1857 indgaves til Rigsdagen for at bevare Lavene, mens Næringsloven var under Behandling, og viste ogsaa paa anden Maade deres Tilslutning til at bevare det gamle. Det viste sig saaledes ved en Fest, som Svendene afholdt i Anledning af, at deres Stueskilt havde været til i 25 Aar. 100 Svende deltog i et Festmaaltid og følgende Sang blev afsunget under Ledsagelse af Instrumentalmusik og til Melodi: »Vi Sømænd gør ej mange Ord«.

»Velkommen til en Mindefest,
 Velkommen, Brødre alle!
 Skøndt Tran og Porte*) fik sin Rest
 Og Stadens Volde falde —
 Saa staar vort gode Laug endnu
 Og vi os kunne samle;
 En trofast Svend med Sind og Hu
 helst hænger ved det gamle.

De Lærde volde tit os Nød
 Ved deres Skrivepulte,
 Skøndt vi dem give dagligt Brød
 Og lade dem ej sulte.
 En er især forbandet seig
 Og vejer hver en Krumme;
 Dog vi — vi lystig ælter Deig
 Og lader Fatter brumme.

See! Skiltet hænger hvor det hang
 Nu alt i et Qvarthundred,
 Og Folk det vistnok mangan Gang
 Som Mesterværk beundred.
 Op, Brødre, pris den salig Mand!
 Gud lad i Fred ham blunde!
 Han kunstigt — blot af Meel og Vand —
 Et Skilt os lave kunde.**)

*) Hentyder til at Tranlygterne afløstes af Gas og de murede Porte blev nedrevne.

**) Skiltet findes nu paa Nationalmuseet.

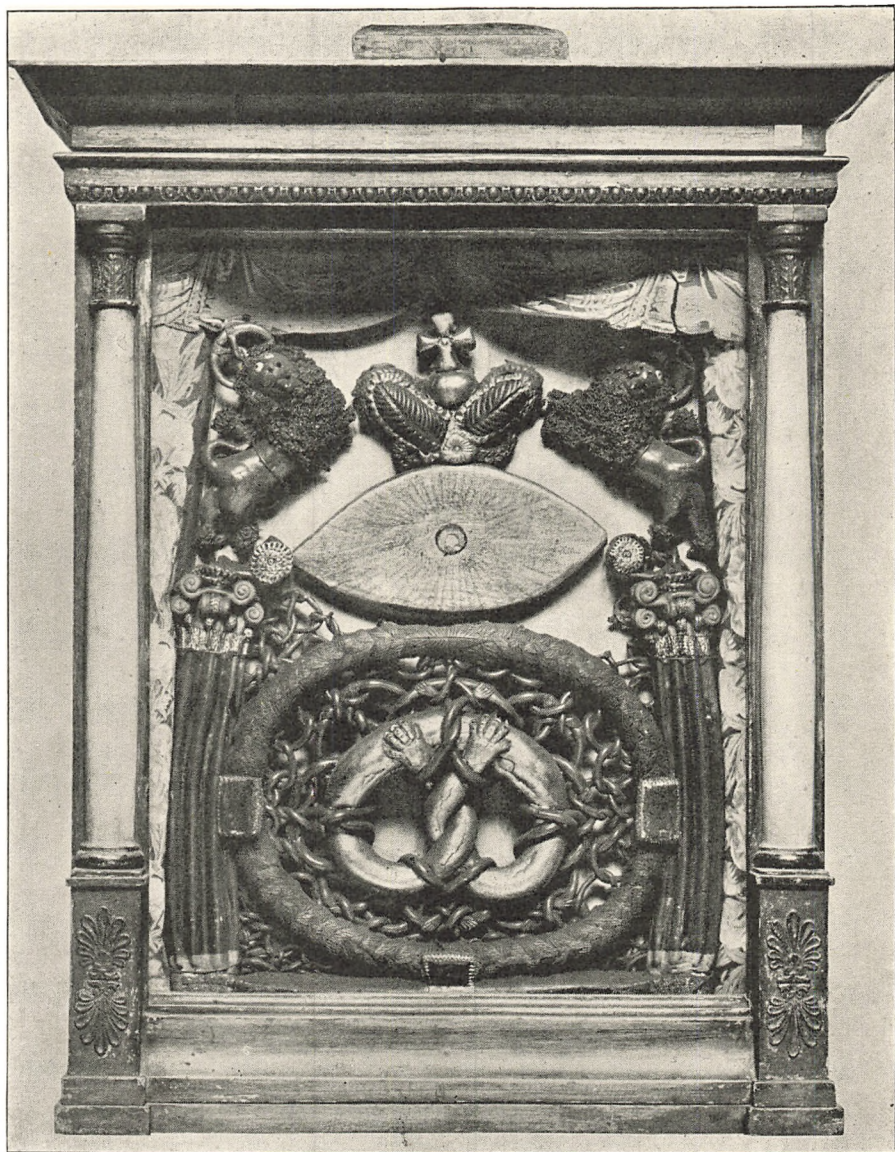
Om Glæden ved Haandværket vidnede en anden Vise, der blev sunget efter Bordet. Den endte saaledes:

»Hvad var Aarets Højtidsdage
Uden Krydderbrød?
Jul behøver Julekage
Trods al Risengrød.
Ringe Glæde kun forvolder
Fastelavn foruden Boller,
Og naar Godtfolk drikke Caffé
Maa vi fint Brød skaffe.

Doctor, Præst og mange flere
Feire Jubelfest,
Ogsaa for at jubilere
Kom vi hid som Gæst.
Gamle Stueskilt! Du vinker;
Brødre, Venner, op og klinker.
Stemmer vi til Skaalen have.
Broderskabet leve!

Sammenkomsten overværedes af Oldermændene J. B. Hahn og vidner om det gode Forhold, der i Almindelighed var mellem Mestre og Svende. Vel kunde der være Modsætninger til Stede, men de var aldrig af særlig stor Styrke. Var der noget i Vejen, ja saa skiltes man. Sagen var jo den, at man til daglig levede saa tæt op ad hinanden og kendte hinanden saa godt, at man i Virkeligheden, naar det kom til Stykket, følte sig i samme Baad. De fleste Bagermestre var saa langt fra Storborgere eller Kapitalister, at de snarere maatte betegnes som Smaafolk. De havde desuden gennemgaaet de samme strenge Kaar som Svendene og delte i al Almindelighed deres Livssyn og havde det samme Dannelsesstrin.

Lidt efter lidt havde Svendene da ogsaa vundet større og større Selvstændighed, valgte som foran nævnt selv deres Oldgeseller og Repræsentanter, ganske vist aldrig med saa store Stemmetal, at det vidnede om nogen fyldig Deltagelse.

Stueskilt fra Bagersvendeløvet.

I 1852 vedtoges det kun at have en Oldgesell, der fik fast Løn, nemlig 350 Rdlr. aarlig foruden fri Bolig, Brændsel og Lys, mod at alle Sportler, der hidtil havde været forbundne med denne Post, bortfaldt. Det var hans Opgave at opkræve Tidepenge.

Vidnesbyrd om en forholdsvis stor Selvstændighed var ogsaa det rige Sølv-Inventar, der efterhaanden var anskaffet. Det bestod foruden Sølv-Velkomsten, der i 1860 var forsynet med 38 Skilte, af 13 Sølvpokaler med Laag, 13 uden Laag, 1 Sølv sukkerskaal med Tang, 12 Teskeer, 2 Sølv tallerkener, 1 Sølv sukkerske, 1 Sølv klokke med Bakke, 2 Sølvlysestager, 1866 anskaffedes desuden en ny Fane, der kostede 168 Rdlr.

Man har altsaa levet Livet indenfor de gamle Rammer uden synderlig Paavirkning af de nye Tider, som man ikke forstod.

Bagersvendene levede stadigvæk ligesom uden for det almindelige Samfundsliv. Deres Hjem var Bageriet, og der var endnu i Tresserne saare faa af dem der var gifte. Da de saaledes ikke havde »Foden under eget Bord«, havde kun faa af dem Stemmeret til Rigsdagen, og brød sig som Regel heller ikke om at have det.

Lønspørgsmaalet rørtes der stadigt kun lidet ved, lige saa lidt som ved Arbejdsforholdene. Man lod alt gaa i den gamle vante Gænge, og i al Almindelighed faar man det Indtryk, at der indenfor Bagersvendene selv ikke rørte sig noget Liv. Man kan kalde det en Idyl eller Sløjhed, ligesom man vil; men Sandheden er vel den, at Bagersvendene levede deres egen stille Tilværelse uden Samkvem med Verden udenfor og uden Berøring med det, der foregik i den. Det er ogsaa betegnende, at de ogsaa efter 1862, da Næringsloven tradte i Kraft, vedblev at opretholde Svendelavet eller Broderskabet, som de kaldte det, i de gamle Former i nøje Forbindelse med

Mesterlavet. Man faar Indtryk af, at Tiden har staaet stille for dem. De synes slet ikke at have lagt Mærke til at Svendelavet var bleven en fri Forening, som ingen Svend var forpligtet til at være Medlem af. Man lod alt blive ved det gamle.

Nu maa det ganske vist huskes, at Bagerfaget ikke endnu, som andre Haandværkserhverv, havde været Genstand for Mekanisering eller Kapitalisering. Siden 1852, da det sluttede Lav ophævedes, og endnu mere efter den nye Næringslov, var Bagernæringen bleven tilgængelig for enhver, der vilde tage Borgerskab. Der var derfor nogenlunde Udsigt for en Svend, der vilde nedsætte sig, til at blive Mester, og denne Udvej benyttedes af mange, selv om Udsigterne til at blive velhavende ingenlunde var store. Hertil kom, at Tiderne fra Halvtredsernes Midte, og jævnt hen hele Tresserne igennem, var økonomisk daarligere, og dette mærkedes naturligvis baade af Mestre og Svende.

Imidlertid kunde det selvfølgelig ikke undgaas, at ogsaa den nye Tid med dens frie Konkurrence mærkedes inden for Bagerfaget. Den gamle Ensartethed svandt, de enkelte Forretninger begyndte saa smaat at specialisere sig. Enkelte slog sig op og blev store, andre, og det ikke de færreste, havde vanskeligt ved at klare sig gennem Konkurrencen. Priserne paa Raamaterialerne steg, og det var naturligt, at alt dette i det lange Løb ogsaa maatte mærkes i Forholdet over for Svendene. Selv om Lønnen i og for sig ikke blev nedsat, var Arbejdstiden stadig urimelig lang, og der blev knebet paa Kost og Logi. Disse to Ting fulgte ingenlunde med Tiden, og efterhaanden som denne gik, maatte Modsætningen til Mestrene vokse; navnlig ogsaa fordi Svendetallet steg stærkt i Forhold til Mestrenes, og Arbejdsløsheden ofte viste sig ret stærkt. Der laa altid mange ledige Svende paa Kroen.

1852, da Bagernæringen blev fri, fandtes der i København 64 Mestre, 257 Svende og 22 Lærlinge.

I de følgende Aar steg Svendetallet stadig. 1855 var der 63 Mestre, 332 Svende og 16 Lærlinge. De følgende Aar faldt Tallet noget.

1858 var der 60 Mestre, 292 Svende og 19 Lærlinge, og 1861, det sidste Aar inden Næringsloven traadte i Kraft, 66 Mestre, 274 Svende og 30 Lærlinge.

Størsteparten af Svendene var som forhen mest Ty-skere, og, som man vil se, var man den Gang langt fra Lærlingefabrikationen.

I Halvfjerdserne begynder den nye Tid, hvor det ulmende Modsætningsforhold til Mestrene skulde bryde ud i lys Lue.

RØRET I HALVFJERDSENE

I den sidste Trediedel af forrige Aarhundrede havde Liberalismen gennemtrængt Tankegang og Lovgivning i den Grad, at de herskende Klasser helt var præget af den. Den havde, i hvert Fald i Teorien, formet et Samfund, hvor hver enkelt havde sin fulde Frihed, og hvor ingen af de tidligere Standsskranker længere havde Gyl-dighed. Samfundet aabnede sig for enhver der kunde og vilde indtage den Plads, der tilkom ham som fri Borger. Det stødte ingen fra sig, alle havde jo lige Ret, og det vilde ogsaa være forkert at sige, at der ikke nu og da blev rakt en hjælpende Haand ud mod den, der stræbte fremad. Principet »Hjælp til Selvhjælp« kom til Orde i en hel Del Institutioner, hvis Opgave det skulde være at styrke den enkeltes Stræben, saaledes gennem Spare- og Laanekasser, Syge- og Alderdomsforsikringsforeninger, Forbrugsforeninger og Selskaber til Opførelse af Arbejderboliger; men alt var i disse Institutioner paa ægte liberal Vis indrettet alene for at give *den enkelte* et Skub fremad, saa at han kunde gaa videre ved egne Kræfter. At Staten eller Samfundet som saadant skulde træde støttende til, faldt ingen ind. Staten havde man, efter liberal Tankegang, kun for at opretholde Orden og til at beskytte den enkeltes Frihed.

Det var ogsaa ud fra det Syn, at man saa paa Forholdet mellem Arbejdsgivere og Arbejdere som noget aldeles privat, som kun ahang af, hvad de to Parter kunde blive enige om. At Staten, eller i det hele nogen Institution eller Sammenslutning, skulde have Lov til at blande sig i dette aldeles personlige Mellemværende, var utænkeligt. Det var da ogsaa ud herfra, at man til at begynde med saa paa Fagforeningerne som uvedkommende Indblanding i et privat Forhold.

Økonomisk og socialt var Hvermand sin egen Herre. I Forretningslivet fik Loven om Tilbud og Efterspørgsel ubetinget Gyldighed for enhver Prisansættelse, enten det nu gjaldt Varer eller Lønninger. At tænke sig, at Staten som i gamle Dage skulde kunne fastsætte Takster eller bestemme Maksimalpriser var umuligt. Den frie og uhindrede Konkurrence vilde af sig selv bringe den rette Værdi frem paa alle Goder.

Saa gennemført var i det hele Sætningen om den personlige Frihed, at Ejendomsretten i Grundloven kunde knæsættes som »hellig og ukrænkelig«.

I det hele taget havde Liberalismen i den Grad set sig blind paa den personlige Frihed, at den ganske glemte at der var Samfundslag, som slet ikke var i Stand til at benytte den, fordi de ganske manglede Kræfter til at gøre den gældende. Det var alle de smaa og svage, alle de, som laa under for det nye Systems Hensynsløshed. Det var alle de fattige, hvis Indkomster kun strakte til for Dagen og Vejen og knap nok det, som intet ejede til at kæmpe sig frem med, og som tværtimod blev trykkede ned af dem, der havde Pengene og Magten.

Socialt set er det derfor forstaaeligt, at Liberalismen maatte gribe stærkt ind i den overleverede Samfundsorden. Denne havde helt hvilet paa de forskellige Klasser, som hver for sig havde sine bestemte afgrænsede

Rettigheder og omgærdedes af næsten uoverstigelige Skranker. Det havde medført, at man i økonomisk Henseende anerkendte en vis Levfod for hvert enkelt Samfundslag, som dette havde Krav paa at faa overholdt, men heller ingen Ret til at faa forøget.

Alt dette blev nu sprængt af Liberalismen. I Forholdet overfor Arbejderne blev det ikke længere et vist Standsbehov, der skulde dækkes. Arbejdet, som den enkelte udførte, blev en Vare som enhver anden der kunde sælges til den Pris, det var muligt for Arbejdssælgeren at skaffe sig. Man saa bort fra det levende Menneske, der stod bagved, og forvandlede Arbejdet til en Produktionskostning, som det naturligvis for Arbejdskøberen gjaldt om at faa saa billig som mulig. Det var Kapitalen, der var stukken ind i hver enkelt Forretning, det gjaldt om for den enkelte at faa det størst mulige Udbytte af.

Det er klart, at over for dette nye Samfundssyn maatte Arbejderklassen komme til kort. Hidtil havde den levet inden for sin egen Samfundsramme, fattigt og usselt nok, men dog for saa vidt falden til Ro i den Tilværelse, der var beskaaren den, fordi det ikke faldt nogen af den ind, at der kunde være anden Lod bestemt for den, og fordi man tillige hvilede i den Opfattelse, at den over det hele svævende faderlige Regering ogsaa vilde sørge for den. Højere tragtede man ikke.

Nu stod man imidlertid over for en hel ny Samfundsopfattelse, efter hvilken man ganske vist havde Ret til at naa de højeste Tinder, men hvor man paa den anden Side ogsaa følte sig sparket ud i det uvisse. Den fattige havde jo ingen anden Kapital at raade over end sine Hænders Arbejde. Hvad Under da, at han maatte føle sig forladt og ikke vidste, hvad han skulde bruge den nys erhvervede personlige Frihed til, og at han som Værn for sin Eksistens maatte ty til den Klassefølelse

og den Samhørighedsidé med sine Fæller, han var vokset op i. Hos dem fandt han Forstaaelse og Kammeratskab og det samme Syn paa Tilværelsen.

I den Kamp mellem Kapital og Arbejder, som maatte komme til at udvikle sig, var det derfor ganske naturligt Arbejderne, der først kom til at bruge Samlingstanken og udbygge den nærmere, selv om der ogsaa skulde hængaa en Del Tid, inden de fik den formet til et brugbart Vaaben.

Liberalismen havde jo ved Næringsloven slaaet alle de gamle Lav i Stykker, og selv om Haandværkssvendene selvfølgelig havde haft Ret til at omdanne de gamle Svendelav efter den nye Tids Krav, saa hvilede disse gamle Sammenslutninger paa en hel anden Samfundsordning end den, der nu blev raadende. Efter den gamle Ordning var Svenden ganske vist den underordnede, men han havde dog en Ret til efterhaanden at stige op og blive Mester, og som saadan var der ad Lovens Vej sikret ham Adgang til at udøve det Fag, han havde valgt, og som ingen anden maatte gribe ind i. Der var Værn for hans Eksistens, en vis Samfundsbeskyttelse for hans Udkomme, hvor ringe det end kunde blive.

Det er forstaaeligt, at Haandværkets Folk, Mestre som Svende, længe maatte blive hængende ved den gamle Samfundsform som den rette; men ogsaa givet, at det saavel for Haandværkssvendene, som endnu gennem Halvfjerdserne var de talrigste inden for Arbejderklassen, som for de egentlige Arbejdere, var Kapitalmagten, der var Fjenden.

Kapital og Arbejde maatte blive to forskellige Verdener med hver sine Idealer, Liberalismen med Troen paa det enkelte Individts Evne til at skabe Lykke og Tilfredshed for enhver, Socialismen med dens Haab om at bygge en ny Tilværelse, danne en ny Samfundsform,

hvor der var Værn for alle og Tryghed for Udkommet, fordi ingen kæmpede for sig selv alene, men for det heles Vel.

At disse to forskellige Livssyn maatte tørne sammen, var uundgaaeligt.

Hos os i Danmark skete det saa smaat allerede sidst i Tresserne, og det, som gav det endelige Stød til Bevægelsen, var den Dyrtid, som allerede var indtraadt i det foregaaende Tiaar.

Priserne paa Livsfornødenhederne var steget, og der var Nød til Huse hos alle Smaafolk. Deres Indtægter slog ikke til, og der maatte gøres Udveje for at øge dem. Nu havde man imidlertid ikke mere Lavene at henvende sig til, og det blev derfor de enkelte Arbejdsgivere, der maatte forhandles med, og selv om enkelte af disse var medgørlige, gjaldt det dog ikke om de fleste. Der var overfor dem intet andet Middel end Striken, Arbejdsnælgelsen. Denne, der nu efter Grundloven var blevet et lovligt Middel, var imidlertid et farligt Vaaben, saalænge Arbejderne ikke var stærke nok og ikke havde nogen Krigskasse i Baghaanden.

Naar enkelte af dem alligevel delvis lykkedes, var det fordi Arbejdsgiverne paa deres Side heller ikke var stærkt organiserede. Det var de færreste, der var bleven staaende i de gamle Lav, og i den Form, disse havde faaet efter Næringslovens Ikrafttræden, egnede de sig ikke til Krigsførelse. Det samme gjaldt Svendenes gamle Organisationer; de var i de fleste Tilfælde bleven ændrede til Syge- og Begravelseskasser og duede lige saa lidt som Støtte i en Arbejdskamp.

Imidlertid, Angrebet maatte føres, og det blev Byggefagene som dem, der mest led under de nye Forhold, der gik i Spidsen. Det Røre, som bredte sig fra disse, fik de fleste andre Fag til at følge Eksemplet.

Bevægelsen naaede ogsaa Bagerne, hvis Svendeforening (det gamle Lav) indkaldte til et stort Møde den 6. December 1871. Paa dette var Oldermændene og flere Mestre mødt, og der udspandt sig en bevæget Forhandling, som endte med, at der nedsattes et Fællesudvalg paa ikke mindre end 24 Mand, 12 fra hver Side, men dettes Arbejde endte uden Resultat.

Naar det gik saa sørgeligt, laa det i, at den gamle Svendeforening fra Lavstiden ikke egnede sig som Kamporganisation. Dels ejede den kun faa Midler, og dels var Bestyrelsen ikke saa lidt afhængig af Mesterlavet, som indirekte øvede en betydelig Indflydelse paa Valgene. Hvad der dog var det værste, blev, at Svendene gennemgaaende ikke var vaagne og i det store og hele forholdt sig ret ligegyldige overfor de Spørgsmaal, der var oppe i Tiden, og Grunden hertil var den, at Bagersvendene ligesom i ældre Tid ikke var nogen konstant Masse, men stadigt skiftede, kun ca. 5 pCt. af dem var gifte. Det fortælles saaledes, at en enkelt Lærling i et Bageri i sin Læretid skal have haft ikke mindre end 350 Læresvende. Hertil kom, at en overmaade stor Del af Svendene nu som forhen var Tyskere, der som Regel stod udenfor enhver Bevægelse og tillige stadigt skiftede Arbejdsplads.

Intet Under derfor, at Bagersvendenes Arbejdskaar var usle. Det var endnu i Halvfjerdserne det samme slette Logis og den samme daarlige Kost, der blev budt. I første Aargang af Fagbladet giver en Indsender, Kreuzmann, følgende Beskrivelse af Soverummene i et Bageri:

»I en Sidefløj af Ejendommen med Hestestald i nederste Etage, ovenover paa 1. Sal fandtes et Loftsrum med 3 Luger, her var 3 Lejer til 7 Mand.« Om et enkelt Bageri hedder det, at der var usædvanlig højt til Loftet; »i et Hjørne af samme var indrettet en Trækasse, i denne to Soverum til 5 Mand. Kassen havde ikke saa lidt Lig-

hed med et Hønsebur, thi naar Svendene efter endt haardt Slid skulde hvile sig, maatte de entre derop, og som Stige benyttedes »Latten«. Lejerne bestod af to fladbundede Brikse, og disse var endda anbragte over hinanden; her hvilede de fire Svende sig, medens den femte, som var en ældre og gift Svend, foretrak at ligge paa Bjælkelaget paa nogle Sække«.

Lønnen svarede til Logiset, den udgjorde for Mestersvende fra 14 til 20 Kr. ugentlig. Disse havde dog til Tider en ret stor Biindtægt ved Folks Privatbathing, der endog kunde blive saa omfattende, at en Mestersvend maatte have en Medhjælper ved Ovnen (den saakaldte »Bagudsligger«). Til Gengæld opnaede denne sjældent mere end 6—7 Kr. om Ugen, undertiden dog stigende til 9 Kr. Liggere tjente fra 8 til 12 Kr. Hølpere fra 10 til 15 Kr. Hertil kom saa Kosten, som ganske vist ofte var meget slet og tit maatte suppleres.

Man forstaar, at disse Forhold ikke var noget godt Grundlag for en Organisation af Svendene. De fleste af disse forholdt sig, som anført, ogsaa ret ligegyldige overfor en saadan og tilbragte deres meste Fritid paa Kroen eller i Beværtninger.

Imidlertid var Louis Pio fremtraadt med sine »Socialistiske Blade«, hvori han drog til Felts mod det kapitalistiske Samfund. Hans Agitation fængede som Ild i tør Hø og store Skarer samlede sig i den af ham stiftede Arbejderforening »Internationale«. Man kan dog ikke sige, at Bagersvendene var særlig ivrige for at melde sig; i hvert Fald blev det ikke saa mange, at der i Lighed med hvad der skete for andre Fag blev dannet nogen Bagersektion, og hvor mange der er gaaet ind i den blandede Sektion véd vi ikke noget om.

Pios væsentligste Maal var dog mest af politisk Art, og Politik var endnu noget der ikke optog Arbejdernes

Sind, hvad man kan skønne af, at der ved Folketingsvalgene 1872 kun blev afgivet 305 Stemmer paa 5 socialistiske Kandidater; deraf faldt de 199 paa Pio, der var opstillet paa Nørrebro i det mest udprægede Arbejderkvarter.

For at forstaa denne ringe Deltagelse maa man huske, at Datidens Arbejdere, og da navnlig Haandværkssvendene, som Regel følte sig som staaende uden for Samfundet, og det, de trængte til, var i første Række bedre Levekaar. Det var først langt senere de lærte at bruge Stemmesedlerne.

Pio og Socialismen havde dog øvet en vækkende Indflydelse paa Arbejderbefolkningen; den følte, at her var et Parti, der vilde tage sig af deres Sag, og at nu var Tiden kommen til at slaa et Slag for at bedre deres Løn. Herpaa var det da ogsaa at Bestræbelserne rettedes, og at vi maa søge Grunden til de ikke faa Fagforeninger, som kom til Verden under direkte eller indirekte Paa-virkning af Socialismen.

Hvorledes stillede Arbejdsgiverne sig nu til denne Bevægelse? Som Helhed naturligvis ikke gunstigt, selv om der ogsaa fandtes enkelte som undte Arbejderne en rimelig Løn. Gennemgaaende var Arbejdsgiverne selvfølgelig Modstandere af Fagforeningerne og indtog det Standpunkt, som var dikteret af det liberalistiske Syn, at Lønnen maatte bestemmes ved privat Overenskomst mellem hver enkelt Arbejder og Arbejdsgiver, hvad der i Virkeligheden vil sige, at dens Størrelse vilde afhænge af fri Konkurrence. Følgelig kunde den komme til at variere i en Mængde Tilfælde.

Omvendt holdt Arbejderne paa, at Lønnen maatte fastsættes efter den Sum, en Arbejder med Familie behøvede for at kunne føre en nogenlunde menneskelig Tilværelse. Der maatte altsaa være en Grænse, under hvilken Lønnen ikke kunde gaa.

Kampen var uundgaaelig. Den naaede da ogsaa, som vi har set, til Bagerne. Det negative Resultat af det foran omtalte Møde i December 1871 vakte imidlertid Røre inden for det gamle Svendelav. En Del oppositionelle Medlemmer havde formaaet Oldgesellen i Svendelavet Valentin til at indkalde til et Møde, paa hvilket der blev vedtaget en Henvendelse til Mesterlavet om højere Løn og et Par aarlige Frinætter. Der kom ogsaa Forhandlinger i Gang, og ved disse enedes man, som det synes, i al Fredelighed om en Del mindre Indrømmelser, der bl. a. gik ud paa nogle Lønforhøjelser, hvorefter ingen Svend skulde have under 3 Rdl. om Ugen, samt et Løfte om, at hver Svend skulde have en ordentlig Seng at ligge i.

Bagemestrene, og navnlig deres Oldemand, J. Hede-gaard, havde lovet godt, og den sidste maa siges i al Almindelighed at have været venligt stemt overfor Svendene og var selv en god Arbejdsgiver; men et var jo at love, et andet at holde, og med det sidste kneb det; thi Mesterlavet var jo den Gang en Institution, der intet betød som Organisation og derfor heller ingen Hold havde paa sine Medlemmer, og navnlig ikke kunde forpligte dem i nogen Retning, men blot i Almindelighed henvise de enkelte Svende til hver for sig at komme over ens med deres Mester. Da der heller ingen Hold var i Svendenes Sammenslutning, forstaar man vel, at de trufne Aftaler snart tabte deres Betydning, og at det kun var faa Mestre, der overholdt dem.

Det var da ikke saa underligt at Svendene tabte Taalmodigheden og hen paa Slutningen af 1873 begyndte at røre paa sig. Tilskyndelsen hertil synes at være kommen fra to forskellige Sider, dels fra socialistisk Hold og dels uafhængigt herfra ledet af et Parti inden for Svendene selv.

Den 19. Oktober 1873 kunde man i »Socialisten« læse en Artikel undertegnet G. O., der indeholdt et skarpt, men ogsaa ret ensidigt Angreb paa Mestrene, som skildres som Kapitalister, der behandlede Svendene som Slaver og holdt Ekvipager og Heste med sølvbeslaaet Seletøj, ejede Landsteder o. s. v. Den endte med at indkalde til et offentligt Møde den 22. Oktober hos Albrecht, Nytorv 10. Denne var Værtshusholder og en af de »Fæstemænd«, hvor ledige Bagersvende holdt til, og hvor der derfor var god Lejlighed til at agitere. Mødet fandt ogsaa Sted; men da det mest var arbejdsløse Svende, der var mødt, fordi Bekendtgørelsen ikke var naaet dem, der var i Arbejde i Bagerierne, endte det uden Resultat. Meningen havde været at faa Svendene til at slutte sig til en under den oprettede Centralledelse af Arbejderne stiftet fælles Strejkekasse.

Denne Hensigt blev imidlertid stoppet af den anden oven for nævnte Bevægelse inden for Svendene selv, der blev ledet af en tidligere Bagersvend, Carl Schmidt. Denne skildres af sin Samtid som en god Agitator, kundskabsrig, dygtig Taler og i Besiddelse af megen Patos. Han forstod dermed at samle og fastholde sine Tilhørere, og havde i hvert Fald paa et vist Tidspunkt stor Indflydelse paa Bagersvendene. Hvor meget eller hvor lidt, han i Virkeligheden har ment med sin Agitation, er det nu vanskeligt at afgøre. Et er imidlertid vist, nemlig at han ved Siden af ogsaa havde det personlige Maal at faa den lønnede Stilling som Oldgesell i Svendelavet og havde underhaanden indledet Forhandlinger med Oldgesell Valentin om at faa denne til at vige sin Stilling til Fordel for sig. Herpaa havde Valentin imidlertid ikke villet gaa ind, og fra den Tid var det at Schmidt begyndte sin Agitation for at vinde Magten i Svendelavet. Tidligere havde han været Politibetjent i København, men

var bleven afskediget, og havde saa søgt med ikke ringe Held at vinde Stemning for sig blandt Bagervendene. Paa et Møde i Svendelavet havde han prøvet paa at være Fører for dem over for Oldermændene, men da Schmidt ikke længere var i Arbejde som Bagervend og end ikke var Medlem af Svendelavet, havde Oldermændene ikke villet forhandle med ham. Han tog derfor Arbejde som Svend, og det var som saadan, at han i Maanederne Oktober til December fik flere Møder i Stand. Paa disse havde han imidlertid faaet en Medbejler i Magnus Jensen, der ogsaa havde vidst at skaffe sig et Parti blandt Svendene, hvorfor Schmidt havde allieret sig med ham med det Formaal at faa Magten i Svendelavet.

Et Resultat af de afholdte Møder var en af baade Schmidt og Jensen undertegnet Skrivelse af 14. Novbr. til Oldermændene, hvori de anmodede om, at de Løfter, der tidligere var givet om Lønforbedring og bedre Logiforhold maatte blive gennemførte, samt at Arbejdstiden maatte blive fastsat til 12 Timer og en bestemt Fritid indrømmet.

Samtidig tog de Afstand fra den før omtalte Artikel i »Socialisten«, hvis Udtryk de fandt usømmelige.

Dagen efter modtog de Svar fra Oldermændene, der i det store og hele afviste Henvendelsen, idet han dog beklagede, at den tidligere bebudede Lønforbedring ikke var bleven gennemført hos alle Mestre. Svendenes Skrivelse skulde imidlertid blive forelagt paa Mestrenes Generalforsamling i Januar.

Fra Svendenes Side havde man haabet paa Nedsættelsen af et Fællesudvalg, men da der efter Oldermændens Svar ikke syntes nogen Udsigt hertil, steg Forbitrelsen mod Mestrene, og det blev derfor vedtaget at nedlægge Arbejdet den første Søndag i December.

Paa denne Dag var der Kl. 2 om Eftermiddagen, efter en ivrig Agitation, kommen ca. 400 Svende til Stede, og da Lokalet i Farvergade Nr. 4 ikke kunde rumme saa mange Mennesker, var det bleven arrangeret saaledes, at Natten skulde tilbringes i Traktørstedet »Gyldenlund« i Charlottenlund. Hertil var der lejet et Ekstratog, der afgik fra København Kl. 9 om Aftenen. Et større Musikkorps var medtaget, og ankommen til »Gyldenlund« spiste man, holdt Taler og dansede den hele Nat, hvorefter man marcherede tilbage ad Strandvejen til København Mandag Morgen.

Den foregaaende Lørdag var der tilstillet samtlige Bagermestre et Cirkulære, hvori Svendenes Krav var opstillet med Anmodning om, at de Mestre, der vilde gaa ind derpaa, skulde forsyne det med deres Underskrift. Det var der ogsaa en Del der havde gjort, medens andre havde undladt det og arbejdet Søndag Nat ved Hjælp af Strejkebrydere. Disse havde altsaa klaret Situationen, hvorimod det var gaaet ud over de velvillige Mestre, der ingen Svende havde haft Søndag Nat og derfor ikke kunde tilfredstille deres Kunder i samme Grad som de andre, og det havde jo ikke været Meningen.

Alene herved viste det sig, hvor planløs Strejken var ordnet. Imidlertid var der jo ikke andet for end at fortsætte denne over for de Mestre, der ikke havde skrevet under paa Svendenes Fordringer, og det gjorde man da ogsaa efter bedste Evne.

Imens Strejken stod paa søgte Schmidt at faa sine egne Affærer ordnede. Den 5. Januar 1874 sendte han en Skrivelse til Mestrene, hvori det bl. a. hedder: »Vi vil ikke være Samfunds Opløsere; kort sagt, vi vil Ret for Alle, Uret for Ingen; vi vil agte Mestrenes Rettigheder, men vi fordre tillige en billig Imødekommenhed uden Svig og med Haab om Retfærdighed i ethvert Forhold.

Vore Ønsker og Fordringer er Dem bekendte, hvilke vi vil opretholde til det yderste, og endelig ønske vi, som et utvetydigt Bevis paa D'Herrer Mestres gode Villie, at den Mand, som vi have valgt til Formand for Bagersvendene, nemlig C. A. Schmidt, at han opretholdes som Saa-dan, og kan vi da garantere D'Herrer Mestre, at Svende, som fæstes gennem hans Kontor, da vil være Mestrene behjælpelige med Overholdelsen af de Forpligtelser, som de har paataget dem over for Svendene, saaledes at Mestrene kan bestaa ubeskaarne i deres Forretninger, og at vi i det Hele kan grundlægge et godt Forhold imellem Mestre og Svende, hvilket er et smukt og værdigt Formaal for en Arbejderbevægelse.«

De gode Løfter, som Schmidt gav heri, var der dog ingen der rigtigt troede paa. Mestrene ikke, fordi de ikke brød sig om at anerkende ham som Formand, og fordi de ikke vilde have ham som Fæstemand, men selv vælge en Mand, de stolede paa; Svendene heller ikke, fordi de i det hele var splittede og ikke selv fulgte de Bestemmelser, de havde vedtaget.

Strejken fortsattes imidlertid saa godt eller saa daarligt som det under disse Forhold lod sig gøre. Der savnedes Disciplin og Penge. Et Forsøg, som Schmidt gjorde paa at faa Hjælp fra Svendelavets Midler og skaffe sig Kontrol med dets Formue, opirrede yderligere Stemningen imod ham. Han og fire andre Svende, der hørte til de ledende, sattes i Ban af Mestrene, saa de ikke kunde faa Arbejde noget Steds. Det værste var dog, at Svendene paa deres Side begyndte at faa Mistillid til Schmidt. Der yntedes om Mislighed ved Anvendelsen af indkomne Penge til Støtte for Strejken.

Herved dreves Schmidt ud i Desperation, og hans Virke gik nu ud paa at faa Svendelavet ophævet og en ny Forning stiftet med ham som Formand; et Maal, som han

stræbte efter, fordi Mestrenes Antagelse af en særlig Fæstemand vilde medføre, at den Indtægt, han kunde faa ved at blive Oldgesell i Svendelavet, vilde blive stærkt formindsket.

Schmidt indkaldte derfor til et Møde, for at faa en ny Forening oprettet, men det ejendommelige ved dette Møde var, at man begyndte med at drøfte, hvem der skulde være Formand for den Forening, der endnu slet ikke var stiftet. Her optraadte M. Jensen som Konkurrent til Schmidt og var lige ved at blive valgt.

Paa dette Møde vedtog man at oprette en Fagforening, og der vedtoges foreløbige Bestemmelser om Dannelsen af en Hjælpekasse, hvortil der af hver Svend skulde ydes et Bidrag af 1 à 2 Mark pr. Kvartal, endvidere at indgive et Andragende til Ministeriet om Bevilling til af Svendelavets Midler at forberede Opførelse af en Svendestiftelse, at enhver Svend, som brød de vedtagne Regler, skulde ekskluderes og kun kunde genoptages mod en Mulkt fra 5—10 Rdlr.

Der nedsattes nu et Udvalg til Udarbejdelse af endelige Love, og i dette gik ogsaa alt godt; de af Schmidt foreslaede Regler vedtoges, men da man kom til det Punkt, at han som Formand skulde lønnes med 1200 Kr. om Aaret, og da Schmidt holdt stædigt herpaa, opløstes Udvalget.

Schmidt gav dog ikke tabt endnu, men fik af sine Tilhængere stiftet en Forening, som fik Navn af »Bagernes Fagforening«. Denne støttedes imidlertid væsentligst kun af arbejdsløse, men da disse ikke var i Stand til at yde noget Medlemsbidrag eller til at lønne Schmidt, opgav han det hele. Til hans Efterfølger valgtes C. Willumsen, men da denne ikke havde den fjerneste Forestilling om at lede en Forening, gik den hurtigt tilbage i Medlemstal og opløstes i Juni Maaned.

Hele Bevægelsen var i Grunden kendetegnet af, at man havde solgt Skindet før Bjørnen var skudt. Strejken løb da ogsaa ganske ud i Sandet, og i Løbet af kort Tid var Forholdene lige saa daarlige som før. Mestrene gav i Løn, hvad de selv vilde, og indrettede sig med Logi og Kost som det passede dem bedst. Det eneste, Svendene havde faaet ud af det var, at Fæstevirksomheden saa godt som fuldstændigt gled over til den af Mestrene antagne Fæstemand, saa at de endog mistede den Støtte, de kunde have haft gennem Svendelavets Oldgesell og Krofader.

Da der tilmed raadede stor Arbejdsløshed, fordi Mestrene dels skaffede sig villige Svende fra Tyskland og dels i udstrakt Grad arbejdede med Lærlinge, var alt i Kaos.

Naturligvis bør det ikke glemmes, at der var en Del Mestre, som inden Strejken var gaaet ind paa Svendenes Krav og ogsaa blev ved at opfylde dem; men Ulykken var, at de derved blev tvungne ind i en ugunstig Stilling over for deres Konkurrenter, som kunde skaffe sig billigere Arbejdskraft.

Sagen var, at der hverken bag Mestrene eller Svendene stod en Organisation, som var i Stand til at binde de enkelte, og saa længe der ikke gjorde det, var en Bedring af Svendenes Tilstand ikke mulig.

Dybest set maa dog Aarsagen til det uheldige Resultat søges i, at den førende Kraft, Carl Schmidt, i hvert Fald delvis lod sig lede af egoistiske Grunde, og at Bager-svendene selv endnu var blottede for social Følelse og gennemgaaende saa forkuede af deres daarlige Arbejdsforhold, at det var svært for dem at se udover Dagen og Vejen. Dertil kom, at Manden eller Mændene, der kunde vække dem og sætte Maalene, endnu ikke var fremstaaet.

Inden for Offentligheden havde Strejken vakt en ikke ringe Opmærksomhed, dog mest paa Grund af de forbigaaende Ubehageligheder, der voldtes Forbrugerne ved de Afbrydelser, der fandt Sted i deres daglige Forsyning. Nogen dybere Forstaaelse af den egentlige sociale Baggrund for Strejken fandtes ikke. Udover »Socialisten«, der naturligvis af partimæssige Grunde stod paa Svendenes Side, var der ingen af de andre Blade, der viste Forstaaelse for Svendenes Krav. Man saa paa Strejken som en privat Strid mellem Mestre og Svende, der vilde volde de første Ubehageligheder og Afbrydelse i deres Forretningsliv, og instinktivt kom ogsaa den i de fleste Kredse uden for Arbejdernes herskende Frygt for »det socialistiske Spørgelse« frem, men at det var en Sag, som i det store og hele kunde fordre Deltagelse fra Samfundet som saadant, var der ikke Tale om. Man kunde snakke om den Mand og Mand imellem som om enhver anden daglig Hændelse. Derom vidner en af »Rantzaus Døgnfluer«, der blev sunget i »Kisten« til den da populære Melodi: »Intet er saa dejligt som en Maanskinstur«.

»De har vel hørt, hver Bagersvend har lagt sit Arbejd ned!
For skal man slide Nat og Dag maa Lønnen være fed,
og da Fortjenesten var sløj, saa tog vi vores Tøj,
og sa' nu er det hele stop med hver sin Hvedeknop.

Ja, intet er saa dejligt som en Maanskinstur,
en Maanskinstur, en Maanskinstur, javel.

De klager over slet Kvarter og siger i hver Seng
der ligge maa sædvanligvis 3 Svende og en Dreng.
Den Mode, den skal lægges a', hver Svend sin Seng skal ha'!
Vi ellers aldrig seer en Kommenskringle mer —

Ja, intet er saa dejligt o. s. v.

Hver Bagermester nu skulde blot en Maaned ælte Dejg,
saa blev han ej med sine Folk saa hoven eller sejt.
Hans tykke Mave skrumped ind og angerfuld i Sind
han stønnet: »Aah, jeg smelter vist af Arbejd her tilsidst«.

Men intet er saa dejligt o. s. v.

Hver Bagermester møder med en tyk og masket Vom
og i sin Equipage han brøsig ruller om,
just derfor kan Folk jo nok forstaa: bli'r Bollerne saa smaa,
og at som fiffig Diplomat — han sparer sin Zukat.
Men intet er saa dejligt o. s. v.

Man ser, udover almindelig Københavner-Halløj naaede man ikke, thi med de Hip, Visen giver Mestrene, var det næppe Meningen at sigte dybere.

Resultatet af hele Bevægelsen kan da kun karakteriseres som et Nederlag for Svendene, der tilmed blev saa meget mere føleligt, som Mestrene nu helt fik Fæstevæsenet i deres Haand ved at antage en særlig Fæstemand ved Navn Saft, gennem hvem efterhaanden alle ledige Svendestillinger blev besat, idet Mestrene kun antog dem, der anvistes af Saft og dennes Efterfølger.

Det gamle Svendelav var efter det mislykkede Forsøg paa at danne en selvstændig Fagforening den eneste Organisation for Svendene, men da Mestrene stadig forstod at bevare deres Indflydelse paa denne, og Svendene heller ikke brød sig om at gøre deres Interesser gældende, blev den uden Værdi for dem.

Ganske vist fremkom der nu og da Tegn paa en vis Opposition fra Svendenes Side; men noget alvorligt kom den aldrig til at betyde, fordi Valgene til Repræsentantskabet foregik paa den Maade, at Oldgesellen, samtidigt med at han gik rundt og opkrævede Tidepenge paa de forskellige Bagerier, medbragte Stemmesedler, paa hvilke Svendene saa efter Oldgesellens Diktat skrev de Navne, som var udsete i Forvejen til Stillingen. I Virkeligheden var det Mestrene som afgjorde, hvem det skulde være.

Hvor lidet Svendene i det hele taget var med i det Røre, der samtidigt fandt Sted inden for andre Svendesammenslutninger fremgaar af et Forsøg, der fra en enkelt Side blev gjort i 1875 paa at reformere Svendekroen. Der fremkom da et Udkast til nye Love for Svendelavet,

hvis Hovedindhold var, at enhver ledig Svend, saa snart han havde forladt sit Arbejde, skulde melde sig til Herbergsfaderen, der saa skulde notere hans Navn i en fremlagt Bog og sørge for, at de deri opførte Svende fik Arbejde i den Orden, hvori de var opførte. Ingen Svend maatte lade sig antage uden Herbergsfaderens Vidende, og denne maatte ikke modtage nogen Dusør for at skaffe ham Plads.

Samtidigt forpligtedes Herbergsfaderen til at holde 25 Senge, der hver skulde være forsynede med en Madras, Skraapude, Hovedpude samt et uldent Tæppe om Sommeren og to om Vinteren samt rent Lagen hver Maaned. Et Værelse med 4 à 5 Senge skulde staa til Raadighed for rejsende Svende.

Det skulde være Herbergsfaderens Pligt at vaage over Orden paa Kroen og at sørge for, at Svendene indfandt sig der til den bestemte Tid. Det var endvidere hans Op-gave at indkræve Tidepenge og udstede Sygesedler.

Iøvrigt skulde der være to Oldgeseller, hvoraf den første havde den egentlige Ledelse, hvorimod den anden skulde besøge de syge mindst en Gang om Ugen. Lønnen herfor var henholdsvis 200 og 100 Kr. om Aaret.

Som man vil se, savner dette Udkast enhver Antydning af moderne Bestemmelser, og i Virkeligheden var det ikke andet end et Forsøg paa at samle Svendeinteresserne i og om Herberget og genoprette dette paa gammel Vis. Om Indflydelse paa Løn og Arbejdsvilkaar er der ikke Tale.

Det er imidlertid betegnende for det mangelfulde Sammenhold blandt Bagervendene, at selv dette meget moderate Reformforsøg, der var bleven vedtaget den 1. April 1875, ikke kunde føres ud i Livet, fordi det mødte Modstand fra Mestrenes Side. Disse vilde nemlig ikke give Afkald paa den af dem antagne Fæstemand, saa Stillin-

gen baade som Oldgesell og Fæstemand ikke kunde gennemføres.

Forslaget maatte derfor stilles i Bero. Der var ganske vist inden for Svendelavet bleven valgt en ny Oldgesell og nye Repræsentanter; men denne nye Styrelse evnede intet at udrette over for den økonomiske Krise, der indtraadte sidst i 1875. Denne medførte stor Arbejdsløshed blandt Bagersvendene, og den blev saa meget mere følelig, som Mestrene efter den sidste Strejke i stort Omfang havde antaget Lærlinge og indforskrevet tyske Svende i betydeligt Antal.

De indenlandske Svende blev derfor i høj Grad udsatte for at gaa ledige, og de pressede af den Grund ganske naturligt paa Repræsentanterne for om muligt at faa raadet Bod paa de daarlige Forhold.

Dette Pres førte da ogsaa til, at Svendene uden Tilstedeværelse af Mestrenes Oldermænd eller Bisiddere afholdt en Del Møder for at drøfte, hvad der kunde gøres for at mindske Arbejdsløsheden og hindre Tilgangen af rejsende. Det vedtoges her at afholde Diskussionsmøder hver 14. Dag, og ved et af disse enedes man om at oprette en Fond, som var uafhængig af Svendelavskassen, og hvis Formaal skulde være at understøtte Svendene under en eventuel Strejke samt yde Hjælp til saadanne, der senere maatte blive boycottet af Mestrene, eller til rejsende, saa at de under en Strejke kunde drage videre.

Der skulde af hver Svend ydes et Bidrag paa 25 Øre om Ugen.

Som man ser, var der her ikke lagt Skjul paa, at Hjælpekassen skulde virke som eventuel Strejkehjælp, og for saa vidt havde man et tydeligt Vidnesbyrd om, at der var ved at vaagne en ny Aand blandt Svendene, særligt under Ledelse af C. Emcken, Tøppervin, Gregersen, M. Jensen og Kreutzmann.

Uheldigvis var den nye Bevægelse ikke stærk nok til at vække almindelig Tilslutning blandt Svendene, og medvirkende hertil var, at en stor Del indflydelsesrige Medlemmer af Svendelavet paa denne Tid havde oprettet en fri Sygekasse, der fik Navn af »Bagersvende-Foreningen af 9. Marts 1875«.

Omtrent Halvdelen af Medlemmerne gik over i denne, men alligevel fortsatte man Oppositionsbevægelsen. Møderne var, efter hvad en samtidig beretter*), temmelig godt besøgte, og der blev fra Bestyrelsens Side rettet en kraftig Opfordring om Tilslutning til Hjælpekassen, da man var paa det rene med, at der intet kunde udrettes uden Kapital og Sammenhold.

»Men Lidenskaberne løb af med de forsamledes Taalmodighed, og Bestyrelsen opfordredes til at optage og søge at gennemføre de en Gang tidligere til Mestrene stillede Fordringer, dog med tidssvarende Forandringer.«

Forinden dette skete, søgte man dog indledet Forhandlinger med Arbejderpartiet, og paa dettes Vegne fik man en Sammenkomst med Geleff og Centralbestyrelsens Formand, E. W. Klein.

Med Støtte herfra fremsattes nu de tidligere Krav, forøget med Fordringen om en Fridag hver 14. Dag, og da de ikke blev imødekomne, begyndtes der i November 1876 en Strejke, der dog efter tre Ugers Forløb endte med et Nederlag.

Aarsagen hertil er let at se. Dels manglede der fuldkomment paa Sammenhold og Fællesfølelse, idet ikke faa Svende straks efter Kontrollen, der foregik i Korups Have, gik hjem for at arbejde; dels var den Understøttelse, der kunde ydes — 3 Kr. om Ugen — for ringe. Endelig havde Mestrene vidst at skaffe sig Svende fra

---

*) Kreutzmann i »Medlemsblad for Bagernes Forbund for 1896« Nr. 10.

Tyskland, saa de nogenlunde kunde undvære de strejkende. Der var ikke andet for end at genoptage Arbejdet paa de gamle Vilkaar.

Vel fik man lidt efter lidt de tyske Svende til at forsvinde igen, og de Steder, hvor der tidligere var bleven indført en Fridag hver anden Uge, øgedes med nogle faa andre; men, som E. Hartmann skriver*), »Mestrene søgte paa forskellige Maader at gøre Svendene kede af Fridagen. Blandt andet fik Svendene ingen Mad, naar de holdt Fridag; Porten blev i mange Tilfælde holdt stængt, saa at Svenden, efter at have tilbragt Dagen og Aftenen ude, ikke kunde komme ind i sin fattige Seng, men maatte tilbringe Natten paa Gaden eller hos en offentlig Kvinde.«

Vel blev der i 1877, vistnok den 12. April, oprettet en »Bagerforeningen af 1877«, men den levede ikke længere end ind i 1878, og om dens Virksomhed savnes enhver Efterretning.

Efter dette Aar synes al Tanke om at forny Organisationen skrinlagt i lange Tider. Forskellige Aarsager har været medvirkende hertil, saaledes har det Indtryk, som Pios og Geleffs Flugt til Amerika vakte, ikke været uden nogen nedslaaende Virkning, selv om det ikke var afgørende. Den væsentligste Grund til Dødvandet var den økonomiske Nedgangstid, som raadede fra Midten af Halvfjerdserne til lidt ind i Firserne. I dens Vande fulgte Arbejdsløshed og anden Modgang, og den skulde ikke virke opmuntrende paa de i Forvejen desorganiserede Bagersvende. »De arbejdede«, som E. Hartmann skriver i sit foran nævnte Værk, »videre i 18 Timer, de spiste stadig af Mesters sløje Gryde, og de laa vedblivende i hans uhyggelige Reder«.

---

*) »Fem og tyve Aars Organisationsarbejde blandt københavnske Bagersvende« 1908.

NYE TIDER

Var der end Dødvande efter Bevægelsen i Halvfjerdserne hvad Organisationslivet angaar, kan man dog ikke sige, at der herskede Tilfredshed i Sindene. Uroen var en Gang vakt, og den lod sig ikke stille.

I 1883 brød den frem, idet en Række Mænd, som delvis havde været med i Røret i det foregaaende Tiaar, sluttede sig sammen og indbød til et Møde i Skindergade Nr. 9 den 22. Juni.

Mændene var L. T. Albrecht, Carl Emcken, Giere, E. E. Jensen, Kreutzmann, Carl Hellemann, A. Hedegaard, Jens Mortensen, Carl Petersen, Lars Petersen og Chr. Svendsen m. fl.

Der mødte saa mange, som Salen kunde rumme, og paa Forslag af Carl Emcken paa Indbydernes Vegne stiftedes Fagforeningen. 100 Svende indmeldte sig med det samme, og det vedtoges, at Indbyderne foreløbigt skulde lede Foreningen.

Den 6. Juli holdtes den første Generalforsamling, hvor der valgtes Lovudvalg, og den 31. Juli en ny Generalforsamling, hvor Lars Petersen blev Formand og C. Hellemann Næstformand, og der desuden valgtes 9 Repræsentanter og 2 Revisorer.

Tilsyneladende var dette et omfattende Apparat at arbejde med, men for at forstaa, at det blev saa stort, maa

man huske, at de fleste af Datidens Fagforeningsfolk ikke var videre bevandrede i Administrationsforhold og hvad dertil hørte. Medens ikke faa af dem var godt skaarne for Tungebaandet, var de ikke særlig anlagte for at føre Pennen. Det var i Virkeligheden paa Møder, at alt foregik. Det var et Utal af disse, der holdtes, og selv de mindste Smaating drøftedes der, desværre uden at der førtes nogen Forhandlingsprotokol. I hvert Fald synes dette ikke at være Tilfældet for Bagernes Vedkommende, og har der ogsaa eksisteret en, er den nu forsvunden; saadanne Ting som Arkiv eller Breve havde man ingen rigtig Sans for. Naturligvis var Arbejdet derfor saa meget større, og der gik en forholdsvis stor Tid med for at tale om Tingene og faa noget vedtaget. Navnlig Generalforsamlingerne kunde ofte være vidtløftige, fordi saa mange skulde have Ordet, og Bagersvendene var heller ikke altid lette at regere. Der var ret ofte indbyrdes Rivninger, og især gjorde den Omstændighed sig gældende, at der paa den Tid, Fagforeningen stiftedes, foruden denne faktisk eksisterede to andre Svendeorganisationer, nemlig det gamle Svendelav og »Foreningen af 9. Marts«, foruden en Sangforening.

Maaske skyldes det en Slags Samarbejdsbestræbelser, at man den 12. Marts 1886 vedtog, at Formanden for Fagforeningen *skulde* være Medlem af samtlige disse Sammenslutninger, men man fristes dog til at tro, at der har ligget andre Bevæggrunde bagved, og at den egentlige Aarsag var, at man vilde have den daværende Formand, Carl Emcken, styrtet. Det viste sig nemlig, at han vel uden Indsigelse optoges i »9. Marts«, men at man ikke vilde have ham i det gamle konservative Svendelav, og vel blev han Medlem af Sangforeningen paa en Mødefaften, men slettedes straks den næste. Svendelavet blev ved Dom efter en af Emcken anlagt Retssag kendt plig-

tig til at optage ham, men det rettede sig ganske simpelt ikke efter den, lige saa lidt som Fagforeningen støttede hans Krav.

Saa vidt man nu kan skønne, har Emcken været en noget stridbar Natur, der stædigt holdt paa sit, og aabenbart har han ikke forstaaet at skaffe sig nogen videre personlig Yndest. Emcken maatte derfor nedlægge sit Mandat efter to Aars Formandsvirke.

At Arbejdet som Formand iøvrigt maatte tage paa sin Mand er let forstaaeligt. Ved Siden af den administrative Virksomhed og Deltagelsen i de mange Møder, skulde han passe sit Arbejde som Svend, og da dette tog den største Del af Døgnet, maatte de faa frie Dagtimer tages til Hjælp. Der var ikke Raad til at lønne Formanden, saa han helt kunde vie sig til at virke som saadan. Følgen var, at ingen kunde holde til denne Post ret længe ad Gangen. De fire første Formænd i Fagforeningen virkede da ogsaa kun hver i to Aar. Det var L. P. Petersen fra 83 til 85, Carl Emcken fra 85 til 87, Chr. Svendsen fra 87 til 89, Carl Hellemann fra 89 til 91. E. E. Jensen fungerede i tre Aar fra 91—94, og først med Zakarias Friis kom der mere Stadighed i Forholdene, hvad der skyldtes hans fra alle Sider vindende Personlighed.

Foruden de Vanskeligheder, som kunde voldes af indre Forhold, kom der for Formændenes Vedkommende ogsaa den Forfølgelse til, som øvedes mod dem fra Mestrenes Side. Det var dem umuligt at faa Arbejde hos nogen, og havde ikke Arbejdernes Fællesbageri tjent som Fristed, vilde det have været saare vanskeligt for dem at indtage Stillingen som Formand. Det fik baade Chr. Svendsen, Carl Hellemann og Zakarias Friis at føle.

Nu maa det ganske vist ogsaa indrømmes, at det i den første Fagforeningstid var vanskeligt at undgaa Irritationsmomenter. Hverken Mestre eller Svende var saa godt

organiserede, at man i det indbyrdes Forhold kunde klare sig med Overenskomster, der var bindende for alle. Hvad der af Bagerlavet var gaaet ind paa for Mestrenes Vedkommende blev ingenlunde overholdt af disse. Der var alt for mange, der stod uden for Organisationen og kun gik med til det, de blev tvungne til. Af den Grund var Fagforeningen, naar den ikke kunde gennemføre, hvad der var vedtaget, ofte nødt til at anvende partielle Strejker over for Enkeltmand, og de gjorde naturligvis ondt. Omvendt var Svendene heller ikke saa gennemsyrede af Organisationstanken, at de jo nok af og til kunde lade sig overtale til at arbejde i Modstrid med Fagforeningen. De blev med andre Ord, hvad man den Gang kaldte »Hædersmænd«, og voldte ofte Strid og Spektakel, fordi der maatte skrives ind mod dem og mod det Bageri, hvori de arbejdede.

Fra Fagforeningens Formand krævedes der ofte den største Behændighed for at undgaa Uoverensstemmelser. Der maatte forhandles og trues, snart maatte Formanden være medgørlig og forekommende, snart stejl og standhaftig, alt eftersom Muligheden var for at føre den paa-gældende Sag igennem. Men den af alle Fagforeninger i denne Tid brugte Taktik med de smaa raske Striker over for Enkeltvirksomheder skabte selvfølgelig ondt Blod. Mestrene paa deres Side var saa gennemtrængte af Liberalismen, at de saa paa Forholdet til Svendene som en privat Sag, som ingen havde Ret til at blande sig i. Naar Fagforeningen alligevel gjorde det ud fra en Tankegang, der var Liberalismens ganske modsat, blev det betragtet som en uberettiget Indblanding i Mesterens Interesse. Mestrene skulde nok selv sørge for, hvad der angik deres Svende. Det kom ingen anden ved.

Karakteristisk for Tiden er saaledes et Reglement, som af en enkelt Mester ophængtes i hans Bageri, gaaende ud

paa, at den første Ugeløn tilbageholdtes som Garanti for, at Svendene opfyldte deres Forpligtelser, samt for Indførelsen af en gensidig Opsigelsesfrist paa fire Dage.

Det var et Forsøg paa at ordne Svendeforholdet ud fra rent private og personlige Synspunkter, og det kunde Fagforeningen selvfølgelig ikke finde sig i. En rask lille Strejke, og Reglementet forsvandt.

Den Slags Tilfælde kunde der i en desorganiseret Tid forekomme mange af, og de var ofte brydsomme at ordne. Det er derfor forstaaeligt, at Fagforeningen ud fra sine Synspunkter maatte stræbe efter at faa ensartede Forhold gennemførte over hele Linjen og især søge at samle Arbejdet paa at ordne Bagersvendenes i mange Retninger forkvaklede Forhold. Disse var jo i meget særdeles afvigende fra andre Haandværkssvendenes. Endnu i Slutningen af forrige Aarhundrede regnedes en Bagersvend for Tyende, idet hans Antagelse stadig skete gennem en Fæstemand, og han endnu som en Del af Lønnen fik Kost og Logi hos Mesteren. Desuden var hans Arbejdstid urimelig lang, ofte som vi har set 18 Timer i Døgnet. Følgen var, at Bagersvenden efter den gængse Betragtning som Regel ikke kunde faa Stemmeret, da han ikke opfyldte Grundlovens Bud om at have »Foden under eget Bord.«

Medens dette næppe havde været særlig generende for de fleste Bagersvende i ældre Tid, da kun saare faa Arbejdere brød sig om at bruge deres Stemmeret, saa kom det i Firserne og Halvfemserne af forrige Aarhundrede under de forbitrede politiske Kampe til at spille en stor Rolle. Arbejderne stod under Striden mod de provisoriske Love, som Ministeriet Estrup havde udstedt, afgjort paa Oppositionens Side, og det gjaldt derfor om at kunne kaste saa mange Stemmer i Vægtskaalen som muligt. Fra Fagforeningens Side havde man da ogsaa gjort et stort

Arbejde for at skaffe saa mange Svende paa Valglisten som gørligt var, men ofte hindredes Bestræbelserne herfor ved, at det fra Autoriteternes Side gjordes gældende, at en Bagersvend paa Grund af sin særlige Stilling i Mesterens Hus blev anset for Tyende. Der maatte derfor af og til føres Proces for at faa Valgretten anerkendt.

Til disse Vanskeligheder kom saa endvidere, at Bagersvendene paa denne Tid saa godt som alle ganske naturligt sluttede sig til det socialistiske Arbejderparti. Thi selv om de fleste ikke havde nogen særlig Sans for de egentlige socialistiske Samfundsteorier, der havde betydet saa meget i den første Halvdel af Halvfjerdserne, og Røret i Hovedsagen var lagt om paa at forbedre Arbejdernes Løn- og Arbejdsvilkaar, saa kom de netop herved i skarp Modsætning til det øvrige Samfund, der helt igennem byggede paa de liberale Ideer og ansaa enhver Indgriben i Arbejdsforholdet som en Forstyrrelse af Privatlivets Fred, der saa vidt muligt maatte hindres om fornødent ved Benyttelse af Domstolene.

At Bagernes Fagforening derfor ofte maatte bestaa haarde Kampe, siger sig selv; men alene det, at den havde Mod til at føre sine Mærkesager saa vidt til Sejr, at der dog blev slaaet en Breche i de gamle Mure, var en god Begyndelse.

Som anført var det Fæstesagen, Afskaffelsen af Kost- og Logisystemet og Indførelse af et Fridøgn, der blev Hovedpunkterne, og om hvilke Arbejdet først og fremmest samledes.

Allerede 1883 tog man fat paa Fæstevæsenet. Som det fremgaar af det foran nævnte, havde Mesterlavet i 1876 selv ansat en Fæstemand, der i dettes Favør skulde virke mod Svendelavet, igennem hvis Krofader Svendene tidligere var blevne engagerede. Den paagældende Fæstemand var tillige Værtshusholder, og det laa derfor i hans

Interesse at holde Svendene hen saa længe som muligt, saa de brugte deres Penge hos ham og ofte kom i stor Gæld til ham, naar de var læns for Kontanter. Leve skulde de jo, men at dette System baade virkede udsugende og ødelæggende er klart. Selv om denne Fæstemand næppe virkede ret længe, vedblev dog de uheldige Forhold at bestaa, idet han afløstes af forskellige Værtshusholdere, der hver for sig forstod at mele deres egen Kage.

Mesterlavet antog derfor atter en Fæstemand, men det synes ikke, at han er bleven benyttet af Mestrene, og de slemme Forhold blev stadig ved at være til.

Det var under disse Omstændigheder, at Mestrene paany oprettede et Anvisningskontor i 1887, men dette kom udelukkende til at virke til Fordel for Mestrene, idet det kun antog Svende paa Betingelser, der var til Gunst for Mestrene. At det derved kom til at virke mod de Bestræbelser, som Fagforeningen arbejdede for, særlig hvad angaar Kost- og Logisystemets Afskaffelse, er givet. Man prøvede derfor paa at faa indrettet et Fælleskontor, men Forsøget herpaa strandede paa Mestrenes Modstand. De fastholdt bl. a., at de Svende, der henvendte sig paa deres Kontor, skulde opgive, hvilke Foreninger de var Medlem af, hvorved det blev muligt at frasigte dem, man ikke brød sig om at antage. Ganske vist gik Mestrene senere ind paa at fravige denne Fordring; men da deres Bestyrer paa Forhaand havde nøje Kendskab til, hvilke Foreninger Svendene stod i, blev dette Løfte uden Betydning.

Fagforeningen oprettede derfor sit eget Anvisningskontor, men naturligvis tog Mestrene intet Hensyn her til, men fastholdt deres eget og vedtog desuden 1887, at Mestrene kun maatte antage Svende derfra, selv om Fagforeningen i den Anledning truede med Strejke.

Som Modtræk herimod vedtog Fagforeningen en Resolution, der gik ud paa, at Svendene kun maatte søge Ar-

bejde gennem dennes Kontor, og hurtigst muligt at nedlægge Arbejdet i de Bagerier, hvor der antoges Svende fra Mestrenes Fæstemand. Ligesaa vedtog man at virke for, at alle Svende i samme Bageri skulde være Medlemmer af Fagforeningen, for at denne alene kunde blive Herre over Arbejdsanvisningen.

Heller ikke dette hjalp, og først ved en Strejke i 1891 lykkedes det at føre denne Sag til Sejr.

Naar det kneb saa haardt hermed, var det fordi hele Fæste- og Arbejdsanvisnings-Spørgsmaalet hang nøje sammen med Kampen for at faa Kost- og Logisystemet afskaffet, idet Mestrene ved selvstændigt at kunne antage Svendene gennem deres eget Kontor, var i Stand til at diktere Vilkaarene.

Intet Under derfor, at man havde slaaet haarde Slag for denne Sag, thi Kost- og Logisystemet var ubetinget et af de Forhold af hvis Afskaffelse Bagersvendenes hele menneskeværdige Stilling afgang.

Kampen herimod indledes 1887 ved en Henvendelse til Mesterlavet, hvorved man stillede Krav om en Løn af 10 Kr. om Ugen i Stedet for Kost og Logi. Betegnende nok henviste Mesterlavet som sædvanligt Fagforeningen til at komme over ens med hver enkelt Mester for sig. Det lykkedes ogsaa paa denne Maade at blive enig med ikke faa Mestre; men hos Resten nedlagdes Arbejdet, og der stilledes Fordring om en Mindsteløn af 18—22 Kr. for Svende og 25 Kr. for Mestersvende. Der nedsattes nu et Fællesudvalg, for om muligt at opnaa Enighed. Under Forhandlingerne tilbød Mestrene at give de gifte Svende Kostpenge, men derimod ikke de ugifte, og Resultatet heraf blev en Strejke hos de Mestre, som ikke var gaaet med til Indførelse af Kostpenge. Strejken var saaledes kun partiel, men kostede alligevel mange Penge; men den gennemførtes, selv om der var en Del Mestre, der senere

faldt fra og derfor maatte tages under Behandling hver for sig.

Mest besværlig blev dog Kampen for Indførelsen af et Fridøgn, og for Nedsættelse af Arbejdstiden. Den tog sin Begyndelse paa et offentligt Bagermøde i »Phønix« den 30. Oktober 1883, hvor der vedtoges en Resolution, som krævede Fridøgnet indført og Fagforeningen bemyndiget til, naar den følte sig kraftig nok, at gøre Skridt i den Henseende. Den 6. Marts 1884 gik man videre i samme Retning og vedtog atter en Resolution, der lød saaledes:

»Forsamlingen vedtager at støtte et Forslag om ti Timers Arbejdsdag, naar et saadant foreligger.«

Saa tog man fat paa at forhandle med Mesterlavet, og der nedsattes et Fællesudvalg paa 6 Mestre og 6 Svende, og dette enedes om at indsende et Andragende til Regeringen om et lovmæssigt ugentligt Fridøgn. En Adresse blev efter noget Besvær udfærdiget og udsendt til Underskrifter; men fra Mestrenes Side lykkedes det ikke at faa ret mange. Efter en sidste Anstrengelse i 1885 sygnede Sagen hen. Man haabede nemlig, at den skulde kunne føres frem ved det Aaret efter i Rigsdagen forelagte Forslag til en Helligdagslov, men blev skuffet.

Først i Begyndelsen af 1890erne kom Spørgsmaalet atter frem.

Det var altsaa ikke alt, hvad man havde ønsket, der blev opnaaet, men noget var der dog blevet vundet. Naar det ikke lykkedes paa alle Omraader at komme saa langt, som man gerne vilde, maa det huskes, at det ikke altid var muligt at samle Arbejdet netop om Hovedspørgsmaalene. Der var mange Ting, der hindrede. Meget slem var saaledes den store Arbejdsløshed, der omtrent altid raadede. Det viste sig f. Eks. i Aaret 1885, at der gik 30 tyske og 200 danske Bagersvende ledige. En væsentlig Aarsag til det sidste Tal var, at der var omtrent ligesaa

mange tyske Svende, der havde Arbejde i Bagerierne, og disse var saa godt som til Fals paa de Vilkaar, Mestrene bød. Lidt hjalp det vel, at man ved Bekendtgørelser i tyske Blade og ved Opslag i tyske Herberger frabad sig Tilgang, men Understøttelses-Spørgsmaalet oversteg Fagforeningens Kræfter. Man hjalp nogenlunde ved Uddeling af Spisebilletter og Klæder samt mindre Beløb, men altsammen ikke tilstrækkeligt.

En væsentlig Aarsag til Arbejdsløsheden var det i Forhold til tidligere betydelige Antal Lærlinge, som enkelte Mestre var kommen ind paa at holde. De var jo nemmere at komme om ved end Svendene, og deres Antal stod i et daarligt Forhold til Svendenes, og naar de saa var udlærte, øgede de blot de arbejdsløses Tal.

Der havdes ikke Kræfter til at gribe ind overfor dette Uvæsen, og ingen Lovgivning traadte regulerende til.

Det, der dog mest traadte i Vejen for et regelmæssigt Arbejde, var ikke alene Modstand fra Mestrenes Side, men ogsaa en Del indre Uroligheder. Især var 1888 et Trængselsaar. En Mængde Medlemmer faldt fra, og hos Resten sløvedes Interessen. Galt var det ogsaa her som alle andre Steder med at faa Medlemsbidragene ind. Man lod sig ganske simpelt slette for Restance.

En Hæmning i Arbejdet var det endvidere, at man ikke havde Hold over Tilgangen fra Provinsen. Bagersvendene dør var kun daarligt organiserede, og naar de kom til København, var de et forholdsvis let Bytte for Mestrene. De faa Provinsforeninger, der fandtes, betød saa godt som intet.

Skulde alt føres i Lave, maatte man se at faa Organisationen udstrakt til hele Landet, og det var dette, der skete paa den københavnske Fagforenings Initiativ ved Oprettelsen af »Bagerforbundet i Danmark« den 1. August 1892.

SAMLING

Det sidste Tiaar af forrige Aarhundrede er et af de mærkeligste Afsnit i vor Arbejderbevægelses Historie. I det finder der Samling Sted over hele Linjen. De i Provinsen bestaaende Fagforeninger finder sammen i Forbund, og der indtræder en maalbevidst Optræden efter et bestemt Program over for Arbejdsgiverne.

Medens Tiden i Firserne, da de fleste af de enkelte Fagforeninger enten genopstod eller nydannedes efter den økonomiske Nedgangsperiode sidst i Halvfjerdserne, havde været præget af mange Vanskeligheder, Mangel paa Penge, Sløjhed og Ligegyldighed hos Fagfællerne, hører vi nu overalt Signalerne lyde til ny Kamp og mærker Luften fyldt med frisk Mod til at gaa paa.

Baggrunden herfor er ikke blot opadgaaende Tider, men ogsaa en hel ny Slægt, der var klarere over de Maal, der skulde naas.

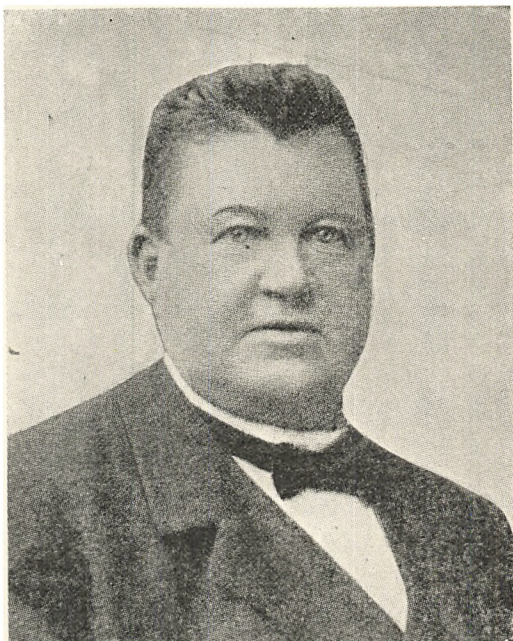
Man indsaa, at der maatte tages fat paa en anden Bov, og at der maatte en hel ny Taktik til. Det førte ikke rigtig til noget, at de enkelte Fag hver for sig tog Kampen op. Hele Arbejderstanden maatte staa samlet, om der skulde naas noget. Den maatte være solidarisk. Hidtil havde vel frivillige Bidrag fra sympatisk indstillede Fagforeninger overfor andre, der var i Kamp, været en god

Støtte, men der var dog alligevel altfor mange af de isolerede Kampe, der ikke førte til Maalet, og ofte var det desuden saaledes, at Strejke i et enkelt Fag greb forstyrrende ind i andres Arbejdsforhold. Der maatte Samling til og en fælles Overledelse, saaledes at ethvert Fremstød førtes efter en fælles Plan.

Den nye Slægt, som traadte til i Halvfemserne, saa desuden, at det foruden de fjernere liggende samfundsmæssige Maal gjaldt om at faa en afgørende Stemme med i Dagens almindelige politiske Spørgsmaal, hvorved der ofte kunde vindes Støtte for de Sager, der for Øjeblikket var af Betydning for Arbejderstanden. Denne Holdning var saa meget mere af Værdi, som der netop indenfor de borgerlige Partier, og særlig stærkt inden for Venstre, var ved at vaagne en ret stærk Interesse for sociale Forhold. Ganske vist var denne Interesse for en stor Del bygget paa den Tro, at man ved at tage fat paa et Reformarbejde til Gunst for Samfundets uheldigt stillede kunde modarbejde den stærkt fremad gaaende Socialisme, men for Arbejderpartiet, der endnu i Halvfemserne kun var i sin Vorden, var der al Grund til at søge opnaaet, hvad muligt var. Der arbejdedes derfor i Forstaaelse med Venstrepartierne baade ved Valg og i Rigsdagen, og nogle Skridt naaedes da ogsaa fremad, selv om de kun var smaa. Lovene om Alderdomsunderstøttelse, statsanerkendte Sygekasser, Ulykkesforsikring, Fabriktilsynet o. s. v. var Frugten heraf.

De Førere, der nu stod i Spidsen for Arbejderne, var realistisk indstillede og begyndte med det, som laa nærmest for Haanden, at arbejde paa Bedring af de daglige Kaar. Det gjaldt først og fremmest om større Løn og mindre Arbejdstid, idet hele Tilvejebringelsen af mere menneskelige Livsbetingelser end dem, der hidtil havde været Arbejderstanden beskaaret.

Den Stræben, vi overalt ser komme til Orde herfor, betød ingenlunde, at man havde opgivet de socialistiske Ideer, de var blot skudt tilside for det daglige Livs Krav. Teorierne var veget for, hvad der laa lige for i Dagen og Vejen. Det var en Underklasse, der hidtil saa at sige havde staaet uden for Samfundet, der nu rykkede frem med sine Fordringer om at bli-

Erik Eiegod Jensen.

ve anerkendt som Led af det. Hermed hænger det sammen, at de nye Førere selv var udgaaede af og hørte hjemme i Arbejdernes Rækker. Pio havde tilhørt et helt andet Lag. Han var Akademiker, Officer og Videnskabsmand med vidtsvævende Ideer, der dybest set stod den faglige Bevægelse fjern, og helst vilde han virke politisk. De nye Mænd, der nu traadte til, vidste bedre, hvor Skoen trykkede, fordi de selv havde den paa, og de forstod, at skulde de have Arbejderne med, maatte man begynde fra en Ende og gaa jævnt og opportunistisk frem, selv om man aldrig glemte Maalet. Først og sidst Samling, alle Mand ind i Rækkerne, saa man kunde blive en Hær, der betød noget.

Ud fra denne Stemning var det, at det 1884 lykkedes at sætte de første Mænd ind i Rigsdagen, og at man i 1886 kunde afholde den første socialdemokratiske Arbejder-

kongres i Gøteborg og umiddelbart derefter skride til Oprettelsen af de samvirkende Fagforeninger i København.

Det var Mænd som Jens Jensen, Peter Knudsen og Hørdum, der traadte i Spidsen, men ved Siden af dem leverede hvert enkelt Fag sine, der til Bunds kendte Forholdene indenfor deres egne og vidste, hvad det gjaldt om. Inden for Bagerne var det Carl Emcken, Christian Svendsen og Carl Hellemann, der til at begynde med tog Førerskabet. Alle midt i Trediverne og i Besiddelse af deres fulde Manddomskraft. Hver for sig havde de gennemgaaet den strenge Skole som Lærling og Svend, været forfulgt for deres »Socialisme« og havde det nøjeste Kendskab til deres Fæller, vidste, hvordan de skulde tages, og paa hvilke Strenge der skulde spilles. Arbejdet var, som vi har set foran, ingenlunde let, thi de fleste vilde have, at det hele skulde gaa paa en Gang, og naar det ikke gjorde det, tabte de Lysten. De var lette at rive med i et Øjeblikks Stemning, men sløje til at holde Trop.

Overfor dem var Emcken en Mand af den rette Slags, især overfor de vankelmødige, men uelastisk og stivsindet som han var, forstod han ikke at lempe sig frem, men busede altfor haardt paa, saa han til Tider ødelagde mere, end han havde bygget op.

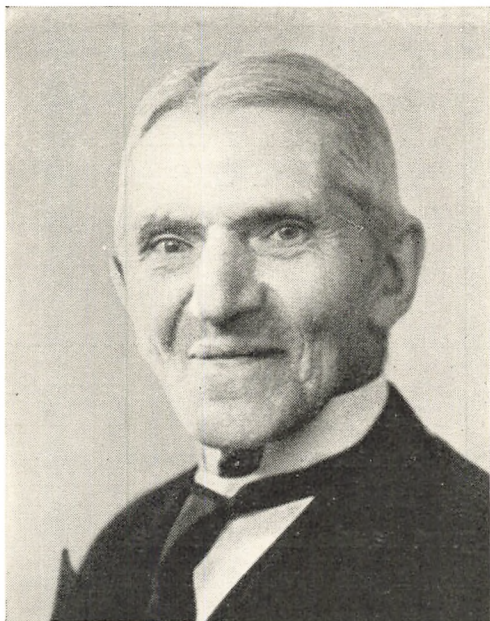
Mere smidig var Chr. Svendsen. Taler og Agitator om en Hals var han altid første Mand i en Diskussion; men i Modsætning til Emcken forstod han at indrette sig paa langt Sigt og var fuldt paa det rene med, at Rom ikke blev bygget paa en Dag, men at der skulde baade Fasthed og Lempe med i Spillet. Han var saaledes en Modstander af Strejker, fordi han indsaa, at skulde der naas noget ordentligt dermed, maatte de falde som Slag, der virkede, og frem for alt ikke munde ud i en Halvhed, der hverken var Fugl eller Fisk. Det var det, han viste under

Strejken 1887, der blev ledet med Dygtighed og Konsekvens, men rigtignok ogsaa skaffede ham baade Fængsel og Forfølgelse, og det i den Grad, at han ikke mere kunde finde blivende Sted herhjemme, men maatte udvandre til Amerika.

Carl Hellemann vandt allerede sine Sporer under den første socialistiske Bevægelse i Begyndelsen af Halvfjerdserne,

hvor han var en ivrig Agitator for Udbredelsen af Social-Demokraten. At han med denne Virksomhed som Baggrund var Medindbyder til Oprettelse af Fagforeningen i 1883 siger sig selv, ligesom han som sine Forgængere i Formandsstillingen blev udsat for den samme Forfølgelse fra Mestrenes Side som disse. Trods denne blev han Fagforeningen en god Mand.

Det var disse Foregangsmænd for den nye Fagforeningsbevægelse, der tog Stødene af i den første Tid, og dem var der mange af, baade ude- og indefra. De forberedte imidlertid Stillingen for Efterfølgerne. Af disse træder særlig Erik Eiegod Jensen, den første Formand for Bagerforbundet, tydeligt frem. En robust Natur, der ikke lod sig sige, heller ikke altid gik fri for Kritik, men om hvis Berettigelse det nu saa længe efter er vanskeligt at dømme. At han baade inden for Fagforeningen og senere

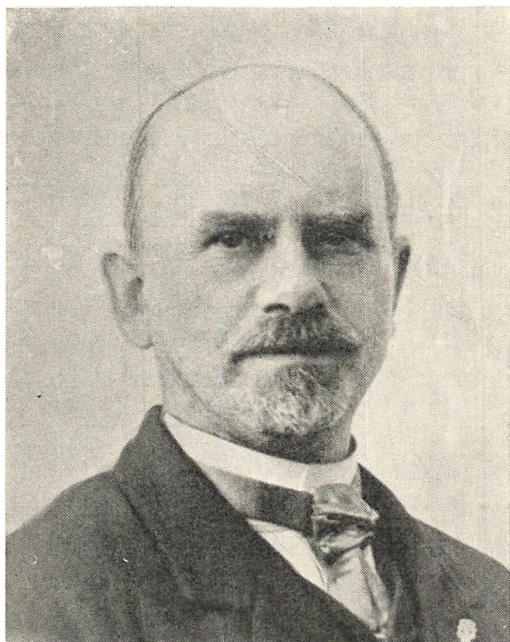

Zacharias Friis.

som Formand for Forbundet gjorde et stort Arbejde og tillige skaffede sig Venner er uomtvisteligt, men nogen egentlig omgængelig og smidig Mand synes han ikke at have været. Et er imidlertid givet, nemlig at han altid vidste, hvad han vilde, og havde Hovedet i Orden.

Til Pionererne fra Firserne maa ogsaa regnes Zakarias Friis, der efter hele sin Løbebane at dømme har gennemgaaet alle de Trængsler, en Bagersvend i ældre Tid kunde blive udsat for, eftersom han baade har arbejdet i Provinsen og i København og saaledes var grundigt inde i alle Forhold, saa han kunde tale med derom. Med sit vennesele Gemyt og sin stilfærdige Optræden, der dog altid var fast og uden Vaklen, var han ypperligt egnet baade til at deltage i Forhandlinger inden for Fagforeningen, hvor han hurtigt kom i første Række, og til at optræde over for Arbejdsgiverne, overfor hvilke han altid var i Stand til at vinde baade Tillid og Respekt. Han satte aldrig en Sag paa Spidsen, selv om han heller ikke gav op, før det var strengt nødvendigt, og da altid saaledes, at det maatte siges, at der var reddet, hvad reddes kunde. Som Medlem af Fagforeningens Bestyrelse og senere som dens Formand kendte han sine Folk og lærte at dreje dem i den Retning, han vilde. Han virkede særlig i den Tid, hvor det gjaldt om at træde op mod Kost- og Logispørgsmaalet, og det var til Tider et haardt Job at tage paa sig, baade over for Mestre og Svende, overfor de første, fordi de betragtede en Fagforenings Formand som en uforskammet Person, der uberettiget stak sin Næse ind i private Forhold, der ikke kom ham ved, og overfor de sidste, fordi de fleste af dem stadigt var ligegyldige over for Organisationstanken og, naar det kom til Stykket, i Grunden var mest glade ved at faa Maden serveret, hvor de var i Stedet for at ulejlig sig ud i Byen efter den.

Ingen nulevende kan gøre sig en Forestilling om, hvor besværligt det kunde være at være Leder i en af Datidens Fagforeninger. Det var i Virkeligheden mere at være paa Benene og gaa rundt fra Bageri til Bageri end at sidde ved et Forhandlingsbord eller i et Kontor. Der var Brug baade for Snildhed og Menneskekundskab.

A. C. Jensen.

Det var Typer som de ovenanførte, i hvis Lod det faldt at skulle vække Bagersvendene op af deres Døs og gøre dem til Organisationsmennesker.

Opgaven var saa meget vanskeligere, fordi Faget befandt sig i en Overgangstilstand, der saa at sige omfattede alle Stadier lige fra de mest primitivt drevne Haandværksvirksomheder til moderne maskindrevne Fabriksbedrifter. De større Forretninger var i Halvfemserne ved at faa Overtaget. Efter Industritællingen i 1897 fandtes der i København 225 Virksomheder med et Arbejdertal af 934. Heraf var de 162 forholdsvis smaa rent haandværksmæssigt drevne Forretninger med ingen eller indtil 4 Arbejdere. De beskæftigede tilsammen 288 Arbejdere, medens Resten, 63, havde fra 5 til 50 Arbejdere og ialt optog 646 Arbejdere.

Det fremgaar heraf, at Udviklingen i det Tiaar, Bageri-

forbundet stiftedes, allerede var godt i Gang med at glide over i mere kapitalistisk prægede Virksomheder, der i hvert Fald i nogen Grad anvendte mekanisk Drivkraft. Den Lethed, hvormed en Bagersvend i ældre Tid kunde etablere sig som selvstændig Mester, var derfor ikke længere til Stede i nær saa stor Udstrækning som tidligere, og den største Del af Svendene maatte indstille sig paa aldrig at naa ud over Svendestanden.

Man kan heraf forstaa, at baade Fagforeningen og senere tillige Forbundet med bydende Nødvendighed maatte samle Kræfterne om at bedre Svendenes Kaar, saa at de i Lighed med andre Arbejdere kunde se en nogenlunde sorgfri Fremtid i Møde.

Den gamle Bagersvend skulde omskabes til et moderne Menneske.

Der maatte Samling til, og det er Tanken herom, der fylder hele det sidste Tiaar af forrige Aarhundrede.

Nu gjaldt det et Fremad over hele Linjen, politisk, socialt og økonomisk. Man vilde erobre og gjorde sig kamprede.

Thi det var man klar over, at uden Kamp kunde man ikke overvinde den Modstand, som hidtil havde lagt sig i Vejen for enhver Bedring. Og Kampen, vidste man, vilde blive saa meget haardere, som Fjenden paa den anden Side ogsaa begyndte at fylke Rækkerne.

Til Arbejdernes Fagforbund kom paa Arbejdsgiver-side til at svare Mestrenes Centralforeninger, for Bagerens Vedkommende »Centralforeningen for Bagermestre i Jylland« og »Sjællands og Lolland-Falsters Stifters Bagermesterforening« samt »Fyns Stifts Bagermesterforening«.

To Hære var dermed dannet med to forskellige Livs-syn. Arbejdsgivernes hvilende paa den gamle Liberalisme, Arbejdernes paa Socialismen. Det var en gammel

og en ny Tid, der her kom til at staa overfor hinanden, men trods den store Modsætning, der herskede imellem dem, var der dog hermed, uden at nogen tænkte derpaa, skabt et Grundlag for en ny fremtidig Samfundsordning, i hvilken de to Hære tilsidst kunde finde hinanden.

Men forinden skulde der slaas mange og haarde Slag.

FORBUNDETS FØRSTE AAR

Det var en stor Opgave, det den 1. August 1892 stiftede Forbund havde sat sig. Det at samle alle Landets Bagersvende under en Ledelse var nemlig ikke saa let at løbe til. Der fandtes vel hist og her i Provinserne fra tidligere Tid enkelte Fagforeninger, og et Par Stykker var ved ihærdig Agitation fra den københavnske Afdeling i de nærmest foregaaende Aar kommen til. Men stort bevendt var ingen af dem, kun ganske smaa Medlemstal fra 7 til 18 og disse endda uden fast Hold. At de i Retning af Løn- og Arbejdskaar var omtrent prisgivet, hvad man vilde byde dem, er næsten en Selvfølge. Kost og Logis var endnu en almindelig Del af Lønnen, og at denne heller ikke fulgte Tidens Krav, kan man ogsaa sige sig selv.

At faa dette ændret var en bydende Nødvendighed, alene af den Grund, at de Svende, der i ikke ringe Tal kom til København fra Provinsen, var en slem Konkurrence for de arbejdende dør.

Det var derfor forstaaeligt, at Stødet til Dannelsen af et Forbund maatte udgaa fra Hovedstaden. Som man kan tænke sig, var Provinsen ingen særlig gunstig Jordbund at arbejde i, thi havde de københavnske Bagersvende været vanskelige at arbejde med, saa gjaldt dette

i endnu højere Grad Provinsens. Egentlig straalende var da Resultatet heller ikke til at begynde med. Der meldte sig kun 5 Foreninger til Starten af Forbundet, nemlig: Helsingør, Holbæk, Nykøbing F., Ringsted og Svendborg. Naar man alligevel havde Mod til at tage fat hermed, er det værd at huske, at Halvfemserne i forrige Aarhundrede i det hele var en god Tid for Arbejderbevægelsen. Fagforeningerne begyndte at blive stærke, og lykkedes deres Stræben end ikke altid i det Omfang, de gerne vilde, saa var der dog overalt Grøde i Organisationerne. Dybest set skyldes dog Fremgangen den Tro, der var begyndt at vaagne i Arbejdernes Sind, at de havde en Ret til at faa deres Del af den økonomiske Vinding, der var tilfaldet de andre Samfundsklasser.

Arbejderstanden vilde ikke længere være Underklasse, men have sin Plads ved Siden af de øvrige.

Tanken herpaa fyldte i hvert Fald med en Begejstring, der gav Vind i Sejlene. Der var Fortrøstning i Sindene til at tage fat.

Desværre er vi ikke helt paa det rene med Enkelthederne i de første Par Aars Historie, eftersom det synes, at ethvert Materiale fra denne Tid er forsvundet. At der imidlertid har været Humør til at tage fat, kan man slutte af den Slagsang, som den københavnske Fagforenings Digter, H. J. Nielsen, skrev 1891. Dens første Vers lyder saaledes:

»Op Bagersvend, kom og slaa Kreds om vort Værk,
det Værk, som skal hæve vor Stand:
Husk Enighed er det, som gør os stærk,
naar samlet vi staar Mand ved Mand.
:| Ja, Enighed Løsen skal være for os,
naar Mestrene byder os Trods. |:

Der kan nu heller ikke være Tvivl om, at der inden for den københavnske Afdeling, som efter Sagens Natur

maatte blive den førende, var baade Arbejdsmod og Initiativ.

Naar der af og til kunde opstaa indre Stridigheder, gjaldt det i hvert Fald kun personlige Spørgsmaal, der vel kunde sinke en kort Tid, men aldrig bringe Hovedmaalet i Skygge. Det ses netop af den Uvilje, der inden for den københavnske Afdeling var opstaaet mod Formanden E. E. Jensen, der ogsaa var Forretningsfører for Forbundet. Han beskyldtes for Uregelmæssigheder i sin Regnskabsførelse, og uagtet en paafølgende Revision godtgjorde, at der ikke var noget som helst i Vejen, var Uviljen dog saa stor, at en ikke ringe Del af Medlemmerne brød ud og stiftede en ny Forening: »Fintbrødsklubben af 4. April 1895«. Alt faldt imidlertid snart til Lave igen, som naturligt var, eftersom Maalene kun kunde være de samme.

Fremad gik det da ogsaa, og da man i 1893 holdt den første Kongres i København i Dagene den 21., 22. og 23. Juni, var der naaet Tilslutning af ialt 8 Afdelinger; men karakteristisk for den noget skiftende Tilstand i Provinsernes Organisationsliv er det, at af de oprindelig stiftende fem Fagforeninger var kun Helsingør og Holbæk tilbage, medens Slagelse, Svendborg, Nakskov, Vejle og Odense var kommen til.

Det Spørgsmaal, som til at begynde med optog Sindene, var Indførelsen af et ugentligt Hviledøgn.

Paa et Møde i København den 13. December 1892 med Københavns Bagerlav og Centralforeningen for jydsk Bagermestre fremsatte Forbundet Spørgsmaalet om et ugentligt Fridøgn. Det sluttede med en Resolution, hvori Forbundet opfordredes til at søge Samarbejde med Bagermestrenes Organisation for i Fællesskab at indgaa til Regering og Rigsdag med et Andragende om et af Lovgivningsmagten garanteret ugentligt Fridøgn.

Indenfor Forbundet var man imidlertid utaalmodig, fordi man fra Mestrenes Side ikke viste sig særlig ivrige og tog Sagen op til selvstændig Fremme, hvorfor man i 1894 lod udarbejde en Pjece om »Arbejdsforholdene i Bagerfaget i Danmark«.

For Københavns Vedkommende benyttedes Oplysninger fra 386 Svende, fordelt i fire Grupper:

Mestersvende, Hølpere, Liggere og Wienersvende.

Af disse havde Mestersvendene en Arbejdstid, der varierede fra 7 (1 Mand) til $16\frac{1}{2}$ Time i Døgnet eller gennemsnitligt for alle 12 Arbejdstimer.

Hølpere havde en Arbejdstid fra 7 (1 Mand) til 15 Timer eller gennemsnitligt for alle $12\frac{1}{2}$ Time.

Liggere havde fra 10 til $16\frac{1}{2}$ Times Arbejdstid eller gennemsnitligt 13 Timer.

Wienersvendene havde fra 11 til 15 Timers Arbejdstid eller gennemsnitligt 13 Timer.

Endvidere havdes Oplysninger om Arbejdstiden for 93 Lærlinge i københavnske Bagerier, og for disse var Arbejdstiden fra 10 til 17 Timer eller gennemsnitligt $13\frac{1}{3}$ Time i Døgnet.

Af de ovennævnte 386 Svende havde 74 et Fridøgn hver Uge, 168 hver 2., 3., 4. eller 5. Uge, medens 114 slet intet Fridøgn havde. For Lærlinges Vedkommende var der saa godt som ingen Fritid.

Fra Rugbrødsbagerierne havdes Oplysninger fra 76 Svende (ekskl. Arbejdernes Fællesbageri). Disse havde en Arbejdstid fra 10 til $16\frac{1}{2}$ Time eller gennemsnitligt 11 Timer i Døgnet. De 69 havde fri hver 7. Dag, 4 hver 8. Dag og 2 kun hver 3. Uge.

Fra Provinserne forelaa Oplysninger for 175 Svende med en Arbejdstid fra 8 (1 Mand) til 18 Timer i Døgnet eller gennemsnitligt for alle $12\frac{1}{2}$ Time.

32 af disse Svende havde et Fridøgn hver Uge, medens 133 slet ikke kendte til Fritid og 10 havde fri en Gang med nogle Ugers Mellemrum.

For Lærlinge i Provinsbyerne kendtes Arbejdstiden for 97, og den varierede fra 8 til 20 Timer i Døgnet eller gennemsnitligt 14 Timer. Ingen Lærlinge havde regelmæssig Fritid. — Den angivne Arbejdstid indbefattede ikke Spise- eller Hviletid.

Indenfor Bagervsvendenes egen Kreds var man imidlertid ikke helt enige om, hvad der skulde forlanges. Medens man oprindeligt i al Almindelighed havde udtalt sig for et ugentligt Fridøgn — og hertil havde Rigsdagspartiet anbefalet at indskrænke sig — saa vilde man nu have Fridøgnet paa en Søndag, og i Overensstemmelse hermed gjorde man Udkast til et Lovforslag, hvorefter al Brød og Kagebagning skulde være forbudt paa alle Aarets Søndage, regnet fra 6 Morgen til den paafølgende Mandag Kl. 6.

Samtidigt rettedes der en Henvendelse til Mestre og Svende om et offentligt Møde i Salonen »Aftenstjærnen« Onsdag den 28. Marts 1893 Kl. 3 til Drøftelse af Lovudkastet, idet der som Motivering fremførtes, at »en Udsættelse af Spørgsmaalets Løsning maatte anses for en Udæskning til Strid, for hvis Følger vi tilbageviser ethvert Ansvar«.

Mødet kom i Stand, og der nedsattes et Udvalg til at forhandle med Mestrene.

Nogen særlig Interesse over for Hviledøgnet var det dog Synd at sige at der mødte Spørgsmaalet fra Mestrenes Side. Saaledes havde den jyske Mesterforening vel vedtaget i et Møde, der holdtes i Maj 1894, at stille sig velvillig over for en lovbestemt ugentlig Fridag, og havde henvist Sagen til Drøftelse i sine Lokalforeninger; men den af Forbundet udarbejdede Adresse til Regering og

Rigsdag, som foresloges underskrevet baade af Mestre og Svende, mødte kun en kold Skulder.

I en Skrivelse af 1. August 1894 til de jydskes Mestres Formand, Landstingsmand Herman Stilling, havde det forannævnte Udvalg foreslaaet Afholdelsen af tre offentlige Møder for Fagets Udøvere, hvor Adressen vilde blive fremlagt til Diskussion og Underskrift; men herpaa fik det følgende Svar fra Stilling: ... »Jeg kommer ikke til Stede ved nævnte Lejlighed, ligesom Nørrejydske Bagerforening heller ikke fra Bestyrelsen vil blive indvarslet til at give Møde.« — — —

»Mestrenes Standpunkt i denne Sag er jo Forbundet bekendt, og det paatænkte Møde vil uden almindelig Tilslutning blive betydningsløst.«

... »med Hensyn til det her fremdragne Spørgsmaal, da er Arbejdsforholdene saa forskelligartede i de forskellige Landsdele, at Lovgivningen alene af den Grund ikke uden Skade for Faget i sin Helhed og derigennem for dets Udøvere — Svendene ikke mindst — kan gribe ind heri. Udtalelser fra andre Lande stadfæster da ogsaa Rigtigheden af denne min Anskuelse, hvorfor jeg fraaader Indsendelsen af den paatænkte Adresse, men antager, at Sagen, hvor det viser sig nødvendigt for at skaffe tilstrækkelig Hvile- og Fritid, godt kan ordnes ad Frivillighedens Vej gennem de faglige Organisationer.«

Det var jo igen et nyt Standpunkt, der maa ses ud fra den Synsvinkel, at der hos de mindre Mestre var ringe Forstaaelse for Svendenes Krav. De fleste af dem sad i smaa Virksomheder og havde selv i deres Tid arbejdet under de trange Kaar som Svende og var kommen helkindede igennem. Kunde de nuværende Svende da ikke ogsaa klare sig paa samme Maade som Mestrene før? Og selv om man ikke kunde fragaa, at Rimeligheden talte for, at Svendene ligesom andre Mennesker fik en fast

Fritid, saa vidste man dog, at Indførelsen af en saadan for mange Mestres Vedkommende vilde gribe dybt ind i deres økonomiske Tilværelse. Det hang jo sammen med en Forandring ogsaa af Lønnen, og derimod maatte der rejses Modstand.

At det ogsaa var paa Pengespørgsmaalet, at »Fridøgnet« foreløbigt strandede, ses af den lange Tid, det varede, inden det lykkedes at føre det frelst i Havn.

Vel blev der af Arbejderfraktionen i Rigsdagen i Marts 1895 indbragt et Lovforslag om Fridøgnet, men det blev slet ikke behandlet paa Grund af Rigsdagssessionens Ophør. I December 1896 blev det fremsat paany, men begra-vedes i et Udvalg for Indførelsen af 8 Timers Arbejds-
dagen, og man kan vel forstaa, at der laa det paa dette Tidspunkt vel forvaret.

Sagen var, at hele dette Spørgsmaal den Gang slet ikke kunde løses uden at bringe Lidenskaberne i Bevægelse. Det var jo et Fremstød af en ny social Klasse, som hidtil havde forholdt sig nogenlunde rolig. Man havde levet i den Tro, at den Bevægelse, man havde set rejse sig, kunde stoppes ved at sætte nogle Smaalapper hist og her paa den eksisterende sociale Lovgivning. Nu saa man, at det var Alvor, og at det drejede sig om en Medbejler til Magten, og at man i hvert Fald ikke kunde blive ene om at afgøre, hvorledes Sagerne skulde ordnes.

Det lykkedes ganske vist at hindre Gennemførelsen af Fridøgnet en halv Snes Aar, saa at det først blev lov-
fæstet den 1. Oktober 1906. Mod Fridøgnet anførtes, at det vilde fremme Hjemmebageriet og umuliggøre Me-
strene at skaffe Publikum frisk Brød Søndag Morgen. Selvfølgelig vilde det ogsaa medføre Udgifter, som det blev svært at bære. Dybest set var det dog Uviljen mod den Bevægelse, der var vakt hos Svendene, der laa bag-
ved Mestrenes Modstand. I og for sig vilde det naturlig-

vis have været mærkeligt, om denne ikke var kommen til Orde, eftersom her jo ikke var Tale om simple Forretningsspørgsmaal, der ligesom saa mange andre kunde medføre en Udgiftsforøgelse; men bagved laa det nye, at Svendene optraadte i Samling, i Stedet for at man tidligere havde kunnet affinde sig med dem enkeltvis. Det var dette nye, der vakte den mest forbitrede Modstand.

Man var jo fra Mestrenes Side klar over, at det ikke kunde blive ved Fridøgnet alene, men at der ogsaa maatte komme Fremstød paa Lønomraadet.

Det var da ogsaa saadanne, der gjordes af Forbundet efter en nøje tilrettelagt Plan. Nu da man stod over for en samlet Modstand fra Mestrenes Organisationer, kunde man ikke mere nøjes med den gamle Taktik at tage hver enkelt Arbejdsgiver for sig. Det var Organisation mod Organisation, der kom til at staa overfor hinanden.

Saaledes i 1896 overfor de københavnske Rugbrødsfabrikker, til hvilke der den 12. September stilledes Fordring om en Løn af 25 Kr. for Liggere, 27 Kr. for Hølpere og 30 Kr. om Ugen for Mestersvende samt 50 Øre i Timen for Overarbejde; 12 Timers Arbejdstid med 2 Timers Spise- og Hviletid; intet Arbejde paa de 3 Højhelligdage, og endelig ingen Karle i Bagerierne.

Forhandlinger paa dette Grundlag viste sig umulige. Fabrikerne erklærede Lockout den 8. Oktober, men denne varede dog kun 5 Dage, idet der fra Fabrikanternes Side optoges nye Forhandlinger, der resulterede i et Lønnings- og Arbejdsregulativ for Rugbrødsbagerierne i København og Omegn. Efter dette blev Ugelønnen 24 Kr. for Liggere, 27 Kr. for Hølpere og 30 Kr. for Mestersvende, ligesom man gik ind paa de øvrige Fordringer. Det var jo ganske vist ikke helt ud, hvad der var ønsket, idet der ikke opnaaedes Overarbejdspenge, men det var altid et Skridt fremad.

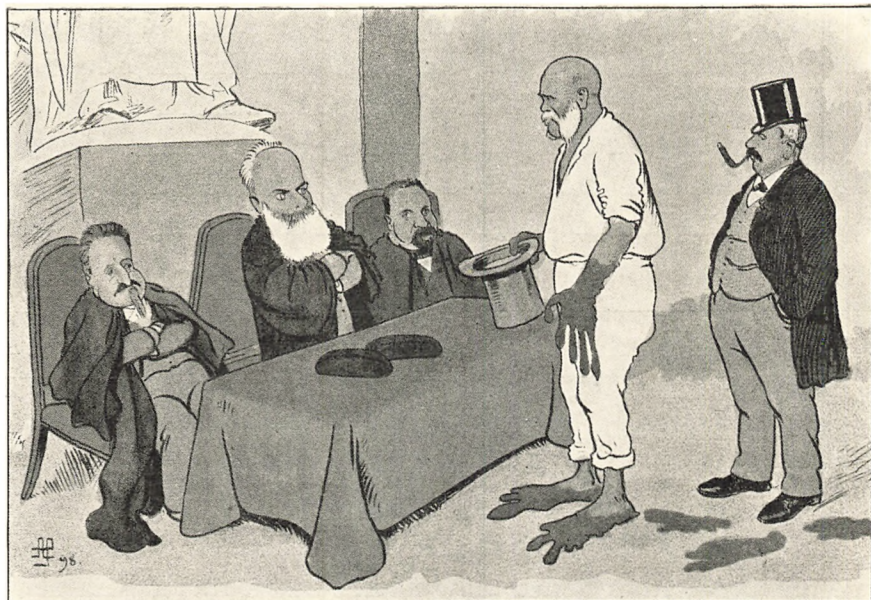
Efter Rugbrødsbagerne tog man fat paa Fintbrødsbagerne. Den 21. April 1897 opstillede man et lignende Krav til disse. Forhandlingerne var forgæves og en ny Lock-out fulgte, der dog kun varede 8 Dage, hvorefter Mestrene gik ind paa Regulativet.

Naar det gik saa forholdsvis let i disse Tilfælde, var Grunden utvivlsomt den, at Mestrene var daarligt organiserede. De af dem, der i det hele taget var i nogen Forening, var tilsluttet henholdsvis det gamle Bagerlav og »Bagermesterforeningen for København og Omegn«, men stærke var ingen af dem.

Atter her kunde Svendene notere en ny Sejr, men her ved lod man sig ikke standse.

I Oktober 1898 stillede man nye Krav over for Rugbrødsfabrikerne, der gik ud paa Indførelse af 8 Timers-Arbejdsdagen samt 1 Kr. i Timen for Overarbejde og iøvrigt en Ugeløn af 30 Kr. for Liggere, 33 Kr. for Hølpere og 36 Kr. for Mestersvende, desuden 14 Dages Ferie med fuld Løn.

Paa dette Tidspunkt var det vel nok at spænde Buen for stramt, navnlig da De samvirkende Fagforbund ikke havde givet deres Tilslutning; men der var jo i al Fald noget at slaa af paa, hvad man da ogsaa gjorde. Nogen Overenskomst var dog ikke at opnaa, og Svendene nedlagde derfor Arbejdet den 14. Oktober. Men nu traadte Fintbrødsbagerne op paa Arenaen, for at deres Svende ikke skulde blive i Stand til at hjælpe Rugbrødssvendene under deres Strejke, saaledes som det var sket forrige Gang. Herman Trier tilbød sin Mægling, men hans Forslag forkastedes af Svendene, fordi der fra Mestrenes Side stilledes Fordring om, at Regulativerne baade fra Rugbrøds- og Fintbrødsbagerne skulde udløbe paa samme Tid, saa at de ikke gensidigt kunde hjælpe hinanden.

Voldgiftsretten 1898. Karrikaturtegning af Alfred Schmidt.

Den 22. Oktober erklærede Mestrene Lock-out, og det blev for første Gang inden for Bagerne en regulær Kamp mellem to vel organiserede Hære, og den vakte stor Opsigt i Samtiden, fordi Mestrene, selv ved indbyrdes Hjælp, ikke kunde overkomme at forsyne Publikum med de sædvanlige Brødsorter. Dette indblandes derfor i Striden og delte sig i to Lejre, fra hvilke der henholdsvis kom Opmuntring og Mishag frem; hvad der viste, at det drejede sig om Spørgsmaal, der ikke var indskrænket til en Sag mellem Bagermestrene og deres Svende alene, men at der var Kamptoner, der varslede om, at nye Tider var under Opmarsch.

Under Indtrykket heraf tilbød Herman Trier, J. Jensen, Formanden for De samvirkende Fagforbund og Kaspar Rostrup, Formand for Haandværkerforeningen, den 2. November at afgøre Striden ved Voldgift.

Begge Parter gik ind herpaa, og den 15. November faldt Kendelsen, der vel bød Svendene nogle Fordele, men dog langt fra, hvad de havde ønsket. Der opnaedes nogen Forhøjelse af Lønningerne og en lille Nedsættelse af Arbejdstiden, hvorhos det bestemtes, at fremtidige Stridigheder skulde afgøres ved Forhandling mellem Mestre og Svende, og saafremt Forlig ikke opnaedes ved Voldgift, saaledes at Borgmesteren for Magistratens 1. Afdeling eventuelt indtraadte som Opmand.

Svendene var ingenlunde tilfreds med Afgørelsen og kaldte Kendelsen partisk. Den har, efter hvad en Indsender skrev i Fagbladet, kun taget Hensyn til den ene Part og den anden omtrent ignoreret.

Det er dog et Spørgsmaal, om der under de foreliggende Omstændigheder kunde være naaet mere. Kampen havde kostet Svendene 9388 Kr. 21 Øre og var ført uden Sanktion fra De samvirkende Fagforbund, der da heller ikke vilde være med til at yde noget Bidrag. At man inden for Svendenes Kreds derfor ogsaa var meget utilfreds og adskillige Gange overvejede, om man ikke skulde udmelde sig af de Samvirkende, kan man næsten sige sig selv.

Naar man nu fordyber sig i Hændelserne fra den Gang, kan man dog ikke andet end indrømme, at Førerne gjorde deres bedste og sandelig var paa Færde ved enhver Lejlighed, hvor der var Udsigt til at vinde frem. De indskrænkede sig ikke til at lede Bevægelsen i København, men havde ogsaa et vaagent Blik for, hvad der kunde gøres for at skaffe bedre Kaar for Svendene i Provinsen. Derude saa det ikke slet saa godt ud som i København. Der var nok et stigende Antal Fagforeninger, navnlig i de større Byer, men helt paalidelige var ingen af dem, skiftende som baade Ledelse og Medlemstal var. Heller ikke Mestrene var lette at komme om ved; de fleste af

dem var endnu gammeldags og uorganiserede. Det værste var dog maaske, at Størsteparten af Svendene stod ligegyldige for Bevægelsen og var sløje og upaalidelige. De tog de Fordele, der faldt af, men brød sig ikke om at yde deres Støtte. Man kan regne med, at rundt om ved Halvdelen af Svendene stod uden for Organisationerne.

Alligevel tog Ledelsen i København dristigt fat paa at reformere Forholdene. Hertil hører Udgivelsen af Fagbladet og Stiftelsen i 1895 af Bagerens Rejse- og Understøttelses-Kasse, til hvilken der skulde indbetales et ugentligt Medlemsbidrag paa 15 Øre; et Beløb, der naturligvis ikke slog til for at klare Arbejdsløsheden, men altid var en Hjælp. Beløbet blev da ogsaa flere Gange forhøjet, indtil Kassen gik op i den 1907 stiftede statsanerkendte »Bageri- og Konditoriarbejdernes Arbejdsløsheds-Kasse«. Først og fremmest drejede det sig dog om, ligesom man havde gjort det i København, at faa Kost- og Logisystemet afskaffet; men netop paa dette Omraade stødte man paa de mest indgroede Fordomme, og det ikke blot af ren passiv Art, men i en ret aktiv Form, idet Forbundets Fremstød gav Anledning til, at de hidtil bestaaende Mesterorganisationer, henholdsvis i Jylland, Fyn, Sjælland og Lolland-Falster, sluttede sig sammen i en Hovedorganisation 1895 under Navn af »Den danske Bagerstands Fællesorganisation«.

Det blev dog de enkelte Provinssammenslutninger, Forbundet kom til at kæmpe med, og medens man forholdsvis hurtigt kom til Rette med Centralforeningen for Sjælland og Lolland-Falster, med hvilken der sluttedes Overenskomst 1898, maatte der tages haarde Tag, inden man kom nogen Vej med Jyderne. Disse holdt sig haardnakket til den Resolution, der var vedtaget af Bagerstandens Fællesorganisation 1895, og som i hele sin afvisende Form lød saaledes:

»Den danske Bagerstands Fællesorganisation udtaler sig bestemt mod Indførelse af Kostpengesystemet, som aldeles ikke passer for Forholdene i Provinsbagerierne i Danmark, og hvis Indførelse kun vil bidrage til, at de uheldige Konkurrenceforhold, hvorunder Provinsbagerierne nu arbejder over for Landbagerierne, yderligere forværres, hvorved de vil blive nødsagede til at arbejde med ikke faglærte Folk til Skade for de ugifte Svende, af hvilke tilmed en stor Del med Vished vides ikke at ønske nogen Forandring i den hidtil bestaaende Lønningsmaade.

Fællesorganisationens Bestyrelse opfordrer derfor saavel Lokalforeningerne som Centralforeningerne til kraftigt at modarbejde Bestræbelserne for Kostpengesystemets Indførelse i Provinsbagerierne, blandt andet ved Oprettelse af tilstrækkelige Hjælpefonds til Støtte for Bagermestre under Strejker og Arbejdsstandsninger.«

Naturligvis kunde Svendene ikke indstille Kampagnen, fordi Mestrene stod paa et gammeldags Standpunkt, og da man ikke kunde komme over ens med den jyske Centralforening, vedtog man at tage de enkelte Byer hver for sig.

Begyndelsen gjordes med Aarhus, hvor Svendene i April Maaned 1896 krævede Afskaffelse af Kost og Logi hos Mestrene samt en Minimums Løn af 16 Kr. om Ugen.

Mestrene gik ind paa at give 16 Kr. i Minimalløn og at stille Svendene frit for, hvor de vilde tage deres Kost, men til Gengæld fordrede de, at Svendene skulde bo hos Mestrene, fordi Arbejdstiden i de forskellige Bagerier kunde være forskellig. Logierne skulde da blive forbedrede, hvor det tiltrængtes, og der lovedes Indførelse af Enkeltmandssenge. Endvidere tilbødes der som Ekstrabetaling 1 Kr. for hver Søn- og Helligdag, der arbejdedes.

Herpaa vilde Svendene dog ikke gaa ind, idet de stod fast paa, at de vilde bo uden for Bagerierne, og da Me-

strene holdt paa deres, blev der Strejke i de fleste Virksomheder. Denne varede i ca. 14 Dage inden der indledes Forhandlinger. Svendene fordrede Afslutningen af en Kontrakt, som Mestrene dog ikke vilde gaa ind paa, fordi der var stillet Krav om, at de ikke maatte yde hinanden indbyrdes Hjælp.

Da imidlertid flere Mestre ikke kunde holde Stillingen, kom man efter en Del yderligere Forhandlinger til sidst til Enighed om at afskaffe Kost og Logi og som Erstatning herfor at yde et ugentligt Vederlag paa 8 Kr., dog saaledes, at Lønnen ikke maatte gaa under 16 Kr.

Efter Aarhus kom Turen til Randers og Aalborg, hvor man naaede forholdsvis gode Resultater. Slet saa godt gik det ikke i Kolding; men i det hele og store arbejdedes der dog fremad mod Maalet.

I December 1897 søgte Forbundet at opnaa en almindelig Overenskomst med alle Landets Mestre ved at formaa dem til at gaa ind paa de samme Betingelser, som var opnaaede med Mestrene i Helsingør samme Sommer.

Der udsendtes et Cirkulære sammen med det paagældende Regulativ, hvori det fremhævedes, at en stor Del af Svendene arbejdede for en Løn, der var utilstrækkelig til en Families Underhold, og at det formentlig vilde være i Standens Interesse at skabe bedre økonomisk Velvære inden for Faget, saaledes at Lønnen kom til at staa i et rimeligt Forhold til Livsfornødenhederne.

Kravene gik i Hovedsagen ud paa en Minimalløn paa 20 Kr. om Ugen, dog 26 Kr. for Mester- eller Førstsvenden, og for Andensvenden mindst 22 Kr.

Arbejdstiden maatte ikke overstige 72 Timer om Ugen, Spisetiden iberegnet.

Fridøgn skulde regnes fra det sædvanlige Dagarbejdes Ophør til den sædvanlige Begyndelsestid næste Dags Aften, dog mindst strække sig over 24 Timer.

I Tvivlstilfælde om Regulativets Forstaaelse skulde der træffes Afgørelse af Formændene for Mestrenes og Svendenes Foreninger, og kunde disse ikke enes da ved Voldgift, ved hvilken vedkommende Bys Borgmester eventuelt kunde tilkaldes som Opmand.

Efter at dette Cirkulære var udsendt, blev det næste Skridt fra Forbundets Side, at der indbødtes til 53 Bagermøder rundt om i Landet i Tiden fra 22. Februar til 31. Marts. Her skulde Regulativet saa drøftes og eventuelt vedtages.

Det var jo et Forsøg paa at gaa uden om Centralforeningerne, men disse lod som Modtræk indrykke en Opfordring til deres Medlemmer om ikke at inklade sig paa nogen Forhandling eller Overenskomst med Forbundet, men at henvise til den danske Bagerstands Fællesorganisation.

Den 14. Marts 1898 afholdt den jyske Mesterforening et almindeligt jydsk Bagermøde, hvor man vedtog ikke at tiltræde det udsendte Cirkulære, at henvise til Fællesorganisationen og, saa længe der ikke var ført Forhandlinger med denne, ikke at inklade sig paa nogen som helst Overenskomst, lige saa lidt som at nogen enkelt Mand burde inklade sig paa nogen som helst Betingelse, som ikke var godkendt af Fagets Mesterorganisation.

Forbundets Plan om at splitte Centralforeningerne ved at forhandle med de lokale Sammenslutninger, maatte dermed opgives og Samarbejde med Fællesorganisationen indledes. Det skete paa et Møde den 28. April 1898; men Resultatet her blev det negative, at Mestrene ikke kunde gaa ind paa det fremsendte Krav med tilhørende Løn-satser. Forbundet tog derfor det udsendte Udkast tilbage og lovede at udarbejde et nyt, der tog Hensyn til de særlige jyske og fynske Forhold.

Det fremkom i Maj 1898, og heri var Lønnen skitseret til 18 Kr. om Ugen for Bagervende det første Aar, og derefter 20 Kr. For Mestersvendearbejde 25 Kr. Enevende 24 Kr. I Byer, hvor Kost og Logi ikke blev afskaffet, kunde Mesteren afdrage 8 Kr. om Ugen.

Ellers var Indholdet det samme som i det først udsendte Udkast.

Heller ikke dette nye Udkast vilde den jydsk Centralforening gaa ind paa, og karakteriserede det som uigennemførligt. Den holdt paa, at de ugifte Svende over alt skulde have Ret til at modtage Kost og Logi hos Mesteren, naar Ydelsen da ellers var forsvarlig. Derimod var man villig til at give de gifte Svende Kostpenge. Arbejdstiden kunde der lige saa lidt fastsættes nogen Norm for, og Fridøgn kunde kun indføres ved Lov.

Efter dette Svar forstaar man, at Forbundet maatte gribe til forskellige Midler for at faa sine Krav gennemførte. Det var den lille Krig, det tog sin Tilflugt til. Den gjorde sin Virkning, selv om den ikke altid lykkedes. At den paa begge Sider ophidsede Sindene mere end det hele undertiden var værd, er let forstaaeligt; men Fred var der ikke at tænke paa.

Imidlertid fortsattes Forhandlingerne, og den 21. Juli 1899 sendte Forbundet et nyt Udkast, der dog ikke mødte større Modtagelighed end de tidligere. Om Overenskomst kunde der ikke blive Tale. Tværtimod stillede de jydsk Bagere sig paa det Standpunkt, at det var ligegyldigt om man forhandlede med Forbundet eller ej, da dette kun tilsigtede at udsaa Splid og Spektakel mellem Mestrene og Svendene. »Mestrene skulde derfor ikke stræbe efter en Overenskomst med Forbundet, men derimod efter en Overenskomst mellem samtlige i samme By boende Bagermestre, saaledes at de i Fællesskab kunde modsætte sig Forbundets Overgreb.«

Denne Udtalelse er karakteristisk for den Mentalitet, der endnu i Halvfemserne i forrige Aarhundrede var den raadende hos Mestrene overfor Svendenes Organisation.

Det lykkedes da heller ikke for Forbundet i dette Tidsrum at naa nogen almindelig Overenskomst.

Man maatte nøjes med, hvad der kunde opnaas hist og her, og tilsammen taget var det kun smaa Fremskridt.

Et havde man dog saa nogenlunde faaet gennemført, nemlig, at man var bleven klar over, at i det lange Løb kunde man ikke komme uden om Forbundet, om man vilde have Fred i Arbejdsforholdet.

Der var skudt en Breche i den gamle Tilstand, og naar det tog saa lang Tid at faa Enighed tilvejebragt, laa det i, at det var to forskellige Livsanskuelser, der mødtes, og som det gælder om at sætte sig ind i, om man vil forstaa den bitre Kamp, der udspandt sig og endnu skulde spænde over lange Tidsrum.

STEMNINGER OG TILSTANDE I HALVFEMSERNE

Baggrunden for det stærke Modsætningsforhold og den Strid, der udviklede sig i Halvfemserne mellem Arbejdsgivernes og Arbejdernes Organisationer, er det helt forskellige Grundlag, hvor ud fra de hver for sig arbejdede.

Efter den store Smedelock-out i 1885 var der vel ingen Arbejdsgiver, der for Alvor tænkte paa at knuse Fagforeningerne, de mest indsigtfulde af dem saa endog en Fordel i at Arbejderne organiserede sig, fordi det saa blev lettere ved gensidige Aftaler at naa til Overenskomst om Arbejdsforholdene og skabe Ro om Produktionen. Ulykken var imidlertid, at det viste sig vanskeligt at naa til Enighed, fordi man ikke saa paa Samfundsforholdene paa samme Maade.

Arbejdsgivernes Organisationer var vel i stærk Vækst og kulminerede i Tiaarets Slutning med Dannelsen af Arbejdsgiverforeningen; men ligesom en væsentlig Tilskyndelse til dennes Oprettelse utvivlsomt var Stiftelsen af De samvirkende Fagforeninger, saaledes var de enkelte Arbejdsgiverorganisationer saa godt som udelukkende rettede mod Arbejdernes. I deres Forretningsførelse stod de enkelte Arbejdsgivere fuldstændigt frit

og kunde konkurrere indbyrdes saa meget de vilde. Hele Virksomheden hvilede paa de liberale Grundsætninger, der fordrede Frihed for den enkelte Personlighed til at handle som han selv vilde; en fuldstændig Modsætning til det sociale Princip, hvorpaa Arbejderorganisationerne var opbyggede. Inden for disse fordrede man netop Disciplin og Samvirke.

Selv om man altsaa i Halvfemserne saa smaat begyndte paa at arbejde paa Arbejdsoverenskomster og for saa vidt ogsaa naaede nogle Skridt fremad i denne Retning, saa er der dog ingen Tvivl om, at man inden for Arbejdsgiverne dybest set var opfyldt af den største Uvilje mod Fagforeningerne og kun veg nødtvungent Skridt for Skridt for disses Krav.

Inden for Bagerne har vi i det foregaaende Afsnit set Eksempler paa, hvorledes den jydsk Mester-Centralforening Gang paa Gang hindrede en Afgørelse af Kost- og Logisspørgsmaalet. Den Mand, som her var den ledende, Landstingsmand Herman Stilling, er netop en karakteristisk Type for den gamle Mester. Han var selv Bager i Randers og af gammel Bagerslægt, godt inde i alle Fagets Forhold og i og for sig en velmenende Natur, men konservativ og reaktionær til sidste Blodsdraabe, modarbejdede han paa alle Maader ethvert Forsøg paa Bedring af Svendenes Kaar. Opvokset som han selv var under de gammeldags patriarkalske Tilstande, var det ham umuligt at forstaa, at nye Tider medfører andre Synspunkter. I enhver Henseende at blive ved det gamle var for ham næsten en Hjertesag. Det skyldtes da ogsaa for en stor Del hans Indflydelse i Rigsdagen, at det tog saa lang Tid at faa Fridøgnet indført ved Lov.

Men kunde der dog til Tider tales med Stilling under urbane Former, saa var der Mestre, som det overhovedet ikke var til at komme om ved. Deres Standpunkt var det

rent afvisende, saaledes som det kom frem gennem en Række Artikler i »Dansk Bager- og Konditor-Tidende« i Anledning af det af Forbundet foran omtalte i 1898 udsendte Udkast til Mønster-Lønnings- og Arbejds-Regulativ. Tonen der er følgende: »Vi har ikke bedt Fagforeningen om at tage sig af vore Sager, dem skal vi nok selv passe. Vi har selv hidtil bestemt, hvad vi kan og vil give vore Svende. Fagforeningen skal finde de jydskes Mestre vaagne, og vil vi endelig have Krigen, saa lad os huske, at det er os, der vil det saaledes, og at det er dem, der paatvinges den. ....«

Endnu krassere kom Uviljen mod Fagforeningerne frem paa et Mestermøde, hvor en enkelt Mester anbefalede sine Kolleger at bruge samme Fremgangsmaade, som han anvendte over for Svendenes Agitatorer, nemlig at klemme Næsen af og saa smide dem paa Hovedet ned ad Trapperne.

Naturligvis var dette dog kun en Enkeltmandsudtalelse, og retfærdigvis maa det fremhæves, at den ingenlunde deltes af de mere fremtrædende Mesterrepræsentanter. Saaledes var Oldemanden for Mesterlavet i København, Valdemar Gætje, en Tilhænger af, at Svendene organiserede sig, og var altid let at forhandle med og imødekommende i hele sin Optræden.

Hvad der i nogen Grad hæmmede Gennemførelsen af rimelige Krav fra Svendenes Side, var Mestrenes Frygt for, at om de vedtoges, vilde det medføre Konkurrence fra Mestre, der stod udenfor eller meldte sig ud af Mesterorganisationerne. Helt ugrundet var denne Antagelse ikke, thi det var, som vi har set, endnu paa dette Tidspunkt kun over for Fagforeningerne, at man stod sammen. Ganske naturligt maatte disse komme til at staa som Fjenden, fordi Mestrene endnu ikke, lige saa lidt som de fleste Arbejdsgivere, var kommen til at tænke

socialt og udnytte Organisationstanken ogsaa indenfor deres egne Rækker.

Arbejdsgiverforeningerne virkede i det hele kun som et Værn, medens Arbejdernes omvendt var indrettet paa Angreb og Erobring.

Denne Indstilling var naturligvis ogsaa afgørende for den Taktik, Fagforeningerne og specielt Bageriforbundet maatte gribe til. Bevidstheden om, at det stadig gjaldt om at gøre Fremskridt, fordrede ikke blot Aarvaagenhed og Raskhed i Vendingen, men ogsaa en Understrøm af Gaa-paa Mod og godt Humør samt en tryk Overbevisning om, at man var i sin gode Ret.

Det er denne sjælelige Baggrund, man maa have in mente, naar man vil forstaa ikke blot den Kamplyst, der herskede, men ogsaa det Taalmod, der raadede, naar et Nederlag maatte bæres. Aldrig slappedes Viljen til at tage fat paany, naar noget ikke var lykkedes i første Omgang.

Med Rette kunde H. J. Nielsen 1897 istemme følgende Toner:

»Derfor »Fremad« i taktfast Marsch vi komme,
mod Maalet vi marscherer Skridt for Skridt.
Vort Løsen er: »Vi viger ej en Tomme«.
Vi er de smaa, men føle os dog trygge.
Vi alt vil ofre for vor gode Sag,
saa næste Aar vi ønske kan til Lykke
Vort Forbundsblads den 4. Fødselsdag.«

Den samme Tone møder vi Gang paa Gang i en Række Viser, der naturligvis ikke maa betragtes ud fra æstetiske Kriterier, men som Vidnesbyrd om den raadende Stemning i Arbejderkredse.

Saaledes den Sang, som kom frem ved Indvielsen af Banneret for Bagernes Afdeling i Horsens 1898:

»Vort Banner skal os føre
 hen til en bedre Tid,
 og det vi højt vil løfte
 for Fagets Industri;
 og alle maa vi kæmpe
 en Kamp for vores Ret,
 og ikke maa vi svigte,
 ej heller blive træt.
 Op, op, løft op dit Mod,
 en Bagersvend maa ikke
 staa bange i en Krog.«

Samme Klang i Sangen, der 1898 blev sunget ved Indvielsen af Bagernes Fane paa Amager:

»Se Fanen hvor blodrød den vajer,
 den vidner om Festen i Dag,
 den frem os skal føre til Sejer,
 men tænk paa en kommende Dag.
 Kolleger! naar frem vi den bære
 i Kamp for vor Ret og vor Ære,
 vi den vil følge, thi vi ved forvist,
 at vores Forbund sejre vil tilsidst.
 :| Ja sejre vil tilsidst. |:

Vi ved nok, at Mestrene prøver
 at kue vort Mod, om de kan,
 men lad ej den mægtige røve
 vor Frihed og haane vor Stand.
 Vor Ret vi dog altid har tilbage
 i Tro paa de kommende Dage,
 da det skal kendes, hvad vi ved forvist,
 at Ret og Sandhed sejre skal tilsidst.
 :| Ja sejre vil tilsidst. |:

Det er helt andre Toner i disse Sange end i de gamle Haandværkerviser, i hvilke man altid holder sig indenfor de rent faglige Rammer. I de nye Arbejdersange er det en Stand, der rykker frem under den røde Fane og vil kæmpe til det sidste. Ikke fordi den vilde Revolution, men den følte, at den betød noget og var noget inden for Samfundet. Den var en Hær, samlet af de smaa, der var paa det rene med sin Styrke gennem Kammeratskabet,

og hvis særlige Ære var saa langt som muligt fjernet fra det gamle Begreb om Standsære. Den hvilede paa Sammenhold og Trofasthed, paa Offervillighed og Tro paa sin gode Sag.

Hermed hænger da ogsaa sammen Foragten for alle dem, der svigtede og ikke fulgte Trop. Over for »Skruebrækkeren« havde man ikke Ord haarde og haanende nok for at udtrykke, hvor lavt han stod i moralsk Henseende. Han var i Fællernes Øje værre stillet end den, der i Middelalderen blev sat i Kirkens Ban. Han var en Judas og som den evige Jøde dømt til at vandre fra By til By uden at kunne finde blivende Sted, skyet som Pesten af dem, der kendte ham.

Intet er mere oplysende om den Kløft, der var mellem det gængse Bourgeois og Arbejdernes Livssyn, end den forskellige Opfattelse af »Skruebrækkeren«. For det første blev han Eksempel paa Fagforeningstyranni, det, der vilde tvinge og baste, for det andet for den daarlige Kammerat, der ingen Samvittighed ejede.

Netop med denne Forskel for Øje i hele Opfattelsen af, hvad der var ret eller vrangt, forstaar vi, hvor haard Kampen mellem de to modsatte sociale Lag maatte blive.

For Arbejdsgiveren en uberettiget Indtrængen i hans Privatliv, for Arbejderen et Retskrav.

At Parterne maatte og vilde tørne sammen i vældige Kampe var uundgaeligt.

Hos os skete det i den store Lock-out 1899, der i Virkeligheden i sit Forløb blev et Udtryk for den Forbitrelse, der var opsamlet inden for Arbejdsgiverkredse, og paa samme Tid for Arbejdernes Vedkommende et Tegn paa det Sammenhold, de var naaet til. Bagerne var som Fag for saa vidt ikke indblandede, som de ikke hørte til de udelukkede, men ved de Bidrag, de ydede de nødstedte, blev de dog paa deres Vis Parthavere i Striden.

Ved Slutningen af det Tiaar, hvormed det 19. Aarhundrede endte, maatte det være klart for alle, at nu først begyndte de store Slag, der ikke som før kunde afgøres Fag for Fag, men maatte udkæmpes mellem de to store Hære, der nu stod rustede overfor hinanden, baade rent materielt og aandeligt.

Saa dybe Modsætninger, som to forskellige Tidsaldre kan rumme i Livsopfattelse, skilte dem ad.

Hvad Bagernes Forbund angaar, stod det kampberedt. Det var i Tiaarets Løb stadig vokset og stod i Aaret 1900 med et Medlemstal paa 1345 mod 601 i 1892 ved Opretelsen. De var fordelt i 37 Afdelinger. Det havde styrket sig ved i 1897 at oprette en Strejkefond, hvortil hvert Medlem skulde indbetale 25 Øre om Ugen. Samme Aar var den før omtalte »Rejse- og Arbejdsløshedskasse« stiftet, hvortil der ydedes 15 Øre om Ugen pr. Medlem.

Indtægterne var for henholdsvis Hovedkassen vokset fra 1895: 1977 Kr. 98 Øre til 1900: 7665 Kr. 07 Øre og Strejkekassen 1895: 20 Kr. til 1900: 11.917 Kr. 71 Øre.

Udviklingen kendetegnedes endvidere ved, at Konditorerne var optaget i Forbundet. Medens dette Fag oprindeligt slet intet havde med Bagerne at gøre, men nærmest var en Mellemting mellem Handlende og Beværtere, var de i Tidens Løb smeltet mere og mere sammen med Bagerne, idet Fremstillingen af finere Kager efterhaanden ogsaa gik over til Bagerne, saa Næringsloven af 1857 roligt kunde slaa dem sammen i eet Fag.

En Mærkepæl i Forbundets Historie kendetegnes endvidere af Samarbejdet med de skandinaviske og tyske Fagfæller i rigtig Erkendelse af, at man var en Stand, der ikke var indesluttet af nationale Grænser, men havde fælles Interesser med alle Fagfæller, og at man skulde hjælpe hinanden ved fælles Rejseunderstøttelser.

Alle disse Fremskridt blev naturligvis inden for Bager-
nes Forbund som iøvrigt alle Steder præget ikke blot af
den herskende Aand, men ogsaa i høj Grad af de ledende
Mænd.

Foran har vi allerede nævnt Forbundets Formand,
E. E. Jensen. Efter ham fulgte 1894 F. M. Rasmussen,
der var en god og solid Organisator med et roligt og
klart Overblik, der ikke lod sig rive med af øjeblikkelige
Stemninger. Hans Løbebane er interessant i den Hen-
seende, at han som Formand for Forbundet blev forfulgt
af Mestrene og intet Sted kunde faa Arbejde, men senere,
efter at han havde nedsat sig som selvstændig Mester,
endte som Oldemand for Lavet.

F. M. Rasmussen efterfulgtes sidst i 1896 af A. C. Jen-
sen, ligesom sine Forgængere en ivrig Organisator og
en dygtig Skribent og Forhandlingsmand, der ogsaa ud-
mærkede sig som Agitator. Han virkede til Aar 1900 og
fulgtes af Zakarias Friis, som allerede er nævnt foran
som ivrig Medarbejder ved Oprettelsen af og som Besty-
relsesmedlem og Formand for den københavnske Fag-
forening.

Hans Opgave blev det at føre Forbundet ind i det nye
Aarhundrede.

HENIMOD MAALET!

Halvfemserne havde været en Kampens Tid, men Resultaterne var dog afgørende Skridt i den rigtige Retning. København var erobret og havde 1906 faaet en femaarig Overenskomst med Hovedstadens Mesterorganisationer, og var end ikke alt naaet, kunde det dog forudses, at hvad der manglede vilde komme før eller senere. For saa vidt var der al Grund til Tilfredshed, men nægtes kan det ikke, at der ogsaa var Skyggesider. Det meste af Provinsen var endnu saare gammeldags indrettet, hvad Bageriforholdene angaar. Mest smaa haandværksdrevne Virksomheder, hvor det moderne Maskineri kun var saare lidet kendt. Mestrene, især i Jylland og paa Fyn, stadig temmelig gammeldags indstillede og bange for ethvert Skridt, der førte ud over de primitive Tilstande. De fleste holdt haardnakket paa, at det vilde være ruinerende for Faget at forlade det gamle Kost- og Logissystem, og at de ogsaa var bange for at gaa til en Forhøjelse af Lønningerne og en Forkortelse af Arbejdstiden er let forstaaeligt. Det vilde føre til den visse Ruin for Mestrene.

Det var en gammel Tid, der stod overfor en ny, og som det altid gaar i saadanne Tilfælde, var Standpunk-

terne vanskelige at ene. Til en vis Grad kan man forstaa de mange Smaamestre, som havde indlevet sig i de Forhold, som var nedarvede fra Forfædrene, og som slog sig mer eller mindre godt igennem, saadan som de nu en Gang havde det — og derfor allerhelst vilde blive ved paa den Maade. Det var ingenlunde Svendenes Krav alene, der forfærdede dem, i samme Grad var de Modstandere af den ny Teknik med dens mekaniske Drift, der mere og mere trængte igennem og bl. a. helt havde omformet Rugbrødsbagningen fra Haandværk til Fabriksvirksomhed. Dertil kom de hygiejniske Fordringer, som Fabriklovgivningen lidt efter lidt stillede, og som vilde medføre, at mange af de gamle Bagerier slet ikke kunde bruges, eller at der i hvert Fald maatte anvendes store Summer paa at omforme dem. Endvidere den ofte ødelæggende indbyrdes Konkurrence, som var en Følge af den herskende Næringslovgivning. Denne var bl. a. en af Grundene til, at en stor Del af Mestrene havde været nødt til eller set deres Fordel ved efterhaanden at anvende et uforholdsmæssigt stort Antal Lærlinge i deres Virksomheder. Det var jo billig Arbejdskraft, og var de udlærte, afskedigedes de, og nye antoges. At det derved gik ud over Svendene, der i stort Antal maatte gaa arbejdsløse, siger sig selv.

Mod alle disse Tilstande var det at Svendene nødvendigvis maatte reagere. De repræsenterede jo en ny Tid, en ny social Klasse, der var ved at komme til Bevidsthed. De var klar over, at det kun var en Brøkdæl, der under de moderne Forhold kunde blive Mestre; til Gengæld forlangte de at blive stillede saaledes, at de ligesom andre Mennesker kunde stifte Familie og leve en nogenlunde sorgfri Tilværelse.

Det var mod dette Maal, at Bagervendene gennem deres Forbund drog i Felten.

Først og fremmest gjaldt det nu, ligesom det var sket i København, at komme Kost- og Logisystemet til Livs ogsaa i Provinsen. Men hermed hang paa det nøjeste Lønspørgsmaalet sammen. Det er jo indlysende, at saa længe en Mester selv kunde bestemme, hvad han vilde byde en Svend som Kost og Bolig og selv vurdere, hvor meget disse Ting repræsenterede i Penge, var det umuligt at naa til en Lønreform, der betød noget. Dertil kom, at saa længe en Svend var tvungen til at spise og bo hos Mesteren, var han i høj Grad afhængig af ham, Arbejdstiden f. Eks. var det næsten en Umulighed at faa reguleret til en nogenlunde menneskelig Længde. Galt var det ogsaa, at hele Svendenes Tilværelse i aandelig Henseende i høj Grad maatte hæmmes, saa længe Bageriet med dets daarlige Sovesteder var deres Bolig. Dertil kom endvidere, at den største Del af Arbejdstiden faldt om Natten, saa det meste af de frie Timer maatte bruges til at sove om Dagen, hvad der paa mange Maader hæmmede Bagersvendenes Deltagelse i det almindelige sociale Liv i Omgangen med ligestillede.

Det er da ogsaa givet, at hele denne Tilværelse, det afhængige Liv hos Mesteren, den lille Løn og den ringe Fritid, der oven i Købet sloges i Stykker, saa at der saa godt som aldrig blev nogen samlet Hviletid, paa mange Maader havde sløvet Bagersvendene og sat dem tilbage i Forhold til andre Arbejdere. De var ikke lette at faa vaagne, og det paabegyndte Organisationsarbejde var der mange der stillede sig ligegyldige overfor. Selv om der ogsaa opstod ikke faa Fagforeninger rundt i Provins-Købstæderne, var de tit for løse i deres Sammenhæng, idet baade Styrelsen og Medlemmerne ofte skiftede. Det kunde hænde, at Medlemsbestanden i en Bys Fagforening et Aar var en hel anden, end den havde været det foregaaende Aar.

Paa Grund af alle disse Forhold kan man forstaa, at det var meget vanskeligt for Forbundet at gennemføre Reformer. Det maatte tage sin Tid.

Forholdsvis nemmest gik det paa Sjælland, hvor man som foran nævnt allerede 1898 havde faaet en Overenskomst med Centralforeningen for Sjælland og Lolland-Falster. Den gav vel ikke alt, hvad man ønskede, men dog nogle bedre Lønninger, og hvor Svendene fik Kost og Logi, blev den for den ugiftes Vedkommende bestemt til en Værdi af 8 Kr. ugentlig. De gifte var ikke tvungne til at modtage Kosten.

Arbejdstiden fastsattes til 72 Timer om Ugen, iberegnet den nødvendige Spisetid.

Helt brudt med Kostsystemet havde man altsaa ikke endnu med denne Overenskomst. Mesteren var Herre over, om han vilde opretholde det eller ej.

Længere kunde man imidlertid ikke komme i denne Omgang. Hvad yderligere skulde vindes maatte tages i Smaaportioner.

I den Henseende var det nu en Fordel ved Styrelsen, at den optraadte saare opportunistisk, den vidste, at den Mur, der skulde brydes, var baade høj og tyk, saa det ikke nyttede at løbe Storm imod den. Man maatte prøve paa at komme den til Livs ved at slaa Smaahuller i den, hvor og naar det kunde lykkes.

Saaledes opnaaede man 1902 en Særoverenskomst for Helsingørs Vedkommende, med hvilken man baade fik en bedre Løn, uden at der var Tale om Kost og Logi, og hvor der desuden gennemførtes et Fridøgn om Ugen, dog kun regnet fra Kl. 12 Middag til næste Morgen. Fritiden skulde skiftevis falde paa en Søndag og en Hverdag.

Paa samme Maade lykkedes det efterhaanden paa Sjælland at gennemføre Forbedringer, snart i en By og snart i en anden. I denne Skure fortsattes, indtil man over en

særlig Overenskomst for Østsjælland i 1910 endte i et nyt sjællandsk-lolland-falstersk Lønnings- og Arbejdsregulativ, hvor endelig det forhadte Kostsystem var besejret.

Kun med Jylland holdt det haardt at naa til Vejs Ende. Dels havde dette sin Aarsag i, at Bagerierne i de jyske Byer arbejdede under meget forskellige Forhold, lige fra de mest primitive til temmelig moderne, saa det var vanskeligt at faa Mestrene til at gaa med til ensartede Regler, men dels og vist ikke mindst, fordi de jyske Bagere stadigt lededes af den stærkt konservative Herman Stilling, i hvem hele den Reaktion, der bevidst eller ubevidst fandtes hos en Del Arbejdsgivere mod Arbejderne, var samlet i en sjælden sejr, man kunde næsten sige jydsk Styrke.

Gang paa Gang var der bleven indledet Forhandlinger med den jyske Centralforening, men lige saa ofte var de strandede, mest netop paa Kostspørgsmaalet, som var lige ved at blive en Livssag for Jyderne, der foruden for deres egen Skyld ogsaa holdt paa det af Hensyn til Svendene, som de hævdede var gennemgaaende lige saa glade for det som Mestrene.

Overfor denne Modstand var der derfor heller intet andet Middel end at søge at tage hver enkelt By for sig, hvad der ogsaa lykkedes for manges Vedkommende, til dels ved Hjælp af Strejken, hvoraf mange gennemførtes, men rigtig nok ogsaa adskillige endte med Nederlag.

Heldig var Tilstanden ikke for nogen af Parterne, og der gjordes da ogsaa gentagne Gange Forsøg paa at naa til Enighed, men uden Resultat.

Paa et af de afholdte Møder udtalte Stilling bl. a.: »Svendene kan gøre, hvad de vil. Vi hører under Arbejdsgiverforeningen«.

1904 var de to Styrelser dog kommen paa Talefod om Udkast til en Overenskomst, hvori det gamle Kostpenge-system var opgivet af Mestrene, som saa til Gengæld forlangte optaget en Bestemmelse om, at Svendene skulde være pligtige til at arbejde med andre af Mesteren antagne Arbejdere uden Hensyn til, om disse var Medlemmer af Bagernes Forbund eller nogen anden Organisation, ligesom Mesteren ikke maatte formene nogen Svend at være Medlem af hvilken som helst Organisation, han vilde.

Det var at røre ved en Hjertesag, thi efter denne Bestemmelse kunde man ikke værne sig hverken mod uorganiserede eller mod tidligere Strejkebrydere.

Overenskomsten blev derfor ogsaa forkastet af Svendene, og man gled videre i den gamle Skure, af og til afbrudt af lokale Uroligheder og Strejker, indtil det endelig lykkedes i November 1907 at naa til en Overenskomst, hvor dette og andre Stridsspørgsmaal var fjernede.

Paa Kongressen i 1910 kunde Formanden, Z. Friis, da ogsaa meddele, at nu var den lange Kamp mod Kost og Logi endelig løst, idet der endnu kun fandtes nogle faa Steder paa Fyn, hvor det opretholdtes.

Ligeledes var Hviledøgnet gennemført i stor Udstrækning. 1300 Medlemmer havde 24 Timer fri om Ugen, medens Resten i Henhold til den 1906 vedtagne Bagerilov maatte nøjes med 16.

I det hele kan man sige, at det i Tiaarets Løb lykkedes paa de fleste Omraader at faa Forbedringer gennemført. Ved de forskellige afholdte Kongresser kunde der endvidere meldes om stadig øget Tilslutning.

I 1911 fornyedes Overenskomsten med den jydsk Centralforening, hvorved man enedes om Indførelsen af et fuldt Fridøgn under Forudsætning af, at man kunde faa Indenrigsministeriet til at ændre den i Bageriloven fast-

satte Søndagshvile paa 16 Timer til et ugentligt Fridøgn for alle Byer, saaledes som det var indført i København. Ministeriet vilde imidlertid ikke gaa med hertil, hvorfor Forbundet paa et i Randers afholdt Repræsentantskabsmøde vedtog at erklære Strejke, saafremt Bageriloven ikke inden 1. April 1912 var ændret saaledes, at der ved den tilsikredes Svendene et fuldt ugentligt Fridøgn.

Loven blev imidlertid ikke ændret, og den 4. April afsendte derfor Forbundet 1. Strejkevarsel. Ved et Møde i Arbejdsgiverforeningen den 11. April opnaaedes dog en Overenskomst for hele Jylland, der skulde gælde i 5 Aar til 1917. Dog gjordes den endelige Vedtagelse afhængig af, at der endnu en Gang rettedes en Henvendelse til Indenrigsministeriet om, at det ugentlige Fridøgn gennem Bageriloven blev paabudt i samtlige Bagerier i Landet.

Ministeriets Afgørelse gik ud paa, at det i Henhold til Bageriloven havde paabudt et ugentligt Fridøgn i 15 navngivne Købstæder i Jylland, men udover dette, kunde der intet foretages.

Hverken Forbundet eller Centralforeningen følte sig tilfreds med den af Ministeriet trufne Afgørelse, da Fridøgnet i fuldt Omfang derved kun indførtes i en lille Del af Bagerierne, medens den største Part af dem var fritstillede.

Den afsluttede Overenskomst kunde saaledes ikke træde i Kraft, fordi de Mestre, der stod udenfor Centralforeningen, blev gunstigere stillede end de, der var Medlemmer af Organisationens. Alligevel gik Mestrene den 11. April med til en Overenskomst med Forbundet, der forpligtede Centralforeningens Medlemmer til at give deres Svende og Lærlinge et fuldt Fridøgn.

Alt dette havde imidlertid taget lang Tid, og voldt en Del Misfornøjelse blandt Svendene. I Aarhus tabte

de Taalmodigheden og erklærede, delvis under syndikalistisk Paavirkning, Strejke fra den 13. April, uagtet Forbundet forbød dem det, og de var vidende om den den 11. afsluttede Overenskomst. Resultatet herpaa kunde ikke blive andet end en Dom af Den faste Voldgiftsret, der gik ud paa en Bod af 600 Kr. og 100 Kr. i Sagsomkostninger.

Trods denne Dom fortsattes Strejken og hævedes først den 1. Maj, og Arbejdet genoptoges uden nogen Indrømmelse af de stillede Krav, tværtimod maatte der efter en ny Dom af Den faste Voldgiftsret atter betaales en Bod, og denne Gang paa 800 Kr. plus 100 Kr. i Sagsomkostninger.

Denne Affære afgav for saa vidt et lærerigt Eksempel paa, hvor nødvendig en gennemført Disciplin er. Selv om man kan forstaa, at Taalmodigheden under visse Omstændigheder kan tabes, og i særlige Tilfælde undskyldes, saa vilde et fornuftigt Overlæg havde indset, at Forbundet ved sin Politik i det lange Løb havde opnaaet hvad muligt var, ja endog ved Forhandlinger mere end det var lykkedes at faa gennemført ad Lovgivningsvejen. Det gælder saaledes Spørgsmaalet om Fridøgnet, som i det store og hele var sikret gennem Overenskomst, hvorimod den længe ønskede Bagerilov ikke gav saa meget.

Naturligvis var der haabet paa mere end der var naaet til Enighed om med Mestrene, og det er forstaaeligt, at der var mange, som det ikke gik rask nok for. Troligvis har disse ikke været klar over alle de Vanskeligheder, der lagde sig i Vejen, og som kun Hovedbestyrelsen kunde være paa det rene med og tage Hensyn til.

Der var saaledes fra Midten af det nye Aarhundredes første Tiaar oven paa ret gode Tider fulgt en økonomisk Nedgang, der fik Arbejdsgiverne til at vende sig mod

Lønforhøjelser o. s. v. Især var en indflydelsesrig Del af Arbejdsgiverforeningens Medlemmer stærkt stemt mod enhver Forøgelse ud fra den gamle liberalistiske Tankegang, der uden noget som helst socialt Hensyn betragter Arbejdslønnen udelukkende som en Produktionsomkostning, der maa rette sig efter de økonomiske Konjunkturer. Det var dette Synspunkt, der medførte de den Gang saa hyppige Lockouter af mer eller mindre stor Udstrækning.

Ved den Uro, disse hyppige Stridigheder vakte i den offentlige Bevidsthed, kunde Forholdet mellem Arbejdere og Arbejdsgivere imidlertid ikke vedblive at være en privat Sag mellem de paagældende Parter. Mere og mere krævede den offentlige Mening Samfundsmagtens Indgriben for at bringe Ro og undgaa Forstyrrelser i det daglige Livs Funktioner.

Følgen heraf blev efterhaanden hele den Række Love, der søgte at hindre, at Uoverensstemmelserne tog alt for voldsom Fart. Saaledes Loven om Den faste Voldgiftsret, om Forligsmanden o. s. v.

For Bagernes Vedkommende fik baade Fabrikloven, Ulykkesforsikringsloven og de forskellige Bagerilove desuden den største Betydning. Det var Love af virkelig social Vigtighed, og selv om mange, da de udkom, ikke var klar over deres Rækkevidde, saa har en senere Tid lært at indse, at der med dem blev gjort en Begyndelse til en Samfundsomdannelse, ved hvilken Statsmagten efterhaanden har faaet en Magt, som ikke har kunnet blive uden Indflydelse paa Samfundet i det hele taget.

At Forbundets Ledelse i mange Henseender maatte tage Hensyn til den Mentalitet, der herved lidt efter dannedes, er let forstaaeligt. Den kunde ikke følge øjeblikkelige Stemninger, selv om de ved første Øjekast kunde synes nok saa berettigede.

Let var det ikke altid, som baade Aarhus Tilfældet og andre af lignende Art viste, fordi den forholdsvis gode Fremgang, som den sidste Snes Aar havde medført, havde vakt en forstaaelig Lyst efter at naa endnu mere og en Tro paa, at det gjaldt om blot at træde rask og bestemt op, for at naa det.

Bagved laa naturligvis en indtil da overset Samfundsklasses Trang til at komme frem i Række med de hidtil ledende; men hvor svært det var at faa sine Ønsker opfyldt, selv om de kunde være nok saa retfærdige, det viste den følgende Periode, hvor den første Verdenskrig med alle dens Følger gav Indblik i Forhold, som ikke kunde ændres hverken med Dags eller Aars Varsel.

Trods alt var dog Forbundets Stilling i det hele bleven konsolideret, Ledelsen var bleven stabil efter at Z. Friis i Aaret 1900 havde tiltraadt Stillingen som Formand, og der ikke som tidligere skiftedes saa ofte i denne Post. Forbundets Styrke viste sig især derved, at det nu ikke længere var muligt at komme uden om det ved generelle Aftaler om Løn og Arbejdskaar, og navnlig derved, at det var Forbundet der tog Initiativet, medens Mestrene blev tvungen over i Defensiven, og naturligvis derved kunde forhale et Resultat, men aldrig hindre en Fremgang.

VERDENSKRIGEN 1914—1918

Den Stormagtskrig, som udbrød 1914 og efterhaanden bragte Ufred og Forstyrrelser i alle Lande, selv i dem, der som vort var neutrale, var i sin dybeste Grund et Udslag af den Liberalisme, der havde hersket siden Midten af det 18. Aarhundrede. Den havde medført en indbyrdes Konkurrence Mand og Mand og Land og Land imellem, der mandede ud i en Kamp om, hvem der kunde faa Overtaget over den anden, ligesom den ensidigt havde lagt Vægten paa det private og individuelle Initiativ uden Hensyn til Samfundsvellet som Helhed.

Det var derfor uundgaaeligt, at Krigens Virkninger i de enkelte Lande maatte medføre en Række Forstyrrelser i det hidtidige frie Samkvem, idet Vareudvekslingen mellem Landene indbyrdes enten i høj Grad hæmmedes eller helt standsedes.

For Bagerfagets Vedkommende viste det sig saaledes lidt efter lidt i Vanskeligheden ved at faa de nødvendige Forsyninger af Mel, Smør og andre Artikler og ved de Rationeringer, der efterhaanden maatte indføres i Forbruget. At Bagerfagets Produktivitet herved i høj Grad indskrænkedes, er en given Ting, men hvad der var lige saa slemt, var den store Arbejdsløshed, der blev

Følgen. Ikke blot maatte en Del Bagerier nedlægges, i København saaledes ca. 100, men i 1918 var i hele Landet henved 1000 Bagervende ledige.

Til denne Misère kom saa efterhaanden den stadigt stigende Dyrtid og en Række uheldige Spekulationer ved Oprettelsen af nye, slet funderede Forretninger, der gav sig Udslag i et stærkt Fald i Kronens Værdi overfor alle Varepriser og Livsfornødenheder.

At der under disse Omstændigheder maatte arbejdes paa en Bedring af Løn- og Arbejdskaar var bydende nødvendigt. En lille Stigning, der for Københavns Vedkommende var opnaaet 1912, slog hverken helt eller halvt til, og var forøvrigt da ogsaa kun bleven vedtaget med et ringe Flertal og efter store Anstrengelser fra Hovedorganisationernes Side.

Da Overenskomsten var udløbet i 1916, havde Dyrtiden ogsaa vist sig i stort Omfang, og det var nødvendigt, at der arbejdedes paa en Lønforhøjelse. Under Anstrengelserne herfor viste det sig imidlertid, hvor svært det var at forlige de Modsætninger, der herskede mellem Arbejdsgivere og Arbejdere, eftersom hver af Parterne ganske naturligt maatte indtage højst forskellige Standpunkter, dikteret af deres afvigende økonomiske og sociale Syn. Mestrene holdt paa, at de ikke evnede at give mere, Svendene omvendt paa, at de maatte have Dækning for Dyrtiden. Enighed kunde ikke tilvejebringes, og Forligsmanden maatte træde til. Ved hans Mægling naaedes en gennemgaaende Lønstigning paa 4 Kr. ugentlig, som dog ingenlunde dækkede den Prisforhøjelse, som paa dette Tidspunkt allerede var indtraadt og senere indtraadte, inden Gyldighedsperioden udløb den 1. April 1918. — Der maatte derfor allerede ved Nytaarstid 1917 indledes nye Forhandlinger. Disse løb ud i en Ordning, der gik ud paa, at der af hver Arbejdsgiver skulde ind-

betales 2 Kr. pr. Arbejder til en Fond. Naar denne havde naaet en passende Størrelse, skulde der gennem Fagforeningen udbetales til hvert gift og familieforsørgende Medlem en maanedlig Dyrtidshjælp, der beregnedes portionsvis og udregnedes efter det Beløb, som var indkommet til første Udbetalingsdag, som indtraf 1. Marts 1917. Det viste sig da, at Portionerne kunde sættes til 90 Øre, 1 Portion til Manden og 1 Portion til Hustruen samt $\frac{1}{2}$ Portion til hvert Barn. Herefter kunde et barnløst Ægtepar faa et maanedligt Dyrtidstillæg af Kr. 7,20, et Ægtepar med 4 Børn Kr. 14,40, idet en Maaned regnedes til 4 Uger.

Heller ikke denne Dyrtidshjælp kunde slaa til overfor de vedblivende Prisstigninger, og der maatte optages nye Forhandlinger med Arbejdsgiverne. Imidlertid havde Hovedorganisationerne taget Spørgsmaalet op, og det henstilledes til Afdelingerne ikke foreløbig at foretage sig noget.

Inden for Bagervendenes Kreds havde Forholdene dog i Mellemtiden udviklet sig ret uroligt, og i den københavnske Afdeling krævedes der afholdt en ekstra Generalforsamling. Denne fandt Sted den 29. September og 2. Oktober, hvor det dog vedtoges at afvente det Resultat, Hovedorganisationerne naaede til. Den 6. Oktober var disse havnede i, at det anbefaledes Underafdelingerne at slutte Overenskomst paa Grundlag af, at der ydedes et Dyrtidstillæg til de gældende Lønninger samt en Regulering efter August-Pristallet 1918.

I Henhold hertil indledede Forbundet Forhandlinger, og den 15. Oktober fandt et Møde Sted, der endte resultatløst. Paa et nyt Møde den 18. Oktober gik Mestrene dog med til at yde et Tillæg af 2 Kr. om Ugen foruden som hidtil Indbetaling af 2 Kr. pr. arbejdende Svend. Tilsidst endte man med at yde et ugentligt Dyrtidstillæg

paa 6 Kr. foruden de ovennævnte 2 Kr. til Dyrtidsfonden paa Betingelse af, at Regulativets Gyldighed skulde forlænges med et Aar til 1. April 1919.

Længe varede det dog ikke, inden dette Tillæg viste sig utilstrækkeligt. Med Længsel og Utaalmodighed ventede man paa, hvad August-Pristallet 1918 vilde byde.

Der var imidlertid paany indledet Forhandlinger mellem Hovedorganisationerne, der endte med et Dyrtids-tillæg af 12 Øre pr. Time. Fra Bagervendenes Forhandlingsudvalg gjordes der dog gældende, at det kunde forudses, at der vilde blive reageret mod Tillæget. Me-strene, der i Begyndelsen ikke mente at turde strække sig udover, hvad Hovedorganisationerne var gaaet med til, endte dog med den 22. August at afrunde Tillæget fra Kr. 6,48 til Kr. 7,00.

Paa de Generalforsamlinger, som holdtes i den københavnske Afdeling den 23. og 24. August, vakte dog dette Resultat den stærkeste Forbitrelse, og der krævedes øjeblikkelig Arbejdsnedlæggelse. For denne stemte 581, imod 145, idet man alligevel erklærede sig villig til Forhandling.

Herpaa vilde dog Arbejdsgiverne ikke gaa ind, og Strejken traadte i Kraft.

Denne vakte en ualmindelig Opsigt i Pressen. Alle vendte sig mod Bagervendene, uagtet den tilbudte Forhøjelse kun dækkede 55 pCt. af den til 82 pCt. udregnede Prisforhøjelse.

Naturligvis var Strejken ogsaa et Vovestykke. Den var »ulovlig«, for saa vidt som den ikke var varslet i Henhold til de gældende Regler efter September-Forliget.

Förbundet havde desuden nægtet sin Sanktion, saa den københavnske Afdeling stod ene om at bære Risiko-en, og den var ikke ringe, da det kunde forudses, at de

forhaandenværende Midler ikke vilde slaa til, om Strejken skulde vare længe.

Fra alle Sider lagdes der Pres paa Afdelingen. Den 30. August kaldtes Afdelingsformanden til Statsministeren (Zahle), der i stærke Ord bebrejdede Svendene den etablerede Strejke. Han lovede dog at gøre et Forsøg paa at faa Forhandling i Gang, men krævede, at Arbejdet skulde optages paa de gamle Vilkaar.

En afholdt Generalforsamling i Afdelingen sagde afgjort Nej hertil. Heller ikke Arbejdsgiverne vilde forhandle.

For Arbejderpartiet var Strejken kommet ubelejligt, eftersom den ogsaa var erklæret paa Trods af De samvirkende Fagforbund. Der arbejdedes uden Resultat paa at faa gjort en Ende paa den, og den generede Publikum i høj Grad.

Kunde der saaledes ikke ydes Afdelingen officiel Støtte, fik den dog baade moralsk og økonomisk Hjælp fra mange Sider gennem frivillige Bidrag, selv om Stemningen stort set vendte sig mod de strejkende. Ingen vilde skride ind, end ikke Statens Forligsmand, og at Afdelingen efter indgivet Klage fra Arbejdsgiverforeningen af Den faste Voldgiftsret blev idømt en Bod paa 8000 Kr., var næsten en Selvfølge.

Endelig den 6.—7. September gjordes der Forsøg paa at faa Parterne bragt sammen til Forhandling, og paa en den 8. September i Afdelingen holdt Generalforsamling stilledes Forslag om Arbejdets Genoptagelse, hvad der vedtoges. Samme Aften fandt der Forhandlinger Sted i Arbejdsgiverforeningen, hvor det efter noget Besvær stilledes i Udsigt, at Forhandlingerne skulde genoptages.

Hermed trak det dog i Langdrag, og der rettedes derfor en Henvendelse til »Den overordentlige Kommission

af 3. August 1914«, ligesom der holdtes en Konference med Minister Stauning og Folketingsmand Hauge, til hvilke det meddeltes, at en ny Strejke vilde være uundgaaelig, saafremt der ikke kom Forhandlinger i Gang. Den 28. Oktober indkaldtes Parterne endelig til Møde i den overordentlige Kommission, og de der afholdte Forhandlinger resulterede i et Tillæg af 9 Kr. ud over Augustreguleringens 7 Kr.

Bagersvendene havde for saa vidt vundet en Sejr, som de havde gennemført en ikke ringe Lønstigning. At de ikke gennemgaaende havde haft udelt Sympati for sig maa man vistnok anerkende, men paa den anden Side kunde man ogsaa paa hele denne Affære anvende det gamle Mundheld, at artige Børn tier stille, men de faar heller ingen Ting. Og skal man dømmeh uheldet om Sagen maa den ses ud fra de herskende Tilstande, hvor Priserne stadigt steg, uden at Lønningerne fulgte med. Pristallet, som det var udregnet af Statistisk Departement, var i Forhold til 1915, hvor det i August udgjorde 16, steget i 1916 til 36, 1917 til 55, 1918 til 82; og det fremgaar alene heraf, hvor uheldigt Forholdene var for de daarligt stillede, medens man paa den anden Side saa en Mængde »nye rige« svinge sig op og leve i en Ødselhed, der aldrig var kendt før. At dette maatte vække Utilfredshed og give Anledning til »syndikalistisk« Bevægelse er let forstaaeligt, saa meget mere som Samfundsmagten ikke raadede over de Midler til Indgriben og Regulering, som en senere Tid ved en ændret Indstilling har stillet til dens Raadighed.

Ogsaa for Provinsens Vedkommende opnaaedes der i Perioden under Verdenskrigen nogle Forbedringer, der imidlertid kun gennemførtes efter besværlige Forhandlinger, og ikke uden at der maatte gives enkelte Strejkevarsler, der dog ikke blev aktuelle.

Havde Forholdene under selve Krigstilstanden været vanskelige, blev de dog endnu værre i den efterfølgende Tid, hvor der paa alle Omraader begyndte en meget svær Reaktion, som skulde tage alle Kræfter i Brug for at overvindes.

Til Forstaaelse af de Vanskeligheder, der taarnede sig op i denne Periode, maa det huskes, at den saakaldte »Fagopposition« inden for mange Fagforeninger under Indflydelse af de samtidige Omvæltninger, havde naaet en ikke ringe Styrke. Det var da ogsaa den Art Strømninger der havde faaet Raaderum inden for den københavnske Afdeling, idet Maalet var, uden Hensyn til den almindeligt herskende økonomiske eller politiske Situation, ved isolerede Kup inden for de enkelte Fag, under Benyttelse af en øjeblikkeligt foreliggende Situation, at sætte sine Fordringer igennem, ligegyldigt om man derved forplumrede Forholdene for Hovedorganisationerne.

En øjeblikkelig Stemning kunde selvfølgelig derfor ofte med Held udnyttes; men at det i det lange Løb ikke var muligt at fastholde de indvundne Fordele, viste den følgende Udvikling ogsaa.

Forudsætningen for Bagerstrejken var saaledes, at Brødmangelen skulde tvinge Bagersvendenes Krav igennem hurtigt; men da Arbejdsgiverne paa deres Side var forberedt til at modstaa den, maatte en Gennemførelse ved Hjælp af Strejke vise sig umulig.

Alene den Mangel paa Sympati, Strejken fik selv i Arbejderkredse, maatte være en Advarsel mod dens Iværksættelse. Vel tilflød der de strejkende en Del frivillige Bidrag, men de slog langt fra til.

At den Stemning, der havde ført til Arbejdsnedlæggelsen, heller ikke kunde holde sig, men maatte efterfølges af en Vedtagelse om atter at ophæve den, laa i Sagens Natur. Den gav derimod et Fingerpeg i Retning

af, at Beslutninger, der er Resultatet af hurtigt oparbejdede Overflademeninger, ingenlunde altid er ensbetydende med det Flertal, der er den solide Grundvold for ethvert demokratisk tænkende Samfund.

Inden for Ledelsen af saavel den københavnske Afdeling som af Forbundet var man da ogsaa stemt imod Strejken. Værd at lægge Mærke til i saa Henseende er en Artikel af Chr. Nielsen, daværende Formand for den københavnske Afdeling, i Medlemsbladet for 1. Januar 1919. Den ender saaledes: ... »Den syndikalistiske Fagopposition har vi kendt gennem flere Aar; i særlig Grad under Arbejdsløshedsperioder stikker den Hovedet frem, idet den da spekulerer i den økonomiske Elendighed, der da hærger store Dele af Arbejderklassen. Vi kender fra de sidste Aar, hvorledes den spekulerer i Arbejdsløsheds-spørgsmaalet og gennem Angreb paa Arbejderklassens Tillidsmænd (Thøgersens Udtalelser paa Blaagaards Plads) søger at vække Misundelsens grimme Dæmon hos Arbejderne for derved at hverve Proselyter til deres »retfærdige« Kamp.

Det gaar med de to »Arbejder-Partier« som det gaar med Fagoppositionen, de benytter samme Midler til »Arbejderklassens Frigørelse«. For mig staar det som at man fra disse Partier skyder omkring Hjørner; thi det man beskæftiger sig mindst med er Arbejderklassens Fjender, Kapitalismen og Militarismen. Oppositionen er det Salt der holder Bevægelsen frisk, og er der noget galt i vore politiske og faglige Foreninger, maa det rettes, men det sker inden for vore Rammer; der bør man tale og kæmpe for sine Ideer indtil de bærer de Frugter, man ønsker. Men en Deling af Arbejderklassen, en Udskilning i smaa Partier, der trækker hver sin Vej og som kun mødes i et, nemlig Nedrakning af de bestemte faglige og politiske Foreninger og deres Tillidsmænd, er kun til ubo-

Karikaturbillede fra Bagerstrejken 1920.

delig Skade for Arbejderklassen, og kun disses Fjender vil lukrere derved. En samlet kompakt Masse der ved, hvad den vil, der gennem ubrydeligt Sammenhold kæmper sig frem mod det store Maal, Arbejderklassens Friggørelse, saaledes bør det være.«

EFTERKRIGSTIDEN

Da Verdenskrigen sluttede 1918 var der mange der troede, at nu vilde de gamle Tider vende tilbage. Det viste sig at være en stor Fejltagelse. De første Par Aar efter Krigen var endog værre end de foregaaende. Dyrtiden fortsatte. Pristallet steg 1919 til 211, 1920 til 262 og 1921 til 264 i Forhold til 100 i 1913. Varemanglen var stadig stor, og de tvivlsomme Forretninger, der var grundlagt under Krigen, brød sammen, den ene efter den anden. Formuen svandt og store Banker revnede. I mange Kredse var Nøden stor og Arbejdsløsheden meget omfattende.

Under disse Forhold gik det svært ud over Bagerne, hvis Produktion indskrænkedes, fordi Publikums formindskede Købeevne, særlig af Kager og de finere Brødsorter, gik ned, hvorved Arbejdsløsheden naturligvis steg. At alt dette frembragte Uro og Gæring inden for Arbejderklassen, er forstaaeligt. At der ikke kunde være Tale om nogen Nedgang i Lønningerne, var derfor en given Ting. Der maatte tværtimod arbejdes paa Bedring baade af Pengelønnen og Arbejdsvilkaarene. Dette fandt da ogsaa Udtryk i den Resolution, som De samvirkende Fagforbund vedtog den 29. Oktober 1918, og hvori desuden udtaltes, at nye Overenskomster kun burde sluttes paa

kort Tid og ikke over et Aar, samt at der burde arbejdes hen til en Indskrænkning af Arbejdstiden til 8 Timer.

Disse Direktiver fulgtes da ogsaa af Bagerforbundet i de Forhandlinger, der paabegyndtes for at forny de Overenskomster, som udløb 1919. — Et Resultat herpaa naedes ikke uden store Vanskeligheder. — Forligsmanden maatte træ-

de til, og hans Mægling vedtoges ganske vist ved Urafstemning i Afdelingerne, men kun derved, at Stemmerne fra Provinsen blev de afgørende, hvorimod man i København og et Par større Byer fik mange imod. I det hele var Flertallet kun knebent: 1143 mod 1012. Et Forsøg paa at opnaa Ændringer ved Forhandlinger med Bagerlavet i København blev uden Resultat.

En Henvendelse til den overordentlige Kommission førte dog til at der afholdtes en Række nye Møder, der til sidst resulterede i et Dyrtidstillæg paa 10 Kr. pr. Uge. Heller ikke dette slog til, saa der atter maatte forhandles, hvorved naedes et yderligere ugentligt Tillæg paa 15 Kr. fra den 26. Oktober paa Betingelse af, at denne Merudgift blev dækket ved en Forhøjelse af Brøddragerne, hvad der ogsaa skete. Disse Overenskomster udløb den 1. April 1920, og deres Opsigelse vedtoges.

Chr. Nielsen.

V. Aggerholm, Forbundets nuværende Formand.

Samtidigt var de Overenskomster, der gjaldt for de fleste andre Fag, ogsaa blevne opsagte, og nye Forhandlinger skulde føres mellem Hovedorganisationerne.

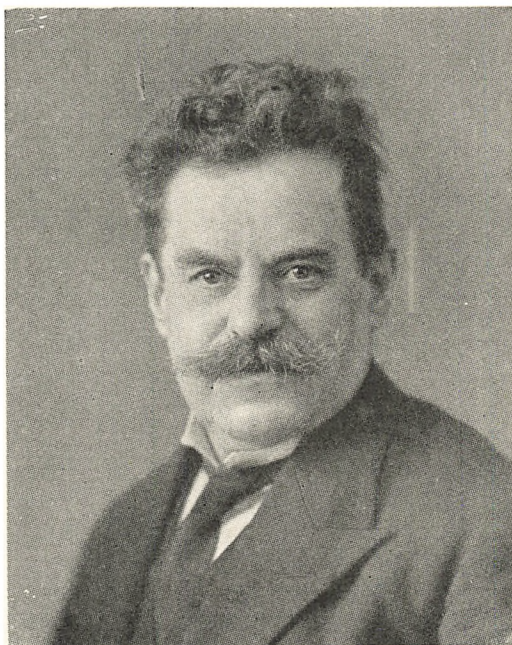
Da indtraf imidlertid de storpolitiske Hændelser, som var en Følge af Sønderjyllands Indlemmelse i Riget, og som mandede ud i Afskedigelsen af Ministeriet Zahle. Generalstrejke blev erklæret, men afværget ved en generel

Overenskomst mellem Arbejdsgiverforeningen og De samvirkende Fagforbund, hvorefter der skulde optages Forhandlinger om nye Overenskomster. Det blev desuden heri vedtaget, at for Fremtiden skulde to Trediedele af Time-, Dag-, Uge-, Maanedes- og Akkordlønninger regnes for fast Løn og Resten som Dyrtidstillæg. Derved krydsedes den Taktik, der var knæsat af Arbejdsgiverforeningen og som gik ud paa, saa snart som gør ligt var at komme af med de under Krigen givne Dyrtidstillæg og derved naa tilbage til den oprindelige Løn. Ligesaa skulde der, saafremt Prisstatistiken den 1. August 1920 viste en Stigning af Dyrtidsprocenten i Forhold til 1. Februar 1920, gives et Dyrtidstillæg af 2 Øre pr. Time pr. Point af Dyrtidsstigningen.

Det var dog kun ved Strejketrusler og Indgriben af Forligsmanden, at der fra og med den 11. Juli naedes en Overenskomst for Bagerfagets Vedkommende, hvor-

efter der til de da gældende Lønninger skulde ydes et ugentligt Tillæg af 2 Kr. Desuden skulde der, indtil August-Pristallet fremkom, gives et ugentligt Tillæg af 3 Kroner.

Da dette var offentliggjort, blev Ugelønnen for Læggere Kr. 97,24, for Hølpere, Wiener- og Enevende samt Knetere Kr. 98,94, og for Mestersvende blev den Kr. 100,24.

Jakob Larsen, Sekretær.

Hermed var Toppunktet naaet, og da der blev Spørgsmaal om Opsigelse til April 1921, vedtog man ikke at gaa hertil, hvorved man ogsaa heldigt undgik en Lønreduktion.

En saadan maatte imidlertid tages 1922, da Arbejdsgiverne havde opsagt; og da Pristallet de senere Aar faldt, fulgte andre mindre Reduktioner efter i de senere Aar i Tyverne.

Det, der imidlertid karakteriserer Bevægelsen i Tyverne, er stadige Forsøg fra Arbejdsgivernes Side paa at faa Lønningerne nedsatte og i det hele, for saa vidt muligt at komme bort fra de Indrømmelser, de var gaaet ind paa i Krigstiden og senere. Talrige Arbejdsstandninger var en Følge af disse Bestræbelser. Hvert Aar fremkom Lockouter eller Trusler om saadanne. At der bag ved disse Angreb laa et Haab om at sprænge eller

Emil Johansen,
Hovedkasserer i Forbundet.

i hvert Fald at svække Arbejdersammenslutningerne, er sikkert givet, og naar det ikke lykkedes, skyldtes det for det første det stærke Sammenhold inden for Arbejderne, men dernæst ogsaa den Opmærksomhed, de stadigt opdukkende Forstyrrelser forvoldte i hele Samfundsmekanismen. Der ved paakaldtes i højere og højere Grad den offentlige Mening, som mere og mere blev optaget af de stadige Uroligheder og dermed følgende Forstyrrelser i Dag-

liglivets Funktioner. I alle disse Uroligheder var Bagerfaget ikke direkte engageret uden paa den Maade, at der fra Bagersvendenes Organisationer stadig ydedes betydelige Bidrag til de Arbejdere, der var inddraget i Kampen.

Kom Bagersvendene saaledes gennem Efterkrigstiden uden at være berørte af Lønkampene, ud over hvad der fulgte ved Forhandlingerne om nye Overenskomster, vil dette dog ikke sige, at de stod uden for de Rørelser, der var oppe i Tiden og længe havde været oppe.

Tværtimod spillede de forskellige Reformers, der havde Indflydelse paa Arbejdsvilkaarene, en større Rolle for Bagerne end for noget andet Fag, og det er derfor naturligt, at de lige fra første Færd, de i det hele evnede at optræde ud ad til, optog Arbejdet for at gennemføre disse med al mulig Kraft.

Vi har foran set, hvorledes der virkedes for Afskaf-

H. Topp,
Revisor i Forbundet.

Johannes Lyng,
Revisor i Forbundet.

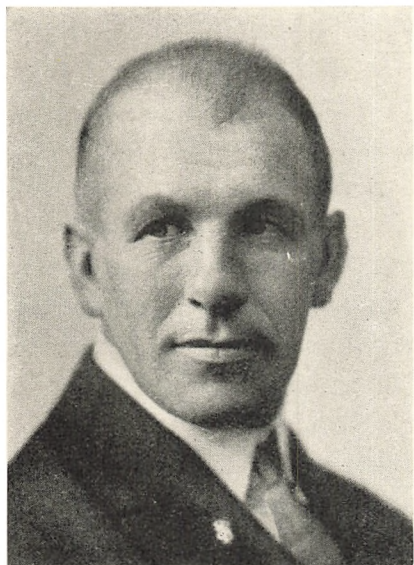
felsen af Kost- og Logisystemet og Indførelsen af et Fridøgn. I 1919 havde man faaet i hvert Fald nogen Ferie indført, og 1920 var 8 Timers-Arbejdsdagen kommen til. Tilbage stod Afskaffelsen af Natarbejdet, og herpaa var det, at der i 1920 indledes en Kamp, der hører til de mest bevægede i Forbundets Historie; efter at en Henvendelse 1918 til Regering og Rigsdag var løbet ud i Sandet.

Bestræbelserne for at komme bort fra Natarbejdet gaar langt tilbage i Forbundets Tilværelse. Talrige er de Artikler, der har været skrevet derom i Medlemsbladet. At det har været følt som en Byrde i en Bager-svends Liv, lige fra han vaagnede til Bevidsthed om at være en Del af Samfundet og ønskede at tage Del i dette, er der Vidnesbyrd om i Tusindvis. Det er netop Følelsen af at staa udenfor, der har grebet aller dybest ind i hele den daglige Forestilling. Dette at skulle arbejde, naar

andre hvilede, aldrig, lige som andre Mennesker, at kunne leve sammen med sin Familie, ingensinde at kunne deltage i Livet udenfor og gøre sig gældende som Borger eller at kunne faa Del i de Foranstaltninger, der eksisterede for at udvide Kundskaberne eller udvikle Aandslivet; alt dette sled og rev i Sindet og gjorde, at denne Fordring efterhaanden maatte blive en af de allervæsentligste, der stilledes. Gang paa Gang var, ved Siden af Kravet om et Hviledøgn, Natarbejdets Afskaffelse da ogsaa blevet et Programpunkt af Vægt.

Modstanden herimod affødte da ogsaa en Bitterhed, der førte ud i Handlinger, som aldrig rigtig forstodes af Omgivelserne. Publikum var vant til at faa sit friske Morgenbrød, og blev tit forarget ved Tanken om, at der muligvis skulde gribes forstyrrende ind i dets Vaner, og Mestrene — selv om der blandt dem fandtes adskillige, der gerne vilde Reformen — var gennemgaaende ved det Modsætningsforhold, der efterhaanden var vokset op mellem dem og Svendene, bleven saa konservativt tænkende, saa enhver Reform for dem stod som samfundsomvæltende. At gennemføre Forandringer, der greb ind i den daglige Drift af Virksomhederne, kunde derfor ikke tilvejebringes ved Overenskomst, men maatte henvises til Lovgivningen, og den Vej viste sig saare besværlig og langsommelig. Intet viser det bedre end den Modstand, der fra konservativ Side viste sig mod Gennemførelsen af de forskellige Bagerilove. Den Skikkelse, hvori de fremkom 1906 og 1912, var derfor langt fra efter Bagersvendenes Ønsker. Vel gav de nogle Fremskridt, men hvad derud over var nødvendigt, maatte møjsommeligt tilvejebringes ved de ofte gentagne Overenskomstforhandlinger.

Ulykken var, at Bagernæringen under den kapitalistiske Ordning havde formet sig uensartet i Drift og

**Vilh. Kristiansen, Formand.
København.**

**A. Sørensen, Kasserer.
København.**

**E. Tofte Jensen, Formand.
Holbæk.**

**P. Petersen, Kasserer.
Holbæk.**

Udvikling. Det var ikke længere, som i ældre Tid, jævnt hen smaa haandværksdrevne Virksomheder, men mange store fabriksmæssigt indrettede Bedrifter ved Siden af mellemstore og ganske smaa, der dreves med ringe eller ingen Medhjælp. Dertil kom, at Forskellen mellem Hovedstadens og Provinsbyernes — for ikke at tale om Landsbyernes — Bagerier var ret stor. Hvad der kunde passe for København, var ikke uden videre gennemførligt for Provinsen. At finde en Generalnævner, hvori det hele kunde gaa op, var ikke let. Deraf Vanskeligheden ved at gaa Lovgivningsvejen. Resultatet var, at ingen var tilfreds med, hvad den gav, og at det tillige var saare forskelligt, hvad der for Svendene kunde naas i Hovedstaden og udenfor denne.

At man vandt længst frem i København, er let at forstaa. Der var man tidligere end andet Steds kommen bort fra Kost og Logi, og havde ogsaa i de fleste Bagerier faaet gennemført Fridøgnet.

Nu efter Verdenskrigen, da man med stort Besvær havde faaet noget bedre — men langt fra tilstrækkelige Lønninger — stod man over for Natarbejdet som en af de Skanser, der skulde indtages.

Ved Forhandlingerne om Overenskomsterne i 1919 førtes Sagen frem, uden at man enedes. Først efter at Forligsmanden sammen med sin øvrige Mægling havde rørt ved Spørgsmaalet, udsendte Arbejdsgiverne den 28. Marts en Erklæring, der gik ud paa, at de vilde medvirke til Natarbejdets Afskaffelse under Forudsætning af, at Bagerforbundet akcepterede en Overenskomst, hvorefter Natarbejdet i den kommende Overenskomstperiode fortsattes som hidtil, medmindre der vedtoges en Lov om dets Afskaffelse.

Herpaa gik Forbundet ind, og der skete nu det, at Minister *Th. Stauning* samlede Partierne til en Konfe-

*Tage Larsen, Formand.
Helsingør.*

*Poul Hansen, Kasserer.
Helsingør.*

*M. P. Dahl, Formand.
Svendborg.*

*Chr. Torpegaard, Kasserer.
Svendborg.*

rence i Arbejdsministeriet, og at der af Arbejdere og Arbejdsgiverne nedsattes et Udvalg om Sagen.

I dette Udvalg skred Arbejdet rask frem, og da man var naaet til Enighed, blev en Fællesindstilling indsendt til Indenrigsministeriet gennem Arbejds- og Fabriksdirektoratet, men hele Vinteren gik, uden at der i Rigsdagen fremkom noget Lovforslag til Behandling.

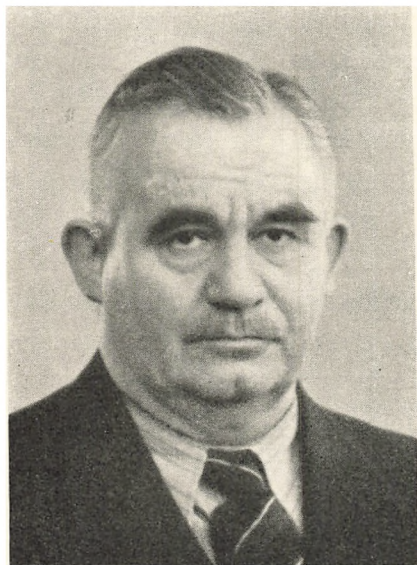
Forbundets Hovedbestyrelse udsendte derfor i Marts 1920 en af Københavns Afdeling til Behandling vedtagen Resolution, hvori man beklagede, at Forslaget om Natarbejdets Afskaffelse endnu ikke havde nydt Fremme, hvorfor man agtede at lade udgaa Ordre til samtlige Medlemmer af Forbundet om, at Arbejdet i alle Landets Brødfabrikker, Brød- og Kagebagerier samt Konditorier ikke maatte paabegyndes før Kl. 4 om Morgenen og skulde slutte Kl. 8 Aften fra den 1. April 1920.

Denne Resolution var Udtryk for den Utaalmodighed, der raadede inden for Bagersvendenes Kreds.

At Arbejdsgiverne maatte reagere mod den, er en Selvfølge. Efter hele deres Indstilling kunde de ikke betragte den som andet end Indgrib i den personlige Frihed. Der blev da ogsaa fra deres Side protesteret mod Lovligheden af den bebudede Forandring af Arbejdstiden og fremført, at Sagen vilde blive indbragt for Den faste Voldgiftsret.

Alt dette havde sat Skub i Spørgsmaalet, og den 25. Marts samlede Minister Stauning Repræsentanter for Forbundet og Københavns Afdeling til et Møde i Rigsdagsbygningen, hvor han meget indtrængende henstillede at forhindre en Strejke, da Loven vilde komme til Behandling i de nærmeste Dage, og at den sikkert kunde gennemføres senest 1. Maj.

Denne Udsigt gød dog ingenlunde Olie paa Bølgerne. Man var indenfor den københavnske Afdeling kommet

**K. Jensen, Formand.
Ringsted.**

**V. Eliassen, Kasserer.
Ringsted.**

**Rob. Hansen, Formand.
Nyköbing F.**

**E. Rasmussen, Kasserer.
Nyköbing F.**

i Stemning til at sætte alt paa et Kort, baade utaalmodig efter at faa en Afgørelse og stadig under Paavirkning af »Fagoppositionen«. Den 26. og 27. Marts holdtes Ekstra-Generalforsamling i Afdelingen, hvor Sindene var kommet paa Kogepunktet. Nu skulde det være. Natarbejdet skulde være afskaffet fra 1. April. Ellers Strejke. Alt var feberagtig Forventning.

Den 30. Marts Møde i Arbejdsgiverforeningen om Situationen. Da indtraf Efterretningen om Ministeriet Zahles Afskedigelse, og denne bragte yderligere Brændstof til Ilden. De samvirkende Fagforbund og Socialdemokratiet paabød Generalstrejke. Mødet blev derfor afbrudt, og et nyt ansattes til Kl. 12 $\frac{1}{2}$, der atter blev udsat paa Grund af de standende storpolitiske Forhandlinger.

Samme Dag holdt Repræsentantskabet Møde for Forbundets Afdelinger. Under dette indløb den ene Efterretning ovenpaa den anden. Spørgsmaalet om Generalstrejke fik fastere og fastere Form. Mødet afbrødes.

Den 31. Marts Ekstra-Generalforsamling i Folkets Hus paa Jagtvejen. Salen var fuld af Mennesker, der ventede paa en Afgørelse. Natarbejdet var endnu ikke afskaffet og den storpolitiske Situation ikke afklaret.

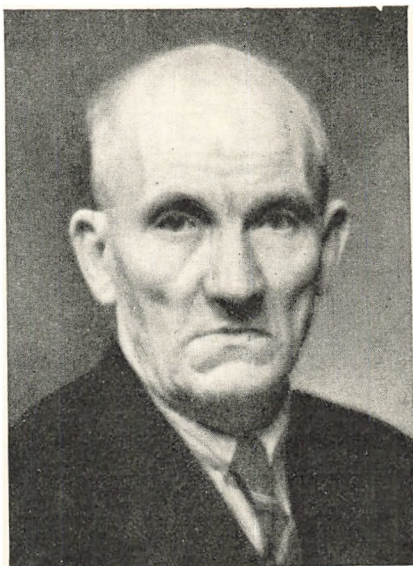
Da modtoges Underretning om, at De samvirkende Fagforbund havde vedtaget at erklære Generalstrejke fra den 6. April, og det henstilledes fra Ledelsen at afvente med at foretage nogen Aktion inden denne Dag.

Imidlertid havde et Medlem faaet fat i en Løbeseddel fra »Social-Demokraten«, hvori der stod, at de Fag, der kunde og var forberedte, straks kunde nedlægge Arbejdet.

Denne Meddelelse fik i samme Øjeblik Fængstoffet til at eksplodere. Der stilledes Forslag om, og det vedtoges under levende Tilslutning, straks at gaa i Strejke.

*Emil Petersen, Formand.
Aalborg.*

*H. C. Hansen, Kasserer.
Aalborg.*

*H. P. Jensen, Formand.
Slagelse.*

*P. Eliassen, Kasserer.
Slagelse.*

Det skete øjeblikkelig i København og hurtigt efter i Provinsen.

Mestrene var imidlertid forberedte allerede gennem den den 15. Marts vedtagne Resolution og havde indkaldt deres Reserve, saa der kunde næres Frygt for, at alt skulde komme til at gaa for dem.

Den 5. April afblæstes Generalstrejken, idet der var udnævnt et Forretningsministerium, der fik til Opgave at forberede nye Valg. Samtidig var de faglige Forhold imidlertid, som foran omtalt, bragt i Orden ved, at Arbejdsgiverne gik ind paa betydelige Indrømmelser.

Imidlertid, Bagerne var gaaet i Strejke, og forskellige Forhold bevirkede, at den ikke straks kunde aflyses, fordi flere beslægtede Fag ikke med det samme kunde optage Arbejdet. Det gjaldt Brødkuskenes, Møllernes og Maskinpassernes Fagforening.

Afdelingsledelsen, der, uden Hensyn til den opnaaede Borgfred, men for at naa til Afskaffelse af Natarbejdet, var opsat paa at fortsætte Strejken, satte sig derfor straks i Forbindelse med disse for at undersøge, om man kunde paaregne deres Støtte ved en Sympatistrejke. Til Svar fik man, at de endnu nogle Dage vilde holde deres Folk i Strejke, men de betonedede dog, at hvis der kom til at foreligge et antageligt Tilbud, skulde det anbefales vore Medlemmer til Vedtagelse, da de selv ikke var interesserede i at holde Strejken gaaende.

Arbejdsgiverne stillede sig imidlertid afvisende, men det lykkedes dog ved Mellemkomst af den midlertidige Minister, *J. Jensen*, at skaffe et Grundlag for Forhandling, der gik ud paa et Forslag om Merbetaling for Natarbejde, indtil Loven var vedtaget.

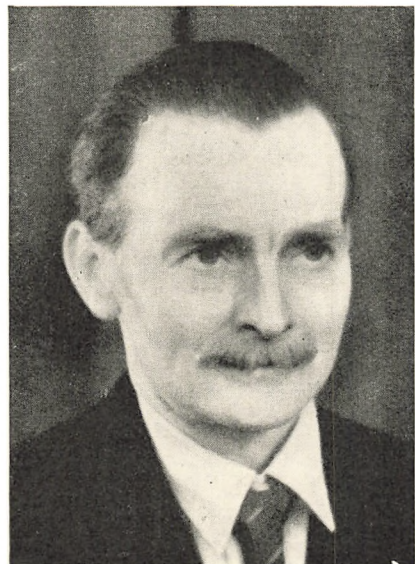
Dette kom til Forhandling efter at være tiltraadt af Forbundet den 9. April, paa Betingelse af, at der straks fastsattes Betaling for Natarbejde, nemlig en Forøgelse

**R. Th. Nielsen, Formand.
Køge.**

**Ludvig Christensen, Kasserer.
Køge.**

**Th. Andersen, Formand.
Randers.**

**Joh. Nielsen, Kasserer.
Randers.**

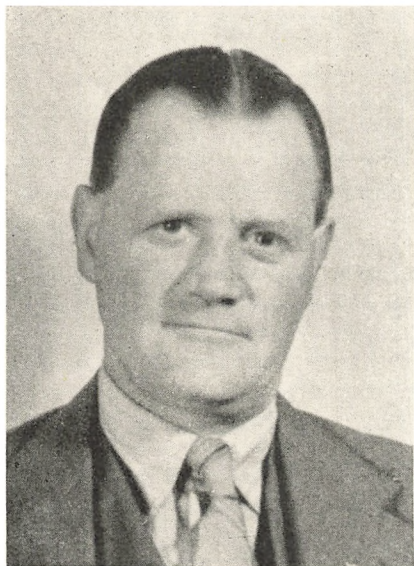
af 50 pCt. af Timelønnen fra Kl. 8 Aften til Kl. 4 Morgen. Paa dette sidste vilde Arbejdsgiverne ikke gaa ind, og Forhandlingerne afbrødes.

Der tilsigtedes med dette Forslag at skyde en Kile ind mellem Arbejdsgiverne for derigennem at naa til en Afslutning af Strejken, hvis nogle af dem skulde være tilbøjelige til at gaa ind paa Fordringen.

Inden for Afdelingen i København fik Forbundets Standpunkt imidlertid ingen Betydning, da man dør stadig var ivrig optaget af at naa det tilsigtede Resultat: Natarbejdets Afskaffelse. Der blev vel fra flere Sider, bl. a. fra De samvirkende Fagforbund, lagt stærkt Pres paa Afdelingen, fordi man vilde have den afsluttede Borgfred overholdt, men til Trods herfor og til Trods for, at der blev givet Tilsagn om Bagerilovens Gennemførelse, vedtoges det paa en Generalforsamling den 29. April at fortsætte Strejken. 722 stemte for, kun 40 imod.

Det er klart, at denne Afgørelse maatte vække en ualmindelig Opsigt i den offentlige Mening, der for en overvejende Grad var Bagersvendene imod. Alligevel holdt de ud til den 7. Maj, uagtet det kneb med Understøttelserne, og de beslægtede Fag heller ikke vilde gaa med. Med 649 Stemmer mod 356 vedtog man derfor nævnte Dag at gaa i Arbejde, men hvad man havde kæmpet for, fik man, idet Natarbejdets Afskaffelse blev vedtaget ved Lov af 9. Juni 1920, der traadte i Kraft d. 17. August s. A.

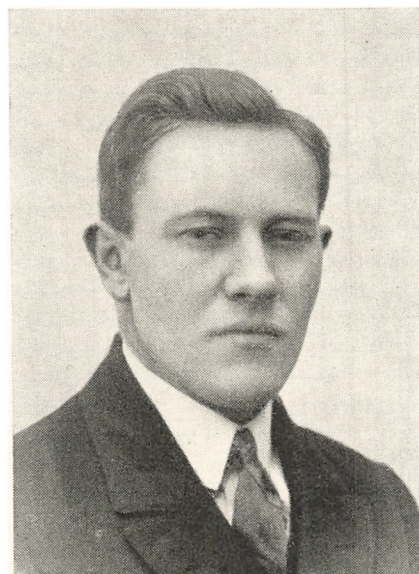
Man kan indvende, at dette Resultat nok var blevet naaet alligevel uden Strejke, men maa heroverfor tage Hensyn til, at Afskaffelsen af Natarbejdet nu en Gang hørte til de store Mærkesager, der var kæmpet for i lange Tider. Uden Betydning var det naturligvis heller ikke, at Sindene var blevet i høj Grad paavirket af selve den Højspænding, der i det hele prægede dette Tidspunkt. Desuden blev en rolig og nøgtern Afgørelse stærkt hin-

Ch. Flink, Formand.
Aarhus.

Helstrup Petersen, Kasserer.
Aarhus.

A. Beck, Formand.
Horsens.

Eli Pedersen, Kasserer.
Horsens.

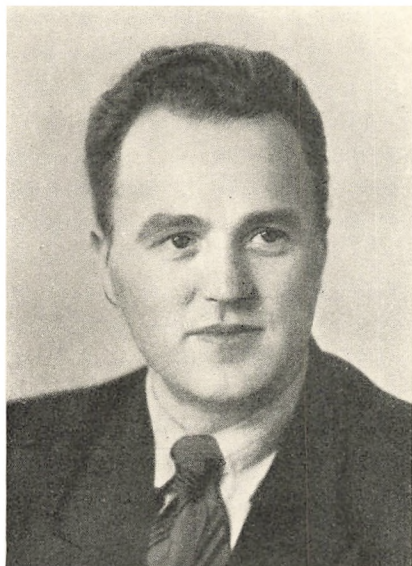
dret af en Del ansvarsløse Mennesker, der blot var opsat paa at fiske i rørte Vande.

Heller ikke maa det ved en rolig Dom over Begivenheden glemmes, at man her som i en hel Række andre Tilfælde stod overfor gamle Stridspunkter mellem to forskellige sociale Lag, Arbejdsgivere og Arbejdere, hvoraf den første Part, saa længe det blot var den muligt, søgte at holde paa de Fordele, den sad inde med. Afgørelsen i saadanne Sager er aldrig i Historiens lange Løb gaaet roligt og lidenskabsløst for sig.

Hver eneste Fordel, Arbejderne tilsigtede at opnaa i Lighed med de andre Klasser i Folket, maatte der kæmpes haardt for. Naar man nu, blot en Snes Aar efter, at de haarde Stridigheder stod paa, ser tilbage paa de store Kampe, der fandt Sted, forstaar man ikke, at det i det hele taget har været nødvendigt at strides om Ting, som nu for alle staar som ganske selvfølgelige.

Saaledes forandres Tiderne og vi med dem.

**Svend Møller, Formand.
Odense.**

**Chr. Dalsgaard, Kasserer.
Odense.**

**A. Nielsen, Formand.
Nakskov.**

**V. Steffensen, Kasserer.
Nakskov.**

REAKTION

Som det var at vente efter de Yderligheder, der havde hersket i omtrent alle Forhold under Verdenskrigen og Aarene umiddelbart efter, maatte der bagefter vise sig en Reaktion, der paa mange Maader greb ind i Forbundets Tilværelse.

Paa politisk Omraade fulgte med de to Ministerier Neergaard og Madsen-Mygdal en Række Indgreb af social Natur, hvis Formaal utvivlsomt var at svække Arbejdernes og derigennem Socialdemokratiets Indflydelse; nævnes kan her blot Forringelsen af Alderdoms-understøttelserne, af Tilskud til Arbejdsløshedskasserne og Værnet for »Arbejdsfriheden« (»Tugthusloven«), alt-sammen Vidnesbyrd om en vaagnende Stemning for saa vidt muligt at føre Tilstanden tilbage til Tiden før Verdenskrigen.

I Sammenhæng hermed var det ogsaa, at der fra Arbejdsgiverside gjordes Skridt til at komme bort fra nogle af de Goder, som var indrømmet Arbejderne under Presset af de urolige og unormale Forhold under og efter Verdenskrigen. Der gjordes Tilløb til at angribe baade 8 Timers-Arbejdsdagen og Ferieindrømmelserne, ligesom der fordredes betydelig Nedgang i Lønningerne.

*Chr. Due, Formand.
Roskilde.*

*Th. Leonhardsen, Kasserer.
Roskilde.*

*Otto Rasmussen, Formand.
Hillerød.*

*Holger Frederiksen, Kasserer.
Hillerød.*

Store og ofte langvarige Arbejdsstandsninger var Omkvædet paa de aarlige Forhandlinger om Overenskomster. Det maa dog siges, at Bagerne slap nogenlunde helskindede ud af denne Reaktionsperiode, selv om de efter de af Hovedorganisationerne indgaaede Overenskomster maatte finde sig i nogen Nedgang i Henhold til de to aarlige Pristals Svingninger. Men ellers fastholdt man i det store og hele de afsluttede Regulatorer uden nævneværdige Forandringer. Noget hertil hjalp det, at Mesterorganisationerne uden for København havde udmeldt sig af Arbejdsgiverforeningen, saa at der kunde forhandles separat med dem. For det københavnske Bagerlav og Rugbrødsfabrikkerne maatte man derimod rette sig efter de Direktiver, der blev givet af de to store Hovedorganisationer.

At man til Tider kunde føle sig lidt brøstholdne herved, fremgaar af flere Udtalelser i Medlemsbladet. Der var nu og da Stemninger oppe for at staa mere frit, men ellers maa det siges, at Vandene i det hele og store var faldet til Ro efter de stærke Dønninger i Tiden 1918—20. Der klages saaledes i Medlemsbladet over manglende Interesse for Organisationslivet og daarlig Deltagelse i Generalforsamlingerne, navnlig i den københavnske Afdeling. Heller ikke var det frit for, at der fremkom Udtalelser om manglende Kollegialitet, f. Eks. at Bestemmelserne om Nattearbejdet ikke overholdtes, og at der til Tider arbejdedes under de fastsatte Lønninger. Splitelsesforsøg og umoden Kritik kunde vel ogsaa nu og da fremkomme, men langtfra i samme Omfang som tidligere. De Urafstemninger, der en Gang imellem foretoges, vidnede heller ikke om nogen levende Organisationsinteresse, selv om manglende Deltagelse i dem for Bagerens Vedkommende ogsaa i nogen Grad skyldtes andre Forhold.

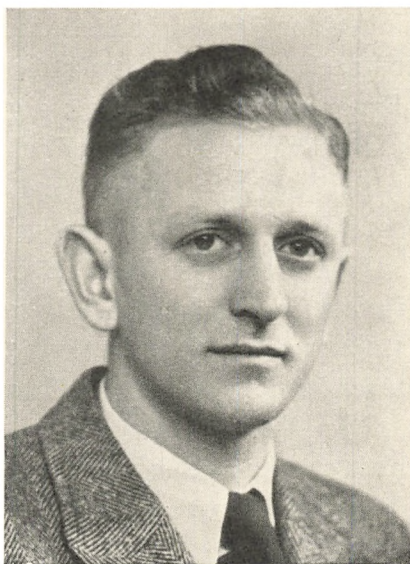
**A. Gormsen, Formand.
Lyngby.**

**Johs. Andersen, Kasserer.
Lyngby.**

**Eskild Frederiksen, Formand.
Nyborg.**

**Sv. Aa. Madsen, Kasserer.
Nyborg.**

Og saadanne var netop i høj Grad til Stede for Bager-svendenes Vedkommende. Først og fremmest da den i Faget permanent herskende Arbejdsløshed, som i sin dybeste Grund skyldtes den Overgang, der i de sidste Par Menneskealdre havde fundet Sted til en ren kapital-istisk Ordning af Faget.

Den havde i mange Henseender ført til en Prole-tarisering af Bagerneringen, som særlig havde givet sig Udslag i Dannelsen af en Del store Virksomheder, navnlig Brødfabrikkerne, men især i Oprettelsen af en Mængde Smaa-bedrifter, som for at eksistere dels maatte arbejde med et uforholdsmæssigt stort Antal Lærlinge som billig Arbejds-kraft, og som efter Uddannelsestiden kastedes paa Markedet som arbejdsløse, og dels slet ingen Folk holdt, fordi Mesteren, i Ly af Bageriloven, kunde arbejde om Natten med Hjælp af sin Husstand uden Hensyn til de gældende Bestemmelser om Arbejds-tidens Indskrænkning.

At der derved baade paaførtes de Mestre, som var nødt til at følge Loven, en stærk Konkurrence og blev mindre Brug for Svende, siger sig selv.

Det var især dette Forhold, der i 1929 fik Forbundet til at udgive en Pjece med Titel: »Et Fag, der proletari-seres« og rettet til Regering, Rigsdag og Offentlighed.

I denne Pjece fremhævedes det, at Aarsagen til Bager-fagets Arbejdsløshed ikke skyldtes ydre Forhold som Import eller Erhvervs-krise, men særlig »en skamløs, util-talende Udbygning og Udnyttning af unge Mennesker ...«

Den Mand i Bagerfaget, der kastedes ud i Arbejds-løshed, maa, hedder det videre, »belave sig paa en Arbejds-løshed i Aarevis, for saa vidt han da ønsker at arbejde ved sit en Gang lærte Fag, og Mulighederne for at op-naa Arbejde uden for Faget er saa minimale, at der abso-lut ikke kan regnes med denne Chance«.

**Th. Korsgaard, Formand.
Odder.**

**Vagn Andersen, Kasserer.
Odder.**

**Chr. Christensen, Formand.
Vordingborg.**

**K. Frandsen, Kasserer.
Vordingborg.**

Til Belysning heraf anførtes, at Arbejdsløshedskassens Aarsregnskab for 1926—27 viste en Indtægt af Kr. 477.195,47, men en Udgift paa Kr. 436.343,75.

Af Kassens 3841 Medlemmer var de 1629 blevet understøttede, hvad der vil sige, at der gennemsnitlig faldt 65,7 arbejdsløse Dage pr. Medlem.

For 1927 var Tallene endnu værre. Kassens Indtægter var Kr. 531.117,26 og dens Udgifter Kr. 596.719,56. Af de 4015 Medlemmer var 1928 understøttede, hvad der svarede til 70,4 arbejdsløse Dage pr. Medlem.

»Denne Udvikling«, siges der videre, »kan ikke fortsættes, da den som anført skyldes en Mesterstand, der ganske samvittighedsløst stadig tilføjer Faget ny Arbejdskraft, som der ingen Anvendelse er for. Fagets Arbejdsgivere har forsøgt at bibringe Offentligheden den Opfattelse, at det er, fordi Lønningerne for ny-udlærte er for høj, og at en Reducering af disse Lønninger vilde betyde en Nedgang i Arbejdsløsheden, bl. a. ved, at der vilde opstaa en automatisk Regulering af Lærlingetilgangen, der efter Arbejdsgivernes Teorier vilde komme af sig selv, idet Mestrene fortrinsvis vilde anvende den unge ny-udlærte, billige Arbejdskraft i Stedet for Lærlinge. At denne Sag har 2 Sider, ser man fra Mestrenes Side ganske bort fra, nemlig at den ældre Arbejdskraft udsættes for Arbejdsløshed, idet en Reducering af Lønningerne straks vilde betyde en Spekulation i billig Arbejdskraft, som Tilfældet er alt nu med Lærlingeuudklækningen, ligesom en Løn-Nedsættelse for ny-udlærte meget muligt ogsaa vilde kunne anvendes som Løntryk for den ældre Arbejder«.

Hvad skulde der nu gøres for at afbøde disse uheldige Forhold?

Herom fremsattes der i Pjecen forskellige Forslag. Blandt andet en Ændring af Bageriloven, der forbød alt

*Erik Christoffersen, Formand.
St. Hedinge.*

*E. Boutrup-Kristensen, Kasserer.
St. Hedinge.*

*A. Bertelsen, Formand.
Vejle.*

*Alfr. Jørgensen, Kasserer.
Vejle.*

Arbejde i Bagerierne mellem Kl. 8 Aften og 4 Morgen. Dette var ogsaa bestemt i Konventionen om Natarbejde i Bagerier, der vedtoges i Genève 1925, men denne var endnu ikke bleven ratificeret af den danske Regering, hvad man nu mente burde gøres. Det vilde være en væsentlig Aarsag til Arbejdsløshedens Afskaffelse.

Det, der derimod vilde hjælpe endnu mere, var en Nedsettelse af Lærlingeantallet samt en Ændring i Lærlingeloven. Efter den 1921 vedtagne nye Lærlingelov maatte ingen Lærling begynde at arbejde før Kl. 6 Morgen, men denne Bestemmelse var for Bagerlærlinges Vedkommende blevet ændret af Regeringen *Madsen-Mygdal*, under hvis Ledelse Venstre og de Konservative havde Flertal i Rigsdagen, saaledes at disse kunde begynde Kl. 4 Morgen. Deres Arbejdstid maatte ganske vist ikke overstige 8 Timer plus en halv Time til Oprydning, men deres Anvendelse kunde i Henhold til en Retsafgørelse deles i to Gange 4 Timer, og Arbejdstiden kunde udstrækkes til Kl. 5 Eftermiddag. Dette bevirkede imidlertid et Misbrug, idet en Lærlings Arbejdstid ofte kunde blive 10—12 Timer.

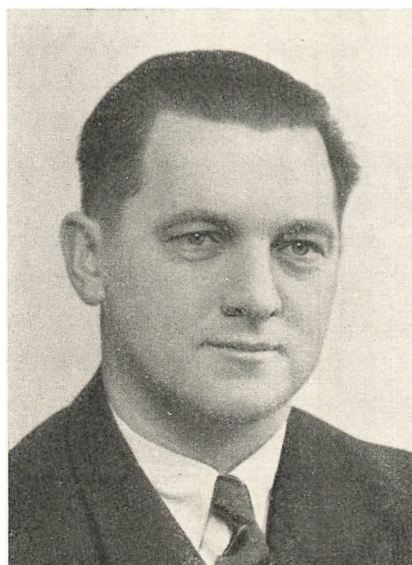
Her maatte der skrides ind, men endnu vigtigere vilde det være at arbejde for en Nedgang i Lærlingetallet. Det viste sig ved en Optælling, foretaget den 5. September 1929, at der i Faget i alt beskæftigedes 3500 Lærlinge og Forbundtere. 1926 arbejdede der ca. 1700 voksne Arbejdere i Virksomheder, hvor Lærlingeuddannelse kunde finde Sted, og det tilsvarende Antal Lærlinge var ca. 3000. Der havde med andre Ord i Løbet af to Aar fundet en Tilgang Sted af Lærlinge og Forbundtere paa ca. 500, medens de voksne Arbejderes Tal ikke var bleven væsentligt øget. Der krævedes derfor Ændringer i Bageri- og Lærlingeloven, ligesom man henstillede, at Genèvekonventionen ratificeredes.

**E. Larsson, Formand.
Næstved.**

**H. G. Nielsen, Kasserer.
Næstved.**

**V. Pedersen, Formand.
Frederikshavn.**

**P. Sørensen, Kasserer.
Frederikshavn.**

Henvendelsen blev dog foreløbig uden Resultat.

Til de brændende Spørgsmaal hørte ogsaa stadig Kost- og Logisspørgsmaalet. Som det vil fremgaa af de forangaaende Blade, har denne Sag altid hørt til Forbundets store Mærkesager, og for saa vidt kom der jo ogsaa en Ordning paa den, som Kost og Logis i Hovedsagen blev afskaffet, men efterhaanden som der blev oprettet kollektive Overenskomster med Mesterorganisationerne, blev der indført en Ventil-Bestemmelse, der lød saaledes:

»Hvor Kost og Logis ikke kan skaffes uden for Mesterens Bopæl, eller i de Tilfælde, hvor Forbundet, efter Aftale med Centralforeningen, giver sin Billigelse til, at Kost og Logis maa købes hos Mesteren, beregnes dette til 22 Kroner ugentlig.«

Denne Bestemmelse, der ganske afgjort blev indsat som en Undtagelses-Bemærkning, idet det kunde tænkes, at der vilde være flere Steder, navnlig paa Landet, hvor Kost og Logis næppe vilde kunne faas uden for Mesterens Bopæl, gik lidt efter lidt over til at blive en staaende Regel, saaledes at Kost og Logis atter i stort Omfang blev en fast Del af Lønnen, endog i større Byer. Paa Grund af Fagets særlige Arbejdsforhold, Arbejdsløsheden især, blev dette System atter Aarsag til Klager, idet der jo ikke var Tvivl om, at det kunde misbruges.

Lige til den seneste Tid har denne Sag været paa Dagsordenen, uden at det er lykkedes at føre den til en Løsning. Forbundet har ved de sidste Forhandlinger erklæret sig villig til at gaa med til at anerkende Kost- og Logisystemet for Byer med indtil 1000 Indbyggere, hvorimod man fra Arbejdsgiverside har holdt paa, at det skulde gælde for Byer med indtil 1800 Indbyggere. Nogen Enighed er saaledes hidtil ikke opnaaet.

*P. Henriksen, Formand.
Maribo.*

*Th. Valbjørn, Kasserer.
Maribo.*

*Sv. Aa. Mortensen, Formand.
Rudkøbing.*

*Juul Christensen, Kasserer.
Rudkøbing.*

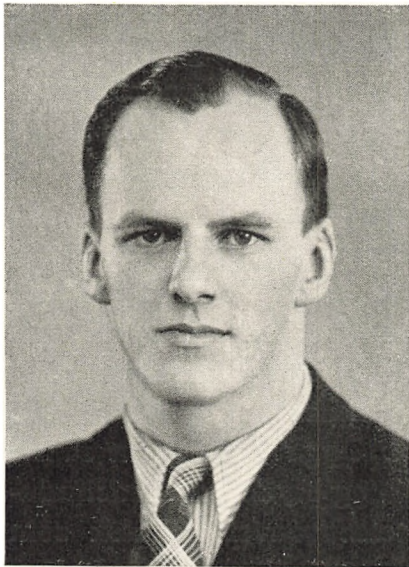
At komme til Enighed med Mestrene om disse Forhold har vist sig meget vanskeligt, idet disse saa Sagen ud fra deres Synspunkt og paaberaabte sig »den personlige Frihed«, hvad der naturligvis især gjaldt de mindre Mestre, der ingen Svende holdt.

I Aaret 1928 syntes det dog, som om der skulde finde en Tilnærmelse Sted mellem Mestrene og Forbundet, idet et Fællesudvalg var bleven enig om at indgaa til Regeringen med et Forslag til Ændring af Bageriloven, sigtende til helt at forbyde Natarbejde i Bagerierne inden Kl. 4 Morgen. Som Modydelse var Forbundet gaaet ind paa en Nedsættelse af Ungsvendenes Løn for det første Aar med 20 pCt. og for det andet med 10 pCt., hvad der formentlig skulde føre til en stærkere Beskæftigelse for disse og i nogen Grad mindske Arbejdsløsheden.

Det Forslag, man var enedes om, forkastedes imidlertid fra begge Sider; dog, der var aabnet Muligheder for en senere Løsning af Spørgsmaalet i kommende Tider.

Kan man saaledes ikke bedømme Udviklingen i Tyverne som særlig heldig, kan man dog heller ikke lukke Øjnene for, at den Modgang, der mødtes, var et af disse store Bølgeslag i Tiden, som Historien kender saa mange af. De kan for dem, som oplever dem, tage sig ud som den bare Elendighed, men viser sig dog senere som indeholdende Kim til en ny Udvikling.

Som en saadan har man Lov til at se den Fasthed og Resoluthed, der er kendetegnende for Forbundsstyrelsen. Den havde netop i Tyverne vundet en Autoritet, der tillod den at gribe ind med fast Haand og træffe Afgørelser paa eget Ansvar i Tilfælde, hvor en Udsættelse i heldigste Fald vilde have ført til Forsinkelse, men let til Forvirring og Splittelse. Der sigtes her til Afslut-

**Aage Oxenbøll, Formand.
Nykebing M.**

**Christian Christensen, Kasserer.
Nykebing M.**

**Henry Jensen, Formand.
Hjørring.**

**J. C. Jensen, Kasserer.
Hjørring.**

ning af en Række Lønoverenskomster, hvor man trods Kongresudtalelser derimod fastholdt at følge Pristallet, idet man samtidig undgik ret betydelige Lønnedsættelser. — At denne Optræden til en vis Grad skyldes det nye Slægtled, som begyndte at gøre sig gældende i Tyverne, kan man sikkert gaa ud fra.

Et lille Lyspunkt i denne Periode er ogsaa det store Arbejde, der blev gjort for at styrke og udvide det internationale Samarbejde, som Verdenskrigen i stort Omfang havde ødelagt. Saaledes tiltraadte man »den skandinaviske Sammenslutning inden for Nærings- og Nydelsesmiddelindustrien«, hvis Opgave det er at samle alle Forbund inden for Nærings- og Nydelsesmiddelindustrien til gensidig Understøttelse saavel moralsk som økonomisk.

Ligesaa sluttede Bagerforbundet sig til det internationale Levnedsmiddelforbund, der omfattede alle de Grene, der havde med Tilvirkningen og Salget af Levnedsmidler at gøre, hvis Opgave i Henhold til de vedtagne Love gaar ud paa at varetage og fremme alle Levnedsmiddelarbejderes økonomiske og sociale Interesser: af alle Kræfter at styrke Arbejderklassens internationale Solidaritet og at understøtte enhver national og international Aktion i Kampen mod Arbejderes Udbytning; overalt at fremme Kampen mod Imperialisme og Militarisme; Afskaffelse af den kapitalistiske Samfundsordning ved Tiltrædelse af Fællessamfundet.

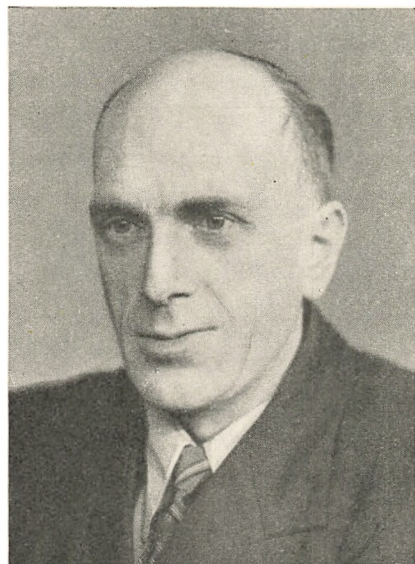
Hermed hænger det sammen, at der længe havde været Tale om for Danmarks Vedkommende at oprette et Industriforbund, der skulde omfatte alle Arbejdere inden for Tilvirkningen af Levnedsmidler. Et Skridt henimod dette er Kiks- og Biscuitarbejdernes Optagelse i Bageri- og Konditoriarbejder-Forbundet. Tanken herom er ganske vist ikke kommet videre, men blot udskudt til

**H. Jacobsen, Formand.
Silkeborg.**

**E. Simsen, Kasserer.
Silkeborg.**

**Sigvard Petersen, Formand.
Kolding.**

**C. M. Jensen, Kasserer.
Kolding.**

senere Tider, der forhaabentlig bliver heldigere for det frie Organisationslivs Udformning.

Thi som alle ved, blev den følgende Periode, den, der optog Trediverne og endnu ikke kan siges at være forbi, en Tid, hvor der paa mange Maader begyndte at forme sig nye Tilstande, der ikke alle har vist sig at være heldige for de Retninger, som hidtil havde gjort sig gældende indenfor de frie Fagsammenslutninger.

Det er dette nye Tidehverv, som viser sig i det følgende og sidste Afsnit af Bageri- og Konditoriarbejder-Forbundets Historie, som vi nu gaar over til at trække Hovedlinierne op for.

**Karl Mortensen, Formand.
Bornholms Afd.**

**Henning Hansen, Kasserer.
Bornholms Afd.**

**V. Arnesen, Formand
for Konditorernes Fagforening.**

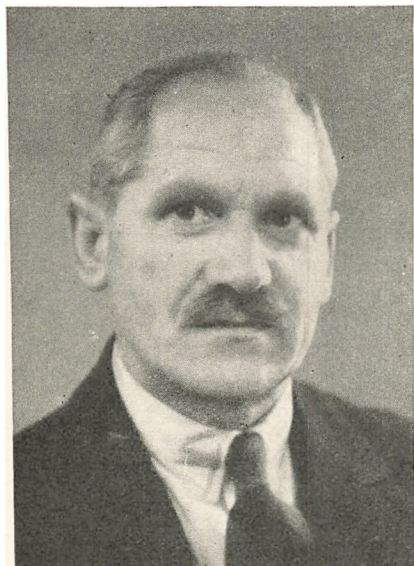

**A. Bentzen, Kasserer
for Konditorernes Fagforening.**

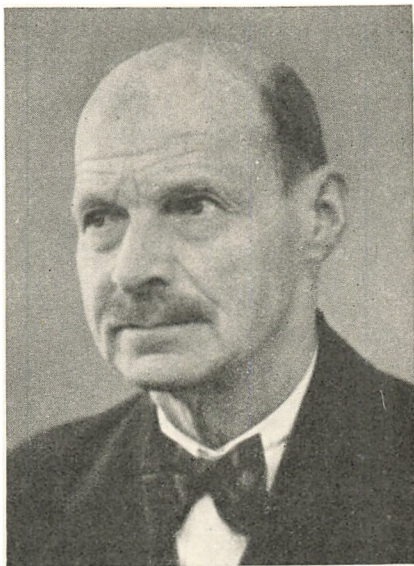
DE SIDSTE AAR

Med Aaret 1929 kan man sige, at der i flere Henseender indledes et nyt Tidehverv i Forbundets Historie. Ved Kongressen i 1929 var *Zakarias Friis* afgaaet som Formand, efter at han havde ledet Forbundet lige siden 1900, en hel lille Menneskealder. Det var i denne Periode at Forbundet havde vokset sig ind i Manddomsalderen og havde maattet udfægte Kampene for Gennemførelsen af de store Mærkesager. Med megen Behændighed, men ogsaa med Fasthed, havde Friis staaet i Spidsen og stedse fastholdt den Tillid, han havde erhvervet sig, ikke mindst inden for Arbejdsgivernes Kreds. Det er i denne Henseende karakteristisk, at det Festskrift, Centralforeningen af jyske Bagermestre udgav 1923 i Anledning af sin 50 Aars Bestaaen, udtaler, at der blandt Forbundets Mænd, særlig Z. Friis og dets Kasserer, Folketingsmand J. P. Nielsen, ofte blev udvist Forstaaelse og gjort et betydeligt Arbejde for at faa denne eller hin Sag til at glide.«

Til Karakteristik af Friis' Evne til at føre sit Standpunkt saa vidt muligt igennem hører en Udtalelse af en af hans Samtidige, der lød saaledes: »Hvad Friis ikke kunde opnaa ved direkte Forhandling, forstod han bag efter at sludre sig til.«

**M. Jensen, Formand.
Fredericia.**

**Vilhelm Olsen, Kasserer.
Fredericia.**

**Ejner Hansen, Formand.
Kalundborg.**

**Fr. Christensen, Kasserer.
Kalundborg.**

Da nu Friis gik af, tilstodes der ham og den mangeaarige Hovedkasserer, *Laur. Andersen*, en fortjent Pension. — Friis' Afløser som Formand for Forbundet blev *Chr. Nielsen*. Han indvalgtes første Gang i Københavns Afdelings Styrelse 1913 og blev 1917 dennes fastlønnede Formand, saa at han kom til at lede Begivenhederne i de hændelsesrige Aar 1918—20, som er skildret foran. I 1926 valgtes han som Forbundets Sekretær og derved til Medlem af Hovedbestyrelsen.

Født 1882 i Aalborg hørte han til et yngre Slægtled end Friis, og det er derfor forstaaeligt, at han i mange Henseender maatte komme til at se mere moderne paa Forholdene, selv om han selvfølgelig stort set kom til at føre Traditionen videre i de en Gang givne Spor. Vokset op i Forbundets Opgangstid, kan der hos ham spores baade en fast Tendens til at opretholde Udviklingen, men ogsaa en Forstaaelse af, at nye Tider kræver nye Synspunkter. Det kom især frem i hans Udtalelser i Beretningen til Kongressen 1938, hvor han i Anledning af Overenskomstforhandlingerne for den kommende Periode fremsatte Spørgsmaalet om, hvorvidt ikke Tiden og Forholdenes Udvikling stillede andre Krav til Arbejdsorganisationerne end de nedarvede fra 80'erne og 90'erne gældende Metoder.

Vist er det, at *Chr. Nielsen* under disse og andre Forhandlinger viste stor Snarraadighed og Resoluthed i sin Bedømmelse af de foreliggende Omstændigheder, og derved opnaaedes Fordele, som en Tøven med at fatte en Beslutning ikke vilde have medført.

I det indre Organisationsliv har *Chr. Nielsen* ved sin faste Personlighed, der ikke kendte til Slinger, gennemført en bestemt Linje, der især har taget Sigte paa at føre Forbundet stærkt igennem de mange Vanskeligheder, som Faget er kommen i ved den Udvikling,

*J. Madsen, Formand.
Skive.*

*Th. Thomsen, Kasserer.
Skive.*

*Anders Jensen, Formand.
Thisted.*

*P. Sørensen, Kasserer.
Thisted.*

Tiden har ført med sig. Han saa altid stort og klart paa Forholdene og fortabte sig aldrig i ensidige Standpunkter. Gennem sit klare Sprog og sine udstrakte Kundskaber, har han altid sagt sin Mening lige ud uden Hensyn hverken til højre eller venstre, og har forstaaet at vurdere og kritisere øjeblikkelige Stemninger. Hans Artikler i Medlemsbladet har givet dette en høj Rang blandt Arbejderpressens periodiske Skrifter. At han af den Grund ofte maatte staa for Skud, er givet; men vist er det, at han ogsaa altid har forstaaet at skyde igen.

Næppe mange har som Chr. Nielsen været klar over, at Tiden er bleven en anden, og at der ved Siden af at holde paa det gode i den gamle Tradition maa slaaes ind paa nye Baner. — Thi netop ved Indgangen til Trediverne blev det særlig klart, at vi staar over for et helt nyt Tidehverv, hvis Omrids ganske vist endnu ikke er afklarede, men som sikkert vil føre andre Tilstande og Opfattelser med sig end de hidtil raadende.

Verdenskrigen 1914 havde slaaget den gamle frie Om sætning i Stykker, og de enkelte Lande nødtes mere og mere ind paa en Selvforsyning, der maatte sikres ved Toldlove, Valutaforanstaltninger og Masser af Restriktioner, der paa mange Maader stækkede Erhvervslivet og skabte en hidtil ukendt Arbejdsløshed, der til sidst mandede ud i Krisen i Begyndelsen af Trediverne. Denne øvede ogsaa sin Virkning paa Bagerfaget og øgede den paa Grund af særlige Forhold allerede i Forvejen store Mangel paa Beskæftigelse.

Den gamle Liberalisme var uigenkaldelig død.

I sin Kamp mod alt dette har Parolen været at redde sig som man kunde bedst, og at der fra Arbejdsgiverside derfor maatte gøres Forsøg paa at trykke Arbejdslønnen, maa siges at være et Tidens Tegn.

Som saa mange Gange tidligere stod man skarpt over

**Søren Sørensen, Formand.
Esbjerg.**

**H. P. Olsen, Kasserer.
Esbjerg.**

**Chr. Gytkjær, Formand.
Holstebro.**

**M. Nielsen, Kasserer.
Holstebro.**

for hinanden. Lockout-Varsler fyldte Luften, og det var kun ved Regeringens Indgriben, at Striden blev afværget, første Gang i 1933 ved Loven om Forbud mod Strejker og Lockouter og Paabud om Fornyelse af de gældende Overenskomster; anden Gang i 1936, da Arbejdsgiverne havde forkastet Forligsmandens Forslag, ved at stille Voldgift i Udsigt, om Parterne ikke enedes. Ved flere andre Lejligheder tog Lovgivningsmagten ogsaa Affære, og ganske naturligt er der derfor inden for de frie Organisationer bleven rejst Spørgsmaal om Statsmagtens Stilling, idet man baade fra Arbejder og Arbejdsgiver Side nødtigt ser sin Ret til selv at træffe Afgørelser og vælge Midlerne dertil indskrænket.

Hvad nu Bageriforbundet angaar, maa det siges, at det under de Lønforhandlinger, Tiaaret har bragt, har klaret sig nogenlunde helskindet igennem, selv om der ikke kan tales om nogen nævneværdig Fremgang.

Der har under de skiftende Situationer, hvor Overenskomstforhandlinger fandt Sted, maattet udfoldes megen Behændighed for at slippe saa heldigt igennem som muligt.

I 1930, da Pristallet viste faldende Tendens, og der saaledes var Udsigt til en Lønreduktion, var Hovedbestyrelsen resolut nok til at gribe et Tilbud om Fornyelse af Overenskomsterne, paa Vilkaar, at Pristallets Indvirkning paa Lønnen samtidigt bortfaldt, og at der indførtes en Lærlingseskala. Ganske vist vakte denne Afgørelse en Del Modstand rundt om i forskellige Afdelinger, fordi den ikke, som Lovene bød, havde været til Urafstemning; men det viste sig dog, at Bølgerne hurtigt lagde sig, idet en rolig Overvejelse maatte gøre det indlysende, at man i en Tid, der paa alle Omraader viste nedadgaaende Retning, ikke ved Kamp vilde have naaet noget bedre.

I 1936 kneb det paany med at finde en Ordning. Par-

**A. Mogensen, Formand.
Viborg.**

**Orbæk Sørensen, Kasserer,
Viborg.**

**C. M. Larsen, Formand.
Frederikssund.**

**L. Rasmussen, Kasserer.
Frederikssund.**

terne var langt fra hinanden. Arbejdsgiverforeningen havde i Februar erklæret Lockout, og havde forkastet Forligsmandens Mægling. Ved Lovgivningsmagts Afgørelse blev denne imidlertid som nævnt ophøjet til Lov 29. Marts. Nye Forhandlinger skulde herefter genoptages, men 16. April viste disse sig for Bagernes Vedkommende resultatløse. Underudvalg nedsattes, og ved Mægling af Forligsmanden endtes der med en Oprunding af Lønningerne. Ferien udvidedes fra 5 til 6 Arbejdsdage, og der skulde nedsættes Udvalg til videre Forhandling om Kost- og Logisystemet, om Løn for kvindelige Arbejdere samt om obligatoriske Svendeprøver i Forbindelse med en Ændring af Lærlingskalaen. Derimod lykkedes det ikke at faa gennemført Ekstrabetaling for Timerne fra Kl. 4 til 6 Morgen, hvad Forbundet havde foreslaaet for at bringe Fintbrødsbagerne paa lige Fod med Arbejderne i A/S. Københavns Rugbrødsfabrikker, hvor en saadan Ekstrabetaling var indført ved en særlig Overenskomst. Denne mødte nemlig stærk Modstand fra Arbejdsgiverforeningen, der nødte Rugbrødsfabrikkerne til at ophæve den og affinde sig med Arbejderne ved at udbetale dem en Erstatning.

Det er klart, at alle de Forhandlinger, der baade da og senere har maattet føres for at naa selv nogenlunde taalelige Vilkaar, ingenlunde har været lette; men det kan sikkert hævdes, at bedre Resultater ikke vilde være naaet, selv om man havde kastet sig ud i en Arbejdskamp, om hvilken man i hvert Fald med Vished kunde sige, at den vilde koste mange Penge, uden at det var muligt at forudse, hvorledes den vilde ende. Vanskeligheden ved at stille stærke Krav har været saa meget større, som man maatte være paa det rene med, at man i bedste Fald kunde være udsat for en Voldgiftsafgørelse, saaledes som Situationen truede med i 1936.

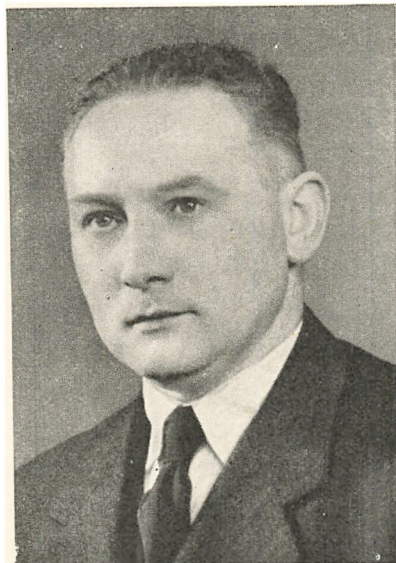
**M. Damm, Formand.
Haderslev.**

**O. Skjellerup, Kasserer.
Haderslev.**

**Hans Lorensen, Formand.
Aabenraa.**

**A. Seidel, Kasserer.
Aabenraa.**

Netop Udsigten hertil — og i det hele til al den Usikkerhed, som har præget og sikkert endnu i lange Tider vil præge den økonomiske Tilstand — har ført til, at man senere fornyede Overenskomsterne, saaledes i November 1939 med Gyldighed til 1. Marts 1941 med Regulering efter Pristallet.

Da Krigen mellem Stormagterne brød ud den 1. September 1939, kunde det med den Erfaring, man sad inde med fra forrige Verdenskrig, forudses, at der atter vilde indtræde en Dyrtdid, og det maatte derfor blive Arbejderledelsens Opgave at skaffe Arbejderne Godtgørelse for de Prisforhøjelser paa alle Omraader, som maatte komme, og samtidig undgaa de Uroligheder, der prægede Tiden under og umiddelbart efter den første store Krig. Der maatte med andre Ord skabes et Instrument, der var i Stand til saa nogenlunde og paa automatisk Vis at give Erstatning for Dyrtiden.

Da de to Hovedorganisationer, Arbejdsgiverforeningen og De samvirkende Fagforbund, imidlertid ikke kunde mødes, tilkaldtes Forligsmanden, og de Forhandlinger, der nu førtes, gav til Resultat, at man i Oktober 1939 enedes om en Dyrtdidsregulering.

Den gav mandlige Arbejdere et Tillæg af 0,85 Øre pr. Time for hvert Point som Pristallet vil stige ud over det for Bagerfaget gældende Pristal, der var ansat til 183 Point. For Kvinder og Ungarbejdere blev Tillæget henholdsvis 0,55 og 0,35 Øre pr. Time. Pristalsstigningen i April 1940 gav et Dyrtdidstillæg hertil af 6 Kr. 12 Øre pr. Uge, men Loven af 30. Maj 1940 om Lønstop hindrede imidlertid Udbetalingen heraf.

De stadigt stigende Varepriser førte dog til, at der af Rigsdagen i September 1940 vedtoges et lovpligtigt Dyrtdidstillæg paa 3 Kr. for mandlige Arbejdere, hvis ugentlige Indtægt laa under 80 Kr.

Fr. Romeike, Formand.
Sønderborg.

H. Brink, Kasserer.
Sønderborg.

M. Pedersen, Formand.
Grenaa.

Vald. Jensen, Kasserer.
Grenaa.

Det var Danmarks Besættelse af fremmede Tropper, som bevirkede denne nye Indgriben af Lovgivningsmagten, og at denne helt ændrede Tilstand, som dermed indtraadte i vort Lands Forhold, maatte have en indgribende Betydning for vort Organisationsliv og for Landets Økonomi, har den følgende Tid til fulde vist.

Efter Loven af 30. Maj 1940 fulgte saaledes Loven om Arbejdsfordeling med tilhørende Lønsskat. Man kan sige sig selv, at den Situation, som saaledes forelaa, maatte føre til, at den frie Forhandling og Aktionsret, der allerede i Aarene forinden havde været Genstand for Lovgivningsmagtens Indskriden, ikke kunde bevares. Det viste sig da ogsaa i Loven om Arbejdsforhold, hvis § 9, Stk. 1, bestemmer, at saa længe Loven gælder, maa Arbejdsstandsninger ikke iværksættes inden for de af den foreskrevne Arbejdsomraader.

Det var derfor klart, at Overenskomstsituationen for Bageri- og Konditoriarbejder-Forbundets Vedkommende tegnede sig baade uklart og uheldigt, eftersom det var nødt til at rette sig efter de Direktiver, som blev givet af De samvirkende Fagforbund.

Disse gik efter Overenskomst med Arbejdsgiverforeningen ud paa, at Underorganisationerne kun kunde forhandle indbyrdes om de almindelige Bestemmelser, hvorimod alle Lønsspørgsmaal skulde forhandles mellem de to Hovedorganisationer.

De Forhandlinger, som førtes mellem disse, førte som sædvanligt ikke til noget Resultat, og Forligsnævnets Formandsskab maatte derfor den 4. Marts 1941 afsige sin Kendelse, der gik ud paa, at samtlige gældende Overenskomster, der var opsagt til Ophør den 1. Marts 1941, skulde fornyes for Tiden indtil den 1. Marts 1942, dog at det Dyrtdstillæg, der blev ydet ved Overenskomst indtil 28. Februar 1941, fortsat skulde ydes samt herud-

*Alexander Pedersen, Formand.
Herning.*

*E. Thisted, Kasserer.
Herning.*

*Harry Staunstrup, Formand for
Kiks-, Bisquit- og Knækbredarb. Fagf.*

*Kristine Olsen,
Kiks-, Bisquit- og Knækbredarb. Fagf.*

over et Tillæg paa 18 Øre pr. Time for voksne mandlige Arbejdere, paa 11,5 Øre pr. Time for voksne kvindelige Arbejdere og paa 7 Øre pr. Time for Arbejdere under 18 Aar.

Dermed var Lønspørgsmaalet afgjort for de Virksomheders Vedkommende, der henhørte under Arbejdsgiverforeningen. For de uden for denne staaende Mestersammenslutninger opnaaedes Tilslutning til Forligsnævnets Kendelse.

Som det vil fremgaa af de foregaaende Blade, har hele den Tid, der er henrunden siden 1929, været meget rig paa Hændelser, som har grebet dybt ind i Forbundets Tilværelse.

Man kan derfor ikke undre sig over, at der nu og da har givet sig en Del Uro til Kende, der har givet sig Udslag i en skrap Opposition, der til Tider har stillet Krav om direkte Aktion, naar Lejlighed dertil gaves, og uden om Hovedorganisationerne og disses politiske Rammer gribe til, naar Øjeblikket syntes gunstigt derfor. Denne radikale Fagopposition, der allerede gjorde sig gældende i 1920 under Strejken for Natarbejdets Afskaffelse, har særlig i det svundne Tiaar været virksom i mange Afdelinger under Paavirkning fra den kommunistiske Bevægelse. Den har især ved visse Lejligheder rettet sig mod Forbundets Ledelse og af og til gjort Forsøg paa at gennemføre Ændringer ved at indkalde ekstraordinære Generalforsamlinger, men uden at opnaa andet end at piske en øjeblikkelig Stemning op.

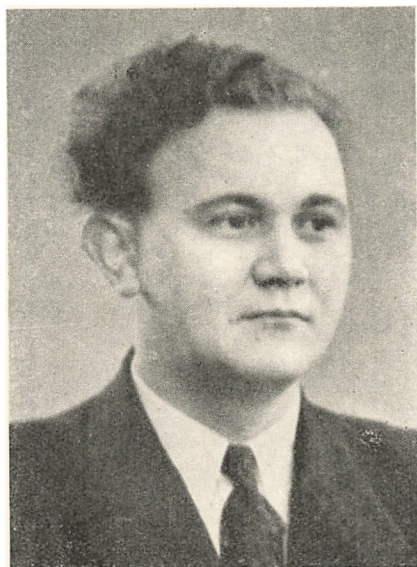
Naturligvis er hele denne Bevægelse forstaaelig paa Baggrund af den ulykkelige Situation, hele Samfundet er kastet ud i; den store Arbejdsløshed, Udsigten til ikke at vide sine levende Raad for, hvorledes man skal friste Livet, fører til Desperation.

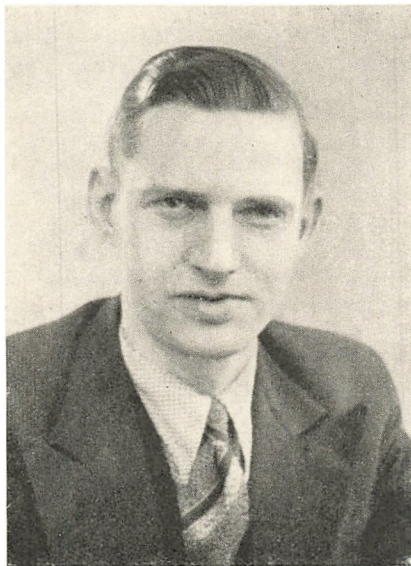
Elsie Madsen, Formand for
Kiks- og Bisquitarbejdernes Fagforening,
Hjørring.

Rigmor Pedersen, Kasserer for
Kiks- og Bisquitarbejdernes Fagforening,
Hjørring.

Arnold Petersen, Formand.
Tønder.

Aage Snabe, Kasserer.
Tønder.

Karakteristisk for det Højtryk, der til Tider kunde herske, er en Artikel i Medlemsbladet for Februar 1934, hvori det bl. a. hedder: »Skal vi modstandsløst, uden at røre en Finger, se paa, at hele Faget, hele den arbejdende Befolkning, forarmes og ødelægges, synke ned i større og større Elendighed for maaske at ende som den tyske: i et kapitalistisk, nazistisk Diktatur.

Skulde den danske Arbejderklasse ikke have lært saa meget af den tyske, at den, inden det er for sent, fejede de uduelige »Førere« væk og valgte andre, der vilde arbejde for Arbejdernes Interesser og saa ved Sammenholdets Styrke sætte en Stopper for den Udvikling, der i Øjeblikket truer os.«

Naar denne Opposition hidtil ikke har kunnet indkassere nævneværdige Resultater, skyldes det, at hverken Bagerforbundets Medlemmer eller Arbejderstanden som Helhed er revolutionær. Den danske Arbejder er standsbevidst og fordrer sin Ret, han vil ikke være Udbytningsobjekt for andre Samfundsklasser; han fordrer at staa lige med disse og at faa lige Indflydelse i social og politisk Henseende med andre, men han er ikke indstillet paa at omforme alt ved et Kup. Han er demokratisk og realistisk sindet og vil gennem det Parti, han har sluttet sig til, skaffe sig sin berettigede Plads ved Hjælp af Stemmesedlen. Naar man ser, hvad der allerede er naaet, er der ogsaa al Grund til at tro, at han naar sit Maal langt bedre ved at staa med Benene paa Jorden end ved at hengive sig til Drømme, som vanskeligt naaes. Naturligvis kan der være noget betagende ved at give sig en Idé i Vold, og derfor har en Opposition ogsaa inden for ethvert Samfund sin berettigede Mission; men hvor langt man end kan naa ved at sætte Maalet ildnende frem, lærer Historien os dog, at det, der skal staa fast, kun naaes ved at tage Vejen Skridt for Skridt.

Hovedbestyrelsen 1942.

Max Dam, V. Eliassen, J. C. Albrechtsen, Eli Petersen, Aage Juul, C. Dalsgaard, V. Arnesen, Johan Nielsen, H. Staunstrup, M. Kruise, L. Christensen,
L. Rasmussen, Hjorth Hansen, Emil Johansen, V. Aggerholm, Jacob Larsen, Edv. Lyng.

Karakteristisk for Flertallets Syn paa den oppositionelle Fagbevægelse er en Artikel af Chr. Nielsen i Medlemsbladet for Oktober 1934 med Overskriften »Hvor længe?« Det hedder bl. a. deri: »Disse faa Medlemmer, der formentlig gik (her sigtes til en enkelt særlig Begivenhed) og forøvrigt stadig gaar med den Opfattelse, at de er kaldede til at udføre en mægtig Mission i Arbejderklassens Frigørelseskamp, benyttede selv den mest lige-gyldige Lejlighed til at faa indkaldt en Ekstra-Generalforsamling for ved denne at faa Anledning til at lufte deres smaa teoretiske Fantasier, der absolut ingen Betydning har i Kampen for de Maal, Arbejderne har sat sig.«

Artiklen ender med at fremhæve det sunde Grundlag, der opnaas ved Beslutninger paa Generalforsamlinger, hvor et solidt repræsentativt Flertal er Garanti for, hvad Medlemmerne virkelig mener og føler.

Det er den gode og prøvede demokratiske Tankegang, ved hvilken alle Skridt af Betydning er sket. Ad den Vej er meget naaet, men meget staar selvfølgelig endnu tilbage, og det kan ikke skjules, at netop Bagerfaget hører til de daarligst stillede. Mere end noget andet Fag er det og har det været hærget af Arbejdsløsheden. Henvend en Trediedel af Fagets Arbejdere har til Stadighed været uden Beskæftigelse. Den dybeste Grund hertil maa naturligvis søges i de bestaaende Samfundsforhold. Den store Indvandring fra Land til By, og ganske særlig til København, har gjort Bagerfaget særlig yndet for Tilgang, fordi en Bagerlærling straks ved Antagelsen fik Kost og Logi og nogen Løn, og derved i høj Grad lettede en mindre velstillet Families Budget; men hertil kommer som et katastrofalt virkende Forhold, at Næringslovgivningen har tilladt Bagermesteren en udstrakt Anvendelse af og Udnyttelse af Lærlinge, tvungen ind i en ødelæggende

Forbundets Forretningsudvalg 1942.

Konkurrence, som de fleste af dem har været. Saa snart disse Lærlinge er bleven udlært, har saare mange af dem straks været nødte til at gaa ud i Arbejdsløshedens Mangel og Nød, erstattet som de straks var af en ny Lærling.

Ad denne Vej har Bagerfaget i Virkeligheden længe været overbefolket, ogsaa fordi det har været forholdsvis let gennem nem Adgang til Kredit at oprette en lille Forretning, der fortrinsvis er bleven drevet ved Hjælp af Lærlinge.

Paa den Maade har Udklækningen af saadanne stadigt været i Gang. Vi har i det foregaaende set, hvor sørgeligt et Resultat denne har ført til. Det er da intet Under, at der af Forbundet er gjort, hvad gøres kunde for at bremse denne Udvikling og mindske Arbejdsløsheden.

Man haabede i 1920 at naa noget ad denne Vej ved at faa Natarbejdet afskaffet, men uheldigvis blev den Lov derom, som i Huj og Hast blev presset igennem i Rigsdagen, ødelagt i den personlige Friheds Navn ved Bestemmelsen om, at en Bagermester med sin Husstand skulde have Lov til at begynde Arbejdet i Bageriet inden Kl. 4 Morgen.

Denne Bestemmelse har i Praksis ført til, at de smaa Bagerier — og af dem oprettedes der netop mange, efter at Loven var givet — kunde optage en stor Konkurrence med de Mestre, der holdt Svende, og som først maatte begynde Kl. 4, medens de selv havde Lov til at arbejde hele Natten og desuden som Medhjælp kunde nøjes med billige Lærlinge.

For at komme dette Uvæsen til Livs, som var skadeligt saavel for Mestre som Svende, har man da ogsaa søgt at naa til en Revision af Bageriloven, der afhjalp de omtalte Mangler.

Flere Gange er der blevet forhandlet derom med Mesterorganisationerne, men uden at der naedes noget. I

Forbundets Kontor.

Oktober 1933 var man dog naaet saa vidt, at man var bleven enige om et Forslag til en ændret Bagerilov, ved hvilken Forbundet gik med til, at der kunde begyndes paa Forarbejder i Bagerierne ved Hjælp af 1 eller i Forhold til Svendetallet flere Svende Kl. 3 Morgen, mod saa til Gengæld at opnaa, at Tilladelsen for Mestre med Husstand til at arbejde, naar de vilde, bortfaldt. Tillige endes man om en Lærlingskala, hvorved Antallet af Lærlinge blev sat i Forhold til Svendenes.

Denne Overenskomst blev imidlertid forkastet af Svendene ved en foretagen Urafstemning.

»Hvad var nu Aarsagen hertil?« — spørges der i en Artikel i Medlemsbladet for Marts 1937 — »var det en vaagnende Bevidsthed om, at saaledes, som det hidtil var gaaet, kunde det ikke fortsat gaa? Vilde denne Forkastelse af Ændringsforslaget til Bageriloven betyde en Ændring af de bestaaende uheldige Forhold? Var man indstillet paa, at Lovovertrædelserne — for tidlig Paa-begyndelse af Arbejdet Kl. 4 Morgen — skulde ophøre? Ak nej! Saaledes er det ikke gaaet.«

Der hentydes hertil, at Bageriloven i Virkeligheden aldrig havde opfyldt sin Mission, idet saavel Mestre som Svende havde været enige om at bryde den.

Grunden hertil maa søges i Fagets ulykkelige Arbejdsløshed, der saa at sige har tvunget de Svende, der var beskæftigede, til at finde sig i en hvilken som helst Arbejdstid, hvis de vilde beholde deres Plads og ikke kastes ud i Ledigheden. Saa forfærdeligt havde denne udviklet sig, at en Svend en Gang afskediget, i de fleste Tilfælde kunde gøre Regning paa aldrig at faa Arbejde igen.

Spørgsmaalet om en Ændring i Bageriloven kunde derfor aldrig bringes til Hvile.

I 1914 var der af Socialminister *K. K. Steincke* nedsat et Udvalg til Udarbejdelse af et Forslag til en ny Arbej-

Arbejdsløshedskassens Ekspedition.

derbeskyttelseslov, i hvilken der ogsaa skulde optages en Ændring af Bageriloven, der i øvrigt skulde indgaa som et Led i den nye Lov.

Den Sabotering, som stadig fandt Sted af den gældende Bagerilovs Spærringsregler, gav Anledning til, at der af Socialministeren, *Ludv. Christensen*, udarbejdedes Forslag til en ny selvstændig Bagerilov, som blev sendt til Erklæring og gennemgaaet af Forbundets Hovedbestyrelse.

Da dette Forslag imidlertid indeholdt Bestemmelser om Virksomheder, hvor der arbejdedes i Døgndrift og havde optaget Tilladelse for Bageriindehaveren til at paabegynde Forarbejde Kl. 3, enten alene eller, hvis han havde Svende, med et nærmere fastsat Antal af disse, kunde det ikke tiltrædes i sin Helhed.

I Medlemsbladet for Oktober 1938 hedder det betegnende for den Stilling, Forbundet efterhaanden var kommen i til den gældende Bagerilov: »Ingen Lov er som denne blevet *undermineret* fra Starten. Arbejdsgiverne har saboteret den, Arbejderne har overtraadt den, og Domsmagten har ved sine Afgørelser ... gennemhullet den med juridiske Projektiler saaledes, at man i Dag med fuld Føje kan sige, at denne Lov er ophørt at virke ... og er bleven en *Ruin*hob ...«.

Denne pessimistiske Indstilling har vist sig til Dato at være berettiget eftersom det eneste, der er opnaaet, er en Forværring, der i Medlemsbladet karakteriseres som et »Rygangreb«, af Loven, idet der 1940 vedtoges en Ændring, der tillod, at der foretoges Forarbejder fra Kl. 3 Morgen, uden at der i øvrigt rettedes paa Loven. Meningen hermed var at yde de Virksomheder, der var ramt af Benzinrestriktionerne, en Hjælp, saa de kunde naa at faa Brød ud til deres Udsalg. Der er saa i den allersidste Tid fra Forbundets Side gjort Forsøg paa at faa denne

Bestemmelse ophævet, men Bestræbelsen herfor mislykkedes, og Lovtillæget fornyedes senest til 1. April 1942. Til Afløsning heraf er imidlertid Fagets Organisationer, saavel Arbejdere som Arbejdsgivere, blevet enige om at slutte sig til et af Fabrikdirektoratet udarbejdet Lovforslag. I sine Hovedtræk gaar det ud paa at opretholde Arbejdstidens Begyndelse Kl. 3 Morgen og at ophæve den hidtil gældende Bestemmelse, der giver Mestrene Ret til selv og ved deres Husstand at paa-begynde Arbejdet paa et tidligere Tidspunkt. Formentlig vil dette Forslag gennemføres i forholdsvis nær Fremtid.

Dermed vil et af Forbundet hævdede Programpunkt være gennemført, der i hvert Fald i nogen Grad vil hæmme Fagets store Arbejdsløshed.

Fra Forbundets Side er iøvrigt intet forsømt for at modarbejde denne, hvor der var en Mulighed derfor.

Af stor Betydning har imidlertid den nye Lærlingelov af 7. Maj 1937 været, hvorved der indførtes obligatoriske Svendepøver, og hvori det er fastsat, hvad der især er af Betydning, at Lærlingen skal *uddannes* i Faget og aflægge de vedtagne Prøver for en baade af Mestre og Svende sammensat Kommission, saa han virkelig kan det. Hvorvidt denne Lov imidlertid faar nogen afgørende Betydning som Hjælp mod Arbejdsløsheden, maa Fremtiden vise.

Det samme gælder om Loven af 1. Oktober 1937 om Forbud mod Overarbejde, selv om den nok kan siges at være nyttig overfor de mange Smaatimer, der er bleven udført Arbejde i uden Overtidsbetaling.

Derimod har Loven af 12. April 1938 om Ferie med Løn været til virkelig Glæde, fordi der ved den er opnaaet et Gode af stor kulturel Betydning.

Allerede for lang Tid siden havde man inden for

Bagerfaget rørt ved dette Spørgsmaal og efter nogle Vanskeligheder efterhaanden faaet gennemført en kortere Ferie, men nu kom den af Lovgivningsmagten gennemførte Lov og paabød den. Om denne Vej til at løse sociale Forhold paa altid er den heldigste, er en Sag for sig. I en Tid, hvor to Tidsaldre brydes, og de forskellige Samfundsopfattelser staar mere eller mindre skarpt mod hinanden, er det selvfølgelig vanskeligt at naa til en Løsning, der tilfredsstiller alle Parter, men Forbundets Historie i de forløbne 50 Aar peger dog paa, at der kan naas meget ved gensidig Overenskomst, og giver et Vidnesbyrd om, at man ved Forhandling og gensidig Imødekommenhed vil kunne naa langt, saa vist som der herved bygges paa den Udvikling af Samfundsforholdene, som til enhver given Tid er naaet.

Selvfølgelig kan man til Tider synes, at Udviklingen gaar for langsomt, og at det nu og da kan være nødvendigt at give den et Skub, men Erfaringen lærer, at man naar mest gennem de frie Organisationer paa et bredt folkeligt Grundlag uden Indgreb af nogen diktatorisk Myndighed.

Kunde det end for en overfladisk Betragtning af Bageri- og Konditoriarbejder Forbundets Historie synes, at det i det sidste Tiaar har været fyldt af Uro, vil det dog, naar man ser dybere ned, være klart, at det netop er dets Styrke som Organisation, der har baaret det og dets Medlemmer gennem Stormene. Det har til enhver Tid vidst at tilpasse sin Styrelse efter de givne Forhold, saa den altid har været virkedygtig. Derved er Forbundet indgaaet som et Led i den Udvikling af frie Samfund, der fremfor noget andet Land kendetegner Danmark som et demokratisk Samfund, der forhaabentlig ogsaa i Fremtiden har Styrke til at staa imod de Storme, som kan komme.

TIDENS GANG

Naar vi ser tilbage paa Bagersvendenes Stilling, saaledes som den har udfoldet sig i de Aarhundreder, vi har haft et selvstændigt Bagerfag, vil man se, at den stedse har formet sig efter de aandelige og materielle Strømninger, der har været raadende til de forskellige Tider.

Gennem syv Aarhundreder har vi haft Bagere i Danmark. Fra Midten af 12. Hundretdallet kan vi regne med, at Bageriet er blevet et selvstændigt Haandværk, d. v. s. at Mennesker har skullet leve af det og derfor har maattet indrette sig paa de Kaar og de Krav, det til enhver Tid eksisterende Samfund har stillet til dem.

At forme Livet saaledes, at det har kunnet leves, og ændre det, der føltes som en Byrde, til noget bedre, har været Opgaven, baade for Fagets Mestre og Svende.

Sammen har de kunnet enes om at udvikle et Haandværk, der ikke blot har fulgt Tidens Krav, men endog i mange Tilfælde er gaaet forud for dem. Baade Teknik og Produkt er et Resultat af forenede Kræfter, hvor Initiativet lige saa tit har været hos Svenden som hos Mesteren. Det fælles Haandværk har altid været og vil stedse vedblive at være begges egentlige Livsfornyere, ikke blot et Levebrød.

Dog, det ligger i Sagens Natur, at der ogsaa har været Omraader, hvor Interesserne er stødt sammen, og det gensidige Medarbejderskab er blevet udsat for haarde Prøvelser.

Det skete, naar den ene Part i for høj Grad har villet udnytte den anden, naar Mester f. Eks. har ment, at nu havde han sit paa det tørre og derfor var ligeglad med, hvorledes hans Folk havde det og mente, han kunde byde dem, hvad det skulde være. Omvendt maa man vel retfærdigvis indrømme, at Svendene heller ikke altid har været saa gode, som de burde være, og nu og da har taget sig det let baade med Tid og Arbejde. Den Slags Ting kender vi alle fra Livets daglige Gang, og som Regel vil de ogsaa glide i Lave af sig selv.

Men det interessante er, at naar der virkelig har været Gnidninger mellem de to Parter, der havde en alvorlig Karakter, saa har der altid bagved ligget en Strømning i Tiden, der stillede sig paa Bagersvendens Side og gav ham Ret i de Krav, han stillede. Og Bevægelsen herfor er det egentlige Indhold i Bagersvendens Historie.

Fra først af er han en Slider, i Arbejde Dag og Nat, uden megen Fritid og saa godt som hele sin Tilværelse levende inden for Bageriets Mure, udmattet af for lidt Søvn og heller ikke altid opmuntret af den Kost og det Logi, han fik. Hvorledes Forholdene i den Retning kunde forme sig, har de foregaaende Blade givet Prøver paa. Resultatet blev et Menneske, der saa godt som aldrig havde Samkvem med andre uden for Faget og som Regel tilbragte de Fritimer, han havde, i Sus og Dus paa Bagerkroen. Det er klart, at et saadant Liv maatte bringe sin Mand uden for Samfundet, svække hans Interesse for alt det, som skete udenfor.

Reagerede da Bagersvenden ikke overfor alt dette? Jo, paa sin Vis gjorde han det. Ved at skifte Plads meget

hyppigt og ved at være »paa Valsen« i en langt mere udstrakt Grad end andre Haandværkssvende. Paa Turen rundt fra By til By nød han Livet, holdt Rast nogle Dage, hvor der var en Bagerkro, og følte sig som et Menneske, der havde Verden for sig.

Var da Haandværket med dets Slid og Slæb glemt? Nej, tværtimod. Bagefter følte Svenden sig netop som Bager og hævdede sin Stilling op over alle andre. Menneskene kunde jo ikke undvære ham, og Alverdens Piger elskede ham.

Saadan fortæller i hvert Fald de gamle Viser os. Og selv om Virkeligheden var anderledes, saa var der noget om det, thi en Fortids Svend tilhørte kun sit Fag.

Svendetiden var en Overgang, der kunde være haard nok, men over den kom man. For det første var der som Regel ikke flere Mestre, end at alle Svende efter en passende Tid kunde vente at naa op i deres Rækker. Og saa havde de deres paa det tørre, aldrig stort og flot, men gennemgaaende betrygget, fordi det gamle Samfunds økonomiske Struktur var bygget paa, at Hvermand skulde have sit Udkomme efter den Stand, han tilhørte. Saaledes kunde det være, fordi Befolkningstilvæksten aldrig var større end til at dække Afgangen, og fordi man indenfor de forskellige Byer ved Priskontrol og Organisering af Erhvervene i Lav sørgede for at undgaa indbyrdes Konkurrence, ja, denne ansaas endog for en Forbrydelse, som blev haardt dømt, i Fald den blev opdaget.

Hver Klasse inden for Befolkningen havde sit at passe, og det faldt ingen ind at gribe ind i de andres Erhverv eller Rettigheder. Naturligvis var Menneskene ikke i ældre Tid større Engle, end de er nu til Dags, men de var indstillet paa en helt anden Maade. De følte sig som helt tilhørende den Klasse, de var kommen ind i, og

havde ingen Tanke om at naa videre. Selvfølgelig kunde de godt misunde andre, der havde det bedre, men Driften til Fremskridt manglede de. At stræbe efter at komme opad eller gøre Erobringer tænkte ingen paa. De var og blev Klassemennesker og faldt derfor til Ro i den Forestilling, at saadan som de nu en Gang havde det, maatte det blive ved med at være.

Samfundet var stænderdelt — og maatte nødvendigvis være det i Tider, hvor Produktionen ikke eller i hvert Fald kun langsomt forøgedes. Det gjaldt mere om en Fordeling af de forhaandenværende Goder end et Arbejde paa at gøre den større og rigeligere. Af den Grund maatte Princippet: Enhver sit blive det eneraadende i al Lovgivning, økonomisk som social. Den hvilede paa de Rettigheder, enhver Stand i Tidens Løb havde været stærk nok til at skaffe sig. De omgav det enkelte Individ som en Mur, det var umuligt at komme over, men som paa den anden Side ogsaa blev til et Værn, man ikke vilde miste.

Saaledes sad da den gamle Haandværksstand med sine Lavsprivilegier, der gav ethvert Fag Ret til at udøve sit bestemte Erhverv. Og denne Ret naaede man kun til ved at aflægge de befalede Duelighedsprøver. At give Afkald paa dem faldt ingen ind — enten han saa var Mester eller Svend.

Men midt i det 18. Aarhundrede kom helt nye Tanker op om, hvad der var rigtigt eller galt samfundsmæssigt set. Det var Forestillingerne om Menneskenes Lighed og Individets Frihed. Skulde hvert enkelt Menneske ikke have personlig Ret til at udfolde sine Evner og Kræfter til at naa, hvad han kunde, til at blive rig og mægtig? Verden var jo stor, og Naturen rummede alle Slags Skatte. Dem maatte man da have Lov til at erhverve og i det hele til at vise, hvad man duede til. Men

overalt, hvor den enkelte vilde frem, mødtes han af de gamle Mure, der spærrede ude for al Dygtighed og Initiativ. Hvad var naturligere og retfærdigere, end at alle disse Skranker og Forrettigheder blev væltede? Og de blev styrtede. Revolutionen kom. Friheden blev sat i Højsædet. Enhver kunde tro, tænke og handle, som han havde Evne til. Friheden kom, politisk, socialt, erhvervs-mæssigt, men — Beskyttelsen faldt. I Iveren for at faa Frihed til at erobre havde man blot tænkt paa de stærke. De fattige var glemte. Og hvad hjalp det, at man vilde trøste dem med, at de jo havde akkurat den samme Frihed som alle andre Mennesker, og at intet hindrede dem i at blive Millionær. Saa man ikke netop rundt om, at Verden vrिमlede af self-made men, der ved egne Kræfter havde slaaet sig op. Og den, der ikke vilde arbejde for den Løn, der blev budt ham, kunde jo lade være. Han havde jo den fuldeste Frihed, som tænkes kunde, til at slutte, hvilken Kontrakt han vilde. Kunde nogen ikke komme frem, var det fordi han ikke vilde arbejde.

Dette var Liberalismens Synspunkter. Der var jo nok enkelte, som saa, at der var noget haltende ved det hele, og indrømmes maa det, at de gjorde deres bedste for at raade Bod paa de Ulykker, de saa rundt om sig. Men hvad havde de at byde? Hjælp til Selvhjælp, som det hed. Saa stærkt var de fleste tvunget ind i den herskende Tankegang, at de ikke med deres ærligste Vilje kunde komme udenfor den.

Allerede tidligt havde Marx, Lassalle og mange andre set det skæve ved Liberalismen og den dermed sammenhængende kapitalistiske Vælde. At deres Ideer hos os midt under Liberalismens Herredømme mødte en afgjort Modstand, da de kom frem, kan man sige sig selv. Den kom baade fra akademisk og kapitalistisk Side, men ogsaa meget stærkt fra det gamle Haandværks Verden.

Vi har foran set, hvorledes baade Bagermestre og Bagersvende satte sig imod den liberalistiske Næringslov, vi fik 1857. Med den sprængtes det nedarvede Lavsvæsen med dets Rettigheder og Fagprøver. Enhver kunde blive Mester, ligegyldig om han forstod Haandværket eller ej, blot han ejede de fornødne Midler til at nedsætte sig for. Mestrene grebes saa at sige af Tidens Hjul og maledes ind i Strømmen, saa de med eller mod deres Vilje blev nødt til at følge den. De maatte med i Jaget, ind i den fælles Konkurrence. Alt skulde være Beregning, om de vilde staa sig.

Svendelønnen blev en Arbejdsomkostning og en af de faa, der kunde klemmes paa, om ikke direkte i Penge, saa paa Kost og Arbejderantal samt det nu efterhaanden ny-opdagede Lærlingehold.

Da var det, Mestre og Svende maatte skilles. De kom til at tilhøre hver sin Verden. Det gamle patriarkalske Forhold var forbi. Store Fordele havde dette i og for sig ikke bragt Svendene, men der havde været noget vist hyggeligt og betryggende i det, og man hørte til i samme Baad, ligesom Svenden vidste, at hans Tid kom ogsaa engang.

Nu skubbedes Svendene ud i en Tilværelse, der for dem var ganske usikker. Ganske vist, den nye Tid havde skabt fri Bane, og enhver kunde blive Mester, hvad Dag han vilde. Der var selvfølgelig ogsaa dem, der greb til, og nogle havde Held med sig, men Resten — ja, den stod i Virkeligheden og vidste hverken ud eller ind. De var slugte af det daglige og natlige Slid, sløvede af Arbejdets Tynge, det, der holdt dem uden for Samfundet og uden Føling med, hvad der foregik i det.

Og der skete i Virkeligheden ikke saa lidt. De, hvem Tiden havde faret ilde med, havde rejst sig. Først Bygningshaandværkerne, senere en Række andre Fag. De

vilde ikke skubbes ud og nøjes med det, de andre kunde eller vilde unde dem. Retfærdighed krævede de, de var jo med til at frembringe Samfundets Rigdomme ved deres Hænders Arbejde. Hvorfor skulde de ikke have den Del, der tilkom dem? Pio stod frem og gav den murrende Uro Stemme. Et nyt Samfund skulde dannes, hvor alle skete Ret, og ingen led Nød. »Internationale« udfoldede det røde Banner, og Skarerne flokkedes i Begejstring om det.

Ogsaa Bagersvendene kom med, men ganske vist kun i ringe Tal. De fleste holdt sig hjemme ved den varme Ovn og saa til, villige nok til at tage imod, men trevne til at gaa med. Hvorledes det gik er fortalt foran.

Men dybt i Sindene rugede Utilfredsheden, og havde det ikke været slemt før, saa blev det da efterhaanden. Stadig forøget Natarbejde, liden eller ingen Fritid, daarlig Kost, ringe Logis.

Saa var Tiden moden til Dannelsen af den første Fagforening, skabt som den var af Kravet om en mere menneskelig Tilværelse. Vi har set, hvilken Modstand de mødte, og hvilke Foranstaltninger der toges fra Svendenes Side, og at der udviklede sig en Kamp, der var baade haard og bitter fra begge Sider og maatte blive det, fordi man gik ud fra hver sit helt forskellige Samfundssyn.

For Mestrene var enhver Fordring fra Svendene et Indgreb i Privatlivet. Hvad kom dette Fagforeningen ved! Der var maaske nok enkelte Ting, der kunde være nogen Mening i at ændre, men det maatte hver enkelt Mester forhandle om med sine Svende. Der var jo Frihed i Landet, og noget Fagforenings-Tyranni vilde man ikke finde sig i. Mestrene var helt gaaet op i Liberalismens Favn. For dem eksisterede Samfundet kun som en Række Enkeltindivider, der hver for sig maatte klare

sig, som de kunde bedst, og det var udfra dette Standpunkt, at Mestrene handlede og efterhaanden organiserede sig.

Der laa heri intet Tegn til nye Tider. De nye Mesterorganisationer betød ingen Overgang til en bedre Ordning af Arbejdet og den indbyrdes Konkurrence, men var udelukkende rettet mod Arbejderne. Det blev Arbejdsgiverforeninger.

Omvendt blev Arbejdernes Organisationer naturligvis rettet mod Arbejdsgiverne.

At det maatte komme til Kamp var uundgaaeligt, saa vist som hver Part havde sit at værne om, og at denne Kamp maatte blive saa meget haardere, som det ikke var en dagligdags Forretning om Køb og Salg, der var Tale om, men om Spørgsmaal, der bundede i helt forskellige Livssyn: Liberalismen og Socialismen.

Alle ved, hvorledes Kampen forløb. Først en bitter Krig: Angreb og Forsvar fra begge Sider. Til Tider Krig paa Kniven, altid Had og Forbitrelse. Om den Mentalitet, der raadede hos Bagersvendene, et lille Træk: En af Førerne rejser sig ved et Møde og raaber ud i Forsamlingen: »Kammerater! Møder nogen af jer en Arbejdsgiver paa den anden Side af Gaden, skal I gaa over og spytte paa ham.« Vel berettes det, at denne Udtalelse vakte livlig Modsigelse, men ikke desto mindre er den betegnende for Sindelaget. Fra modsat Side var dette ikke mindre fjendtligt. Haandgribeligheder kunde finde Sted, ligesom Boycotning af Svendenes ledende Mænd var saa temmelig gennemført. Havde disse ikke haft Arbejdernes Fællesbageri at ty til, vilde de have været permanent arbejdsløse.

At sejle op mod denne Vind var ingenlunde nogen let Sag. Der manglede Penge til en intensiv Krigsførelse, og hvad værre var, det Menneskemateriale, der skulde

føres, var ikke altid paalideligt og udholdende nok. Let nok til at give efter for en øjeblikkelig Stemning i Haabet om at kunne naa alt paa en Gang, kunde det kort Tid efter svinge over i det modsatte Standpunkt. Der skulde stor Manøvredygtighed til fra Ledelsens Side for at vinde frem.

Men det lykkedes. Skridt for Skridt vandtes den ene Stilling efter den anden: Lønforhøjelse, Fridøgn, Afskaffelse af Natarbejde o. s. v. Naar dette lykkedes, og man i det hele og store kan paastaa, at Arbejderne vandt frem, saa skyldes det ikke blot deres Sammenhold, som havde gjort dem til en Magt, men dybest set tillige en Ændring i Tidens Livssyn, der mere veg bort fra den gammeldags Ultra-Liberalisme og en Nærmelse til sociale Synspunkter, der bl. a. siden Slutningen af forrige Aarhundrede gav sig til Kende i en stor Række Love af social Karakter, saasom Alderdomsunderstøttelse, Sygekasselov, Ulykkesforsikring o. s. v., der mer eller mindre bevidst bundede i den Opfattelse, at Samfundet ikke kunde staa sig ved, at der dannedes et stort Proletariat, men at der burde arbejdes henimod en Befolkning, der kunde føle sin Tilværelse sikret mod Sygdom og Nød og derigennem ogsaa til et produktivt og sundt Samfund.

Det er dette Sindelagsskifte, der har baaret Arbejderbevægelsen og dermed ogsaa Bagersvendene til at indtage den Stilling i Samfundslivet, der har gjort Fag-sammenslutningerne til et anerkendt Led i det offentlige Livs Mekanisme. Der er derved opnaaet et paa demokratisk Bund hvilende Element, der er lige vidt fjernet fra et langsomt arbejdende Statsbureaukrati og et ensidigt virkende diktatorisk Partistyre.

Vi er under denne Udvikling naaet til, at Arbejderen er et fra alle Sider anerkendt berettiget Led i Samfundsproduktionen ved Siden af Ledelsen, og at det, for at

Land og Folk skal komme igennem, hvad der møder det af Kriser og andre Ulykker, maa hvile paa et Samarbejde mellem de producerende Faktorer.

Denne Udvikling, som er Frugten af de sidste Par Menneskealdres Arbejde, har da ogsaa haft en fuldstændig Forandring af Bagersvendens samfundsmæssige og personlige Forhold til Følge. Han er ikke længere Fortidens afhængige og noget trevne Husinventarium, der af Livet uden for Bageriet stort set ikke kendte andet end Svendekroen, men han er bleven en Mand, der kender sit Fag og har søgt den bedste Uddannelse i det gennem baade teknisk og teoretisk Undervisning, saa at han er i Stand til at yde en fuldgyldig Indsats i den faglige Produktion.

Alt dette er naaet i Løbet af to Slægtled ved at holde de Idealer højt, som er de bærende i ethvert levende Samfund: Kammeratskab, Disciplin og Offervillighed. Det er disse Dyder, som har baaret Forbundet oppe gennem de forløbne halvthundrede Aar. I den kommende Tid vil det stadigvæk faa vigtige Opgaver at løse, selv om det er andre Veje, der skal slaas ind paa. Men ligesom det til enhver Tid har haft de Mænd i Spidsen, der havde Evne til at lede Udviklingen ad den mest farbare Bane, er der Grund til at tro, at det ogsaa i Fremtiden vil eje de Ledere, der forstaar at tyde Tidens Tegn og arbejde i den Retning, der er Standen tjenligst.

Thi en Fortid følges altid af en Fremtid, der stiller Krav om en ny Indstilling og nye Metoder. Den kan føre med sig, at man muligvis maa skifte fra Angreb til Forsvar, den kan fordre andre Organisationsformer, men eet vil blive ved med at bestaa: Viljen til at staa sammen, til at ofre.

Halvtredsindstyve Aar er kun et ringe Spand af Tid i Historiens store Løb, men føjer man dem ind som Led

i Udviklingens Gang, vil det ses, at de ikke kan undværes til Forstaaelse af Helheden. Man lærer af den, at Tidens Hjul aldrig staar stille, men drager alt med ind under Forvandlingens Lov, men den viser ogsaa, at der stadig er en bestemt Lære, der kan drages, og som peger paa Tidens Op og Ned, viser, hvad man skal undgaa, og hvad man kan bygge videre paa.

Netop de forskellige Typer paa Bagersvende, som de skiftende Tidehverv har formet, er i den Henseende karakteristisk og lærerig.

Først Middelalderens stakkels Svend, der kun er et Tyende i Mesterens Hus, uden Selvstændighed, uden Rettigheder ud over dem, som Sædvanen førte med sig. Derpaa den zünftige Svend, der vidste hvad han vilde og ofte kunde sætte sine Fordringer igennem ved sin Letbevægelighed, fri, som han var, til at rejse sin Vej, naar han ikke syntes om at være paa et Sted, selvbevidst og rask i Vendingen, men ogsaa sat uden for Samfundets Rammer og prisgivet Nød og Elendighed.

Han maatte blive og blev et let Bytte for den nyere Tids Jagt efter personlig Fordel, den som efterhaanden forvandlede Svenden til en Lønslave, gjorde ham afhængig og selvopgivende, saa han fandt sig i, hvad der blev budt ham.

Her er det vor Tid har grebet ind og ved sin Organisation har samlet de enkelte til en Hær, der lidt efter lidt har forvandlet dem. Den gamle fortrykte Svend er bleven en selvbevidst Arbejder, Borger i et Samfund, der regner med ham, Familiefader og virksom Deltager i det offentlige Liv, dannende derved et Led i den Mellemklasse, der er ethvert Samfunds nyttige og regulerende Element, lige langt fra en overdaadig Overklasse og et besiddelsesløst Pjalteproletariat.

Herpaa er det, der kan bygges en Fremtid.

BAGERI- OG
KONDITORIARBEJDER FAGETS HISTORIE
TALMÆSSIGT BELYST
FRA 1892 TIL 1940

★

Indledning . Medlemstal

Beskæftigelses- og Organisationsforhold inden for Bageri- og Konditoriarbejdernes Forbund

Indledning.

Foruden den historiske Udredning af vor Organisations Virksomhed viser dette Afsnit de talmæssige Oplysninger om de Fremskridt, der gennem Aarene er sket inden for vort Fag i Løbet af de sidste 50 Aar.

Den faglige Organisations Styrke og Indflydelse og Resultaterne af dens Arbejde afspejler sig først og fremmest i de bestaaende Løn- og Arbejdsvilkaar og derudover i Højnelsen af Medlemmernes økonomiske, sociale og kulturelle Levestandard.

Formaalet med de følgende statistiske Oversigter er at paa-vise for vore Medlemmer de Forskydninger, der har fundet Sted inden for Organisationslivet gennem Aarene. Der vil saaledes være Grundlag for vore Medlemmer, ved en Gennemgang af de statistiske Oversigter, at drage Sammenligninger med Forholdene før og nu.

Dette Afsnit af Festskriftet indeholder Oplysninger om Medlemstal, Lønforhold, Arbejdstid, Arbejdsstandsninger, Arbejds-løshedens Omfang samt finansielle Forhold m. m. Det er vort Haab, at en Gennemgang af de enkelte Tabeller vil bidrage til at styrke Bevidstheden hos vore Medlemmer om den faglige Orga-nisations Nytte og Nødvendighed. Statistikken viser os de op-naaede Rettigheder og Fordele, og vi mener, at Forbundet vil være i Stand til ikke alene at bevare disse, men gøre nye Frem-stød og dermed tilvejebringe yderligere Forbedringer af Medlem-mernes Kaar.

**Mandlige og kvindelige Medlemmer inden for Bagerifaget
fra 1892 til 1941**

Aar	Antal Afd.	Antal Mænd	Antal Kvinder	Ialt	Aarlig Fremgang absolut	5-aarlig Fremgang	
						procentvis	absolut
1892...	6	601		601		109,6%	659
1893...	11	864		864	+ 263		
1894...	16	909		909	+ 45		
1895...	24	974		974	+ 65		
1896...	28	1260		1260	+ 286		
1897...	33	1209		1209	÷ 51	17,3%	218
1898...	29	1370		1370	+ 161		
1899...	35	1404		1404	+ 34		
1900...	35	1345		1345	÷ 59		
1901...	37	1478		1478	+ 133		
1902...	40	1450		1450	÷ 28	13,8%	237
1903...	38	1555		1555	+ 105		
1904...	44	1742		1742	+ 187		
1905...	44	1670		1670	÷ 72		
1906...	48	1715		1715	+ 45		
1907...	48	1888		1888	+ 173	21,1%	361
1908...	47	1923		1923	+ 35		
1909...	49	1973		1973	+ 50		
1910...	48	2043		2043	+ 70		
1911...	48	2076		2076	+ 33		
1912...	47	2070		2070	÷ 6	45,4%	944
1913...	43	2292		2292	+ 222		
1914...	42	2512		2512	+ 220		
1915...	43	2806	6	2812	+ 300		
1916...	43	3012	8	3020	+ 208		

Forbundets Medlemstal.

I Tabellen giver vi Oplysning om Antallet af Afdelinger og Medlemmer inden for Forbundet gennem 50 Aar.

Vort Forbund blev stiftet den 1. August 1892 med 6 Afdelinger og 601 Medlemmer. Ved en Gennemgang af Antallet af Afdelinger vil man se, at de gik frem indtil 1897, hvor vi havde 33 Afdelinger, naar undtages 1898, hvor disse var dalet til 29, har der indtil 1912 kun været smaa Udsving i op- eller nedadgaaende Retning. Fra 1913 til 1937 laa Antallet mellem 41 og 47. De fire sidste Aar har vort Forbund haft 48 Afdelinger, kun 1906, 1907, 1910 og 1911 kan opvise det samme. I 1909 havde vi det største Antal Afdelinger, nemlig

Mandlige og kvindelige Medlemmer inden for Bagerifaget fra 1892 til 1941

Aar	Antal Afd.	Antal Mænd	Antal Kvinder	Ialt	Aarlig Fremgang absolut	5-aarlig Fremgang	
						procentvis	absolut
1917...	42	3206	8	3214	+ 194	18,7 %	564
1918...	41	3541	8	3547	+ 333		
1919...	41	3810	125	3935	+ 388		
1920...	45	3650	140	3790	÷ 145		
1921...	44	3534	50	3584	÷ 206		
1922...	45	3505	50	3555	÷ 29	5,7 %	206
1923...	45	3476	36	3512	÷ 43		
1924...	45	3515	35	3550	+ 38		
1925...	44	3500	50	3550			
1926...	43	3695	95	3790	+ 240		
1927...	44	3988	100	4088	+ 298	14,7 %	559
1928...	43	3960	80	4040	÷ 48		
1929...	43	3977	60	4037	÷ 3		
1930...	44	4068	90	4158	+ 121		
1931...	44	4246	103	4349	+ 191		
1932...	44	4558	106	4664	+ 315	21,4 %	929
1933...	45	4832	106	4938	+ 274		
1934...	46	4895	183	5078	+ 140		
1935...	46	4676	223	4899	÷ 179		
1936...	47	4924	354	5278	+ 379		
1937...	47	5152	333	5485	+ 207	17,2 %	907
1938...	48	5378	435	5813	+ 328		
1939...	48	5534	460	5994	+ 181		
1940...	48	5656	450	6106	+ 112		
1941...	48	5673	512	6185	+ 79		

49. Svingningerne skyldes, at mange af Afdelingerne har været ret smaa og derfor flygtige. Flere Afdelinger er i Aarenes Løb oprettede og sygnede hen 2 til 3 Gange. Nu viser Tabellen os, at der siden 1930 for Afdelingernes Vedkommende har været en støt Fremgang.

Medlemstallet.

Fra 1896 laa vort Medlemstal under 1000, og over 2000 Mand kom vi først op paa i 1910. Fra 1915 kommer ganske enkelte Kvinder med ind i Organisationens. Det kvindelige Medlemstal forøges stærkt fra 1934, det er Biscuitarbejderne der bliver overflyttet til os dette Aar. Vore mandlige Medlemmer kommer op over 3000

i 1916 og 4000 i 1930. Siden 1937 var Tallet over 5000. Vort sidste Beretningsaar, 1941, slutter med 5673 mandlige, 512 kvindelige eller ialt 6185 Medlemmer.

Vi ser af Tabellen i tredie Kolonne de enkelte Aars Frem- eller Tilbagegang. Størst Fremgang viser Aarene 1919, 1936, 1918 og 1938, med henholdsvis 388, 379, 333 og 328. Størst Tilbagegang havde 1921 med 206 Medlemmer, men dette var ventet efter den unormale Tilgang i de to foregaaende Aar, der maatte komme et Bagslag hos os i Lighed med alle andre Organisationer.

I de to sidste Kolonner ser vi Medlemsbevægelsen femaarsvis absolut og forholdsvis. Absolut største Fremgang viser 1912—16, 1932—36 og 1937—41 med henholdsvis 944, 929 og 907 flere Medlemmer. Den første Periode fra Starten indtil 1896 havde den fjerdestørste Medlemsfremgang, nemlig 659 Mand; men i Forhold til 601 Mand bliver Procenten 109,6, der er størst af samtlige Perioder. Fra 1892 til 1941 er vort Medlemstal gaaet frem med 5584 Medlemmer eller 929,1 pCt. Denne store Fremgang maa ses i Belysning af de Vanskeligheder vort Fag møder i Organisationsarbejdet, hvor der findes et saa stort Antal Smaavirksomheder man ikke let kommer i Kontakt med. Dette taget i Betragtning, maa det siges, at de mange Aars Agitationsarbejde har baaret Frugt.

Beskæftigelses- og Organisationsforhold.

Paa Grundlag af de i Aarenes Løb gennemførte Haandværks-, Industri- og Erhvervstællinger gives i de følgende Tabeller en Oversigt over Beskæftigelses- og Organisationsforholdene inden for vort Fag.

Den første Tabel viser, at Antallet af Svende stiger fra Tælling til Tælling. Som det fremgaar, er Antallet af beskæftigede Svende fra 1906—1935 forøget med over 2000 Mand.

Aar	Svende	Lærlinge	Ialt	Lærlinge Procent
1906.....	2746	1320	4066	32,5
1914.....	3301	1473	4774	30,9
1925.....	3855	2722	6577	41,4
1935.....	4789	2510	7299	34,6

Lærlingeantallet er steget i samme Tempo, snarere lidt stærkere, og Bageri- og Konditoriarbejderfaget er fremdeles Faget med de mange Lærlinge, dog har Forholdene bedret sig siden Lærlingelovens Revision i 1937, idet Lærlingeantallet er gaaet ned.

I den efterfølgende Tabel er anført samtlige beskæftigede faglærte og ufaglærte mandlige Arbejdere og faglærte og ufaglærte kvindelige Arbejdere paa Bagerier, Konditorier, Brødfabriker samt Kiks-, Biscuit- og Knækbrødsfabriker. Samtidig anfører vi de ledige Arbejdere inden for de 3 Grupper. Vi har for Fuldstændighedens Skyld taget samtlige Arbejdere med, dog har vi undladt Bude, Kuske og Chauffører.

	1906	1925	1940
Beskæftigede Svende	2746	3855	5353
Ledige Svende	165	660	1156
Ialt.....	2911	4515	6509
Beskæftigede ufaglærte Mænd	131	284	604
Ledige ufaglærte Mænd	10	40	126
Ialt.....	141	324	730
Beskæftigede Kvinder	409	768	1544
Ledige Kvinder.....	26	137	337
Ialt.....	435	905	1881
Samtlige beskæftigede Arbejdere..	3286	4907	7501
Samtlige ledige Arbejdere	201	837	1619
Tilsammen	3487	5744	9120

De i tredie Kolonne anførte Tal er skønsmæssigt beregnet paa Grundlag af Erhvervstællingen i 1935, idet der er taget Hensyn til Tilgang og Afgang. En Sammenligning mellem 1906 og 1925 viser, at mens det beskæftigede Antal Svende i Løbet af 19 Aar kun er forøget med ca. 1100 Mand, er samtlige Svende (beskæftigede og ledige) over 1600 Mand flere. De ufaglærte mandlige Arbejderses Tal er steget fra 131 til 284, og de kvindelige Arbejdere har mere end fordoblet deres Antal. Samtlige Arbejdere inden for Bagerivirksomheden er fra 1906 til 1925 steget med 2257 Arbejdere. I 1940 var der ialt 6509 Svende, det er ca. 2000 Mand mere end hvad Erhvervstællingen i 1925 udviste.

Tilgangen er baade absolut og forholdsvis større mellem de to sidste Tællinger end de to foregaaende, idet Perioden mellem

1925 og 1940 kun er 15 Aar. De ufaglærte mandlige og kvindelige Arbejdertal er mere end fordoblet fra 1925 til 1940. Fagets Industrialisering paa enkelte Omraader foraarsager at man benytter megen ufaglært Arbejdskraft og unge Mennesker under 18 Aar.

Organisations-Procenten i 1906, 1925 og 1940

	1906	1925	1940
Antal Svende.....	2911	4515	6509
Heraf organiserede.....	1715	*3560	*5580
Organisations-Procent.....	58,9	78,8	85,7

*Ufaglærte og kvindelige Medlemmer er fradraget Medlemstallet

Vort Forbund hører ikke til Organisationerne med de høje Organisationsprocenter, men der findes heller ikke saa mange Fag, hvor Organisationsarbejdet møder saa mange Vanskeligheder som i vort Fag, hvor der findes et saa stort Antal Smaavirksomheder. De mange Hjemmebagerier, der er opstaaet i de sidste Aar, har ikke lettet vort Arbejde, tværtimod. Set paa Baggrund af alle disse Vanskeligheder og Fagets særlige Forhold kan Organisationsprocenten, som er forhøjet fra 58,9 til 85,7, en Fremgang paa 26,8 Points eller en Stigning paa 45,5 pCt., siges at være tilfredsstillende, selv om dette ikke bør afholde os fra at sætte al Kraft ind i Arbejdet for at faa alle Fagets Udøvere tilsluttet Forbundet.

Arbejdstid og Lønforhold inden for Bageri- og Konditoriarbejdernes Forbund i Aarene 1897, 1905 og 1914 til 1940

De følgende Tabeller giver Oplysninger om Fagets Lønforhold, den nominelle Løn, d. v. s. den udbetalte Løn uden Værdibetragtning, Aarsfortjenesten under Forudsætning af fuld Arbejdsydelse hele Aaret. For hele Landets Vedkommende har vi yderligere anført de nominelle Aarsfortjenester under Hensyntagen til tabt Arbejds løn paa Grund af Arbejds løshed, Arbejdsstandsninger og Sygdom. I de sidste Kolonner har vi anført Real-Indeks = Forholdstal, for Timefortjenesten, Uge- og Aarsfortjenesten med fuld Arbejdsydelse og for hele Landet Real-Indeks for Aarsfortjenesten under Hensyntagen til tabt Arbejds løn paa Grund af Arbejds løshed, Arbejdsstandsninger og Sygdom.

Tabel 1: København.

I første Kolonne har vi de statistikberørte Arbejdere. I anden Kolonne er anført den gennemsnitlige Arbejdstid pr. Uge, som i 1897 var 60 Timer, 5 Timer lavere end i Provinsen. Fra 1920 og til nu har København og Provinsen et lige stort Antal ugentlige Arbejdstimer, nemlig 48 Timer. I 1941 er Arbejdstiden gaaet ned til 47,5 Timer; det er Arbejdsfordelingen for en Del af vore Medlemmer, der er Aarsag hertil. Angaaende Timefortjenesterne, som er anført i 3. Kolonne og som er udregnet efter Ugef fortjenesterne, har 1897 en gennemsnitlig Timefortjeneste paa 40 Øre. I 1921 naaer vi den højeste nominelle Timefortjeneste med 218 Øre, over 5 Gange saa stor som i 1897. Derefter svinger den i op- eller nedadgaende Retning indtil vi i 1935 er nede paa 150 Øre, derefter gaar den stadig op indtil vi i 1940 har 178 Øre i Timen. Selv om det synes at denne Opgang i 1940 er ret betydelig, er den reel set en Nedgang, hvad næstsids te Kolonne giver Bevis paa og som vi senere kommer tilbage til, naar vi omtaler Reallønnen. For de nominelle Ugef ortjenester, som er anført i 4. Kolonne, er For-

holdet i Tendensen den samme som i Timefortjenesterne. I 5. Kolonne har vi den gennemsnitlige Aarsfortjeneste under Forudsætning af fuld Arbejdsydelse hele Aaret, d. v. s. at der arbejdes i 303,5 Dage, som regnes for et normalt Arbejdsaar, dog er Aaret 1940 regnet til 300,3 Dage.

For at faa et retfærdigt Billede af, hvad vore Lønninger er værd, maa vi se, hvor meget vi kan faa for vor Fortjeneste. Det er jo et kendt Fænomen, at Priserne forandrer sig saavel som Kronens Købeevne, og at man ikke kan faa det samme for 1 Kr. nu som før Verdenskrigen. Det offentlige, Det statistiske Departement, har ladet udregne et Gennemsnits-Husholdningsbudget under Indflydelse af Priserne i 1914, som regnes for et normalt Aar, og sat de samlede Udgifter til 2000 Kr. og Pristallet = 100. De følgende Aars Levofod er saa beregnet i Forhold til 1914, der saaledes danner Grundlaget for de af Departementets fremkommende Pristal.

I 6. Kolonne har vi anført de gennemsnitlige Pristal fra 1897, 1905 fra 1914 til 1940.

I Stedet for at udregne de nominelle Lønninger til Real-Lønninger ved at gange de nominelle Lønninger med Kronens Købeevne, hvorved man faar Lønnens reelle Værdi set i Forhold til 1914, har vi omregnet de nominelle Lønninger til Reallønninger og sat disse i Indeks = Forholdstal. Tager vi f. Eks. Indeks-Tallet for 1922 vil vi se, at det er 166, altsaa laa Realtimefortjenesten 66 pCt. over 1914-Lønningen. Den højeste Løn, vi har haft, var i 1931 og 1932, den laa da 71 pCt. over 1914-Lønningen. Til Trods for de store Vanskeligheder, vi kom ind i efter Landets Besættelse i 1940, ligger vor Realtimefortjeneste dog stadig, med sine 33 pCt., et godt Stykke over 1914-Lønningen.

Tager vi den gennemsnitlige Uge- og Aarsfortjeneste under Forudsætning af fuld Arbejdsydelse, og sætter den op som Indekstal, se 8. Kolonne, vil vi faa en mindre Stigning i Fortjenesten, end vi havde det i Timelønnens Indeks. Dette skyldes det færre Antal Arbejdstimer, som vi har efter 1914.

Tabel 2: Provinsen.

For Provinsens Vedkommende er den ugentlige Arbejdstid sunket fra 1897 med 17 Timer = 35,4 pCt. Men det var jo ogsaa en umenneskelig lang Arbejdstid, vore Medlemmer havde i Provinsen.

Timefortjenesten var for samme Aar 31 Øre, mens den i 1940 var 147 Øre, over $\frac{1}{4}$ større end i 1897. Ser vi paa Timefortjenesten omsat til Indekstal for Realløn vil man se, at Timefortjenesten siden 1914 og op til 1940 er steget 43 pCt.

For den gennemsnitlige Uge- og Aarsfortjeneste er Forholdet det, at Fortjenesten kun er 15 pCt. højere end 1914-Lønnen; men her gælder det samme som omtalt under Afsnittet om København, at Arbejdstiden er forkortet og Timelønningernes Antal dermed forringet.

Tabel 3: Hele Landet.

Tabel 3 omhandler her den nominelle Time-, Uge- og Aarsfortjeneste for hele Landet, d. v. s. at den giver et Gennemsnit af Provinsens og Københavns sammenlagte Arbejdstid og Lønforhold.

Tabel 4.

Her behandler vi ogsaa Aarsfortjenesten, men beregnet med og uden Tab af Arbejdslønnen.

I første Kolonne har vi den gennemsnitlige nominelle Aarsfortjeneste under Forudsætning af Arbejde hele Aarets 303,5 Dage. De følgende Kolonner viser Antallet af tabte Arbejdsdage paa Grund af Arbejdsløshed, Arbejdsstandsning og Sygdom. Derefter kommer det samlede Antal tabte Dage og tabt Arbejdsløshed. I sidste Kolonne har vi fradraget Tabet fra den gennemsnitlige Aarsfortjeneste.

Ved en Beregning af den gennemsnitlige Aarsindtægt maa man selvfølgelig tage Hensyn til de Tab, som opstaar paa Grund af Arbejdsløshed, Arbejdsstandsning og Sygdom. Tabellen viser, at navnlig Arbejdsløsheden gør et stort Indhug i Medlemmernes Arbejdsfortjenester. I Forhold hertil er Antallet af tabte Arbejdsdage, grundet paa Arbejdsstandsning og Sygdom, kun ringe. Selv et Konfliktaar som 1920 gik kun 30,9 Dage tabt som Følge af Arbejdsstandsning, men derimod 54,3 Dage paa Grund af Arbejdsløshed, og det til Trods for at Tabet af Arbejdsløshedsdage i 1920 var det næstmindste inden for Perioden 1920—1940. I Kriseaarene med stor Arbejdsløshed er Tabet af Arbejdsfortjeneste naturligvis særligt stort, f. Eks. et Aar som 1933 var Tabet 1280 Kr. pr. Medlem; det er en Forringelse af Aarsfortjenesten, der herved er kommet ned paa 1965 Kr.

I Tabel 5 har vi opstillet Forholdstal for Real-Timefortjenesten og for Real-Aarsfortjenesten med fuld Arbejdsydelse, samt Real-Aarsfortjenesten under Hensyntagen til tabt Arbejdsløns.

Ved at tage Aarsfortjenestens Indekstal for 1933, under Forudsætning af fuld Arbejdsydelse, ser vi, at Fortjenesten er steget 43,1 pCt.; tager vi derimod samme Aars Fortjeneste med Fradrag af tabt Arbejdsløns, som Følge af Arbejdsløshed, Arbejdsstandsning og Sygdom, er den sunket saa meget, at den ligger 3,1 pCt. under 1914-Lønnen. For 1920's Vedkommende er Forskellen for de samme Kategorier af Aarsfortjenesten ogsaa store. Mens Fortjenesten med fuld Arbejdsydelse er steget 24,9 pCt., er Fortjenesten med tabt Arbejdsløns faldet 1,8 pCt. under 1914-Lønnen, hvilket skyldtes, foruden Tabet ved Arbejdsløshed og Sygdom, ogsaa Konflikten dette Aar.

Man lægger Mærke til at hele Krigsperioden 1914—1918, og den derpaa følgende Krise, har betydet en Sænkning for Realfortjenesten. Først med 1921 naar vi ikke alene det tabte, men forbedrer Lønnen saa meget, at 1921 staar som Periodens bedste Aar. Dette skyldtes ikke alene den reelle Lønforhøjelse, men ogsaa at Arbejdsløsheden var relativ lav.

Derimod har de senere Aars Arbejdsløshed, fra regnet 1939, forarsaget en betydelig Føringelse i Realfortjenesten, saaledes at vi nu med 1940 er kommet over 10 pCt. under 1914-Lønnen. Havde vi kunnet regne med et fuldt Arbejdsaar, vilde Reallønnen have ligget ca. 14 pCt. over 1914-Niveauet.

Sammenligner vi vor Arbejdstid og Lønforhold med Aarene før Verdenskrigen maa vi tage i Betragtning, at vor reelle Aarsfortjeneste, under Forudsætning af fuld Arbejdsydelse, hele Aaret er indtjent med 775 færre Arbejdstimer pr. Aar end i 1897 og 1905, idet vor egentlige Arbejdstid pr. Aar er forkortet fra gennemsnitlig 62 Timer til under 48 Timer.

Dette sociale Gode kan naturligvis ikke maales i Penge; men tænk blot paa en Bevægelse som Arbejdernes Oplysningsforbund, der i Kraft af den indvundne Fritid er blevet en kulturel Løftestang for Arbejderklassen. Den har ikke alene skolet politiske og faglige Ledere, men er uden Tvivl den betydningsfuldeste Nyskabelse paa det oplysende Omraade, der er skabt i dette Aarhundrede.

Men vigtigst er dog vor økonomisk forbedrede Stilling. Naar vi i Dag er kommet ud over Kampen for blot det daglige Brød

og har skabt en Borger, der i almindelig Velstand staar som en af Verdens bedste, skyldes det for en meget stor Part Fagforeningerne.

Selv om den nye Verdenskrig har forringet vor Real-Løn, skal vi til Sammenligning med vor Real-Timefortjeneste fra 1897 og 1905 til nu anføre, at den er gaaet frem med 41 pCt., idet Real-Timefortjenesten dengang laa 3 pCt. under 1914-Lønnen, mens den nuværende ligger 38 pCt. over 1914-Lønnen.

Foruden de forbedrede Løn- og Arbejdstidsforhold skal vi nævne Natarbejdets Afskaffelse og de langt bedre Arbejdsforhold, som ogsaa skyldes vor Organisations Arbejde.

TABEL I

Arbejdstid og Lønforhold
for Bageri- og Konditoriarbejdere i København
fra Aarene 1897, 1905 og fra 1914 til 1940

Aar	Antal statistikberørte Arbejdere	Gennemsnitlig Arbejdstid pr. Uge	Gennemsnitlig Timefortjeneste	Gennemsnitlig Ugefortjeneste	Gennemsnitlig Aarsfortjeneste under Forudsætning af fuld Arbejdsydelse hele Aaret	Gennemsnitligt Pristal	Indekstal for Realløn	
							Gennemsnitlig Timefortjeneste 1914 = 100	Gennemsnitlig Uge- og Aarsfortjeneste under Forudsætning af fuld Arbejdsydelse hele Aaret 1914 = 100
			Øre	Kr. Ø.	Kr.	Points		
1897.....	522	60	40	24,00	1214	74	95	103
1905.....	488	57	48	27,36	1384	81	104	108
1914.....	726	55	57	31,35	1586	100	100	100
1915.....	740	55	59	32,45	1641	116	89	89
1916.....	760	54,5	66	35,97	1819	135	86	85
1917.....	772	54	75	40,50	2049	155	85	83
1918.....	810	53	97	51,41	2600	179	95	92
1919.....	860	50	150	75,00	3794	215	122	111
1920.....	907	48	209	100,32	5077	261	140	123
1921.....	878	48	218	104,64	5293	232	165	144
1922.....	956	48	189	90,72	4589	200	166	145
1923.....	955	48	173	83,04	4200	206	147	129
1924.....	901	48	178	85,44	4322	216	145	126
1925.....	861	48	187	89,76	4540	211	155	136
1926.....	881	48	162	77,76	3933	184	154	135
1927.....	832	48	157	75,36	3812	177	156	136
1928.....	755	48	154	73,92	3739	175	154	135
1929.....	810	48	152	72,96	3691	173	154	135
1930.....	789	48	151	72,48	3666	165	161	140
1931.....	744	48	151	72,48	3666	155	171	149
1932.....	707	48	151	72,48	3666	155	171	149
1933.....	683	48	150	72,00	3642	159	166	144
1934.....	734	48	150	72,00	3642	166	159	138
1935.....	760	48	150	72,00	3642	171	154	134
1936.....	685	48	151	72,48	3666	174	152	132
1937.....	605	48	152	72,96	3691	180	148	129
1938.....	761	48	158	75,84	3836	183	151	132
1939.....	826	48	161	77,28	3909	187	151	132
1940.....	784	47,5	178	84,55	4227	234	133	115

TABEL II

Arbejdstid og Lønforhold
for Bageri- og Konditorarbejdere i Provinsen
fra Aarene 1897, 1905 og fra 1914 til 1940

Aar	Antal statistik-berørte Arbejdere	Gennemsnitlig Arbejdstid pr. Uge	Gennemsnitlig Timefortjeneste	Gennemsnitlig Ugefortjeneste	Gennemsnitlig Aarsfortjeneste under Forudsætning af fuld Arbejdsydelse hele Aaret	Gennemsnitlig Pristal	Indekstal for Realløn	
							Gennemsnitlig Timefortjeneste 1914 = 100	Gennemsnitlig Uge- og Aarsfortjeneste under Forudsætning af fuld Arbejdsydelse hele Aaret 1914 = 100
			Øre	Kr. Ø.	Kr.	Points		
1897.....	473	65	31	20,15	1019	74	95	105
1905.....	341	64	34	21,76	1101	81	95	103
1914. . . .	415	59	44	25,96	1313	100	100	100
1915.....	500	59	46	27,14	1373	116	90	90
1916.....	600	58,5	52	30,42	1539	135	88	87
1917.....	657	57	58	33,06	1672	155	85	82
1918.....	670	56	75	42,00	2125	179	95	90
1919. . . .	686	51	128	65,28	3302	215	135	117
1920.....	630	48	179	85,92	4346	261	156	127
1921.....	506	48	192	92,16	4662	232	188	153
1922.....	438	48	167	80,16	4055	200	190	154
1923.....	589	48	151	72,48	3666	206	167	136
1924.....	674	48	154	73,92	3739	216	162	132
1925.....	704	48	153	73,44	3715	211	165	134
1926.....	703	48	136	65,28	3302	184	168	137
1927.....	798	48	133	63,84	3229	177	171	139
1928.....	808	48	126	60,48	3059	175	164	133
1929.....	841	48	127	60,96	3084	173	167	136
1930.....	888	48	126	60,48	3059	165	174	141
1931.....	933	48	124	59,52	3011	155	182	148
1932.....	1000	48	122	58,56	2962	155	179	146
1933	973	48	122	58,56	2962	159	174	142
1934.....	996	48	121	58,08	2938	166	166	135
1935.....	989	48	122	58,56	2962	171	162	132
1936. . . .	1070	48	122	58,56	2962	174	159	130
1937	1976	48	125	60,00	3035	180	158	128
1938.....	2197	48	130	62,40	3156	183	161	131
1939.....	2014	48	133	63,84	3229	187	162	132
1940.....	2106	47,5	147	69,83	3491	234	143	115

TABEL III

Arbejdstid og Lønforhold
for samtlige Bageri- og Konditoriarbejdere i Danmark
fra Aarene 1897, 1905 og fra 1914 til 1940

Aar	Antal statistikberørte Arbejdere Hele Landet	Gennemsnitlig Arbejdstid pr. Uge	Time-, Uge- og Aarsfortjeneste		
			Timefortjeneste	Ugefortjeneste	Gennemsnitlig Aarsfortjeneste med fuld Arbejdsydelse hele Aaret (303,5 Arbejdsdage)
			Øre	Kr. Ø.	Kr.
1897.....	995	62,9	34,7	21,75	1105
1905.....	829	61,1	39,8	24,09	1219
1914.....	1141	57,3	49,4	27,77	1426
1915.....	1240	57,3	51,4	29,35	1485
1916.....	1360	56,8	57,8	32,73	1656
1917.....	1429	55,7	65,1	36,16	1837
1918.....	1480	54,7	84,2	45,92	2323
1919.....	1546	50,6	137,2	69,33	3537
1920.....	1537	48	191,5	91,92	4651
1921.....	1384	48	202,8	97,36	4925
1922.....	1394	48	176,2	84,56	4277
1923.....	1444	48	160,2	76,88	3889
1924.....	1575	48	164,0	78,49	3982
1925.....	1565	48	167,2	80,24	4059
1926.....	1584	48	146,8	70,48	3565
1927.....	1630	48	143,0	68,64	3472
1928.....	1563	48	137,7	66,08	3342
1929.....	1651	48	137,4	65,96	3336
1930.....	1677	48	136,4	65,48	3312
1931.....	1677	48	135,2	64,92	3284
1932.....	1707	48	134,1	64,36	3254
1933.....	1656	48	133,7	64,16	3245
1934.....	1730	48	133,1	63,88	3231
1935.....	1749	48	133,7	64,16	3245
1936.....	1755	48	134,1	64,36	3254
1937.....	2581	48	136,2	65,40	3308
1938.....	2958	48	141,7	68,00	3439
1939.....	2840	48	144,7	68,86	3512
1940.....	2890	47,5	159,9	75,96	3798

TABEL IV *Aarsfortjenester med og uden tabt Arbejdsløn for samtlige Bageri- og Konditoriarbejdere i Danmark fra Aarene 1897, 1905 og fra 1914 til 1940*

Aar	Gennemsnitlig Aarsfortjeneste med fuld Arbejdsydelse hele Aaret (303,5 Arbejdsdage)	Aarsfortjeneste under Hensyntagen til Tab paa Grund af Arbejdsløshed, Arbejdsstandsninger og Sygdom				Tabt Arbejdsløsn	Gennemsnitlig Aarsfortjeneste under Hensyntagen til Tab ved Arbejdsløshed, Arbejdsstandsning og Sygdom
		Gennemsnit. Tab ved Arbejdsløshed	Gennemsnit. Tab ved Arb.standsn.	Gennemsnit. Tab ved Sygdom	Gennemsnit. Tab ved Arbejdsløshed Arb.standsn. og Sygdom tilsammen		
	Kr.	Arb.dage	Arb.dage	Arb.dage	Arb.dage	Kr.	Kr.
1897...	1105	31,9	0,1	6,0	38,0	138	967
1905...	1219	31,5	0,8	6,0	38,3	154	1065
1914...	1426	25,8		6,4	32,2	151	1275
1915...	1485	19,3		6,3	25,6	125	1360
1916...	1656	17,8		6,0	23,8	130	1526
1917...	1837	31,9		6,0	37,9	229	1608
1918...	2323	68,5	2,9	6,2	77,6	594	1729
1919...	3537	54,1		6,1	60,2	702	2835
1920...	4651	54,3	30,9	5,0	90,2	1382	3269
1921...	4925	53,8		4,3	58,1	943	3982
1922...	4277	57,4		5,7	63,1	889	3388
1923...	3889	55,3		5,5	60,8	779	3110
1924...	3982	55,1		5,4	60,5	794	3188
1925...	4059	70,8		5,6	76,4	1022	3037
1926...	3565	79,2		5,6	84,8	996	2569
1927...	3472	86,7		5,6	92,3	1056	2416
1928...	3342	85,3		5,6	90,9	1001	2341
1929...	3336	78,1		5,7	83,8	921	2415
1930...	3312	75,4		5,8	81,2	886	2426
1931...	3284	70,6		5,1	75,7	819	2465
1932...	3254	95,5		5,1	100,6	1078	2176
1933...	3245	114,6		5,1	119,7	1280	1965
1934...	3231	99,4		5,1	104,5	1113	2118
1935...	3245	86,4		5,1	91,5	978	2267
1936...	3254	82,4		6,0	88,4	948	2306
1937...	3308	89,6		6,0	95,6	1042	2266
1938...	3439	86,0		6,0	92,0	1042	2397
1939...	3512	77,6		6,0	83,6	968	2544
1940...	3798	82,7		6,0	88,7	1123	2675

TABEL V

Indekstal for Reallønnen
for samtlige Bageri- og Konditoriarbejdere i Danmark
fra Aarene 1897, 1905 og fra 1914 til 1940

Aar	Gennemsnitlige Pristal 1914 = 100	Indekstal for Reallønnen (1914 = 100)		
		Gennemsnitlig Timefortjeneste	Gennemsnitlig Uge- og Aarsfortjeneste med fuld Arbejdsydelse hele Aaret	Gennemsnitlig Aarsfortjeneste under Hensyn- tagen til tabt Arbejds- løn
	Points			
1897.....	74	94,9	104,7	102,4
1905.....	81	99,4	105,5	103,1
1914.....	100	100,0	100,0	100,0
1915.....	116	89,7	89,8	91,9
1916.....	135	86,7	86,0	88,7
1917.....	155	85,0	83,1	81,3
1918.....	175	95,2	91,1	75,8
1919.....	215	129,2	115,4	103,4
1920.....	261	148,5	124,9	98,2
1921.....	232	176,9	148,9	134,6
1922.....	200	178,3	150,0	132,9
1923.....	206	157,4	132,3	118,3
1924.....	216	153,7	129,3	115,8
1925.....	211	160,4	134,9	112,9
1926.....	184	161,5	135,8	109,4
1927.....	177	163,5	137,6	107,1
1928.....	175	159,3	133,8	104,9
1929.....	173	160,8	135,2	109,5
1930.....	165	167,3	140,7	115,3
1931.....	155	176,5	148,5	124,7
1932.....	155	175,1	147,2	110,1
1933.....	159	170,2	143,1	96,9
1934.....	166	162,3	136,4	100,0
1935.....	171	158,3	132,7	103,7
1936.....	174	156,0	131,2	104,0
1937.....	180	153,2	129,0	98,8
1938.....	183	156,7	131,7	102,7
1939.....	187	156,6	131,8	106,7
1940.....	234	138,0	113,7	89,6

Arbejdsløshedens Omfang inden for Bageri- og Konditoriarbejdernes Forbund fra 1910–1940

Indledning.

Vort Forbund er et af de Fag, hvis Medlemmer er hardest ramt af Arbejdsløsheden. Man faar et Begreb om, hvor store Løn-
tab Arbejdsløsheden medfører, ved at studere Lønstatistiken, som
vi har behandlet Side 253.

Her er Formaalet dette, ved statistiske Opgørelser at oplyse
om det gennemsnitlige Antal Arbejdsløse i de enkelte Aar og for
hele Perioden som Helhed, Arbejdsløshedsprocentens Størrelse
samt Antallet af tabte Arbejdsdage ialt og pr. Medlem og Aar.

Vi begynder med 1910, det første Aar, for hvilket der blev
udarbejdet en officiel Arbejdsløshedsstatistik, og slutter med 1940.

Arbejdsløsheden i Hovedstaden.

I den første Tabel gives en Oversigt over Arbejdsløshedens
Omfang i Hovedstaden. Den første Kolonne omhandler Medlems-
tallet, den næste Kolonne viser Antallet paa Arbejdsløse i Gen-
nemsnit for hvert Aar, mens den tredje Kolonne angiver den gen-
nemsnitlige Arbejdsløshedsprocent. Man vil af Tallene se, at
Beskæftigelsesgraden i de enkelte Aar er svingende. De højeste
Tal, baade absolut og forholdsvis, viser en Kulmination af Arbejds-
løsheden i og omkring Kriseaarene. I 1918 med Periodens næst-
højeste Arbejdsløshedsprocent paa 33,5, 1928 med 29,4 og 1933 med
37,6 pCt. Den gennemsnitlige Arbejdsløshedsprocent for alle Aar
er 26, hvilket er over $\frac{1}{4}$ af Fagets Udøvere. Det gennemsnitlige
Antal tabte Arbejdsdage pr. Medlem for samme Tidsrum ud-
gør 75,6.

Arbejdsløsheden i Provinsen.

Arbejdsløsheden i Provinsen har, for nogle enkelte Aar undtaget, været mindre end i København. Den største Arbejdsløshed falder, ligeledes som i København, i og omkring Kriseaarene. I 1918 med 19,9 pCt., 1922 med 22 pCt., 1927 med 27,9 pCt. og i 1933 med 36,7 pCt.

For alle Aar var Arbejdsløshedsprocenten i Provinsen 22,2, og af gennemsnitlige tabte Arbejdsdage pr. Medlem 65,3.

Arbejdsløsheden for hele Landet.

Tager vi hele Landet under et, kan vi bedre sammenligne Arbejdsløshedens Størrelse med samtlige Fag i Landet. Vi vil da ved denne Sammenligning se, at Bagerfaget er et af de Fag som har haft den største Arbejdsløshed. Samtidigt er det værd at iagttage, at Fagets største Arbejdsløshedsprocent, for et Par Aars Vedkommende, ikke falder sammen med de fastslaaede Kriseaar, men et Aar efter. Vi understreger Kriseaarene.

	<i>Samtlige Fag.</i>	<i>Bagerne.</i>
<u>1912</u>	48,5 pCt.	25,8 pCt.
<u>1921</u>	19,7 —	20,6 —
<u>1922</u>	19,3 —	22,0 —
<u>1927</u>	22,5 —	28,4 —
<u>1928</u>	18,5 —	28,0 —
<u>1932</u>	31,7 —	31,0 —
<u>1933</u>	28,8 —	37,1 —

Den gennemsnitlige Arbejdsløshedsprocent for alle Aar var 23,9, det gennemsnitlige Antal Arbejdsløse 921. Det samlede Tab af Arbejdsdage beløb sig til 8,318,658 eller 69,8 Dage pr. Medlem. Ved at sammenligne det samlede Tab af Arbejdsdage paa Grund af Strejker og Lock-out, der i Aarene fra 1897 til 1940 kun beløb sig til 140,141 Dage eller knapt 2 pCt. af samtlige tabte Arbejdsdage, forstaar man, at dette Tab er ganske ubetydeligt imod det, der foraarsages af Arbejdsløsheden, som Arbejderne i hvert Fald ikke er Skyld i og som er en Følge af det kapitalistiske Produktionssystemets svigtende Evne til at beskæftige Landets Arbejds-kraft.

Oversigt over periodisk Arbejdsløshed.

Den 4. Tabel giver en Oversigt over Arbejdsløsheden inden for Faget inddelt i 6 femaarige Perioder. Det sidste Aar 1940 er ikke medtaget af Hensyn til den femaarige Inddeling.

De to første Perioder for hele Landet 1910—1914 og 1915—1919 har en forholdsvis lav Arbejdsløshedsprocent, men kommer vi op til Perioderne 1925—1929 og 1930—1934, er den omtrent fordoblet. Den sidste Periode 1935—1939 er Arbejdsløshedsprocenten dog sunket noget, den har ganske vist det største Antal gennemsnitlige tabte Arbejdsdage pr. Aar, nemlig 445,121,4, men det skyldtes naturligvis det voksende Antal nye Medlemmer. For samme Tidsrum lægger man Mærke til, at Nedgangen af tabte Arbejdsdage er større for Provinsen end København.

Arbejdsløsheden i Aarene 1910–1940
inden for Bageri- og Konditoriarbejderforbundet
i Hovedstaden

Aar	Gennemsnitligt Antal Arbejdere	Gennemsnitligt Antal Arbejdsløse hele Aaret	Arbejdsløsheds- procenten	Antal tabte Arbejdsdage i Løbet af Aaret	
				Ialt	pr. Arbejder
1910.....	1010	241	23,9	71826	71,1
1911.....	1050	231	22,0	56335	53,7
1912.....	1051	212	20,2	42160	40,1
1913.....	1114	204	18,3	48979	44,0
1914.....	1106	171	15,5	46058	41,6
1915.....	1139	130	11,4	34050	29,9
1916.....	1260	126	10,0	31356	24,9
1917.....	1344	231	17,2	54063	40,2
1918.....	1486	498	33,5	129631	87,2
1919.....	1714	486	28,3	117410	68,5
1920.....	1768	401	22,7	102354	57,9
1921.....	1709	334	19,5	84323	49,3
1922.....	1683	369	21,9	91871	54,6
1923.....	1623	375	23,1	98262	60,5
1924.....	1607	363	22,6	96849	60,3
1925.....	1596	422	26,4	126199	79,1
1926.....	1644	439	26,7	131819	80,2
1927.....	1773	515	29,1	157379	88,8
1928.....	1837	541	29,4	164912	89,8
1929.....	1804	506	28,1	152764	84,7
1930.....	1869	512	27,4	153920	82,4
1931.....	1817	409	22,5	125579	69,1
1932.....	1942	572	29,5	174348	89,8
1933.....	2033	765	37,6	235125	115,7
1934.....	2171	679	31,3	207156	95,4
1935.....	2209	621	28,1	189134	85,6
1936.....	2313	642	27,7	193012	83,5
1937.....	2393	755	31,5	229197	95,8
1938.....	2475	768	31,0	233772	94,5
1939.....	2523	730	28,9	222422	88,2
1940.....	2524	737	29,2	225551	89,4
Gennemsnit.....	1729	451	26,1	4027816	75,6

**Arbejdsløsheden i Aarene 1910–1940
inden for Bageri- og Konditoriarbejderforbundet
i Provinserne**

Aar	Gennemsnitligt Antal Arbejdere	Gennemsnitligt Antal Arbejdsløse hele Aaret	Arbejdsløsheds- procenten	Antal tabte Arbejdsdage i Løbet af Aaret	
				Ialt	pr. Arbejder
1910.....	1000	100	10,0	31106	31,1
1911.....	1018	127	12,5	31106	30,6
1912.....	1021	113	11,0	23729	23,2
1913.....	1103	65	5,9	20103	18,2
1914.....	1307	54	4,1	16086	12,3
1915.....	1509	58	3,9	17018	11,3
1916.....	1684	79	4,7	20998	12,5
1917.....	1725	167	9,7	43974	25,5
1918.....	1930	384	19,9	104512	54,2
1919.....	2048	342	16,7	86298	42,1
1920.....	1998	371	18,6	102222	51,2
1921.....	1929	416	21,6	111268	57,7
1922.....	1836	403	22,0	110088	60,0
1923.....	1885	349	18,5	95572	50,7
1924.....	1924	354	18,4	97679	50,8
1925.....	1980	424	21,4	126997	64,1
1926.....	2021	534	26,4	158539	78,4
1927.....	2138	597	27,9	181666	85,0
1928.....	2198	591	26,9	179357	81,6
1929.....	2215	534	24,1	160943	72,7
1930.....	2251	497	22,1	149016	66,2
1931.....	2341	547	23,4	162999	69,6
1932.....	2559	823	32,2	248408	97,1
1933.....	2744	1006	36,7	306091	111,5
1934.....	2788	906	32,5	275834	98,9
1935.....	2769	750	27,5	228305	82,4
1936.....	2812	722	25,7	217896	77,5
1937.....	2947	796	27,0	243425	82,6
1938.....	3145	795	25,3	240416	76,4
1939.....	3361	764	22,7	228028	67,8
1940.....	3483	891	25,0	271163	77,9
Gennemsnit.....	2118	470	22,2	4290842	65,3

*Arbejdsløsheden i Aarene 1910–1940
inden for Bageri- og Konditoriarbejderforbundet
i ^hhele Landet*

Aar	Gennemsnitligt Antal Arbejdere	Gennemsnitligt Antal Arbejdsløse hele Aaret	Arbejdsløsheds- procenten	Antal tabte Arbejdsdage i Løbet af Aaret	
				Ialt	pr. Arbejder
1910.....	2010	341	17,0	102932	51,2
1911.....	2068	358	17,4	87441	42,3
1912.....	2072	325	15,7	65889	31,8
1913.....	2217	269	12,1	69082	31,2
1914.....	2413	225	9,3	62144	25,8
1915.....	2648	188	7,1	51068	19,3
1916.....	2944	205	7,0	52354	17,8
1917.....	3069	398	13,0	98037	31,9
1918.....	3416	882	25,8	234143	68,5
1919.....	3762	828	22,0	203708	54,1
1920.....	3766	772	20,5	204576	54,3
1921.....	3638	750	20,6	195591	53,8
1922.....	3519	772	22,0	201959	57,4
1923.....	3508	724	20,6	193834	55,3
1924.....	3531	717	20,2	194528	55,1
1925.....	3576	846	23,6	253196	70,8
1926.....	3665	973	26,5	290358	79,2
1927.....	3911	1112	28,4	339045	86,7
1928.....	4035	1132	28,0	344269	85,3
1929.....	4019	1040	25,9	313707	78,1
1930.....	4120	1009	24,5	302936	75,4
1931.....	4158	956	23,0	288578	69,4
1932.....	4501	1395	31,0	422756	93,9
1933.....	4777	1771	37,1	541216	113,3
1934.....	4959	1585	32,0	482990	97,4
1935.....	4978	1371	27,5	417439	83,9
1936.....	5125	1364	26,6	410908	80,2
1937.....	5340	1551	29,0	472622	88,5
1938.....	5620	1563	27,8	474188	84,4
1939.....	5884	1494	25,4	450450	76,6
1940.....	6007	1628	27,1	496714	82,7
Gennemsnit.....	3847	921	23,9	8318658	69,8

Oversigt over periodisk Arbejdsløshed inden for Bageri- og Konditoriarbejderforbundet

Aarene	Periodisk Gennemsnit af Arbejdertallet	Periodisk Gennemsnit af Arbejdsløshedstallet	Periodisk Gennemsnit af Arbejdsløshedsprocenten	Periodisk Gennemsnit af gennemsnitlige tabte Arbejdsdage pr. Aar	Periodisk Gennemsnit af gennemsnitlige tabte Arbejdsdage pr. Arbejder	Ialt tabte Arbejdsdage
Hovedstaden:						
1910—14.....	1066	212	19,9	53071,6	41,6	265358
1915—19.....	1389	294	21,2	73302,0	52,8	366510
1920—24.....	1678	368	22,0	94731,8	56,5	473659
1925—29.....	1731	485	28,0	146614,6	84,7	733073
1930—34.....	1966	587	29,9	179225,6	91,1	896128
1935—39.....	2382	703	29,5	213507,4	89,6	1067537
Samtlige Aar....	1702	441	25,9	126742,2	74,5	3802265
Provinserne:						
1910—14.....	1090	92	8,4	24426,0	22,4	122130
1915—19.....	1779	206	11,6	54560,0	30,7	272800
1920—24.....	1914	379	19,8	103365,8	54,0	516829
1925—29.....	2110	536	25,4	161500,4	76,5	807502
1930—34.....	2537	756	29,8	228469,6	90,1	1142348
1935—39.....	3007	766	25,5	231614,0	77,0	1158070
Samtlige Aar....	2073	456	22,0	133989,3	64,6	4019679
Hele Landet:						
1910—14.....	2156	304	14,1	77497,6	35,9	387488
1915—19.....	3168	500	15,8	127862,0	40,4	639310
1920—24.....	3592	747	20,8	198097,6	55,1	990488
1925—29.....	3841	1021	26,6	308115,0	80,2	1540575
1930—34.....	4503	1343	29,8	407695,2	90,5	2038476
1935—39.....	5389	1469	27,2	445121,4	82,6	2225607
Samtlige Aar....	3775	897	23,8	260731,5	69,1	7821944

Arbejdsstandsninger i Aarene 1897–1940 inden for Bageri- og Konditoriarbejdernes Forbund

De første indsamlede Oplysninger om Arbejdskonflikter i Danmark paabegyndtes af Det statistiske Departement fra 1. Januar 1897. Departementet har, ved Tilvejebringelsen af Oplysninger om Arbejdskonflikter til Brug for den officielle Statistik, brugt den Fremgangsmaade, at henvende sig direkte til Arbejdsgivere og Arbejdere saa snart de fik Kundskab om Arbejdskonflikter, der førte til Arbejdsstandsninger. Kun hvor Blokaden betød en effektiv Arbejdsstandsning, som Følge af Uenighed om Arbejdsbetingelserne mellem Arbejdere og Arbejdsgivere, indsamlede Departementet Oplysninger, og ikke i de Tilfælde, hvor de paagældende Arbejdsgivere arbejdede alene eller udelukkende med Lærlinge. Ligeledes udelades de Tilfælde, hvor Arbejderne nedlægger Arbejdet, fordi Arbejdsgiverne erklærer sig insolvent og derefter overgiver Boet til Konkursbehandling, og hvor Arbejderne med Arbejdsgivernes Samtykke udebliver fra Arbejdet den 1. Maj. Derimod medtager Departementet saadanne Tilfælde, hvor Arbejdsgiveren har modsat sig Arbejdets Standsning den 1. Maj og besvaret Arbejdernes Udeblivelse med at holde Virksomheden lukket de nærmest følgende Dage.

Saa vidt muligt søger Departementet at medtage enhver ved Konflikt foranlediget Arbejdsstandsning, men selvfølgelig er der en Del Arbejdsstandsninger, som ikke kommer til Departementets Kundskab, samt andre, om hvilke det ikke lykkes at fremskaffe nærmere Oplysninger. Disse tæller med i den samlede Opgørelse, men maa selvfølgelig holdes uden for Beregningen over Arbejdsstandsningernes Omfang og Varighed.

Arbejdsstandsninger inden for Faget.

Fra 1897 til 1940 er der ifølge den officielle Statistik forekommet ialt 43 Arbejdsstandsninger. Af disse Arbejdsstandsninger maa vi udelade de 6 af de efterfølgende Beregninger, da de ikke

indeholder Oplysninger om Varigheden og Antallet af tabte Arbejdsdage.

Ialt har 2086 Arbejdsgivere eller Virksomheder været berørt af Konflikter i den forløbne Tid. 5745 af Forbundets Medlemmer har været inddraget i Konflikter, og de forskellige Arbejdsstandsningers Varighed har gaaet fra 2 til 170 Dage eller har gennemsnitlig varet 22 Dage.

Ved samtlige Arbejdskonflikter, for hvilke der foreligger fuldstændige Oplysninger, har vore Medlemmer haft et samlet Tab paa 140,141 Arbejdsdage. Af de større Konflikter i Forbundets Historie kan nævnes Konflikten i 1920, hvor Bagerforbundets Krav var Natarbejdets Afskaffelse ved Lov. Loven blev ikke gennemført den 1. April 1920 som ønsket af begge Organisationer, og umiddelbart herefter fulgte Arbejdsstandsningerne i alle Bagerier. Konflikten varede 30 Dage og omfattede 3900 af vore Medlemmer; det samlede Tab af Arbejdsdage beløb sig til 117,000.

Af andre større Konflikter kan nævnes Konflikten 1898, der omfattede 850 Medlemmer, varede i 18 Dage og gav et Tab paa 6200 Arbejdsdage. Endvidere kan nævnes Konflikten i København 1918, der omfattede 643 Medlemmer, varede i 16 Dage og medførte et samlet Tab paa 10,288 Arbejdsdage.

Tidsrummet fra 1910 til 1920 var langt den største Konfliktperiode, der med sine 5 Arbejdsstandsninger berørte 4608 af vore Medlemmer. Varigheden var i samme Tidsrum 192 Dage og medførte et samlet Tab paa 128,916 Dage.

Perioden 1920—1940 bragte kun 1 Arbejdsstandsning og kunde ved en overfladisk Betragtning synes som en død Periode. Men som man ved, har Trangen til at afgøre Konflikter paa fredelig Vis været i stærk Tiltagen i de senere Aar; dette skyldes flere Aarsager, bl. a. Tillidsmandssystemets Udvikling, Organisationernes Deltagelse i Lovgivningens Administration samt de kollektive Arbejdsoverenskomster. At disse Aarsager har bevirket et stigende Arbejde i Organisationerne i de senere Aar, er givet. Et Arbejde med de almindelige Forhandlinger imellem Organisationerne, Møglingsmøder eller faglige Voldgifter beslaglægger i væsentlig Grad Organisationernes Tid imellem Overenskomst-Fornyelserne. Kort sagt, har dette store Arbejde ikke alene fritaget Arbejderne, men ogsaa Samfundet, for store Tab ved de ødelæggende Storkampe.

Strejker og Lockouter 1897–1940
inden for Bageri- og Konditoriarbejdernes Forbund

Aar	Maaned	Sted	Arbejdsgiver eller Arbejdsgiverorganisation		Antal Arbejdere	Standstillings Varighed	Antal tabte Arbejdsdage
			Virksomhedens Art	Antal			
1897	April	Kolding	Bagerier	8	10	4	40
1898	Febr.	København	Konditori	1	1	2	2
1898	Juli	Hillerød og Omegn	Bagerier	11	20	60	716
1898	Juli	Køge	Bagerier	2	5	12	60
1898	Juli	Ringsted og Omegn	Bagerier	3	6	12	238
1898	Juli	Roskilde og Omegn	Bagerier	9	18	12	553
1898	Juli	Vordingborg	Bagerier	1	3	4	12
1898	Aug.	Frederiksborg Amt	Bagerier	1	3	21	63
1898	Aug.	Randers	Bagerier	1	8	4	32
1898	Okt.	København	Rugb.fabr. o. Fintb.bag	300	850	18	6200
1898	Nov.	København	Bageri	1	3	5	15
1899	Jan.	Sorø Amt	Bageri	1	2	11	22
1899	Febr.	København	Konditorier	7	16	3	48
1899	April	Præstø Amt	Bageri	1	1	6	6
1900	Marts	Svendborg	Bageri	7	16	5	80
1902	Maj	Horsens	Bageri	10	10	170	730
1902	Aug.	Aalborg	Bageri	1	6	10	60
1903	Febr.	Holbæk	Konditori	1	4	66	108
1904	Maj	Roskilde	Bagerier	7	9	10	90
1904	Juni	Kalundborg	Bagerier	7	8	19	38
1904	Juni	Hillerød	Bagerier	5	10	3	30
1904	Okt.	Ringsted	Bagerier	4	5	4	20
1905	April	Aarhus	Bagerier	26	38	55	1330
1905	Juli	Ringkøbing	Bagerier	2	3	31	35
1906	Jan.	København	Bagerier	1	34	15	372
1906	Aug.	Næstved	Bagerier	6	11	3	33
1907	Maj	Skive	Bagerier	8	9	14	126
1907	Maj	Aarhus	Bagerier	1	6	7	36
1907	Sept.	Holbæk	Bagerier	1	2	12	21
1908	Okt.	Københavns Amt	Bagerier	1	2	12	24
1909	Maj	København	Bagerier	1	1	6	6
1910	Maj	Køge	Bagerier	7	7	28	168
1912	April	Aarhus	Bagerier	36	51	20	860
1913	Juli	Frederikshavn	Bagerier	7	7	98	600
1918	Aug.	København	Københavns Bagerl...	364	643	16	10288
1920	April	Hele Landet	Bagerier o. Konditorier	1225	3900	30	117000
1933	Dec.	Horsens	Bageri	1	7	7	49
1897—1940	Ialt 37 Arbejdsstandsninger			2086	5745	Gns. 22	140141

Arbejdsløhedskassens Medlemstal Understøttelsesforhold . Formuebevægelse samt finansielle Forhold fra 1. September 1907 til 31. Marts 1941

Vor Arbejdsløhedskasse blev oprettet den 1. Juli 1895 og fik Statsanerkendelse den 1. September 1907.

Vi har i de anførte Oversigter over Arbejdsløhedskassens Virksomhed set bort fra Tiden før Statsanerkendelsen og holdt os til Perioden fra 1. September 1907 til 31. Marts 1941.

Fra Arbejdsløhedskassens Stiftelse 1895 til dens Statsanerkendelse i 1907 er der indgaaet 218.907,00 Kr. i Kontingenter og udbetalt 210.617,00 Kr. i Understøttelse.

Medlemstallet.

Den første Kolonne i denne Tabel viser, at vor Arbejdsløhedskasse begyndte sin Virksomhed med omtrent 2000 nydende Medlemmer. Omkring 1920 naar vi et Medlemstal paa ca. 3800, som først overgaas af Aarene efter 1927, hvorefter det stiger jævnt indtil vi naar Højdepunktet i 1940—41 med 6033 nydende Medlemmer. I Gennemsnit for hele Perioden har Medlemstallet været 3697.

Understøttede Medlemmer og Dage.

Af understøttede Medlemmer har der i hele Perioden 1907—41 været i Gennemsnit 1651. Tager vi Gennemsnittet for Perioden 1907—24 faar vi et Tal paa 1320, mens det for den sidste Del, Perioden 1924—41, kommer op paa 1982 understøttede Medlemmer.

Det er klart, at selve Tallet paa de Arbejdsløse ikke kan give det rigtige Begreb om Arbejdsløshedens Karakter, fordi der i et

Aar kan være et stort Antal Arbejdsløse med en kortvarig Arbejdsløshedsperiode, mens Antallet af vedtægtsmæssig understøttede Arbejdsløse i et andet Aar kan være langt mindre, men Arbejdsløsheden til Gengæld mere langvarig.

Vil man have et rigtigt Billede af Arbejdsløshedens Omfang og Varighed i de enkelte Aar, maa vi se paa Tabellens tredie Kolonne, der omhandler de vedtægtsmæssigt understøttede Dage.

Inden for Perioden 1907—24 laa de understøttede Dage indtil 1915—16 under 50,000, fra 1916—17 til 1923—24 svingede de op og ned med 1918—19 som Højdepunktet med 108,039 Dage.

I Perioden 1924—41 er det navnlig Aaret 1927—28 der viser en kraftig Opgang med 192,494 Dage, hvorefter Tallet i de nærmest følgende Aar gaar under de 175,000. I 1932—33 er der atter et kraftigt Opsving, som kun overgaas af Aaret 1938—39 og 1940—41, Periodens værste Aar.

Lægger vi de understøttede Dage sammen, faar vi et Begreb om Størrelsen og om den stærke Stigning, der har fundet Sted inden for hele Perioden. Fra 1907—24 er der 1,068,915 understøttede Dage som giver 62,877 Dage som Gennemsnit pr. Aar. Fra 1924—41 er de sammenlagte Dage oppe paa 4,025,709 med aarligt Gennemsnit paa 236,806. For hele Perioden bliver det ialt 5,094,624 og Gennemsnittet pr. Aar paa 149,842 understøttede Dage.

Det skal endelig bemærkes i dette Afsnit om understøttede Dage, at disse i Forhold til de tabte eller ledige Dage udgjorde i Perioden 1910—25 42 pCt. og i 1925—41 65 pCt.

Vi gør dog opmærksom paa, at Billedet tegner sig endnu bedre naar vi sammenligner de 2 sidste Aar, idet vi da er oppe paa 74,1 pCt. understøttede Dage af samtlige ledige Dage.

Vil man sammenligne de understøttede Dage i Forhold til de tabte Dage, maa man henvise til Tabellen om Arbejdsløshedens Omfang.

Formuebevægelsen.

4., 5. og 6. Kolonne omhandler Formuen ved Aarets Afslutning samt dens Frem- eller Tilbagegang fra Aar til Aar. Den 7. Kolonne viser Kassebeholdningen ved Aarets Slutning.

Det største Udsving i Formuefremgangen viste 1934—35 med 422.234,38 Kr., og den største Tilbagegang i Beholdningen havde Aaret 1920—21 med 123.481,18 Kr. Det sidste Regnskabsaar, 1940—

41, viste en Kassebeholdning paa 1.455.542,44 Kr. foruden et Tilgodehavende paa 653.633,45 Kr.

Vi har haft en samlet Fremgang paa 2.737.883,78 Kr. plus Beholdningen ved Anerkendelsen paa Kr. 5347,50, hvilket tilsammen giver 2.743.231,28. Da den samlede Tilbagegang har været 634.055,39 Kr., kommer vi til en Formue paa 2.109.175,89 Kr.

Arbejdsløshedskassens finansielle Forhold.

Indtægter.

Denne Tabel giver nøjagtige Oplysninger over Kassens Indtægter fra Statsanerkendelsen indtil 31. Marts 1941.

Fra 1907—08 indtil 1916—17 er Indtægternes Stigen jævn, hvorefter de 2 næstfølgende Aar, 1917—18, 1918—19, mere end fordobler Indtægten. Aarsagen hertil skyldtes de forhøjede Statstilskud som Følge af den stærkt indtraadte Arbejdsløshed efter Krigen.

I 1919—20 synker Indtægten ned til det »normale« for derefter at stige jævnt igen. I 1940—41 noteredes den største Indtægt, nemlig 1.785.143,16 Kr., heraf var der et Statstilskud paa 932.932,21 Kr.

Indtægterne bestaar af Medlemskontingentet, Stats- og Kommunitilskud samt Renter og forskellige Indtægter, derunder optagne Laan.

I de forløbne Aar af sin Virksomhed har Fagets Arbejdsløshedskasse haft en samlet Indtægt paa omtrent 22 Mill. Kr., heraf falder 10.266.650,69 Kr. paa Medlemskontingentet, 9.637.768,22 paa Statstilskud og 1.346.808,36 Kr. paa Kommunitilskud, mens af »Forskellige Indtægter« paa 267.532,30 Kr. udgør de optagne Laan 199.000,00 Kr. Den samlede Renteindtægt har været 382.838,82 Kr.

Udgifter.

Sammenligner man Indtægter og Udgifter med hinanden, vil man se, at disse følger omtrent samme Linie, selv om Indtægten gennemgaaende har været større end Udgifterne, hvilket ogsaa fremgaar af, at Kassen i Aarenes Løb har opsparet en Formue paa over 2 Mill. Kr. Dog maa vi bemærke, at vi et Par Gange maatte laane af Staten, men denne Gæld er tilbagebetalt. Regnskabsaaret 1940—41 udviser det højeste Udgiftsbeløb, nemlig 1.873.678,04 Kr.,

men dette Aar opviser som bekendt ogsaa det højeste Antal understøttede Dage: 372.400.

Den samlede Udgift i alle Aarene udgør 20.451.403,45 Kr., heraf falder langt det overvejende Beløb paa Understøttelse til Medlemmerne, nemlig 18.550.723,59 Kr., mens der til Administration og Arbejdsanvisning i Afdelingerne er medgaaet 981.101,27 Kr., og til Driftsudgifter paa Hovedkontoret er brugt 591.999,27 Kr.

I Tidens Løb har en Del Kasser været ude for, at de i store Arbejdsløshedsperioder ikke kunde klare Udbetalingerne med de forhaandenværende Midler. Staten har derfor ved Lov givet Kasserne Adgang til dels at laane, dels forskudsvis at optage Stats-tilskud. Ogsaa vor Kasse har gjort Brug af disse Rettigheder og fra 1919—20 tilbagebetalt ialt 199.000,00 Kr. Foruden de 175.000,00 Kr., vi laante af Staten, har vi tilbagebetalt til Forbund og Strejkekasse henholdsvis 15.000,00 og 9000,00 Kr. Desuden udbetalt til Staten i Henhold til Lov Nr. 136 19.496,40 Kr.

Arbejdsløshedskassens
Medlemstal, Understøttelsesforhold og Formuebevægelse
fra 1. September 1907 til 31. Marts 1941

Aar	Gennemsnitligt Antal nydende Medlemmer	Vedtægtsmæssigt understøttede Dage	Formue pr. 31. Marts	Formue Fremgang	Formue Tilbagegang	Kassebeholdning ved Aarets Slutning
1907—1908..	1967	22317	1109,14		4238,36	1109,14
1908—1909..	1966	38463	128,41		980,73	128,41
1909—1910..	2004	43225			128,41	
1910—1911..	2068	45483	3163,13	3163,13		3163,13
1911—1912..	2087	48093	10413,20	7250,07		10413,20
1912—1913..	2130	47996	21461,32	11048,12		21461,32
1913—1914..	2253	43836	41783,21	20321,89		41783,21
1914—1915..	2469	35365	79546,95	37763,74		79546,95
1915—1916..	2758	39870	123334,21	43787,26		123334,21
1916—1917..	2964	55728	169720,15	46385,94		169720,15
1917—1918..	3181	88459	131959,05		37761,10	144122,70
1918—1919..	3474	108039	71399,86		60559,19	109187,70
1919—1920..	3752	91276	6307,34		65092,52	10307,34
1920—1921..	3789	102138	117173,84		123481,18	12826,16
1921—1922..	3600	75332	9791,41	107382,43		120208,59
1922—1923..	3555	100111	25076,95	34868,36		129076,95
1923—1924..	3555	83184	97677,31	72600,36		175677,31
1924—1925..	3540	91457	212254,81	114577,50		264254,81
1925—1926..	3554	105357	251528,51	39273,70		276418,51
1926—1927..	3696	119178	236280,40		15248,11	233268,20
1927—1928..	3928	192494	120220,37		116060,03	106657,11
1928—1929..	4014	189083	70477,64		49742,73	52254,79
1929—1930..	4060	175162	118394,90	47917,26		139281,69
1930—1931..	4103	181982	229289,51	110894,61		236985,81
1931—1932..	4268	219048	299529,46	70239,95		296571,28
1932—1933..	4569	346338	278666,02		20863,44	221205,62
1933—1934..	4807	245947	689109,08	410443,06		349319,66
1934—1935..	4916	193730	1111343,46	422234,38		847465,87
1935—1936..	4919	271122	1437970,21	326626,75		1330473,26
1936—1937..	5056	291880	1504478,75	66508,54		1260257,15
1937—1938..	5283	331813	1446990,80		57487,95	1227799,33
1938—1939..	5547	369453	1364579,16		82411,64	1208062,46
1939—1940..	5840	329265	1754861,24	390282,08		1493021,24
1940—1941..	6033	372400	2109175,89	354314,65		1455542,44
Ialt		5094624		2737883,78	634055,39	
Gennemsnit	3697	149842				
Kassebeholdningen ved Aerkendelsen				5347,50		
<i>Periodisk Gennemsnit af understøttede Medlemmer</i>				2743231,28	+ Tilgode- havender 3 ¹ / ₂ 1941	653633,44
1907—1924	1320			— 634055,39		
1924—1941	1982					
1907—1941	1651			2109175,89		2109175,89

Finansiel Oversigt over Arbejdsløshedskassens Indtægter fra 1. September 1907 til 31. Marts 1941

Aar	Kontingenter	Statistiskud	Kommunetiskud	Forskellige Indtægter herunder optagne Laan	Rente - Indtægter	Ialt Indtægter
1907—1908	22839,05			4,00	60,36	22903,41
1908—1909	40250,55	11282,50	5398,21	21,00	220,00	57172,26
1909—1910	41814,47	22824,38	10632,10	33,00	252,42	75556,37
1910—1911	46135,00	26223,28	11003,71	65,00	214,53	83641,52
1911—1912	48539,10	28569,15	12206,33	12,00	399,60	89726,18
1912—1913	51104,75	29527,71	13079,86		605,51	94317,83
1913—1914	54009,70	32092,30	13173,63	30,00	1153,23	100458,86
1914—1915	54992,90	32204,16	14689,38	867,50	1910,27	104664,21
1915—1916	61482,50	35165,26	16285,27	384,55	3188,85	116506,43
1916—1917	63025,70	31524,65	16894,35	58,50	4707,83	116211,03
1917—1918	71602,80	204569,01	21356,69	103,60	6435,15	304067,25
1918—1919	80736,05	734125,50	25644,33	15000,00	5096,34	860602,22
1919—1920	129311,95	553380,92	24798,08	12416,13	966,67	720873,75
1920—1921	203584,60	83274,29	34564,61	130000,00	536,29	451959,79
1921—1922	265777,25	100304,80	51196,76	33592,61	197,41	451068,83
1922—1923	253492,75	130718,63	77016,19	398,10	3609,86	465235,53
1923—1924	269310,00	124479,37	40901,33	299,25	4647,04	439636,99
1924—1925	274659,25	131775,00	81844,08	130,00	6865,59	495273,92
1925—1926	270755,25	94684,49	96457,92		9277,54	471175,20
1926—1927	288429,00	93921,34	84566,30	73,50	10205,33	477195,47
1927—1928	337403,30	101904,35	82368,00	199,00	9242,61	531117,26
1928—1929	394476,00	96392,84	85420,12	326,36	4961,07	581576,39
1929—1930	423113,15	134739,35	71282,22	45517,72	1737,20	676389,64
1930—1931	452098,50	134002,66	99225,84	198,50	5597,92	691123,42
1931—1932	480690,10	140852,75	111961,79	180,98	8744,07	742429,69
1932—1933	515674,05	360334,23	113179,62	235,78	10622,14	1000045,82
1933—1934	553408,92	745170,09	108158,29		8457,03	1415194,93
1934—1935	552105,70	709252,13	23123,10	8646,64	12855,78	1305983,35
1935—1936	575536,00	718168,31	29,25	12104,50	30382,21	1336220,27
1936—1937	579608,55	556089,71	351,00		45484,07	1181533,33
1937—1938	615285,85	699662,12		242,75	44134,22	1359324,94
1938—1939	695571,75	814147,68		194,97	42048,92	1551963,32
1939—1940	703021,90	993669,86		1892,74	46721,32	1745305,82
1940—1941	796804,30	932932,21		4106,21	51300,44	1785143,16
Ialt	10266650,69	9637965,63	1346808,36	267334,89	382838,82	21901598,39

¹ Heraf 59255,62 Kr. Refusion fra Arbejdsløshedsfonden af udbetalt Skoleunderstøttelse, og 1233064,64 Kr. Tilskud fra Arbejdsløshedsfonden samt Refusion i Henhold til Lov Nr. 180 og Lov Nr. 359 henholdsvis 45118,40 Kr. og 228355,50 Kr.

² Laan af Staten 175000,00 Kr. og af Forbundet og Strejkekassen henholdsvis 15000,00 Kr. og 9000,00 Kr. samt overført fra Fonden til fortsat Hjælp 33592,61 Kr.

Finansiel Oversigt over Arbejdsløshedskassens Udgifter fra 1. September 1907 til 31. Marts 1941

Aar	Vedtagtsmæssig og ekstraordinær Understøttelse	Andre Udbetalinger, tilbagebetalte Laan m. m.	Henlagt til Fonden for fortsat Hjælp og til Arbejdsløshedsfonden	Afdelingernes Administration og Arbejdsanvisning	Driftsudgifter	Ialt Udgifter
1907—1908	24501,75				2640,02	27141,77
1908—1909	51245,25			3677,49	3230,25	58152,99
1909—1910	68202,65			4169,41	3312,72	75684,78
1910—1911	71669,00			5100,46	3708,93	80478,39
1911—1912	75860,75			4809,79	1805,57	82476,11
1912—1913	76122,00			5314,97	1832,74	83269,71
1913—1914	70342,50			5618,52	4175,95	80136,97
1914—1915	56799,70	738,00		5975,26	3387,51	66900,47
1915—1916	63104,32			6586,56	3028,29	72719,17
1916—1917	58650,85			7486,97	3687,27	69825,09
1917—1918	307528,44		1895,52	9721,51	10518,83	329664,70
1918—1919	862868,90		3876,53	11463,89	17327,90	895537,22
1919—1920	733122,10	37218,91	6375,57	22104,45	20933,08	819754,11
1920—1921	381689,94	4088,40	10178,56	24744,10	28739,97	449440,97
1921—1922	287273,46		9546,67	29242,43	17623,84	343686,40
1922—1923	368709,80	26000,00	16245,20	30136,07	15276,10	456367,17
1923—1924	302535,25	26143,76	13177,48	30295,21	20884,93	393036,63
1924—1925	333475,75	26000,00		31542,42	15678,25	406696,42
1925—1926	384210,00	26000,00		29747,07	19054,43	459011,50
1926—1927	439355,95	26000,00		30226,14	24763,69	520345,78
1927—1928	610282,82			31938,70	15506,83	657728,35
1928—1929	586913,44			34886,81	14178,46	635978,71
1929—1930	517750,65	15622,91		36378,71	19610,47	589362,74
1930—1931	523599,51	16450,00		37747,66	15622,13	593419,30
1931—1932	614820,33	15671,25		39303,29	13049,35	682844,22
1932—1933	1003823,21			41302,09	30286,18	1075411,48
1933—1934	1196627,60	28171,35		41901,74	20380,20	1287080,89
1934—1935	742785,75			44107,97	20943,42	807837,14
1935—1936	768425,40			46472,62	38314,86	853212,88
1936—1937	1166397,80			56424,81	28926,83	1251749,44
1937—1938	1302485,30			58741,76	30555,70	1391782,76
1938—1939	1461993,37			66677,22	43029,60	1571700,19
1939—1940	1303784,15			70319,27	35187,54	1409290,96
1940—1941	1733765,90	18178,81		76935,90	44797,43	1873678,04
Ialt	¹ 18550723,59	² 266283,39	61295,93	981101,27	591999,27	20451403,45

¹ Heraf 189734,20 Kr. Fritagelse for Medlemsbidrag.

² Fra 1919/20 tilbagebetalt Laan 199000,00 Kr. og udbetalt til Staten i Henhold til Lov Nr. 136 19496,40 Kr. samt Refusion til Københavns Kommune 8635,15 Kr.

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Bagernæringen i ældre Tid	7
Svendene i Lavstiden	18
Haandværks Skik og Brug	29
Mestre og Svende	36
Stilstand og Nedgangstid for Svendene	48
Tiden indtil 1870	66
Røret i Halvfjerdserne	75
Nye Tider	96
Samling	107
Forbundets første Aar	116
Stemninger og Tilstande i Halvfemserne	133
Henimod Maalet	141
Verdenskrigen 1914—1918	151
Efterkrigstiden	160
Reaktion	180
De sidste Aar	198
Tidens Gang	225

REGISTER VEDRØRENDE FAGETS HISTORIE
TALMÆSSIGT BELYST

Afdelingernes Antal	240, 241
Aarsfortjenester	246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253
Arbejdsløshedens Omfang	255, 256, 257, 258, 259, 260
Arbejdsløshedskassens Formuebevægelse	268, 269, 271
— Indtægter	269, 272
— Medlemstal	267, 271
— Start	267
— Udgifter	269, 273
— Understøttelsesforhold	267, 268, 271
Arbejdsstandsninger	263, 264, 265
Arbejdstidens Længde	245, 246, 250, 251, 252
Beskæftigelses- og Organisationsforhold	239, 242, 243, 244
Fagets Historie talmæssigt belyst	237
Grafiske Tavler: Tekst	279
— —	281, 282, 283, 284
Indledning	239
Lærlingeforhold	242, 243
Lønforhold	245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253
Medlemstal	239, 240, 241, 242
Organisationsforhold	242, 243, 244
Organisationsprocenten	244
Pristal	246, 250, 251, 254
Real Indeks for Time-, Uge- og Aarsfortjenesten med og uden tabt Arbejds løn	246, 248, 250, 251, 252, 254
Strejker og Lockouter	265
Svende, Antal	242, 243, 244
— Beskæftigede	242, 243
— Organiserede	244
Timefortjenester	245, 246, 247, 250, 251, 252
Ugef ortjenester	245, 246, 247, 250, 251, 252

Tekst til de grafiske Tavler

Den første grafiske Tavle omhandler Organisationsforholdene, Cirklerne viser Forholdet mellem organiserede faglige Arbejdere, ufaglærte mandlige og kvindelige Arbejdere, Lærlinge samt uorganiserede Arbejdere.

Vi gør dog opmærksom paa, at Cirklerne omfatter samtlige ufaglærte og kvindelige Arbejdere indenfor Faget. (Se Side 243 og 244.)

Den sorte Kurve viser det samlede Medlemstal, den røde Kurve viser de mandlige Medlemmer, den stiplede Kurve de kvindelige Medlemmer, og den takkede Kurve viser Afdelingernes Tilbage- og Fremgang.

Den næste Tavle giver en Fremstilling af Arbejdstid og Lønforhold. I Tavlens venstre Side viser vi Arbejdstidens Længde fra 1897 til 1940. I Tavlens højre Side har vi den reelle Aarsindtægt med fuld Beskæftigelse og med Hensyn til Tab. Den sorte Kurve viser de ugentlige Fortjenester, den røde Kurve giver disse omsat til Real-Fortjenester.

Den tredje Tavle omhandler Beskæftigelsesforholdene inden for Perioden 1910—1940. Cirklerne viser Forholdet mellem Beskæftigede, Arbejdsløse, Strejkende og Syge.

Den sorte Kurve fortæller om de tabte Dage ved Arbejdsløshed. Den røde Kurve om de tabte Dage ved Sygdom, og den stiplede viser de tabte Dage ved Arbejdsstandsninger.

Den fjerde Tavle giver en Fremstilling af Arbejdsløhedskassens Indtægter og Udgifter fra 1907—1941.

De to mindste Cirkler viser et periodisk Gennemsnit af Arbejdsløhedskassens Indtægter og Udgifter fra 1907 til 1924, og de to største Cirkler viser det samme for Perioden fra 1924 til 1941. Den sorte Kurve viser Kassebeholdningen fra 1907 til 1941.

Iøvrigt henviser vi til Tavlernes Signaturer.

